

กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยว

กรณีศึกษาลองภูมิ ตำบลเขาพระ อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา

Community Participation in Environmental Management for Tourism :

A Case Study of Phu Mee Canal, Khao Phra Sub – district,

Rattaphum District, Songkhla Province.

ญาณิกา แก้วบริสุทธิ

Yanika Kaewborisoot

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการสิ่งแวดล้อม

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of

Master of Science in Environmental Management

Prince of Songkla University

2554

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ชื่อวิทยานิพนธ์

กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการ
ท่องเที่ยว กรณีศึกษาคลองภูมิ ตำบลเขาพระ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา

ผู้เขียน

นางสาวญาณิศา แก้วบริสุทธิ

สาขาวิชา

การจัดการสิ่งแวดล้อม

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

คณะกรรมการสอบ

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปาริชาติ วิสุทธิสมาจาร) (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธันวดี สุขสาโรจน์)

.....ประธานกรรมการ

.....กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โรจน์จรรย์ ค่านสวัสดิ์)

.....กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ประมาณ เทพสงเคราะห์)

.....กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กมล ส่งวัฒนา)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อนุมัติให้บัณฑิตวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการสิ่งแวดล้อม

.....
(ศาสตราจารย์ ดร.อมรรัตน์ พงศ์ดารา)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ชื่อวิทยานิพนธ์	กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยว กรณีศึกษา คลองภูมิ ตำบลเขาพระ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา
ผู้เขียน	นางสาวญาณิกา แก้วบริสุทธิ์
สาขาวิชา	การจัดการสิ่งแวดล้อม
ปีการศึกษา	2553

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมคลองภูมิและการจัดการท่องเที่ยวต่อแก่งคลองภูมิ วิธีการหารูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับพื้นที่คลองภูมิและศึกษาการกำหนดรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวและแนวทางการบริหารจัดการท่องเที่ยวต่อแก่งคลองภูมิ

รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างเป็นประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่จำนวน 178 ครัวเรือน ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสุ่มแบบง่ายใช้เครื่องมือแบบสอบถามและใช้แบบสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจำนวน 15 คน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลประกอบด้วย ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการศึกษา พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมคลองภูมิอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.90 ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวคลองภูมิอยู่ในระดับมากเช่นกัน ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.91 ประชาชนใช้วิธีวางแผนงานและทำกิจกรรมการท่องเที่ยวร่วมกัน จากการที่ประชาชนได้ร่วมกำหนดรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับพื้นที่คลองภูมิ พบว่า กิจกรรมท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับพื้นที่ในคลองภูมิคือ ล่องแก่งผจญภัย กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงเกษตร กิจกรรมท่องเที่ยวชมธรรมชาติร่วมกับการจัดกิจกรรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สำหรับแนวทางในการบริหารจัดการท่องเที่ยวต่อแก่งคลองภูมิคือการส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามาร่วมดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวกิจกรรมล่องแก่งและกำหนดเกณฑ์ในการร่วมมือจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่ โดยคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมของชุมชน

Thesis Title	Community Participation in Environmental Management for Tourism: A Case Study of Phu Mee Canal, Khao Phra Sub- district, Rattaphum District, Songkhla Province.
Author	Miss Yanika Kaewborisoot
Major Program	Environment Management Faculty
Academic Year	2010

ABSTRACT

This study aimed to study the level of people's participation in environment management of Phu Mee Canal and in managing Phu Mee Canal Kayaking. The paper also examined types of appropriate tourist activities at Phu Mee Canal and examined guidelines in managing Kayaking, Phu Mee Canal.

The research structures were qualitative with 178 households as a sample group. The data was collected by simple random sampling; questionnaire and interview were quantitative with 15 related people. The statistics used were percentage, mean, and standard deviation.

The study showed that the level of the people's participation in environmental management was at a high degree mean was 3.90. The level of the people's participation in tourism management was at a high degree mean was 3.91. The study also found out that types of tourist activities were Adventure Tourism, The Agro-Tourism, and Nature Tourism with Eco-Tourism. The Kayaking managing guidelines for Phu Mee Canal were encouraging people to participate in tourism management and making rules of tourism management cooperation under benefits of their community.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลงด้วยดี เนื่องจากความกรุณาของ ผศ.ดร.ปาริชาติ วิสุทธิสมาจาร อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก ที่เสียสละเวลาในการอ่านและตรวจสอบความถูกต้องในการเขียนของผู้วิจัย ตลอดจนการให้กำลังใจในการทำวิทยานิพนธ์ตลอดมา ผู้วิจัยจึงขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธันวดี สุขสาโรจน์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กมล ส่วงวัฒนา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โรจน์จรรย์ย์ คำนสวัสดีและรองศาสตราจารย์ ดร.ประมาณ เทพสงเคราะห์ กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ที่กรุณาให้ข้อเสนอแนะ แก้ไขเพิ่มเติมเพื่อทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณ ดร.อุมาพร มุณีแนม คณะการจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ที่กรุณาเสียสละเวลาในการตรวจสอบความถูกต้องของแบบสอบถามในการวิจัยและความถูกต้องในการเขียนวิทยานิพนธ์ ทั้งให้คำแนะนำกับผู้วิจัยตลอดมา

ขอขอบพระคุณกรรมการชมรมล่องแก่งถ้ำศรีเกษรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง คือ บังเหล็บ บังนำฟี พี่เอียด พี่อะหรี คุณปิยะนุช คุณปาริชาติ คุณพโยค พี่มะแอ พี่สาว พี่นิก พี่สาย พี่วิโรจน์ พี่โมทย์ พี่เหยาะ พี่คม พี่เชิดศักดิ์ พี่นวย ที่เสียสละเวลาให้ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้

ขอขอบพระคุณครอบครัว คือ คุณพ่อ คุณแม่ และคุณหนึ่งที่ทำให้กำลังใจมาโดยตลอด ขอขอบคุณ น้องญา น้องสาว น้องบ๊ิก น้องบัส น้องทวีป น้องฮาเล็ม น้องนาง ป่าจิม ที่ให้ความช่วยเหลือในทุกๆ ด้านมาโดยตลอด

ญาณิกา แก้วบริสุทธิ์

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	(3)
Abstract	(4)
กิตติกรรมประกาศ	(5)
สารบัญ	(6)
สารบัญตาราง	(8)
สารบัญภาพ	(11)
บทที่	
1 บทนำ	
ความสำคัญและที่มาของปัญหา	1
เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	5
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	46
คำถามวิจัย	46
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	47
กรอบแนวคิด	48
ขอบเขตการวิจัย	49
นิยามศัพท์เฉพาะ	50
2 วิธีดำเนินการวิจัย	
ประชากรและขนาดกลุ่มตัวอย่าง	53
วิธีการดำเนินการวิจัย	55
ขอบเขตการวิจัย	56
วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	58
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	59
การวิเคราะห์ข้อมูล	60
เครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	61
3 ผลการวิจัย	
ผลการศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการ สิ่งแวดล้อมคลองภูมิ	64
	(6)

สารบัญ(ต่อ)

ผลการศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยว คลองภูมิ	95
ผลการศึกษาร่วมในการหารูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยว ที่เหมาะสมกับพื้นที่คลองภูมิ	101
ผลการศึกษากำหนดรูปแบบของกิจกรรมการท่องเที่ยว และแนวทางการบริหารจัดการท่องเที่ยวล่องแก่งคลองภูมิ	106
4 สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	
สรุปผลการศึกษา	118
อภิปรายผลการการศึกษา	123
ข้อเสนอแนะ	131
บรรณานุกรม	134
ภาคผนวก	143
ภาคผนวก ก.	144
ภาคผนวก ข.	147
ภาคผนวก ค.	163
ประวัติผู้เขียน	178

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า	
1	ระดับขั้นในการมีส่วนร่วมของ Arnstein	24
2	จำนวนประชากรและจำนวนครัวเรือน หมู่ 4 บ้านสี่สอน ตำบลเขาพระ อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสงขลา	57
3	คำร้อยละการรับรู้ต่อปัญหาในพื้นที่ของชุมชน	72
4	คำร้อยละของเพศผู้ตอบแบบสอบถาม	73
5	คำร้อยละของอายุของผู้ตอบแบบสอบถาม	74
6	คำร้อยละของอาชีพของผู้ตอบแบบสอบถาม	75
7	คำร้อยละของระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถาม	76
8	คำร้อยละของรายได้ของผู้ตอบแบบสอบถาม	77
9	คำร้อยละของระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ของผู้ตอบแบบสอบถาม	77
10	ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการ สิ่งแวดล้อมของคลองและริมฝั่งคลองในภาพรวม	79
11	ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการค้นหาปัญหาและสาเหตุปัญหาสิ่งแวดล้อม	81
12	ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการวางแผน	82
13	ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการปฏิบัติงานและรับผลประโยชน์ในการจัดการสิ่งแวดล้อม	84
14	ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการประเมินและติดตามผลจากการจัดการสิ่งแวดล้อม	85
15	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการจัดการท่องเที่ยวทุกขั้นตอน	95
16	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการมีส่วนร่วมในการเสนอความคิด การวางแผนและการตัดสินใจของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยว	97
17	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการของ ประชาชนในการจัดการท่องเที่ยว	98

รายการตาราง (ต่อ)

ตาราง		หน้า
18	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการแบ่งปันผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวล่องแก่งคลองภูมิ	99
19	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการติดตามและประเมินผล	100
20	ตัวอย่างรายการท่องเที่ยว	103
21	ประเด็นความคิดเห็น จำแนกตามความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่	115

สารบัญภาพ

ภาพประกอบ		หน้า
1	แผนอำเภอและแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดสงขลา	4
2	พื้นที่บ้านสี่สอน หมู่ 4 ตำบลเขาพระ อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา	34
3	กรอบแนวคิดการวิจัย	48
4	แผนที่แสดงจุดพิกัดพื้นที่ศึกษาเส้นทางล่องแก่งถ้ำศรีเกษร ตำบลเขาพระ อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา	67
5	โครงสร้างของชุมชนในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว	108
6	โครงสร้างบริหารชมรมล่องแก่งถ้ำศรีเกษร	111
7	พื้นที่บ้านสี่สอน หมู่ 4 ตำบลเขาพระ อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา	152
8	นักเรียนและชาวบ้านร่วมกันปลูกต้นไม้	171
9	นักเรียนร่วมกันปลูกต้นไม้ไทรและต้นพะยอม	171
10	ภาพข่าวจากเว็บไซต์ชาวบ้านสี่สอนร่วมกันสร้างฝาย	172
11	ชาวบ้านพร้อมกันเดินทางร่วมทำฝายกันน้ำ	172
12	การทำฝายกันชะลอน้ำ เพื่อใช้ทำกิจกรรมท่องเที่ยว	173
13	ชาวบ้านร่วมกันขุดทราย กำจัดความตื้นเขินของลำคลอง	173
14	นำกระสอบทรายวางลำน้ำทำฝายชะลอน้ำในเขตคลอง	174
15	บ้านพักแบบโฮมสเตย์ริมน้ำ	174
16	เดินชมสวนเกษตร สวนยางพารา	175
17	ฝายหินธรรมชาติ จุดแวะพักระหว่างเส้นทางล่องแก่ง	175
18	ป้ายชั่วคราวบอกเส้นทางเข้าถึงที่ตั้งชมรมล่องแก่ง	176
19	บ่อคูทรายในพื้นที่และเป็นแหล่งตกปลา	176
20	กิจกรรมพายเรือคายัค ล่องแก่งชมสายน้ำคลองภูมิ	177
21	เส้นทางท่องเที่ยวล่องแก่งคลองภูมิ	177

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มา

ปัจจุบันการท่องเที่ยวถือเป็นปัจจัยหลักที่สำคัญในการสร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจให้ประเทศไทย รัฐบาลทุกรัฐบาลให้ความสำคัญกับการค้า การลงทุนและการท่องเที่ยวมาก ในส่วนของการท่องเที่ยวที่รัฐบาลบรรจุเรื่องการท่องเที่ยวไว้ในนโยบายของรัฐด้วยตลอดมา ดังนั้นการท่องเที่ยวจึงมีเรื่องของคนเข้ามาเกี่ยวข้องเป็นอันดับต้น เห็นได้ว่าคณะรัฐบาลซึ่งก็เป็นคณะบุคคลที่ให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวก็เป็นคนที่เดินทางท่องเที่ยว การบริการนักท่องเที่ยวก็อาศัยคนเป็นตัวหลัก การท่องเที่ยวจึงเป็นการปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับชุมชน คนกับวัฒนธรรม คนกับแหล่งท่องเที่ยว คนกับสิ่งแวดล้อม คนจึงเป็นตัวแปรหลักที่มีความหมายยิ่งต่อการท่องเที่ยว (จารุบุญ ณ ปาณานนท์ 2553)

การท่องเที่ยวนับเป็นอุตสาหกรรมที่เป็นรากฐานทางด้านเศรษฐกิจของสังคมไทย ในปัจจุบันและยืนยันได้จากเอกสารงานวิจัยและบทความทางวิชาการทั้งในและต่างประเทศหลายแห่ง ต่างบ่งชี้ไปในทิศทางเดียวกันว่า แม้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจะให้ผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจเป็นมูลค่าสูงและให้ประโยชน์แก่สังคมในหลายด้าน แต่ขณะเดียวกันการท่องเที่ยวที่เติบโตอย่างรวดเร็ว มุ่งเน้นแต่ประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจในระยะสั้น ขาดการควบคุมและการกำหนดทิศทางการพัฒนาที่ดีก่อให้เกิดผลกระทบทางลบทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยว เพราะการพัฒนาการท่องเที่ยวต้องพึ่งพาอาศัยทรัพยากรธรรมชาติ ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ดังนั้นจึงพบว่าแหล่งท่องเที่ยวหลายแห่งในประเทศไทยมีสภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม ความโดดเด่นหรือเอกลักษณ์ถูกเปลี่ยนแปลง ยังมีการพัฒนาระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการและสิ่งอำนวยความสะดวกรองรับนักท่องเที่ยวซึ่งมีจำนวนมากขึ้น จนเกินขีดความสามารถในการรองรับได้ของสิ่งแวดล้อม ปัญหาความเสื่อมโทรมและผลกระทบต่างๆ ก็มากขึ้น วัฒนธรรมประเพณีและวิถีชีวิตก็เปลี่ยนแปลงไปจนทำให้ทรัพยากรท่องเที่ยวด้วยคุณค่าลงไปจนไม่อาจสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้กลับมาเยี่ยมชมเหมือนเดิมได้อีก (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย 2552)

การท่องเที่ยวยังเป็นเครื่องมือหนึ่งที่จะช่วยสร้างความเข้าใจอันดีต่อกันของคนสามารถสร้างรายได้ให้แก่ระบบเศรษฐกิจของประเทศ ช่วยในการพัฒนาสังคมและการศึกษาอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไว้ให้ยั่งยืนและด้วยความภาคภูมิใจ แต่ที่สำคัญจะพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนอย่างไรเพื่อให้เกิดการจัดการที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งทำให้การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวประสบความสำเร็จได้อย่างแน่นอน ทั้งทันต่อเหตุการณ์ ถูกต้องตามหลักวิชาการและสามารถเป็นตัวอย่างของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนอื่นๆ ได้เป็นอย่างดี (ละเอียด ศิลา น้อย 2551)

จังหวัดสงขลานั้นเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญที่รู้จักกันดีในหมู่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ เพราะจังหวัดสงขลามีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่หลากหลาย ตลอดจนมีโครงสร้างพื้นฐานที่รองรับต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นอย่างดี โดยจังหวัดสงขลามีสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญมากมายหลายแห่ง ไม่ว่าจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติหรือแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและในปัจจุบันยังมีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติเพิ่มขึ้นอีกหลายที่ซึ่งแห่งหนึ่งในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่น่าสนใจ เป็นการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวแห่งใหม่ของจังหวัดสงขลา นั่นคือกิจกรรมล่องแก่งในอำเภอรัตนบุรี จังหวัดสงขลา

อำเภอรัตนบุรีนั้นมีแม่น้ำสายหลักคือคลองรัตนบุรีและมีคลองสาขาที่สำคัญ ได้แก่ 1) คลองภูมิ 2) คลองลำชัน 3) คลองลำมั่ว 4) คลองกรวยใหญ่ 5) คลองยางแดง 6) คลองรังแรง 7) คลองหินดำ 8) คลองเขาร้อนและ 9) คลองแพรกสุวรรณ ซึ่งประชาชนส่วนใหญ่ในแถบนั้นใช้ประโยชน์จากลำคลองเหล่านี้ อาทิ ใช้ในการ อาบ ดื่มน้ำ ทำสวนผลไม้ ทำนา สวนยางพารา ซึ่งสายน้ำเหล่านี้มีแร่ธาตุและความอุดมสมบูรณ์ (วินิต ชุมอนุรักษ์ 2550)

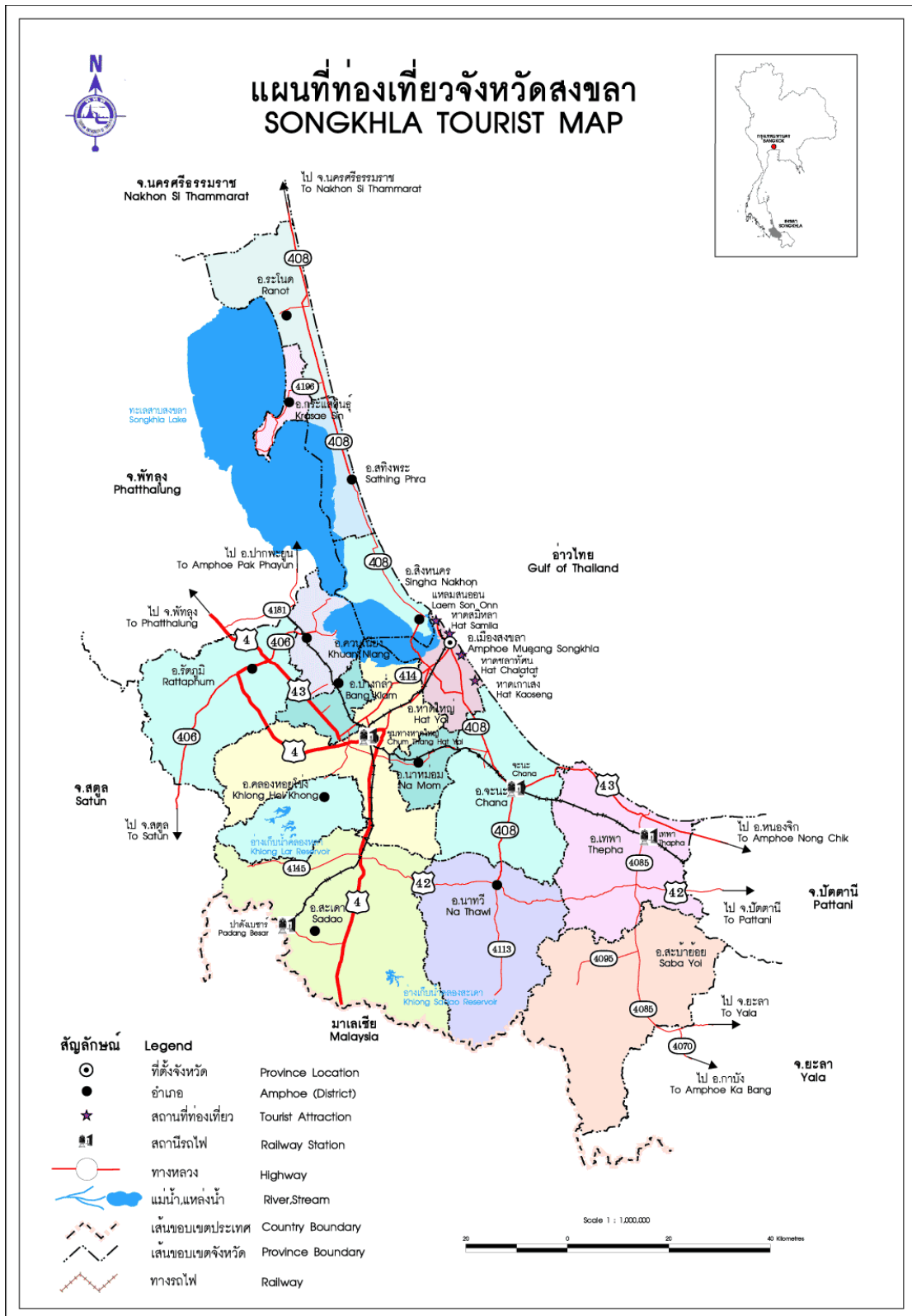
บริเวณพื้นที่หมู่บ้านสี่สอน หมู่ 4 ตำบลเขาพระ อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสงขลา มีสภาพพื้นที่ทั่วไปเป็นที่ราบสูง ป่าไม้ ภูเขา และแหล่งน้ำ มีสวนลำไย ลองกอง ทุเรียน เงาะ มังคุด ซึ่งให้ผลผลิตตลอดทั้งปีและกิจกรรมพายเรือผจญภัยล่องแก่งเป็นการเดินทางไปทางคลองรัตนบุรีที่ชาวบ้านทั่วไปเรียกกันว่าคลองภูมิหรือบางคนก็เรียกว่าคลองสี่สอนรวมทั้งสัตว์ป่าหลากหลายชนิด (องค์การบริหารส่วนตำบลเขาพระ 2552)

การจัดกิจกรรมล่องแก่งในสายน้ำคลองภูมิ ซึ่งมีระยะทางกว่า 7 กิโลเมตร ของชุมชนบ้านสี่สอน หมู่ 4 ตำบลเขาพระ อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสงขลา มีการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวล่องแก่งโดยชุมชน จึงทำให้คลองภูมิกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติให้ความสนใจเป็นอย่างมาก มีประมาณการจำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้าไปท่องเที่ยวยังพื้นที่บ้านสี่สอน ตำบลเขาพระ อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสงขลา ในรูปแบบล่องแก่งผจญภัยคลองภูมิในช่วงระยะเวลา 1 ปี เริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคม 2551 ถึงเดือนมิถุนายน 2552 เป็นนักท่องเที่ยวชาวไทยจำนวน 15,490 คนและเป็นนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติจำนวน 6,590 คน

(การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย 2552) จึงนับเป็นจำนวนคนที่เดินทางเข้าไปท่องเที่ยวเป็นจำนวนมากและเป็นที่ยินยอมอย่างมากเช่นกัน ดังนั้นเมื่อเกิดการใช้ประโยชน์จากสายน้ำในคลองภูมิมากขึ้น จึงอาจส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมของคลองภูมิได้ ซึ่งนอกจากกิจกรรมล่องแก่งแล้ว ยังมีสถานที่ท่องเที่ยวอื่น ๆ ในบริเวณใกล้เคียงกันที่นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางเที่ยวชมได้ ได้แก่ ถ้ำศรีเกษร สวนผลไม้ และน้ำตกบริพัตร เป็นต้น

เนื่องจากกิจกรรมท่องเที่ยวนี้สามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชนและชาวบ้านในท้องถิ่น จึงทำให้ต้องมีการบริหารและจัดการท่องเที่ยวขึ้น โดยปัจจุบันมีการจัดตั้งชมรมล่องแก่งถ้ำศรีเกษร ซึ่งเป็นกลุ่มชาวบ้านในท้องถิ่นเอง การดำเนินการดังกล่าวก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาบุคลากรด้านบริการการท่องเที่ยว มีการส่งเสริมให้ชาวบ้านในพื้นที่ทำหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่นและอำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยว การแบ่งหน้าที่กันในการจัดเตรียมอาหารและจัดเตรียมที่พักให้กับนักท่องเที่ยวซึ่งนับว่าเป็นการแบ่งหน้าที่และความรับผิดชอบในการดำเนินการท่องเที่ยวของชาวบ้านในชุมชนได้เป็นอย่างดี ดังนั้นการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมที่มุ่งเน้นให้มีการจัดการโดยชุมชนที่เป็นผู้เกี่ยวข้องของกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นโดยตรง จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง การศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมของชุมชน โดยเฉพาะสิ่งแวดล้อมของคลองภูมิและพื้นที่ริมฝั่งคลองตลอดเส้นทางของการล่องแก่งที่ต้องการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและลงมือทำอย่างจริงจัง รวมไปถึงรูปแบบของกิจกรรมทางการท่องเที่ยว และโครงสร้างในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน ซึ่งทำให้เกิดกระบวนการความร่วมมือเพื่อให้ทุกฝ่ายได้รับประโยชน์จากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในพื้นที่ได้อย่างเหมาะสม

อย่างไรก็ตาม ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้ศึกษาสนใจศึกษาเฉพาะประชาชนกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านสี่สอน หมู่ 4 ตำบลเขาพระ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา เท่านั้น โดยมุ่งเน้นศึกษาใน 3 ประเด็น คือ 1) การมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ทราบว่าชุมชนมีบทบาทและมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมของชุมชนอย่างไร 2) การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว เพื่อร่วมกันกำหนดโครงสร้าง ตำแหน่งและหน้าที่ของชุมชนว่ามีการจัดการท่องเที่ยวในลักษณะใด และ 3) การมีส่วนร่วมในการคิดรูปแบบกิจกรรมที่เหมาะสมกับการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยใช้ประโยชน์จากสายน้ำในคลองภูมิโดยชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมและเพื่อให้ได้รูปแบบของกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่มีความเหมาะสมกับพื้นที่คลองภูมิและชุมชนสี่สอน

ภาพที่ 1 แผนที่อำเภอและแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดสงขลา
ที่มา: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย 2552

1.2 เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นการศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยว เพื่อให้ทราบถึงระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวที่เป็นประโยชน์แก่ชุมชน การกำหนดเส้นทางท่องเที่ยว การกำหนดรายการท่องเที่ยวและรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสม ซึ่งจะได้นำผลการศึกษาไปใช้ในการเสนอแนะรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมและกิจกรรมการท่องเที่ยวของพื้นที่ต่อไป ทั้งนี้ได้นำเอาเอกสารงานวิจัย ทฤษฎีศึกษาที่เกี่ยวข้องอื่นๆ มาประกอบในการศึกษาวิจัยด้วย โดยมีแนวคิดและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

- 1) การจัดการสิ่งแวดล้อม
 - ความสำคัญของการจัดการ
 - แนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อม
 - การมีส่วนร่วมจัดการสิ่งแวดล้อม
- 2) แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
 - ทรัพยากรการท่องเที่ยว
 - แนวทางการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว
 - กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน
- 3) แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน
 - ความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชน
 - ระดับของการมีส่วนร่วม
 - ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม
 - รูปแบบการมีส่วนร่วม
 - ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน
- 4) ข้อมูลพื้นที่วิจัย
 - ประวัติความเป็นมาของชุมชน
 - พัฒนาการของชุมชน
 - ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่
- 5) ทบทวนวรรณกรรม

1) การจัดการสิ่งแวดล้อม

ความสำคัญของการจัดการ

การจัดการมีบทบาทสำคัญที่ทำให้กระบวนการทำงานเป็นไปอย่างมีระบบแบบแผน โดยนำเอากระบวนการบริหารมาใช้กับทรัพยากร เช่น คน ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อให้เกิดการประสานกันอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล ซึ่งได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลากหลาย ความหมายดังเช่น

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2540) กล่าวถึงองค์ประกอบด้านการจัดการว่าเป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม (Responsible travel) ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม (No or Low Impact) มีการจัดการที่ยั่งยืนครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษ การควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน

กำธน สินธวานนท์ (2538) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง การดำเนินงานต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในด้านการจัดการ การเก็บรักษา การซ่อมแซม การใช้อย่างประหยัดและการสงวนรักษา เพื่อให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้นสามารถเอื้ออำนวยประโยชน์แก่มวลมนุษย์ได้ใช้ตลอดไปอย่างไม่ขาดแคลน หรือมีปัญหาใด ๆ หรืออาจจะหมายถึง กระบวนการจัดการ แผนงานหรือกิจกรรมในการจัดสรร และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อสนองความต้องการในระดับต่าง ๆ ของมนุษย์ และเพื่อให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาคือเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ – สังคมและคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยยึดหลักการอนุรักษ์ด้วยการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างฉลาด ประหยัดและก่อให้เกิดผลเสียต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้

เกษม จันทรแก้ว (2540) ได้ให้ความหมายของการจัดการว่าหมายถึง การดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งมีลักษณะและรูปแบบที่ไม่ทำให้เกิดผลเสียหรือทำให้ประสิทธิภาพของสิ่งที่จะถูกดำเนินการด้อยลงไป นั่นคือการดำเนินการที่เป็นไปด้วยความรอบคอบ มีวิสัยทัศน์ที่ดีเสมือนเป็นการดำเนินการอย่างสุขุมละเอียดอ่อนและเป็นไปตามวิธีการอนุรักษ์ทั้ง 8 วิธีคือ การใช้ การเก็บกัก การรักษา/ซ่อมแซม การฟื้นฟู การพัฒนา การป้องกัน การรวมและการแบ่งเขต ซึ่งแต่ละวิธีจะมีแนวปฏิบัติในการดำเนินการทั้งสิ้น กล่าวอีกนัยหนึ่ง การจัดการนั้นเป็นการประยุกต์วิธีการอนุรักษ์มาดำเนินการด้วยการมีลักษณะและรูปแบบเฉพาะเพื่อนำไปสู่การรักษาประสิทธิภาพให้เกิดขึ้น

ดร.รชนี เอมพันธุ์ (2547) การพัฒนาการท่องเที่ยวส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมของชุมชนท้องถิ่น เกิดการเปลี่ยนแปลง ทำลายและเสื่อมโทรมของทรัพยากรของชุมชนท้องถิ่นที่เกิดจากการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ของชุมชนเพื่อสนองตอบต่อการท่องเที่ยวมากเกินไปจนขีดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่และการฟื้นคืนของทรัพยากรจากสาเหตุต่างๆ ดังนี้

- การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินจากการพัฒนาการท่องเที่ยวเช่น จากเดิมที่ดินมีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเกษตรกรรมแต่เมื่อการท่องเที่ยวได้เข้ามาสู่พื้นที่กลับกลายเป็นสถานที่ตั้งของสถานที่พัก อาคารต่าง ๆ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ทรัพยากรที่ดินที่ไม่เหมาะสมของพื้นที่

- ความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากร โดยที่การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่ต้องใช้ทรัพยากรประเภทต่างๆ เป็นจำนวนมาก เมื่อมีการพัฒนาการท่องเที่ยวเข้าไปสู่พื้นที่ทำให้เกิดการแก่งแย่งการใช้ทรัพยากรเพื่อตอบสนองกิจกรรมทางการท่องเที่ยวจนเกิดความขัดแย้งขึ้น เช่น การต้องการใช้น้ำในภาคการเกษตรกรรมกับการต้องการใช้น้ำในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นต้น

- มลพิษ (เสียง/น้ำ/ดิน/ขยะมูลฝอย/สภาพภูมิทัศน์) ที่เกิดขึ้นจากการขาดการจัดการที่ดี ส่งผลกระทบต่อชุมชนท้องถิ่นที่ต้องแบกรับปัญหาต่างๆ เนื่องจากเป็นผู้อาศัยในพื้นที่แต่ในขณะที่นักท่องเที่ยวอาจได้รับผลกระทบเพียงชั่วระยะเวลาหนึ่งเท่านั้นและมลพิษเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตที่ดีของชุมชนท้องถิ่นเป็นระยะเวลานานและอาจมีความต่อเนื่องสู่ผลกระทบอื่นๆ

แนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อม

ในการวางแผนการจัดการทรัพยากร แม้ว่าภาครัฐจะพยายามรวบรวมข้อมูลทั้งระดับมหภาคและจุลภาคจากหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องแล้วก็ตาม แต่ยังคงเกิดความขัดแย้งในการจัดการทรัพยากรในระดับชุมชน เนื่องมาจากชุมชนมิได้รับโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดการทรัพยากรชุมชนเอง รวมทั้งการจัดการแก้ไขปัญหาและมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลร่วมกันกับภาครัฐอย่างเป็นระบบ ดังจะเห็นได้จากวิสัยทัศน์แผน 8 เรื่องการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งกำหนดว่ารัฐจะทำการปรับปรุงบทบาทของภาครัฐเพื่อสนับสนุนให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชน โดยปรับทัศนคติและขีดความสามารถของหน่วยงานของรัฐให้สามารถร่วมมือและเกื้อหนุนชุมชนในท้องถิ่น โดยมีแนวทางในการจัดการสิ่งแวดล้อมหลายทาง

แสวง ชัยวรรณเสถียร (2548) แนวทางในการจัดการสิ่งแวดล้อมที่สนับสนุนให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชนได้แก่

- 1) รมรงค์เผยแพร่ประชาสัมพันธ์เพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกแก่ประชาชนและองค์กรชุมชนถึงผลจากความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและร่วมมือกันป้องกัน
 - 2) สร้างโอกาสให้ชุมชนและประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น
 - 3) เปิดโอกาสให้ชุมชนและประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผนตัดสินใจและติดตามประเมินผลในโครงการพัฒนาของรัฐ
 - 4) ออกกฎหมายด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นที่ยอมรับจากทุกฝ่ายเพื่อให้ชุมชนมีสิทธิตามกฎหมายในการดูแลรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรของชุมชน
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2540) กำหนดนโยบายด้านการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมตามกรอบการพัฒนาการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวโดยมีมาตรฐานที่ชัดเจนให้ยกเลิกการท่องเที่ยวในพื้นที่เปราะบางสนับสนุนการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่มีศักยภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การกำหนดพื้นที่ที่เหมาะสมในเขตอนุรักษ์โดยดำเนินการดังนี้
- สนับสนุนการพัฒนาพื้นที่ธรรมชาติและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศนอกเขตอนุรักษ์ในเขตพื้นที่อนุรักษ์ พื้นที่เอกชนและเขตชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
 - วางแผนการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศตามขอบเขตของขีดความสามารถที่รองรับได้ โดยการกำหนดเขตพื้นที่การท่องเที่ยวเขตสงวนเพื่อการศึกษาและรักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อม เขตกันชนและเขตพื้นที่ฟู
 - สนับสนุนการพัฒนากลุ่มแหล่งท่องเที่ยวและโครงการท่องเที่ยวในท้องถิ่นระดับกลุ่มพื้นที่ให้มีความเชื่อมโยงและสนับสนุนซึ่งกันและกัน โดยให้มีการกระจายการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในระดับที่สามารถทดแทนแหล่งท่องเที่ยวที่เกินขีดความสามารถในการรองรับได้
 - สนับสนุนการจัดระบบข้อมูลข่าวสารในการเดินทางเพื่อใช้ในการจัดการควบคุมปริมาณนักท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับความสามารถในการรองรับของแต่ละพื้นที่และการถ่ายเทนักท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงอย่างเป็นระบบ
 - กำหนดมาตรการการป้องกันและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เข้มงวดมากขึ้นและให้การสนับสนุนการประกอบการที่มีมาตรการถูกต้องเหมาะสมอย่างเป็นรูปธรรม
 - สนับสนุนการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมในการควบคุมคุณภาพ ตรวจสอบและจัดการมลพิษสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ท่องเที่ยว
 - สนับสนุนการเพิ่มขีดความสามารถของบุคลากรในการวางแผน และการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การมีส่วนร่วมจัดการสิ่งแวดล้อม

ประธาน ตังวสิทบุตร (2538) ได้ให้แนวความคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมดังนี้

1) ชุมชนพัฒนายั่งยืนต้องเกิดขึ้นบนพื้นฐานข้อสัญญาประชาชนที่จะใช้ระบบนิเวศของตนเองภายใต้ขีดจำกัดอย่างเหมาะสม เพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยความพยายามของชุมชน โดยได้รับความช่วยเหลือจากรัฐบาล องค์กรพัฒนาเอกชนและองค์กรประชาชน

2) ต้องประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนเห็นถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน การพัฒนาอย่างยั่งยืนโดยชุมชนเอง

3) องค์กรเอกชนจะเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการมีส่วนร่วมของประชาชน

4) การจัดการเรื่องทรัพยากรเพื่อความเหมาะสมกับการพัฒนาจะต้องผ่านการทำงานขององค์กรชุมชน การให้ข่าวสารสาธารณะอย่างต่อเนื่อง การวิจัยและการศึกษาสภาพของชุมชน การติดตามและเฝ้าระวังคุณภาพสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง

2) แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ทรัพยากรการท่องเที่ยว

ทรัพยากรการท่องเที่ยวสามารถจำแนกตามลักษณะความต้องการของนักท่องเที่ยวได้เป็น 3 ประการ ดังนี้

1) ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ หมายถึง สภาพทางกายภาพของธรรมชาติที่มีความสวยงามหรือน่าสนใจต่อการเดินทางไปเที่ยวชม

2) ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ โบราณสถาน และศาสนา หมายถึง สิ่งที่มีคุณค่าที่มนุษย์ได้สร้างสรรค์ขึ้นตามวัตถุประสงค์และเพื่อประโยชน์ของมนุษย์เองทั้งที่เป็นมรดกทางอดีตและที่ได้สร้างขึ้นในปัจจุบัน ซึ่งมักมีลักษณะเป็นวัตถุ พื้นที่ หรือสิ่งก่อสร้าง แต่มีผลดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว อาทิ อนุสรณ์สถาน เมืองโบราณ ปราสาทหิน พระราชวัง ถ้ำ อุทยาน ประวัติศาสตร์ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ แหล่งโบราณคดี ฯลฯ

3) ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและกิจกรรม หมายถึง รูปแบบการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคมและการประพฤติปฏิบัติที่ยึดถือสืบทอดกันต่อมาตลอดจนกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีผลต่อการดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว (เฉอมา ปัญญาพิชญ์ 2552)

ดังนั้น แนวคิดในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวมีเป้าหมายเพื่อความดั้งเดิมของทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมให้มากที่สุด ได้แก่ การพัฒนาเท่าที่จำเป็น การออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยวจะต้องมีความกลมกลืนต่อสภาพแวดล้อม ไม่เป็นทัศนยะอุจาดและมุ่งรักษาความปลอดภัยให้มากที่สุด

แนวทางการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติซึ่งส่วนมากเป็นพื้นที่อนุรักษ์และแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรมในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา มีแนวโน้มขยายตัวทั้งจำนวนของแหล่งท่องเที่ยวใหม่ ปริมาณนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นและรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลายขึ้น อย่างไรก็ตามความตระหนักถึงคุณค่าและความยั่งยืนของระบบนิเวศ ความเป็นประวัติศาสตร์และเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมประเพณี ยังอยู่ในระดับต่ำ แนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ถูกต้องยังไม่รับรู้กันอย่างแพร่หลาย ทำให้เกิดผลกระทบต่อแหล่งท่องเที่ยว โดยทำให้สภาพธรรมชาติสภาพความเป็นประวัติศาสตร์และเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมประเพณี เสื่อมโทรม เช่นระบบนิเวศถูกทำลายและความหลากหลายทางชีวภาพลดลง โบราณสถานถูกทำลายหรือเปลี่ยนแปลงไปอย่างไม่เหมาะสมไม่สอดคล้องกับสภาพเดิม และวิถีชีวิตของชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไป ความเป็นเอกลักษณ์สูญหายไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแหล่งท่องเที่ยวหลักและแหล่งท่องเที่ยวรองที่มีศักยภาพสูงและศักยภาพปานกลาง แต่มีความเสี่ยงต่อผลกระทบสูง นอกจากนี้ การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยเฉพาะในพื้นที่อนุรักษ์ ยังอาจเกิดความขัดแย้งกับกฎ ระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ ของพื้นที่อนุรักษ์ด้วย ดังนั้นแนวทางการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวจึงควรที่จะมุ่งเน้นไปยังประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1) การบำรุงดูแลรักษา ปู่อกันและลดผลกระทบต่อระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพ ให้คงความสวยงามและคุณค่าทางธรรมชาติ ทั้งนี้ แนวทางการบริหารจัดการควรให้ความสำคัญกับ

- การจำแนกแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่อนุรักษ์และจัดวัตถุประสงค์การท่องเที่ยวตามสภาพทางธรรมชาติของแต่ละแห่ง ซึ่งในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาจะประกอบไปด้วย ป่าเขาน้ำตก ถ้ำ ทะเลสาบ ชายทะเล เกาะ อ่าว ป่าชายเลน พื้นที่ชุ่มน้ำต่างๆ

- การจัดรูปแบบการท่องเที่ยว ควรคำนึงถึงความเหมาะสมสอดคล้องตามสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ถ้าเป็นแหล่งท่องเที่ยวหลักและแหล่งท่องเที่ยวรองอาจต้องปรับให้สอดคล้องกับรูปแบบของกิจกรรมเดิมที่มีอยู่ หลีกเลี่ยงความขัดแย้งอย่างรุนแรงต่อการท่องเที่ยวรูปแบบอื่น ๆ

- การสนับสนุนการประกอบการที่มีมาตรฐานถูกต้อง
- การกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยว
- การกำหนดเขตพื้นที่ท่องเที่ยวที่เหมาะสมในพื้นที่อนุรักษ์ ยกเลิกและหลีกเลี่ยงการท่องเที่ยวในพื้นที่อ่อนไหว ง่ายต่อการถูกรบกวนและพื้นที่ตัวได้ยากและกำหนดเขตสำหรับการทำกิจกรรมอื่นๆ และสาธารณูปโภค

- การประชาสัมพันธ์และจัดทำแนวปฏิบัติ (Code of conduct) แก่ผู้เกี่ยวข้องในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างถูกต้อง ส่งเสริมการโฆษณาและการให้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องภายใต้ขอบเขตการพัฒนาที่ยั่งยืน

- การรักษาระเบียบข้อบังคับของพื้นที่อนุรักษ์ โดยใช้กฎหมายต่างๆ ควบคุมดูแลรักษาสภาพแวดล้อมอย่างเคร่งครัด เน้นการแนะนำ ตักเตือน และสร้างวินัยการท่องเที่ยวควบคู่กันไป

2) การให้ความรู้ พัฒนาจิตสำนึกและความตระหนักต่อคุณค่าของแหล่งธรรมชาติ แก่ทั้งชุมชน ผู้ประกอบการและนักท่องเที่ยว

- การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นของประชาชนในพื้นที่มาสื่อความหมายกับนักท่องเที่ยว

- การบริการนำเที่ยว มีการเตรียมตัวนักท่องเที่ยวก่อนเข้าพื้นที่ เช่น ให้ความรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศสิ่งแวดล้อม การเตรียมตัวในการเดินทาง การปฏิบัติตัวของนักท่องเที่ยวเพื่อลดผลกระทบต่อระบบนิเวศ

- พัฒนามัคคุเทศก์ในท้องถิ่นให้มีคุณภาพ เช่น มีมาตรฐานที่ยอมรับ มีจิตสำนึก มีความรู้เกี่ยวกับพื้นที่เป็นอย่างดี

3) การมีส่วนร่วมและผลประโยชน์ต่อชุมชนที่แหล่งท่องเที่ยวนั้นตั้งอยู่

- ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่อนุรักษ์ ตั้งแต่ระดับการวางแผนนโยบายท่องเที่ยวในแหล่งของตนถึงระดับการลงมือปฏิบัติ

- ชุมชนได้รับประโยชน์ทดแทนจากการที่ถูกจำกัดการใช้พื้นที่เพื่อการประกอบอาชีพอื่น

- การบริหารจัดการให้รายได้จากการท่องเที่ยวกระจายสู่ท้องถิ่นอย่างทั่วถึง

- การละเว้นหรือชะลอการส่งเสริมการตลาดในพื้นที่ที่ยังไม่พร้อมและง่ายต่อการถูกกระทบกระเทือนจากการท่องเที่ยว
- 4) การจัดตั้งเครือข่ายการท่องเที่ยวระหว่างท้องถิ่น
 - การประสานงานการบริการการท่องเที่ยวเพื่อลดผลกระทบต่อสภาพธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยวแหล่งเดียวกัน หรือแหล่งที่เชื่อมโยงถึงกัน
 - การสร้างความเชื่อมโยงและสนับสนุนซึ่งกันและกัน
 - การกำหนดเกณฑ์มาตรฐานการบริการนำเที่ยว มาตรฐานการปฏิบัติตัวของนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศในลักษณะที่มีความเข้มงวดมากเป็นพิเศษ โดยให้เกิดความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวอย่างเหมาะสมและเน้นความสำคัญของทรัพยากรเหนือความต้องการส่วนบุคคล (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 2548)

กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชน Community-based Tourism: CBT เป็นเรื่องของการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชนท้องถิ่นและผู้มาเยือน ในการที่จะดูแลรักษาทรัพยากรด้านต่างๆ ของชุมชนที่มีอยู่แล้ว ตลอดจนเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืน อันเกิดจากการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในชุมชน เพื่อประโยชน์แก่ชุมชน กระบวนการเรียนรู้ของ CBT มีองค์ประกอบที่สำคัญคือ

1) ศักยภาพของคน ต้องเริ่มที่คนในชุมชนที่จะต้องรู้จักรากเหง้าของตนเองให้ดีเสียก่อน เพื่อความพร้อมในการบอกเล่าข้อมูลและคนในชุมชนต้องมีความพร้อมที่จะเรียนรู้ มีความสามัคคี ทำงานร่วมกันได้

2) ศักยภาพของพื้นที่ หมายรวมถึง ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบสานต่อกันมา คนในชุมชนต้องรู้จัก ต้องรักและหวงแหนเห็นคุณค่าของทรัพยากรในชุมชนของตน สามารถที่จะนำมาจัดการได้อย่างคุ้มค่าและยั่งยืน ทั้งนี้แล้วชุมชนต้องมีความพร้อมในการเรียนรู้ ตลอดจนมีความรู้ ความเข้าใจ ในเรื่องแนวคิดพื้นฐานทางด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนและการจัดการในพื้นที่ได้ด้วย

ทั้งหลายทั้งปวงที่กล่าวมานั้น สิ่งสำคัญที่สุดของชุมชนก็คือการมีส่วนร่วม อันหมายรวมถึง ร่วมในทุกๆ สิ่งทุกอย่างเพื่อส่วนรวม การสื่อสารพูดคุย เป็นการสื่อความคิดเห็น การอภิปราย รวมถึงการหาทางแก้ไขปัญหาต่างๆจากการระดมความคิดจากประสบการณ์ของนักวิจัยท้องถิ่นพบว่าชุมชนจัดให้มีเวทีพูดคุย ร่วมกันคิดวางแผนดำเนินการ ประสานงานกับหน่วยงาน

ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในการทำงานร่วมกัน สร้างกฎระเบียบของชุมชนทางด้านต่างๆ เพื่อให้คนในชุมชนรวมถึงผู้มาเยือนปฏิบัติตาม (วิระพล ทองมา และประเจต อำนวย 2547)

การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นกระบวนการสร้างทางเลือกในการจัดการพื้นที่ท่องเที่ยวที่คนในชุมชนเข้ามากำหนดทิศทางและรูปแบบการท่องเที่ยวบนฐานคิดที่ว่าชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรและเป็นผู้มีส่วนได้เสียจากการท่องเที่ยว โดยเน้นการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตและวิถีการผลิตของชุมชนมาใช้เป็นต้นทุนหรือปัจจัยในการจัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม รวมทั้งมีการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถและแสดงบทบาทที่สำคัญในการดำเนินงาน ตั้งแต่การทบทวนทุนเดิม การค้นหาข้อมูลเพื่อประกอบการตัดสินใจ การวางแผนดำเนินการวิเคราะห์และสรุปทบทเรียน การประเมินความสำเร็จล้มเหลว รวมทั้งการพัฒนาแบบการท่องเที่ยวที่สร้างความยั่งยืนสู่คนรุ่นลูกหลานและเกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น ตลอดจนคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวต่อธรรมชาติเป็นสำคัญ แต่สิ่งที่น่าสนใจคือ มีการจัดตั้งกลุ่มหรือชมรมที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและมีกฎระเบียบเพื่อใช้ยึดถือปฏิบัติในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม รวมทั้งกิจกรรมของชุมชนไม่เป็นต้นเหตุในการสร้างปัญหาผลกระทบต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและที่สำคัญชุมชนมีการจัดการท่องเที่ยวควบคู่ไประหว่างการอนุรักษ์ธรรมชาติและพัฒนาสีเขียวของชุมชน โดยมีโครงการหรือผลงานที่นักท่องเที่ยวสามารถสัมผัสได้อย่างเป็นรูปธรรม สิ่งที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งก็คือ คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนอย่างยั่งยืน ดังจะเห็นจากคนในชุมชนร่วมกันกำหนดข้อตกลงหรือกฎระเบียบเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีการยอมรับยึดถือปฏิบัติ เช่น การช่วยกันดูแลรักษาความสะอาดบ้านเรือนและที่สาธารณะการเก็บและกำจัดขยะ/ของเสีย การบำบัดน้ำเสีย การปลูกไม้ยืนต้น การปลูกไม้ดอกไม้ประดับ การลดเลิกใช้สารเคมีการเกษตร การอนุรักษ์และสัตว์ป่า ตลอดจนมีการสืบทอดและพัฒนาองค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยวชุมชนที่แตกต่างหลากหลายตามภูมินิเวศของชุมชนรวมทั้งการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรการท่องเที่ยวให้ยั่งยืนสู่กลุ่มเยาวชนคนหนุ่มสาวในชุมชนต่อไป (ภราเดช พยัณวิเชียร 2548)

อย่างไรก็ตาม ก่อนที่จะเปิดหมู่บ้านต้อนรับนักท่องเที่ยว ชุมชนควรจะต้อง “รู้ตัว” เข้าใจและตระหนักต่อการท่องเที่ยวนี้ตลอดจนการสร้างภูมิคุ้มกัน โดยการเตรียมความพร้อมชุมชนซึ่งผู้ดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนควรมีกระบวนการทำงาน ดังที่ (พจนานวนศรี 2546) ได้กล่าวไว้ดังนี้

ขั้นที่ 1 ให้ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวให้ชุมชนในการพิจารณาทั้งด้านบวกและลบของการท่องเที่ยว ซึ่งในขั้นตอนนี้อาจจะมีเฉพาะผู้นำหรือกลุ่มสนใจ

ขั้นที่ 2 สร้างการมีส่วนร่วม เป็นการดึงเอากลุ่มที่สนใจการท่องเที่ยวโดยชุมชน และกลุ่มองค์กรต่างๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มเยาวชน กลุ่มสตรี กลุ่มออมทรัพย์ และผู้นำที่เป็นทางการและผู้นำทางธรรมชาติมาพูดคุยเรื่องผลดี-ผลเสีย อีกครั้ง เพื่อให้เขาเหล่านั้นได้ร่วมกันตัดสินใจเรื่องนี้อย่างร่วมกัน

ขั้นที่ 3 ศึกษาชุมชนร่วมกับชาวบ้าน โดยการทำงานร่วมกับชาวบ้านเพื่อศึกษาในหัวข้อดังนี้

- 1) การสำรวจทางกายภาพ
 - ทำแผนที่รอบนอก (แสดงแหล่งทรัพยากรธรรมชาติและที่คืนทำกิน)
 - แผนที่รอบในหมู่บ้าน (แสดงที่ตั้งของบ้านเรือน ทรัพยากรคนสร้างและทรัพยากรธรรมชาติ)
- 2) ศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน ภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณีของชุมชน
- 3) ศึกษาความสัมพันธ์ของชุมชนกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยว
- 4) ศึกษากลุ่มต่างๆ ในชุมชน

ซึ่งผลการศึกษานี้จะทำให้เห็นศักยภาพ-ข้อจำกัดของชุมชน และปัญหาของชุมชนร่วมกัน

ขั้นที่ 4 วิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน ทั้งในด้านศักยภาพ-ข้อจำกัด โอกาสและความเสี่ยง ในขั้นตอนนี้จะทำให้ชุมชนได้มองเห็นได้ด้วยตนเองและสามารถเชื่อมโยงเรื่องท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนได้ การวิเคราะห์ข้อมูลในครั้งนี้จะทำให้เกิดการจัดลำดับความสำคัญของปัญหาและอาจพบว่าเพื่อแก้ปัญหาให้ตรงจุด อาจจะไม่จำเป็นต้องใช้เรื่องการท่องเที่ยวเลยก็เป็นได้

ขั้นที่ 5 ร่วมกันพัฒนาศักยภาพและแก้ไขจุดอ่อน อาทิ

- 1) รวบรวมองค์ความรู้ ซึ่งแต่ละชุมชนจะแตกต่างกันออกไป มีเอกลักษณ์เฉพาะชุมชน เช่น บางชุมชนเด่นด้านการพัฒนาชุมชน บางชุมชนด้านเด่นระบบการจัดการนิเวศที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้เหมาะสม เป็นต้น ซึ่งชุมชนต้องร่วมกันดึงเอกลักษณ์ ให้เห็นร่วมกันก่อนนำสู่การเผยแพร่ออกไป
- 2) ปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวให้เหมาะสม สอดคล้อง ปลอดภัย ไม่ทำลายระบบนิเวศเดิมมากนัก เช่น การปรับทางเดินในป่าเขา เป็นต้น
- 3) ปรับปรุงบ้านพักและความสะอาดภายในชุมชนให้เป็นมาตรฐานของ

ชุมชนแต่ละแห่งที่ตกลงร่วมกัน โดยมีคณะกรรมการของชุมชน ตรวจสอบอย่างสม่ำเสมอ

4) ฝึกอบรมบุคลากรด้านการท่องเที่ยวในชุมชน เช่น นักสื่อความหมาย การสร้างเวทีเรียนรู้กับนักท่องเที่ยว เป็นต้น ซึ่งในขั้นตอนนี้จะเห็นความสามารถของชุมชน ในการรองรับการท่องเที่ยวทั้งความพร้อมจำนวนบุคลากรและขีดความสามารถในการรองรับทั้งพื้นที่ ทางธรรมชาติและรูปแบบกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน

ขั้นที่ 6 วางรูปแบบการบริหารจัดการ ในขั้นตอนนี้จะเป็นการจัดตั้งองค์กรขึ้นมา ทำงานหรืออาจใช้องค์การที่ชุมชนมีอยู่เดิมแต่เพิ่มเติมบทบาทหน้าที่ มีการกำหนดวัตถุประสงค์ ให้ชัดเจน กำหนดรูปแบบของการท่องเที่ยว โปรแกรมและราคาการจัดสรรผลประโยชน์สู่ชาวบ้าน และชุมชนและมาตรการในการป้องกันผลกระทบ โดยอาจจะเป็นการสร้างกฎ-กติกา เพื่อเป็น แนวทางปฏิบัติทั้งชาวบ้านและนักท่องเที่ยว

ขั้นที่ 7 ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้รับรู้และช่วยให้ข้อมูลแก่ผู้ที่มีความสนใจ

ขั้นที่ 8 ทดลองดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว ในขั้นตอนนี้อาจมีการจัดท่องเที่ยว นำร่องเพื่อทดสอบความพร้อมของชุมชน โดยการเชิญบุคคลหรือหน่วยงานภายนอกที่มี ประสบการณ์หรือเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนเข้าร่วมกิจกรรม ให้แสดงความคิดเห็นและ ข้อเสนอแนะ เพื่อเป็นทิศทางต่อไปในอนาคต

ขั้นที่ 9 ประเมินผล ในขั้นตอนประเมินผล อาจแยกออกมาเป็น 2 ส่วน คือ การประเมินผลและสรุปบทเรียนหลังเสร็จกิจกรรมทุกครั้งและการประเมินผลเป็นช่วงๆ ทุกๆ 3-6 เดือน เป็นต้น ซึ่งการประเมินผลจะช่วยให้เกิดการทบทวนตนเอง และแก้ไขข้อบกพร่อง

ขั้นที่ 10 พัฒนาองค์กร

1) การฝึกอบรม เช่น การบริหารจัดการ การสร้างการมีส่วนร่วม การ สื่อความหมาย เป็นต้น

2) การศึกษาดูงาน สำหรับแกนนำองค์กรชุมชนเพื่อจัดการท่องเที่ยว เพื่อเสริมโลกทัศน์

การนำการพัฒนาทักษะการบริหาร การจัดการในชุมชนอื่นๆ ที่มีลักษณะคล้ายๆ กัน เพื่อเป็นตัวอย่างนำไปประยุกต์ หรือเป็นบทเรียน เป็นสิ่งที่ชุมชนต้องพึงระวังผลกระทบที่อาจ เกิดขึ้นได้และวางมาตรการป้องกันไว้แต่เริ่มแรก

3) แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนกับการจัดการท่องเที่ยว

ความหมายการมีส่วนร่วมของชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นส่วนที่มีความสำคัญต่อความสำเร็จของการพัฒนา ไม่ว่าจะเป็นทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและอื่นๆ ที่มุ่งสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐาน ทั้งในระดับนานาชาติ ระดับท้องถิ่นและระดับชุมชน

ปธาน สุวรรณมงคล (2527) กล่าวถึงปรัชญาของการพัฒนาชนบท โดยยึดหลักการสำคัญคือ การให้ชาวชนบทได้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของตนเองโดยตนเองการพัฒนาชนบทแนวใหม่นี้ จึงเป็นการทำให้ชาวชนบทรู้จักวิเคราะห์ถึงสภาพการณ์ที่ตนเองเป็นอยู่และพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงเมื่อจำเป็น เมื่อคนเกิดความสำนึกและมีความปรารถนาที่จะเปลี่ยนแปลงแล้ว ขบวนการพัฒนาที่จะเกิดจากความสมัครใจและมีความเป็นตัวของตัวเองผลแห่งการพัฒนาจะตกอยู่กับประชาชนส่วนใหญ่ โดยที่การมีส่วนร่วมของชุมชนในงานพัฒนาชนบทนั้น ชุมชนควรมีบทบาทใน 4 ลักษณะ คือ

- 1) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการตัดสินใจ
- 2) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงาน
- 3) การมีส่วนร่วมของชุมชนในผลประโยชน์
- 4) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการประเมินผล

อดิน รพีพัฒน์ (2527) ก็ได้แบ่งการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ออกเป็น

- 1) การค้นหาปัญหาสาเหตุของปัญหา ตลอดจนแนวทางแก้ไข
- 2) การตัดสินใจเลือกแนวทางและวางแผนพัฒนาแก้ไขปัญหา
- 3) การปฏิบัติงานในกิจกรรมการพัฒนาตามแผน
- 4) การประเมินผลงานกิจกรรมการพัฒนา

ซึ่งสอดคล้องกับ เจมส์ คีดี ปิ่นทอง (2526) ที่ได้จำแนกขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ 4 ขั้นตอนคือ

- 1) การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา
- 2) การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม
- 3) การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน
- 4) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน

โกวิท พวงงาม (2545) ได้สรุปถึงการมีส่วนร่วมที่แท้จริงของประชาชนในการพัฒนาควรมี 4 ขั้นตอนคือ

1) การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาของแต่ละท้องถิ่น กล่าวคือ ถ้าหากชาวบ้านยังไม่สามารถทราบถึงปัญหาและเข้าใจถึงสาเหตุของปัญหา ในท้องถิ่นของตนเป็นอย่างดีแล้ว การดำเนินงานต่าง ๆ เพื่อแก้ปัญหาของท้องถิ่นย่อมไร้ประโยชน์เพราะชาวบ้านจะไม่เข้าใจและมองไม่เห็นถึงความสำคัญของการดำเนินงานเหล่านั้น

2) การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม เพราะการวางแผนดำเนินงานเป็นขั้นตอนที่จะช่วยให้ชาวบ้านรู้จักวิธีการคิด การตัดสินใจอย่างมีเหตุผล รู้จักการ นำเอาปัจจัยข่าวสารข้อมูลต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผน

4) การมีส่วนร่วมในการลงทุนและการปฏิบัติงาน แม้ชาวบ้านส่วนใหญ่จะมีฐานะยากจน แต่ก็มีความสามารถที่สามารถใช้เข้าร่วมได้ การร่วมลงทุนและปฏิบัติงาน จะทำให้ชาวบ้านสามารถคิดค้นทุนดำเนินงานได้ด้วยตนเอง ทำให้ได้เรียนรู้การดำเนินกิจกรรมอย่างใกล้ชิด

5) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน ถ้าหากการติดตามงานและประเมินผลงานขาดการมีส่วนร่วมแล้วชาวบ้านย่อมจะไม่ทราบด้วยตนเองว่างานที่ทำไปนั้นได้รับผลดี ได้รับประโยชน์หรือไม่อย่างไร การดำเนินกิจกรรมอย่างเดียวกันในโอกาสต่อไป จึงอาจจะประสบความสำเร็จล้มเหลว

สำนักมาตรฐานการศึกษา, สำนักงานสภาพัฒนาการศึกษาระดับสูง, กระทรวง ศึกษาธิการ, สำนักมาตรฐานอุดมศึกษา และทบวงมหาวิทยาลัย (2545) ยังได้ กล่าวถึง การมีส่วนร่วมในขั้นตอนของการพัฒนา 5 ขั้น ดังนี้

1) ขั้นมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาในชุมชนตลอดจนกำหนดความต้องการของชุมชนและมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการ

2) ขั้นมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนา โดยประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากรและแหล่งทรัพยากรที่ใช้

3) ขั้นมีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วม ในการสร้างประโยชน์โดยการสนับสนุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์และแรงงาน หรือเข้าร่วม บริหารงาน ประสานงานและดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

4) ขั้นการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่

ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้รับจากการพัฒนาหรือยอมรับผลประโยชน์อันเกิดจากการพัฒนาทั้งด้านวัตถุและจิตใจ

5) ขึ้นการมีส่วนร่วมในการประเมินผลการพัฒนา เป็นขั้นที่ประชาชนเข้าร่วม ประเมินว่าการพัฒนาที่ได้กระทำไปนั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด

รุ่งทิพย์ ว่องปฏิการ (2547) ได้กล่าวถึงแนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนว่า ในการจัดการการท่องเที่ยวที่ควร ยิ่งไปกว่านั้นยังอาจทำให้ชุมชนไม่ได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวเท่าที่ควร ยิ่งไปกว่านั้นยังอาจทำให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวเนื่องจากคนในท้องถิ่นยอมรับสภาพการณ์ต่างๆ ลักษณะของทรัพยากรธรรมชาติและปัญหา ที่สำคัญคือมีความรักและผูกพันกับสิ่งต่าง ๆ ในพื้นที่ที่อยู่เป็นทุนเดิมจึงเป็น โอกาสอันดีที่ชุมชนจะได้มีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรของตนเอง

วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน (2531) ได้สรุปว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การเข้าร่วมอย่างแข็งขันและอย่างเต็มที่ของกลุ่มบุคคลผู้มีส่วนได้เสียในทุกขั้นตอนของโครงการหรืองานพัฒนาชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมในอำนาจ การตัดสินใจและหน้าที่ความรับผิดชอบ การมีส่วนร่วมจะเป็นเครื่องประกันว่าสิ่งที่ ผู้มีส่วนได้เสียต้องการที่สุดนั้น จักได้รับการตอบสนองและทำให้มีความเป็นไปได้มาก ขึ้นว่าสิ่งที่ทำไปนั้นจะตรงกับความต้องการที่แท้จริง และมั่นใจมากขึ้นว่าผู้เข้าร่วม ทุกคนจะได้รับประโยชน์เสมอหน้ากัน

อโนทัย เพียรคงชนก (2540) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

- 1) ผู้ที่มีส่วนร่วมจะต้องมีการเกี่ยวข้องทั้งทางด้านจิตใจและอารมณ์ไม่ใช่เฉพาะเพียงเกี่ยวข้องด้านกำลังกาย หรือทักษะเท่านั้น แต่เป็นการเกี่ยวข้องกันในทุกๆ ด้าน
- 2) การมีส่วนร่วมเป็นการกระทำด้วยการยินยอมมากกว่าที่จะกระทำตามคำสั่งคือผู้มีส่วนร่วมจะต้องกระทำด้วยความเต็มใจและมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
- 3) มีการร่วมรับผิดชอบในสิ่งที่ตนได้มีส่วนร่วมกระทำการ เพราะการมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการทางสังคมที่บุคคลเข้าไปเกี่ยวข้องกับกลุ่มและต้องการเห็นผลสำเร็จของการทำงานนั้นด้วย จึงเกิดความรู้สึกมีส่วนร่วมรับผิดชอบกับกลุ่ม

นำชัย ทนุผล (2529) ได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่าเป็นกระบวนการที่สมาชิกของชุมชน มีการกระทำออกมาในลักษณะของการทำงานร่วมกัน เพื่อปรับปรุงสภาพทางสังคมในชุมชน โดยร่วมมือร่วมใจกันในการระบุนโยบาย ความต้องการการวางแผน และตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาที่ตนประสบอยู่ให้ลุล่วงไปเพื่อประโยชน์ของชุมชนและช่วยสร้างความรู้สึกรับผิดชอบและความเป็นเจ้าของให้เกิดขึ้นกับประชาชน ทำให้การ

ดำเนิน โครงสร้างต่างๆ ประสบผลสำเร็จและมีผลให้ประชาชนช่วยตนเองได้ในระยะยาวโดยไม่ต้องคอยพึ่งพาความช่วยเหลือจากภาครัฐหรือภาคเอกชนต่อไป

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (2527) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการที่รัฐบาลทำการส่งเสริม ชักนำ สนับสนุน และสร้างโอกาสให้ประชาชนในรูปแบบบุคคล กลุ่มคน ชมรม สมาคม มูลนิธิ และองค์กรการอาสาสมัครรูปต่าง ๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องรวมกัน

ชูเกียรติ ลีสุวรรณ (2534) กล่าวถึง แนวความคิดเรื่องการมีส่วนร่วมเกิดมาจากความเชื่อที่ว่ามนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่มีปัญญาตระหนักรู้และควบคุมสิ่งแวดล้อมได้ ดังนั้น มนุษย์ไม่ว่าจะอยู่ห่างไกลเพียงใด จึงควรมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่มีผลกระทบต่อชีวิตของเขาเอง นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมยังช่วยลดปัญหาความแตกแยก เนื่องจากการนำเข้าสู่สิ่งต่าง ๆ จากภายนอกเข้าไปในชุมชนนั้นด้วย การมีส่วนร่วมไม่ได้หมายความว่าแค่การมีส่วนช่วยสนับสนุนโครงการเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงขั้นตอนสำคัญอย่างเช่น การตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการนั้น ๆ ด้วย

วิรัช นิภาวรรณ (2535) กล่าวถึง แนวความคิดเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนว่ามีอย่างน้อย 2 ประการคือ

1) เป็นการมีส่วนร่วมผ่านองค์กรในชุมชน ซึ่งประชาชนในชุมชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาชุมชนโดยเป็นผู้บริหารหรือเป็นเจ้าหน้าที่ขององค์กรในชุมชนต่าง ๆ ซึ่งเกี่ยวกับโครงการพัฒนาชุมชน เป็นสมาชิกขององค์กรในชุมชนต่างๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับโครงการชุมชนและไม่เป็นสมาชิกขององค์กรในชุมชน แต่เป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการในฐานะที่เป็นผู้ออกแรง เป็นผู้สนับสนุนด้านวัสดุอุปกรณ์ เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือด้านการเงิน เป็นผู้เข้าร่วมโครงการฝึกอบรม สัมมนาหรือประชุม รวมทั้งเป็นผู้รับข่าวสารเกี่ยวกับโครงการพัฒนาชุมชน

2) เป็นการมีส่วนร่วมผ่านกระบวนการตัดสินใจในโครงการพัฒนาชุมชน ซึ่งประชาชนในชุมชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมโดยผู้นำท้องถิ่น ทั้งที่มาจากผู้ที่มีความรู้ มีการศึกษา และผู้ที่มาจากการแต่งตั้งสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นการวางแผนโครงการฯ รวมทั้งการสนับสนุนประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในขั้นการดำเนินงานโครงการฯ และประชาชนบางส่วนอาจเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจตลอดจนการคัดเลือกปัญหาและโครงการที่เหมาะสมเพื่อแก้ปัญหาในชุมชนนั้น

บัวเรศ ประไซโย และคณะ (2538) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการที่สมาชิกของกลุ่มมีความสมัครใจในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเป้าหมายที่ต้องการร่วมกัน การเริ่มต้นการมีส่วนร่วมของประชาชนเกิดจากการภายนอก โดยที่ประชาชนมีศักยภาพพอที่จะเข้าร่วมในการดำเนินงาน มีความพร้อมที่จะเข้าร่วม มีความประสงค์ที่จะเข้าร่วมและอำนาจในการ

ตัดสินใจภายนอกเป็นเพียงผู้คอยสนับสนุนและช่วยเหลือเท่านั้น ลักษณะการมีส่วนร่วมได้แก่ การมีส่วนร่วมในลักษณะกลุ่ม การมีส่วนร่วมในลักษณะโครงการ การมีส่วนร่วมในลักษณะสถาบัน และการมีส่วนร่วมในลักษณะของนโยบาย

แก้วสรร อติโพธิ (2540) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนจะต้องมีกระบวนการที่ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทางการปกครองของรัฐ ตั้งแต่ระดับชาติถึงระดับท้องถิ่นที่สามารถยอมรับสิทธิตามกฎหมายในกระบวนการได้ส่วนสาธารณะ มีการรับรู้ข้อมูลข่าวสารและต้องมีการกระจายอำนาจในการจัดการทรัพยากร

ลีศึก ฤทธิเนติกุล (2547) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชนไว้ดังสรุปได้ ดังนี้ การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นการเปิดโอกาสให้แต่ละคนเรียนรู้จากกิจกรรมที่ปฏิบัติการที่ประชาชนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมที่มีผลกระทบต่อตนเอง ต่อที่อยู่อาศัย ต่อจากงานอาชีพ ต่อกลุ่มและต่อสังคม ทำให้มีโอกาสนำความรู้จากกิจกรรมที่ปฏิบัติ เป็นการเพิ่มความสามารถและความชำนาญให้มากยิ่งขึ้น ทั้งนี้การที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ เพื่อชุมชนของตนเองนั้น เกิดจากแนวความคิดหลายประการ ได้แก่ ความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกัน

ชัยรัตน์ วงศ์ฟู (2545) ได้กล่าวถึง แนวคิดการมีส่วนร่วมไว้ว่า การมีส่วนร่วมคือการที่บุคคลหรือองค์กร ประชาชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการคิด ร่วมแก้ไขปัญหา ร่วมดำเนินงานในกิจกรรมชุมชน โดยร่วมกันวางแผน ร่วมประชุม ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติงาน ในลักษณะของการเสียสละแรงงาน บริจาควัสดุสิ่งของ ร่วมแบ่งปันผลประโยชน์และร่วมติดตามผลงาน โดยเกิดจากความรับผิดชอบร่วมกัน เพื่อกระทำการให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

การมีส่วนร่วมของชุมชนนั้นทำให้ชุมชนตระหนักถึงปัญหาที่แท้จริงของคนและต้องการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาโดยมีโอกาสใช้ความสามารถในรูปของความคิดการตัดสินใจ และการกระทำอย่างเต็มที่และทำให้ชุมชนมีความรู้สึกในความเป็นเจ้าของในการแก้ไขปัญหาของตน พัฒนาไปสู่การพึ่งตนเองในที่สุดตามหลักของประชาธิปไตย นอกจากนี้ยังทำให้บุคคลที่ทำงานด้านการพัฒนาได้ตระหนักถึงความศรัทธาและเกิดความเชื่อถือในชุมชนว่ามีความสามารถในการแก้ไขปัญหา (พงศธร คำใจหนัก 2545)

ระดับของการมีส่วนร่วม

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา (2546) ได้กล่าวถึงระดับของการมีส่วนร่วมตามหลักการทั่วไปว่า แบ่งเป็น 5 ระดับ คือ

1. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ให้ข้อมูล ของตน/ครอบครัว/ชุมชนของตน
2. การมีส่วนร่วมรับข้อมูลข่าวสาร
3. การมีส่วนร่วมตัดสินใจ โดยเฉพาะในโครงการที่ตนมีส่วนได้เสีย โดยแบ่งเป็น 3 กรณีแล้วแต่กิจกรรมของตนอยู่ในขั้นตอนใดต่อไปนี้
 - 3.1. ตนมีน้ำหนักการตัดสินใจน้อยกว่าเจ้าของโครงการ
 - 3.2. ตนมีน้ำหนักการตัดสินใจเท่ากับเจ้าของโครงการ
 - 3.3. ตนมีน้ำหนักการตัดสินใจมากกว่าเจ้าของโครงการ
4. การมีส่วนร่วมทำ คือร่วมในขั้นตอนการดำเนินงานทั้งหมด
5. การมีส่วนร่วมสนับสนุน คืออาจไม่มีโอกาสร่วมทำแต่มีส่วนร่วมช่วยเหลือในด้านอื่น ๆ

นอกจากนี้ยังได้มีการแบ่งระดับของการมีส่วนร่วมเป็นระดับของการมีส่วนร่วมตามแนวทางพัฒนาชุมชน เป็นการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยได้แบ่งไว้ดังนี้

1. ร่วมค้นหาปัญหาของตนให้เห็นว่าสิ่งใดที่เป็นปัญหารากเหง้าของปัญหา
2. ร่วมค้นหาสิ่งที่จำเป็นของตนในปัจจุบันคืออะไร
 - 2.1. ร่วมคิดช่วยตนเองในการจัดลำดับปัญหา เพื่อจะแก้ไขสิ่งใดก่อนหลัง
 - 2.2. วางแผนแก้ไขปัญหานั้นเป็นเรื่อง ๆ
 - 2.3. ร่วมระดมความคิด ถึงทางเลือกต่าง ๆ และเลือกทางเลือกที่เหมาะสมเพื่อแก้ไขปัญหานั้นที่วางแผนนั้น
 - 2.4. ร่วมพัฒนาเทคโนโลยีที่จะนำมาใช้
 - 2.5. ร่วมดำเนินการแก้ไขปัญหานั้น ๆ
 - 2.6. ร่วมติดตามการดำเนินงานและประเมินผลการดำเนินงาน
 - 2.7. ร่วมรับผลประโยชน์หรือร่วมเสียผลประโยชน์จากการดำเนินงาน

เป้าหมายในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวโดยชุมชน

1. เพื่ออนุรักษ์และปกป้องทรัพยากร
2. เพื่อเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพชีวิต
3. เพื่อเป็นเครื่องมือในการสร้างการรับรู้และความเข้าใจ
4. เพื่อเป็นเครื่องมือในการสร้างความสามัคคีในชุมชน
5. เพื่อเป็นการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม
6. เพื่อเป็นการสร้างรายได้เสริมให้กับชาวบ้านและหารายได้เข้ากองทุน

ผลจากการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว ทำให้มีการวางแผนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเช่น การจัดการเส้นทาง การหยุดพักทลายของดิน การไม่รบกวนสัตว์ป่า การจำกัดให้มีจำนวนนักท่องเที่ยวที่เหมาะสม การกำจัดขยะมูลฝอย

- ทำให้มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรวมทั้งมีการจัดการและการใช้ประโยชน์โดยคำนึงถึงความยั่งยืน

- ทำให้เกิดแนวร่วมในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและป้องกันมิให้มีการลักลอบทำลายสิ่งแวดล้อมของนายทุน ซึ่งเจ้าหน้าที่รัฐไม่สามารถสอดส่องดูแลได้ทั้งถึง เช่นการตัดไม้ทำลายป่า หรือการลักลอบจับปลาในเขตอนุรักษ์ จัดให้มีกิจกรรมการท่องเที่ยวสำหรับผู้มาเยือนหรือนักท่องเที่ยวและยังมีส่วนช่วยในการสอดส่องดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วย

- ทำให้เกิดความภาคภูมิใจในวัฒนธรรม ประเพณี และรู้จักคุณค่าในสิ่งที่ทำอยู่
- ทำให้เกิดการฟื้นฟูและสืบทอดทางวัฒนธรรมจากรุ่นอาวุโสสู่คนหนุ่มสาว
- ทำให้ได้ร่วมคิด ร่วมแลกเปลี่ยน เกิดการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ ทำให้ไม่โดดเดี่ยว เพราะภาครัฐ/เอกชน เข้าไป

- ทำงานร่วมกับชุมชนและก่อให้เกิดความร่วมมือในการแก้ปัญหาต่างๆ รวมทั้งลดช่องว่างระหว่างรัฐกับชุมชน

- ทำให้มีคุณภาพชีวิตดีขึ้น
- ทำให้มีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นให้กับชุมชน
- ทำให้ได้พันธมิตรเพิ่มขึ้น
- ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีความเคารพซึ่งกันและกันและยอมรับกัน
- ทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้นทำให้มีกองทุนในการพัฒนาหมู่บ้าน

การจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชนเป็นสิ่งที่จะนำไปสู่การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของประเทศให้มีความยั่งยืนไปจนถึงรุ่นลูกหลานได้นั้น จำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกคน ไม่เพียงแต่การร่วมทำให้สิ่งหนึ่งสิ่งใดเพียงอย่างเดียวแต่เป็นการร่วมในการจัดการเพื่อให้นำไปสู่การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของประเทศให้มีความยั่งยืนได้อย่างแท้จริง

กองสังแวดล้อมชุมชน ได้กำหนดนโยบายสังแวดล้อมชุมชนในนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสังแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540 – 2559 ไว้ดังนี้

1. นโยบายกำหนดทิศทางและจัดระเบียบ ความเจริญเติบโตของชุมชนทุกระดับ โดยคำนึงถึงศักยภาพของธรรมชาติ ระบบวัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจ ประชากร ชีดความสามารถของโครงสร้างบริการพื้นฐาน การบริการสาธารณะ เพื่อให้ชุมชนมีบูรณาการสังคมและสังแวดล้อมที่สงบ สะอาดสวยงาม น่าประทับใจ อย่างต่อเนื่อง

2. นโยบายส่งเสริมให้มีการปรับปรุงพื้นที่ในชุมชนทุกระดับ เพื่อการพัฒนาและควบคุมการใช้ที่ดินให้เป็นระบบและมีประสิทธิภาพ

3. นโยบายส่งเสริมการพัฒนาชุมชนทั้งชุมชนเดิมและชุมชนเมืองใหม่ในรูปแบบชุมชนเมืองสมบูรณ์แบบ

4. นโยบายอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสงวนที่ดินเป็นพื้นที่สีเขียวสำหรับเป็นพื้นที่ที่สร้างความสดชื่นและส่งเสริมคุณภาพสังแวดล้อมให้กับชุมชนและประชากรในอนาคตอย่างเพียงพอ

5. นโยบายการให้ท้องถิ่นเร่งรัดและดำเนินการสร้างจินตภาพสังแวดล้อมชุมชนที่ดีในชุมชนทุกระดับ

6. นโยบายส่งเสริมการพัฒนาชุมชนชนบทให้เป็นชุมชนสมบูรณ์แบบ ซึ่งรวมถึงการพัฒนาด้านอาชีพ แหล่งงาน การตลาด การบริการสังคมและสังแวดล้อม

7. นโยบายการผสมผสานแผนโครงสร้างบริการพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับชุมชนทุกระดับให้มีประสิทธิภาพ

8. นโยบายยกระดับมาตรฐานที่อยู่อาศัย โดยการส่งเสริมอาชีพการตลาดและการบริการสังคมและสังแวดล้อมเพื่อเสริมสร้างสภาพแวดล้อมชุมชนให้ได้มาตรฐานที่เหมาะสม

9. นโยบายส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนรับทราบข้อมูลและมีอำนาจหน้าที่ในการแก้ไขปัญหาสังแวดล้อมชุมชน

Arnstein (1971) กล่าวถึงระดับของการมีส่วนร่วมว่า แท้จริงแล้วในส่วนของกรมมีส่วนร่วมนั้นมีอยู่ 3 ระดับคือ แบบหุ่นส่วนที่ชุมชนมีอำนาจในการเจรจาต่อรอง แบบการมอบอำนาจให้ชุมชนมีสิทธิมีเสียงและการมีส่วนร่วมในระดับอื่นเช่น การแจ้งข่าวสารหรือการแสดงความคิดเห็นดังตารางระดับขั้นในการมีส่วนร่วม

ตาราง 1 ระดับขั้นในการมีส่วนร่วมของ Arnstein

ขั้นของการมีส่วนร่วม	ลักษณะการมีส่วนร่วม	ระดับของการมีส่วนร่วม
1.ประชาชนอยู่ภายใต้การสั่งการ	- มีคณะกรรมการแต่เป็นเพียง ตรายาง	ไม่มีส่วนร่วม
2.ประชาชนเป็นผู้รับการดูแล	- ผู้มีอำนาจเป็นคนจัดการ	
3.การแจ้งข่าวสารข้อมูลให้ทราบ	- รับรู้สิทธิของประชาชนและ ทางเลือก	ระดับการมีส่วนร่วมแต่เพียง ในนาม
4.การปรึกษาหารือ	-ยอมรับฟังเสียงประชาชนแต่ ไม่สนใจ	
5. การเปิดโอกาสให้แสดง ความเห็น	-ยอมรับฟังคำแนะนำแต่ไม่นำ ไปปฏิบัติ	
6.ความเป็นหุ้นส่วน	-ชุมชนมีอำนาจในการต่อรอง	ระดับของอำนาจประชาชน
7.แบบการมอบอำนาจ	-ชุมชนมีอำนาจในการที่จะเป็น ผู้ตัดสินใจเอง	เป็นการมีส่วนร่วมโดยพลัง ของชุมชน
8.อำนาจเป็นของประชาชน		

ที่มา: Bruce Mitchell, 1989. Geography and Resource Analysis. 2nd edition. New York: John Wiley & Sons, Inc. p.117.

Cohen & Uphoff (1977) กล่าวถึงองค์ประกอบการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าควรประกอบด้วยขั้นตอนดังนี้

1. การมีส่วนร่วมการตัดสินใจ (Decision Making) ประกอบด้วยการริเริ่มตัดสินใจ ดำเนินการตัดสินใจและการตัดสินใจในการปฏิบัติการ
2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม (Implementation) อาจเป็นไปในรูปของการเข้าร่วมโดยการสนับสนุนด้านทรัพยากร การบริหาร การร่วมมือรวมทั้งการร่วมแรงร่วมใจ
3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefit) ไม่ว่าจะเป็นผลประโยชน์ทางด้านวัตถุ ผลประโยชน์ทางด้านสังคม หรือผลประโยชน์ทางด้านส่วนบุคคล
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) เป็นการเข้าร่วมในการควบคุมและตรวจสอบการดำเนินการทั้งหมด การพิจารณาการมีส่วนร่วมเป็นทั้งเป้าหมายและวิธีการนำไปสู่การพัฒนาและการจัดการการท่องเที่ยวซึ่งเป็นกระบวนการที่ขาดไม่ได้ในการจะบรรลุเป้าหมายของการจัดการการท่องเที่ยว เนื่องจากการมีส่วนร่วมเป็นสิ่งที่เพิ่มคุณค่าให้กับตัวเองโดย

การแสดงออกซึ่งเสรีภาพของประชาชนเรื่องใดเรื่องหนึ่งหากแต่ทุกอย่างประชาชนจะต้องคิดค้นขึ้นมาเอง สามารถสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นถูกตีความหมายไปในลักษณะที่เน้นการให้ประชาชนมีโอกาสเป็นผู้กำหนดการตัดสินใจคิดค้นปัญหาและการดำเนินงานขั้นตอนต่างๆ ของการจัดการ คือการที่ประชาชนมีโอกาสเป็นผู้กำหนดการตัดสินใจคิดค้นปัญหาและการดำเนินงานขั้นตอนต่างๆ ของการจัดการ คือการที่ประชาชนได้เพิ่มศักยภาพในการควบคุมทรัพยากร รวมตลอดถึงการใช้การจัดการทรัพยากรที่มีในสังคมด้วยตนเอง

Erwin William (1976) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ กระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจแก้ปัญหาของตนเอง ร่วมใช้ความคิดสร้างสรรค์ ความรู้และความชำนาญร่วมกับการใช้วิทยาการที่เหมาะสม และสนับสนุนติดตามผลการปฏิบัติขององค์กรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

John M. Cohen และ Norman T. Uphoff (1989) ได้เสนอกรอบความคิดเบื้องต้นในการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบทไว้ว่ามี 3 มิติ มิติของการมีส่วนร่วมประกอบด้วยประเด็นคำถาม ดังนี้

1. มีส่วนร่วมอะไรบ้าง (What) แบ่งเป็น

1.1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) คือร่วมในการคิดถึงปัญหาโดยระบุความต้องการของชุมชนจนเกิดโครงการระหว่างดำเนินการ (โครงการเริ่มทำ) และการตัดสินใจในการดำเนินการ (โดยองค์กรของชุมชนหรือชาวบ้าน) ซึ่งประเด็นนี้ Floyd Hunter¹ อธิบายให้ชัดเจนว่าการมีส่วนร่วมในกิจกรรม/โครงการต่างๆ เกิดจากแนวคิด 3 ประการคือ

1.1.1 ความสนใจและความห่วงใยร่วมกันในสภาพปัญหาที่เผชิญร่วมกัน กลายเป็นความสนใจและกังวลใจของส่วนรวม

1.1.2 ความเดือดร้อนและความไม่พึงพอใจร่วมกันที่มีต่อสถานการณ์ที่เป็นอยู่ขณะนั้นผลักดันให้มุ่งสู่การรวมกลุ่มวางแผนกระทำร่วมกัน

1.1.3 การตกลงร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงกลุ่มหรือชุมชนไปในทิศทางที่พึงปรารถนาและต้องมีความเข้มข้นมากพอที่จะเกิดความคิดริเริ่มที่จะกระทำการสนองตอบความต้องการของผู้ที่เดือดร้อน

1.2 การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) ประกอบด้วย การสนับสนุนทางด้านทรัพยากรต่าง ๆ การบริหารงานกิจกรรมและการประสานงานขอความช่วยเหลือ

¹ Floyd Hunter. 1958. Community Power Structure .A Study of Decision Makers. The University of North Carolina. USA.

1.3 การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) ทางด้านวัตถุ สังคมของแต่ละบุคคล

1.4 การมีส่วนร่วมในการพยายามประเมินผล (Evaluation) ของโครงการ

2. มีส่วนร่วมกับร่วมกับใคร (Who, Whom) ได้แก่

2.1 การพิจารณาองค์ประกอบของผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมกับชาวบ้านในแต่ละขั้นตอน เช่น ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ของรัฐ องค์กรที่ให้ทุน เป็นต้น

2.2 การพิจารณาคุณลักษณะทางประชากร สังคม และเศรษฐกิจของผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมในเรื่อง เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ ระดับชั้นในสังคม ระยะเวลาอยู่อาศัย และการถือครองที่ดิน

3. มีส่วนร่วมอย่างไร (How) ได้แก่

3.1 ลักษณะพื้นฐานของการมีส่วนร่วม การได้รางวัลตอบแทน หรือถูกบังคับให้เข้าร่วม

3.2 รูปแบบการมีส่วนร่วม เช่น การเข้าร่วมโดยตรง หรือผ่านองค์กรของชุมชน

3.3 ขนาดของการมีส่วนร่วม เช่น ความถี่ และระยะเวลาของการเข้าร่วม

3.4 ผลที่เกิดจากการเข้าร่วม เช่น เป็นการเสริมพลังหรืออำนาจองค์กร หรือเป็นการปฏิสัมพันธ์ธรรมดาเท่านั้น

โดยสรุปแล้ว การมีส่วนร่วมคือการร่วมมือกันอย่างจริงจัง โดยที่ทุกฝ่ายต้องร่วมคิด ร่วมวางแผน ตัดสินใจ คิดค้นปัญหา ร่วมลงทุนและรับผลประโยชน์ตอบแทน ร่วมปฏิบัติงาน ติดตามและประเมินผล และดำเนินการต่างๆ ในสังคม รวมถึงตลอดถึงการจัดการทรัพยากร ที่มีอยู่ในสังคมด้วยตนเอง

White (1983) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่าประกอบด้วย 4 มิติคือ

มิติที่ 1 คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจว่า อะไรควรทำและทำอย่างไร

มิติที่ 2 คือ มีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนา ลงมือปฏิบัติการตามที่ตัดสินใจ

มิติที่ 3 คือ การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินงาน

มิติที่ 4 คือ การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม

Rose (1989) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของ ประชาชนไว้ กล่าวคือ ชุมชนใดที่ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมมากเท่าใด ก็จะทำให้การพัฒนาชุมชนนั้นสามารถ

เป็นไปได้โดยสะดวกและสามารถดำเนินไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ได้ ทั้งนี้โดยมีความเชื่อพื้นฐานที่ว่า คนมีศักยภาพในการเปลี่ยนแปลงคุณค่าของความคิดและสมรรถภาพของคนเรานั้นจะ ไม่มีความหมายถ้าหากขาดการมีส่วนร่วมกับบุคคลอื่น

มนตรี ศรีสมบัติ (2534) กล่าวถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมว่าประกอบด้วย ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและปัจจัยด้านสังคมโดยสรุปไว้ดังนี้

1. ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ได้แก่

1.1 รายได้ ผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีกว่าจะเข้ามามีส่วนร่วมมากกว่าผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ต่ำกว่า

1.2 ขนาดที่ดินถือครอง ผู้ที่มีขนาดที่ดินถือครองมากจะเข้ามามีส่วนร่วมมากกว่า

2. ปัจจัยด้านสังคม ได้แก่

2.1 อายุ พบว่า อายุของประชาชนเป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม ในกิจกรรมการพัฒนาชุมชนแต่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในขั้นตอนต่างๆ เพียงเล็กน้อย

2.2 ขนาดครัวเรือน เป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรใน ขั้นตอนต่างๆ

2.3 ระดับการศึกษา พบว่าสมรรถนะในการอ่านหนังสือเป็นปัจจัยที่มีความ สำคัญมากที่สุดในการเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนต่างๆ

2.4 ตำแหน่งทางสังคม เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนา ชุมชน

2.5 ทักษะ มีความสัมพันธ์ต่อการเข้ามามีส่วนร่วมเพียงเล็กน้อย

2.6 ความคาดหวังต่อประโยชน์ที่จะได้รับ ความคาดหวังรายได้ที่เพิ่มขึ้นเป็น ปัจจัยสำคัญที่จูงใจให้บุคคลยอมรับและสมัครเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม

2.7 ความต้องการเกียรติ เป็นปัจจัยประการหนึ่งที่จะทำให้บุคคลสมัครเข้าเป็น สมาชิกกลุ่ม เหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะค่านิยมของสังคมชนบทไทยยังนิยมยกย่องข้าราชการจึงเป็น เหตุจูงใจให้บุคคลเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม

2.8 ความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้าน เช่นเมื่อเพื่อนบ้านเข้าร่วมกิจกรรมหรือสมัคร เข้าเป็นสมาชิกกลุ่มแล้วตนเองก็ต้องสมัครเข้าเป็นสมาชิกด้วย

2.9 การติดตามแนะนำจากเจ้าหน้าที่ เนื่องจากชาวบ้านมักเกรงใจและเกรงกลัว เจ้าหน้าที่จึงมักไม่ขัดแย้งกับเจ้าหน้าที่และไม่คัดค้าน

รูปแบบการมีส่วนร่วม

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527) ได้แบ่งรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนคือ

1. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยตรง โดยผ่านองค์กรจัดตั้งของประชาชนเช่น การรวมกลุ่มเยาวชนกลุ่มต่างๆ
2. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมทางอ้อม โดยผ่านองค์กรผู้แทนของประชาชนเช่น กรรมการของกลุ่มหรือชุมชน กรรมการหมู่บ้าน
3. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยเปิดโอกาสให้ โดยผ่านองค์กรที่ไม่ใช่ผู้แทนของประชาชน เช่น สถาบันหรือหน่วยงานที่เชิญชวนหรือเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเมื่อไหร่ก็ได้ทุกเวลา บางกรณีก็ได้กำหนดลักษณะของการมีส่วนร่วมในลักษณะต่างๆ เช่น การมีส่วนร่วมเกิดจากเบื้องบนหรือเบื้องล่าง การจูงใจให้มีการมีส่วนร่วมเกิดขึ้น โดยสมัครใจ การมีส่วนร่วมในองค์กร
4. ช่องทางที่การมีส่วนร่วมเกิดขึ้น เช่นการมีส่วนร่วมโดยปัจเจกบุคคลหรือผ่านกลุ่ม การมีส่วนร่วมโดยตรงหรือโดยอ้อม การมีส่วนร่วมอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ
5. ระยะเวลาความต่อเนื่องของกิจกรรม
6. ขอบข่ายกิจกรรมครอบคลุมขนาดไหน

การสร้างรูปแบบการท่องเที่ยว โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรและให้อิสระทางความคิดแก่ชาวบ้านในชุมชนเป็นหลักสำคัญ ทั้งนี้เพื่อให้ผลการวิจัยมีบทสรุปที่ถูกต้องมีคุณภาพเหมาะสมกับพื้นที่และตรงตามความต้องการของคนในชุมชน สามารถนำไปปฏิบัติและพัฒนาให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่อย่างแท้จริง ซึ่งเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพยึดหลักการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญ การพูดคุยอย่างเป็นธรรมชาติไม่สร้างความกดดันให้แก่ผู้ให้ข้อมูล ใช้การสนทนาที่มีเนื้อหาตรงตามกรอบแนวคิดและวัตถุประสงค์หลักของการวิจัย ซึ่งข้อมูลโดยรวมที่ได้จากการศึกษาบริบทของชุมชนและจากการร่วมกันวิเคราะห์ภายในชุมชนและบริเวณโดยรอบหมู่บ้านอย่างละเอียด ทำให้ได้รับรู้ถึงสถานการณ์ที่เป็นไปได้ทั้งในทางบวกและทางลบและมองเห็นศักยภาพของชุมชนในการสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนได้อย่างถูกต้องและชัดเจน (วรรัฐพร ปัญญาปิ่น 2550)

การจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวจำเป็นต้องมีชุมชนเข้ามาเกี่ยวข้องดังนั้นในการจัดการพื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยวเองหรือทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในพื้นที่ที่เหมาะสมต้องการการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ด้วย ดังมีผู้ให้ความเห็นในเรื่องของการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนไว้ดังนี้

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542) ได้กล่าวไว้ว่าชุมชนท้องถิ่นเป็นผู้ได้รับผลโดยตรงจากกิจกรรมทางการท่องเที่ยว จึงต้องให้ชุมชนท้องถิ่นซึ่งเป็นผู้รู้ปัญหาและความต้องการของชุมชนท้องถิ่นของตนเองได้ดีกว่าผู้อื่น ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวในชุมชนของท้องถิ่นของตนเอง

ประชาชนทุกคนที่อยู่ในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว จะต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว เพราะทุกคนเป็นผู้มีส่วนได้ผลประโยชน์และส่วนเสียผลประโยชน์ การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ถือเป็นพื้นฐานของการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการตัดสินใจเลือกแนวทางวางแผนแก้ไขปัญหา จัดกิจกรรมที่เหมาะสมติดตามและประเมินผลการทำงานร่วมกัน

ทฤษฎีโครงสร้าง – หน้าที่มีแนวคิดพื้นฐาน คือ มองสังคมเป็นระบบและในระบบนั้นจะประกอบด้วยระบบย่อย อันเป็นส่วนประกอบที่ทำให้ระบบใหญ่คงอยู่ในระบบย่อยจะต้องมีหน้าที่ในตัวเอง ในลักษณะ โดยเท่าเทียมกัน เมื่อระบบย่อยทั้งหลายต่างมีภารกิจหน้าที่ในตัวเอง ก็ต้องประพฤติบทบาทหน้าที่ให้เป็นไปตามบทบาทของมันแต่ถ้าระบบย่อยทำหน้าที่โดยไม่ต้องสมบูรณ์ การเปลี่ยนแปลงที่ก่อให้เกิดขึ้น ไม่ว่าจะผ่านทางบวกหรือทางลบภายในระบบย่อยส่วนใดส่วนหนึ่งก็ย่อมกระทบกระเทือนส่วนอื่นๆ ด้วย เหตุผลก็คือว่าเป็นระบบที่มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันสุดท้ายทุกระบบจะต้องมีการปรับตัวเข้าหากัน ผลของการมีปฏิสัมพันธ์กันและการปรับตัวเข้าหากันในกลไกระบบทำให้เข้าสู่ภาวะสมดุล ซึ่งทฤษฎีนี้มีตัวแบบสังคมถือว่าสังคมเหมือนกับสิ่งมีชีวิตอย่างหนึ่งต่อจากนั้นก็ได้มีการขยายต่อเติมความคิดนี้ให้ครอบคลุมสมบูรณ์ยิ่งขึ้นตามแต่ความคิดของนักสังคมวิทยาที่นิยมอินทรีย์อุปมานี้แบบที่สุด มากกว่าแบบอื่นในหมู่นักโครงสร้าง-หน้าที่ที่นิยมมองเห็นสังคมมีลักษณะดังนี้ (ภคนนท์ เอี่ยมเศรษฐี 2544)

ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนมีดังนี้

1) ปัจจัยเพศ

บุญเชิด หนูอิม (2542) ศึกษาความแตกต่างระหว่างปัจจัยด้านเพศกับการมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม พบว่า การมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมในประเด็นเลือกซื้อสินค้าทุกครั้ง ได้พิจารณาสินค้าที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมมีความแตกต่างกันด้านเพศ ซึ่งต่างจาก

งานวิจัยของ สืบสุข ลีละบุตรและถัดดาวัลย์ ทองนพ (2543) ที่กล่าวว่า เพศ เป็นปัจจัยหนึ่งที่มี ความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยสรุปพบว่าเพศชายมีส่วนร่วมมากกว่าเพศหญิง

2) ปัจจัยอายุ

พิสันต์ ธารสารสมบุรณ์ (2541) ประชาชนท้องถิ่นที่มีอายุ 52 ปีขึ้นไป มีภูมิลำเนาเดิม บนเกาะสีชัง มีการให้คุณค่าสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมและมีความรู้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ศิลปกรรมระดับสูง จะมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมากกว่าประชาชนท้องถิ่น กลุ่มอื่นๆ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุรยุทธ หลิมตระกูล (2551) ผู้ที่มีอายุสูงมีส่วนร่วมในการ อนุรักษ์ป่าไม้มากกว่าผู้ที่มีอายุน้อย และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ กฤติยา ถ้ำทอง (2551) ที่ศึกษาความคิดเห็นของประชาชนในท้องถิ่นที่มีต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชนมอญ ตำบล บ้านม่วง อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี กล่าวว่าประชาชนในท้องถิ่นที่มีอายุต่างกันจะมี ความคิดเห็นที่มีต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชนมอญ ตำบลบ้านม่วง อำเภอบ้านโป่ง จังหวัด ราชบุรี ในด้านประวัติศาสตร์โบราณคดี ด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ความสะดวกแตกต่างกัน

3) ปัจจัยอาชีพ

ปรีชา แสงโชติ (2552) สำหรับเรื่องอาชีพนั้นพบว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม ในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมเช่นกัน ทั้งนี้เนื่องจากพื้นที่ที่ศึกษาส่วนใหญ่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิง อนุรักษ์ ทำให้ประชาชนมีความตื่นตัวเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมค่อนข้างมาก อีกประการหนึ่งเกษตรกร ในพื้นที่ศึกษาส่วนใหญ่ มีระดับการศึกษาที่ค่อนข้างดี จึงทำให้เข้าใจปัญหาสิ่งแวดล้อมได้ดี ซึ่ง สอดคล้องกับงานวิจัยของ ระวี อินจินดา (2542) กล่าวถึงปัจจัยด้านอาชีพไว้ว่าความแตกต่างด้าน อาชีพมีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและเป็นปัจจัย ที่มีอิทธิพลต่อระดับการมีส่วนร่วมของชุมชน

4) ปัจจัยระดับการศึกษา

วรัตน์ ญาณทัศนกิจ (2545) กลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาสูงสนใจที่จะมีส่วนร่วม ในการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนน้อย อาจเป็นเพราะว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาสูงมีหน้าที่การงาน ภารกิจมากและไม่ได้ประกอบภารกิจที่เกี่ยวข้องหรือใกล้เคียงกับแม่น้ำ จึงอาจไม่มีเวลาและไม่สนใจ ที่จะมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แม่น้ำ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ แสงง ชัยวรรณเสถียร (2548) กล่าวว่า ระดับการศึกษาต่างกันจะมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมคลองแม่ข่าต่างกัน โดยผู้ที่มี การศึกษาในระดับปริญญาตรีจะมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมคลองแม่ข่ามากที่สุด รองลงมา เป็นผู้ที่มีการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา อนุปริญญา ประถมศึกษาและสูงกว่าปริญญาตรี ตามลำดับ ส่วนผู้ที่ไม่ได้เรียนหนังสือเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมคลองแม่ข่าน้อยที่สุด

5) ปัจจัยรายได้

ปรีชา แสงโชติ (2552) ในส่วนเรื่องของรายได้พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้สูง มีความเข้าใจปัญหาสิ่งแวดล้อมดีกว่าผู้มีรายได้ต่ำ ซึ่งเหตุที่มาสนับสนุนปรากฏการณ์ดังกล่าวได้แก่ผู้มีรายได้สูงส่วนหนึ่ง เป็นผู้ที่มีการศึกษาสูงด้วย และอีกเหตุผลหนึ่งผู้มีรายได้ต่ำส่วนหนึ่งไม่มีเวลาให้ความสนใจกับปัญหาสิ่งแวดล้อมมากนัก เพราะต้องใช้เวลาดูแลปัญหาปากท้องของตนเองซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ แสง ชัยวรรณเสถียร (2548) ที่ว่าประชาชนที่มีรายได้ต่างกันจะมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมต่างกันเช่นผู้มีรายได้ไม่ถึง 1,000 บาท มีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมน้อยกว่าผู้มีรายได้สูงกว่า

6) ปัจจัยระยะเวลาที่อาศัยในพื้นที่

รัตนวดี จุลพันธ์ (2547) ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งต่างจาก รัชดาภรณ์ พัฒนา (2546) ศึกษาปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคมที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติบ้านคลองสะทอน ตำบลวังหมี อำเภอน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา พบว่า ระยะเวลาที่อาศัยในพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์ในทิศทางตรงกันข้ามกับการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ กล่าวคือ ประชาชนที่พักอาศัยอยู่ในชุมชนปัจจุบัน อพยพมาจากพื้นที่อื่นและมีการใช้ประโยชน์จากน้ำฝนในการเพาะปลูกพืชไร่รวมทั้งการอุปโภคบริโภคในครัวเรือนมีการเพาะปลูกและใช้สารเคมีในการเพาะปลูก มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำน้อยกว่าคนที่เข้ามาพักอยู่ในชุมชนภายหลัง

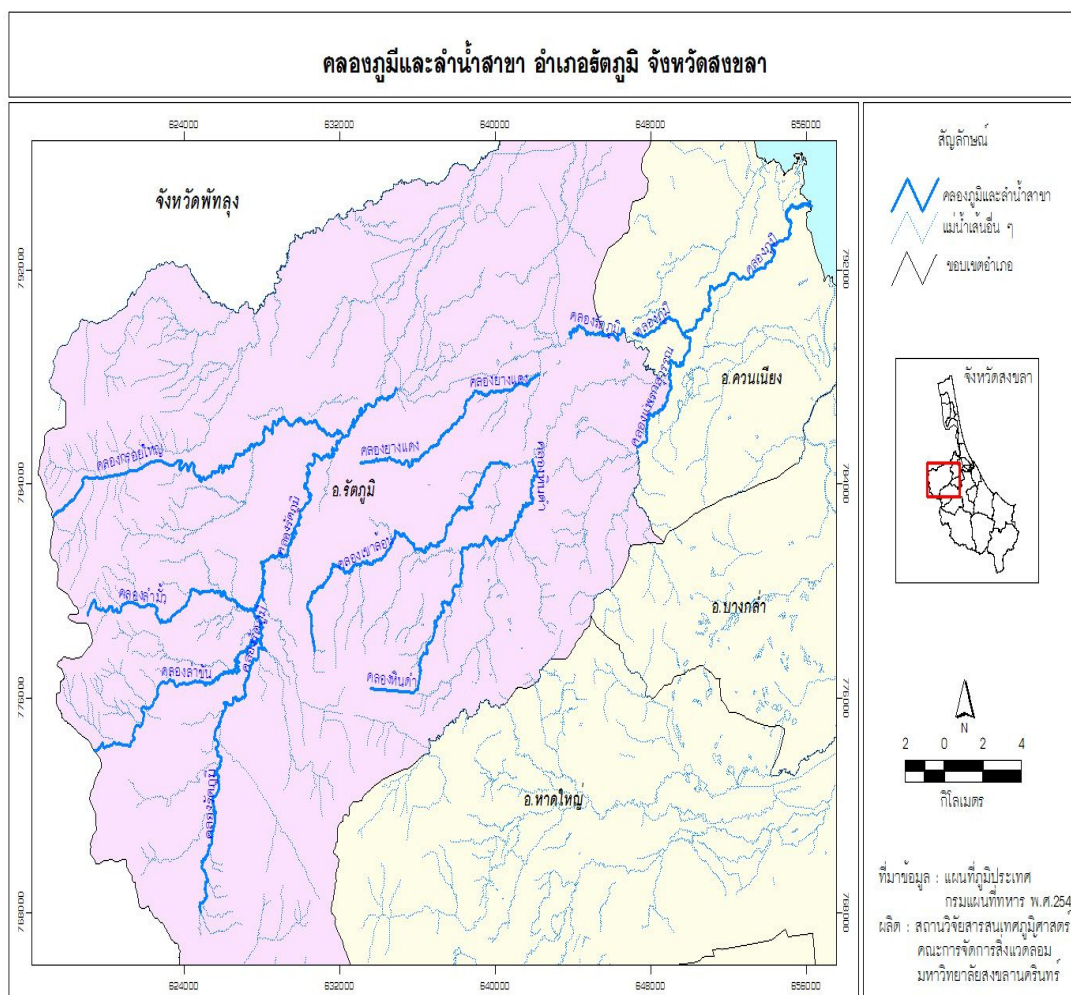
4) ข้อมูลพื้นที่วิจัย

ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่

อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสงขลาเดิมขึ้นอยู่ในเขตการปกครองของอำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุงซึ่งตรงกับสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๕ ชื่อว่ากิ่งอำเภอรัตนบุรี ตั้งอยู่ที่บ้านปากบางภูมิ หมู่ที่ 3 ตำบลรัตนบุรี อำเภอกวนเนียงในปัจจุบันและได้ยกฐานะขึ้นเป็นอำเภอชื่ออำเภอ “รัตนบุรี” เมื่อปี 2543 และต่อมาได้ย้ายมาตั้ง ณ ตำบลกำแพงเพชร โดยเรียกชื่อว่า “อำเภอกำแพงเพชร” ซึ่งเป็นสถานที่ตั้งอำเภอในปัจจุบันและเมื่อปี พ.ศ. 2480 ได้เปลี่ยนชื่อจาก “กำแพงเพชร” เป็น “รัตนบุรี” และเมื่อปีพ.ศ. 2509 เปลี่ยนชื่อเป็น “รัตนบุรี” ซึ่ง

หมายถึง “พื้นที่ดินแดง” ลักษณะของอำเภอรัตนภูมิเป็นที่ราบทางทิศตะวันออก ส่วนทางทิศตะวันตกบางส่วนเป็นภูเขาสูงส่วนใหญ่อยู่ในเขตตำบลเขาพระ มีพื้นที่รวมประมาณ 665 ตารางกิโลเมตร มีแหล่งต้นน้ำเกิดจากเทือกเขาบรรทัด ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ ได้แก่ ป่าไม้ หิน ดินทราย แร่ธาตุและป่าสงวนแห่งชาติ เขตการปกครองมีทั้งหมด 5 ตำบล ได้แก่ 1) ตำบลกำแพงเพชร มี 13 หมู่บ้าน 2) ตำบลท่าชะมวงมี 15 หมู่บ้าน 3) ตำบลเขาพระมี 12 หมู่บ้าน 4) ตำบลภูหาได้มี 15 หมู่บ้าน และ 5) ตำบลควนรู มี 9 หมู่บ้าน โดยมีประชากรทั้งสิ้น 70,461 คน เป็นเพศชาย 34,799 คน และเป็นเพศหญิง 35,662 คน จำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 20,136 ครัวเรือน (อำเภอรัตนภูมิ 2552)

คลองภูมิและลำน้ำสาขา อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา

ภาพที่ 2 คลองภูมิและลำน้ำสาขา อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา

รัตภูมิเป็นอำเภอหนึ่งที่ตั้งอยู่ทางด้านตะวันตกของจังหวัดสงขลา ซึ่งมีลักษณะพื้นที่เป็นภูเขาและที่ราบสูง ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการทำสวน ดังที่ สำนักงานเกษตรอำเภอรัตภูมิ ได้สรุปข้อมูลเกี่ยวกับแผนพัฒนาอำเภอ 5 ปี (พ.ศ.2550 – พ.ศ.2554) ไว้ว่า อำเภอรัตภูมิ มีสภาพพื้นที่เป็นที่ราบ ด้านทิศตะวันออกในเขตพื้นที่ตำบลควนรู ตำบลคูหาใต้ ตำบลกำแพงเพชร และตำบลท่าชะมวง เป็นพื้นที่ราบ ส่วนด้านทิศตะวันตกของพื้นที่ในเขตตำบลเขาพระ ส่วนใหญ่เป็นภูเขาสูง มีเทือกเขาบรรทัดแบ่งเขตการปกครองระหว่างจังหวัดสงขลาและจังหวัดสตูล ทางทิศตะวันตกมีลำน้ำสายหลักคือ คลองรัตภูมิ ซึ่งมีต้นน้ำจากภูเขาทางทิศตะวันตก ลักษณะภูมิอากาศเป็นแบบมรสุม 2 ฤดู สภาพพื้นที่ของอำเภอรัตภูมิ เหมาะแก่การประกอบอาชีพการเพาะปลูก ดังที่ เสรี โหรา เกษตรอำเภอรัตภูมิได้กล่าวถึงอาชีพส่วนใหญ่ของประชากรในอำเภอรัตภูมิไว้ สรุปได้ว่าสภาพด้านภูมิศาสตร์ของอำเภอรัตภูมิเอื้ออำนวยต่อการประกอบอาชีพการเกษตร ประชากรส่วนใหญ่จะมีอาชีพทำสวนยางพาราและผลไม้ต่าง ๆ เช่น ลองกอง มังคุด ลำไย เงาะ เป็นต้น โดยเฉพาะในตำบลเขาพระ มีสภาพแวดล้อมที่ส่งผลให้การประกอบอาชีพการทำสวน ซึ่งมีผลผลิตเป็นจำนวนมาก (สมพร วัฒนกุล 2546)

ตำบลเขาพระตั้งอยู่ห่างจากอำเภอรัตภูมิ ประมาณ 10 กิโลเมตร มีพื้นที่ทั้งสิ้น 207.7 ตารางกิโลเมตร (129,812.50 ไร่) ลักษณะภูมิประเทศของพื้นที่โดยทั่วไป มีสภาพเป็นที่ราบสูงป่าไม้ ภูเขาและแหล่งน้ำที่เกิดจากเทือกเขาทางทิศตะวันตกที่มีเขตติดต่อกับจังหวัดสตูลซึ่งมีเส้นทางสายน้ำที่มีลำคลองรวมกัน 7 สายไหลลงสู่คลองรัตภูมิ จึงทำให้น้ำในลำคลองมีความเชี่ยวและคดโค้ง มีป่าต้นน้ำเกิดจากเทือกเขาบรรทัดและเขาหลวงกั้นเขตแดนระหว่างอำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา กับอำเภอควนโดน จังหวัดสตูล โดยเมื่อผ่านเขตของอำเภอรัตภูมิแล้วสายน้ำจะไหลผ่านลงสู่ทะเลสาบสงขลาที่บ้านปากบางซึ่งมีความยาวของลำคลองประมาณ 63 กิโลเมตร และมีคลองสาขาที่สำคัญได้แก่ คลองลำชัน คลองลำม่วง คลองกรวยใหญ่ คลองยางแดง คลองรังแรง คลองหินดำ คลองเขาร้อนและคลองแพรกสุวรรณ มีจำนวนหมู่บ้าน 12 หมู่บ้าน และเทศบาล 1 เทศบาล ซึ่งแยกเป็นจำนวนหมู่บ้านในเขต อบต. เต็มทั้งหมู่บ้าน 11 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11 และ 12 และจำนวนหมู่บ้านในเขต อบต. บางส่วน 1 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 อาชีพของประชากรส่วนใหญ่มีการประกอบอาชีพการเกษตร โดยเฉพาะการทำสวนยางพาราและการทำสวนผลไม้ ถือเป็นอาชีพการทำสวนแบบดั้งเดิมหรือสวนผสมผสาน ปัจจุบันเรียกว่าสวนสมรม

ตำบลเขาพระ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา ตั้งอยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้ของอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา โดยมีอาณาเขตพื้นที่ติดต่อกับอำเภอต่างๆ ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับพื้นที่ตำบลท่าชะมวง

ทิศใต้ ติดต่อกับพื้นที่ตำบลทุ่งนุ้ย จังหวัดสตูล

ทิศตะวันออก ติดต่อกับพื้นที่ตำบลท่าชะมวง อำเภอรัตนภูมิ และตำบลทุ่งคำเสา อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

ทิศตะวันตก ติดต่อกับพื้นที่อำเภอทุ่งหว้าและอำเภอควนกาหลงจังหวัดสตูล

โดยลักษณะภูมิประเทศ ทิศเหนือเป็นที่ราบ ส่วนทิศใต้ ทิศตะวันตกและทิศตะวันออก เป็นภูเขาสูง ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของแหล่งลำน้ำสายต่าง ๆ เช่น คลองลำแวง คลองลำขัน คลองรัตนภูมิ เป็นต้น

บ้านสี่สอน ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 4 ตำบลเขาพระ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา ระยะทางห่างจากหาดใหญ่ 40 กิโลเมตร การเดินทางสามารถเดินทางจากถนนเอเชียหมายเลข 4 ถึงสี่แยกภูเขา เลี้ยวซ้ายไปตามถนนขนตรการกำธร ผ่านโรงเรียนบ้านเขาพระ เลี้ยวขวากลับรถประมาณ 150 เมตร แล้วเลี้ยวซ้ายเข้าถนนดิน ไปตามป้ายบอกทางจนถึงที่ตั้งของชมรมล่องแก่งบ้านสี่สอน พื้นที่ของหมู่ 4 บ้านสี่สอน ตำบลเขาพระ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา

1.1 อาณาเขต

ที่ตั้ง บ้านสี่สอน หมู่ที่ 4 ตำบลเขาพระ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอรัตนภูมิประมาณ 11 กิโลเมตร มีอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับหมู่ที่ 3 บ้านนาถึก

ทิศใต้ ติดต่อกับหมู่ที่ 11 บ้านเขาพระ

ทิศตะวันออก ติดต่อกับหมู่ที่ 3 บ้านนาถึก, หมู่ที่ 8 บ้านคลองเขาส่อน

ทิศตะวันตก ติดต่อกับหมู่ที่ 5 บ้านควนดินแดง

ประวัติความเป็นมาของชุมชน

ประวัติหมู่บ้านสี่สอน หมู่ที่ 4 ตำบลเขาพระ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา มีผู้เล่าประวัติความเป็นมาไว้ว่าเมื่อประมาณ 70 ปีที่แล้วมาหมู่บ้านสี่สอนเป็นป่าที่บวม มีถ้ำและมีหินงอกหินย้อยที่สวยงามมาก มีแร่ธาตุที่อุดมสมบูรณ์ มีสัตว์ป่าที่ดุร้ายมากและเดิมทีเดียวมีครอบครัวอยู่ครอบครัวหนึ่งมีลูกเป็นผู้ชายทั้ง 3 คน ลูกคนโตชื่อนายวัง และในวันหนึ่งเขาได้

เข้าไปในป่าเพื่อจะหาของป่ามาขาย แต่วันนั้นเขาได้เดินเข้าไปในป่าลึกมาก และได้ไปพบถ้ำก็เลยเข้าไปดูในถ้ำ ปรากฏว่าพบบ้านอยู่หลังหนึ่งทำด้วยหินเป็นหินงอกหินย้อยที่สวยงามมาก ก็เลยนั่งลงหน้าบ้านแต่ไม่พบเจ้าของบ้าน ก็เลยเดินดูรอบ ๆ บ้าน จึงพบตายายคู่หนึ่งซึ่งกลับมาจากหาของป่าและตายายคู่นี้จึงถามนายหวังว่าเป็นใครไปไหนมาถึงได้มาอยู่ที่นี่ นายหวังจึงบอกว่า เป็นคนแถวนี้เข้ามาหาของป่าแต่หลงทางกลับบ้านไม่ถูก ทั้งสองฝ่ายก็ได้พูดคุยกันนานพอสมควร ประตูบ้านก็เปิดออกมาและมีผู้หญิงที่สวยงามมาก ผมยว จมูกโด่ง ได้เรียกตายายว่าพ่อแม่ และถามว่าพูดคุยอยู่กับใคร สองตายายบอกว่าพ่อหนุ่มนี้หลงทางมากกลับบ้านไม่ถูก วันนี้ช่วยหุงหาอาหารให้เขาด้วยและตายายก็ได้แนะนำให้นายหวังรู้จักกับลูกสาวของตนชื่อศรีเกษร และเมื่อได้เห็นรูปโฉมและได้พูดคุยกับศรีเกษร ทำให้นายหวังหลงรักศรีเกษรมาก เลยพูดคุยกับพ่อแม่ของศรีเกษร และกลับไปบอกพ่อแม่ของตัวเองให้ยกขันหมากไปขอหมั้นศรีเกษร แต่พอไปถึงศรีเกษร บอกปฏิเสธทำให้นายหวังโกรธมากเลยเอาขันหมากขว้างลงไปในคลองและขันหมากนั้นก็กลายเป็นก้อนหินก้อนใหญ่อยู่ในคลอง ส่วนศรีเกษรได้เข้าไปใกล้ใจตายายในถ้ำเลยเรียกว่า “เขาพระยาวิ้งและถ้ำศรีเกษร” และหลังจากนั้นก็มีความมาอยู่ในถ้ำนี้เป็นจำนวนมาก ชาวบ้านเข้าไปเอามูลค้างคาวมาเพื่อทำปุ๋ยใช้ในการเกษตร ดังนั้นมูลค้างคาวของที่นี่จึงเป็นที่สนใจของคนทั้งในและต่างจังหวัด ผู้คนมักจะพูดกันติดปากว่าไปเอาปุ๋ยที่สีสอน ชาวบ้านก็เลยเรียกว่าบ้านสีสอนจนถึงทุกวันนี้ (องค์การบริหารส่วนตำบลเขาพระ 2552)

พัฒนาการของชุมชน

ยุคแรกปี พ.ศ. 2400 - 2499 เริ่มมีการก่อตั้งชุมชนในพื้นที่เริ่มมีชุมชนก่อตั้งขึ้นในพื้นที่บ้านป่าต้นน้ำกลุ่มแรก ๆ เป็นชุมชนมุสลิม ซึ่งมาปลูกกระท่อบอยู่อาศัยเป็นหย่อมบ้านเล็กๆ ประกอบด้วยหย่อมบ้านในบ้าน บ้านด่าน บ้านเขาพระ บ้านนาในหนองและบ้านสีสอน ด้านการจัดการทรัพยากรของชุมชนในช่วงนั้นมีการจับจองที่ดินเป็นหลักเป็นแหล่งน้อย ชาวบ้านจะอาศัยกันในรูปแบบเครือญาติและในด้านการใช้ที่ดินก็ใช้ภูมิปัญญาแบบง่ายๆ ว่าใครสร้างบ้านบริเวณไหน ที่ดินบริเวณนั้นก็ถือเป็นของคนนั้นๆ โดยปริยาย ในการเข้ามาบุกเบิกที่ดินใหม่ๆ จะมีการขอที่จากเจ้าป่าเจ้าเขาโดยใช้ไม้แกนปักไว้ที่มุมทั้งสี่หรือเรียกว่า ไม้ขอแล้วนำไปแขวนไว้เพื่อแสดงเป็นสัญลักษณ์ในการขอที่ดินจากเจ้าป่าเจ้าเขาและคนที่เข้ามาจับจองก่อน หากปรากฏว่ามีไม้อันใดอันหนึ่งตกลงมา ชาวบ้านจะไม่ถางป่าบริเวณนั้นเลย เพราะเชื่อว่าเจ้าของไม่อนุญาต พ.ศ.2480 การอพยพย้ายถิ่นฐานจากบ้านใน บ้าน บ้านด่านมาตั้งบ้านเรือนแห่งใหม่ เกิดชุมชนใหม่เนื่องจากทางราชการมีการตัดถนนหนทางเพื่อนำความเจริญเข้าสู่หมู่บ้านและเพื่อรองรับการสัมปทานป่า

และแร่ที่จะมีขึ้นในอนาคตและโจรสลัดผู้ร้ายชุกชุม ด้านการผลิต ทำเกษตรแบบยังชีพ ทำไร่ข้าว ไร่ข้าวโพด สวนทุเรียนพื้นบ้าน ปลูกสะตอ การปลูกต้นไม้ปลูกแบบไร้ระเบียบไม่เป็นแถวเป็นแนว มีการเพาะปลูกหลากหลายรูปแบบตามแต่ความต้องการ พันธุ์ไม้ส่วนใหญ่ยกเองตามธรรมชาติ มีการใช้แรงงานร่วมกันที่เรียกว่า ขอแรงกันในหมู่บ้านแต่ก็มีบ้างที่ทำเพื่อขายคือการทำสวน ยางพาราการใช้ประโยชน์จากป่าคือการเจาะน้ำมันยางและทำได้ ใช้น้ำมันยางเป็นเชื้อเพลิง ในครอบครัวสืบเนื่องจากป่าก็คือแหล่งน้ำ ใช้อุปโภคบริโภคและแหล่งอาหาร ระบบตลาดที่เข้ามาสู่ชุมชนส่วนใหญ่จะมีพ่อค้าคนกลางเข้ามารับซื้อสินค้าจำพวกยางพารา ผลไม้ พ.ศ.2481 ก่อให้เกิดการจัดการพื้นที่ป่าโดยรัฐและเป็นที่มาของการเกิด พ.ร.บ.ป่าสงวนแห่งชาติพ.ศ. 2507 รวมทั้งพ.ร.บ.ป่าไม้ พ.ศ. 2484 – 2485 เกิดระบบซื้อขายยางพาราโดยรัฐและเกิดตลาดนัดเกษตร เกษตรอำเภอเข้ามารับซื้อยางพาราโดยใช้ระบบคูปอง แต่มีเงื่อนไขว่าชาวบ้านคนไหนไม่มีคูปอง ทางอำเภอจะรับซื้อเพียงแค่ครึ่งราคาของราคาเต็มและชาวบ้านก็ไม่ได้ขึ้นกับระบบทุนที่รัฐ นำมาเสนอทุกคน เนื่องจากยังมีทางเลือกอื่นในการขาย ในส่วนของระบบตลาด ชุมชน เกิดระบบ ตลาดนัดในชุมชน ส่วนใหญ่คนในชุมชนไปซื้อเฉพาะสิ่งของที่จำเป็นเท่านั้น ระบบซื้อขายยังมีน้อย บางอย่างใช้การแลกเปลี่ยนเช่นการนำผลไม้ไปแลกกับข้าว การให้คุณค่าในเรื่องเงินมีน้อยมาก พ.ศ.2490 มีการสัมปทานป่า มีการพบแร่ดีบุกและแร่พลูม เกิดการสัมปทานป่าและการตั้ง โรงเลื่อยขึ้นในพื้นที่เรียกว่าโรงเลื่อยนายพูน พ.ศ.2498 เปิดการสัมปทานแร่ดีบุกและพลูม เปิด การสัมปทานเหมืองแร่เป็นผลพวงจากการจัดตั้งกรมป่าไม้ในปี พ.ศ.2439 ซึ่งเป็นแนวคิดของรัฐ ในการควบคุมอำนาจการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ บนฐานความคิดที่ว่าทรัพยากรเป็นของรัฐ มีเหตุการณ์ปล้นฆ่าเพื่อแย่งชิงทรัพย์สินเกิดขึ้นในหมู่บ้านเป็นครั้งแรกจากเดิมที่ชุมชนอยู่กันอย่าง สงบสุขและภูมิปัญญาในการจับจองที่ดินแบบไม้ของชาวบ้านได้สูญหายไปและรัฐเริ่มออก เอกสารสิทธิในรูปแบบใบเหนี่ยวนำการครอบครองที่ดินจึงมีลักษณะเป็นลายลักษณ์อักษรมากขึ้น แทนการใช้สัญลักษณ์ดั้งเดิม

ยุคที่สอง (พ.ศ.2500 – 2521) การอพยพของชุมชนใหม่ การขุดแร่ขายให้กับนายทุน จากมาเลเซีย มีการทำลายป่า จากการออกประทานบัตรทำเหมืองแร่ในเขตป่า การสัมปทานและการ ขยายที่ทำกิน ชุมชนบ้านคอกช้างหรือบ้านควนดินแดง โดยประชากรส่วนใหญ่อพยพมาจากอำเภอ ควนเนียงและจังหวัดพัทลุง ชุมชนบ้านคลองหิน อพยพมาจากบ้านหัวป่าบ อำเภอควนเนียง และ ชุมชนบ้านคลองแซง อพยพมาจากชุมชนบ้านคลองแห อำเภอหาดใหญ่ เนื่องจากความต้องการ ในเรื่องการทำมาหากินเพิ่มเติม ช่วงแรกมีการต่อสู้กับชุมชนที่อยู่ดั้งเดิมหรือคนที่เข้ามาอยู่ก่อน ในพื้นที่แต่ก็ได้อาศัยความเป็นเครือญาติและความสัมพันธ์ของผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่นช่วยเจรจา การทำการผลิตก็ยังคงปักหลักในเรื่องการทำเกษตรกรรม สวนสมรม มีการปลูกยางพาราเสริม

ในส่วนที่ปลูกผลไม้และมีการปลูกไม้ใช้สอยกันจำนวนมากขึ้น การทำเกษตรในยุคนี้เริ่มมีการจ้างแรงงานเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากจำนวนแรงงานในครัวเรือนน้อยกว่าผลผลิตที่เกิดขึ้นในแต่ละปีมีการพึ่งพารายได้หลักจากการตัดไม้ขายให้กับบริษัทนายทุนที่เข้ามาสัมปทานป่าไม้ในพื้นที่เพื่อทำไม้หอมรถไฟ รวมทั้งการขูดแร่ขายให้กับนายทุนจากมาเลเซีย มีการทำลายป่ากันอย่างใหญ่หลวงจากการเปิดให้มีการสัมปทานป่าและออกประทานบัตรขุดแร่ในเขตป่า ทำให้สูญเสียป่าที่อุดมสมบูรณ์ไปเป็นจำนวนมาก การใช้ประโยชน์จากป่าในยุคนี้เน้นผลตอบแทนด้านตัวเงิน ด้านระบบตลาดและระบบทุน ชุมชนยังคงพึ่งระบบตลาดในพื้นที่

ยุคที่สาม(พ.ศ.2521 – 2530) การรุกคืบส่งเสริมปลูกยางพาราเชิงเดี่ยวโดยกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางชาวบ้านส่วนใหญ่ขานรับกับนโยบายดังกล่าวของสกย. โดยเปลี่ยนระบบการทำเกษตรจากสวนสมรมมาเป็นสวนยางเชิงเดี่ยวกันมากขึ้นเนื่องจากต้องการขอทุนจาก สกย. มีชาวบ้านบางส่วนได้แสดงจุดยืน โดยการต่อรองกับ สกย. แต่ไม่ได้รับอนุญาตให้มีไม้อื่น ๆ ในสวนยางและไม่รับซื้อยางคุณภาพต่ำ ทำให้ชาวบ้านส่วนนี้มีแนวคิดที่จะตั้งกลุ่มรับซื้อน้ำยางและยางแผ่นเองจนมีการพัฒนาในรูปแบบสหกรณ์อย่างตั้งกลุ่มขึ้นมาเรียกว่า“สหกรณ์บนควนพาราทอง” แต่อย่างไรก็ตามชาวบ้านก็ยังไม่สามารถกำหนดราคาเองได้และระบบสหกรณ์มีการผูกขาดระบบการผลิตอย่างครบวงจรโดยสมาชิกต้องไปซื้อปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง วัสดุอุปกรณ์ในการผลิตจากสหกรณ์เท่านั้น สหกรณ์เองก็ไม่ได้มีแนวคิดในการส่งเสริมการปลูกยางโดยใช้ปุ๋ยชีวภาพและการคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจึงร่วมกันศึกษาวิจัยระหว่างชาวบ้านกับเครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกภาคใต้และสกย. เพื่อเป็นโครงการนำร่อง ศึกษารูปธรรมการปลูกพืชร่วมยางที่ถือว่าประสบความสำเร็จคือสวนของนายหรรณ หมดหลิและต่อมามีการยกระดับเป็นศูนย์การเรียนรู้อาชีพของชุมชน มีความหลากหลายมากขึ้น อาชีพค้าขายก็เริ่มมีแพร่หลาย การปลูกผลไม้ก็มีมากขึ้น บางช่วงผลผลิตออกมากทำให้ราคาผลผลิตตามท้องตลาดตกต่ำจนเกิดระบบตลาดหน้าบ้านหรือหน้าสวน มีการพึ่งพาระบบการเงินจากภายนอกโดยชาวบ้านใช้บริการแหล่งทุนจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ชกส.) ซึ่งบทบาทของ ชกส. ในช่วงนั้นคือ การส่งเสริมให้ชาวบ้านกู้เงินไปเพื่อลงทุนทำสวนยางเชิงเดี่ยวและผลไม้เชิงเดี่ยว ในยุคนี้พ่อค้าคนกลางเริ่มนำน้ำยางพาราเข้าสู่ระบบตลาดกลางยางพารามากขึ้น

ยุคที่สี่ (พ.ศ.2531 – ปัจจุบัน) มีการยกเลิกสัมปทานเหมืองแร่และสัมปทานป่าชาวบ้านที่อพยพเข้ามาที่หลังบางส่วนอพยพกลับบ้านเกิดของตนเอง แต่บางส่วนก็ยังคงอยู่ต่อ โดยจับจองที่ดินเพื่อทำกินเป็นหลักเป็นแหล่งและบางส่วนก็ขอซื้อที่ดินจากเครือญาติในราคาที่ไม่แพงมากนัก พ.ศ.2543 องค์กรพัฒนาเอกชนเข้ามาส่งเสริมการทำเกษตรกรรมยั่งยืน (เกษตรกรรมทางเลือก) ในช่วงแรกได้เป็นการหนุนเสริมในระดับบุคคลทำให้ค้นพบภูมิปัญญาเกษตรชาติ 4 ที่

นายหรรณ หมดหลี ได้สืบทอดมาจากบรรพบุรุษและมีการนำไปประยุกต์ใช้ในรูปแบบต่างๆ ขณะเดียวกันมีปัญหาการจัดการน้ำ อันเกิดจากการเสนอโครงการสร้างอ่างเก็บน้ำจนกลายเป็นปัญหาสืบเนื่องเนื่องจากกำนันตำบลเขาพระในสมัยนั้นและตัวแทนชาวบ้านคลองลำแขงและอ่างเก็บน้ำคลองลำขัน(คลองหิน) ซึ่งเป็นประเด็นก้ำกัวที่ถูกคัดค้านจนถึงปัจจุบัน โดยชุมชนส่วนใหญ่ยังไม่ทราบเลยว่าจะมีการสร้างอ่างเก็บน้ำในพื้นที่สำนักงานพัฒนาการชุมชนได้เข้าไปส่งเสริมให้หลายชุมชนมีการตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้น หนึ่งในนั้นคือชุมชนบ้านคอกช้าง มีการจัดทำประปาภูเขาเริ่มต้นจากบ้านคอกช้างต่อมาขยายไปสู่บ้านคลองแขงและบ้านอื่น ๆ พ.ศ.2535 ก่อตั้งกลุ่มรักษาน้ำและสิ่งแวดล้อมบ้านคลองลำแขง ชุมชนบ้านคลองลำแขงได้ก่อตั้งกลุ่มรักษาน้ำและสิ่งแวดล้อมบ้านคลองลำแขงขึ้นเพื่อจัดทำประปาภูเขา พ.ศ.2539 ชาวบ้านระดมเงินทำประปาภูเขาสำเร็จที่บ้านคอกช้างและก่อตั้งเครือข่ายอนุรักษ์พื้นที่ต้นน้ำเขาพระ พร้อมกับมีการตั้งสภาเยาวชนต้นน้ำเขาพระ ชาวบ้านคลองแขงได้ระดมทุนกันเองในการจัดทำประปาภูเขาขึ้นจนสำเร็จ ผลที่เกิดขึ้นคือ มีน้ำใช้เพียงพอในชุมชนต่อมาขยายไปสู่อีก 4 หมู่บ้านเช่นบ้านคลองแขงและบ้านอื่นๆ สาเหตุเกิดจากชาวบ้านประสบกับปัญหาความเดือดร้อนเรื่องน้ำ เนื่องจากมีน้ำไม่เพียงพอกับจำนวนประชากรในพื้นที่เช่นกัน กลุ่มอนุรักษ์ 5 พื้นที่รวมกันเป็นเครือข่าย ชื่อ เครือข่ายอนุรักษ์พื้นที่ต้นน้ำเขาพระและมีการตั้งสภาเยาวชนต้นน้ำเขาพระ พ.ศ.2540 การตั้งกลุ่มอาสาสมัครพิทักษ์ป่า ชาวบ้านคอกช้างได้มีแนวคิดในการดูแลรักษาป่าเพื่อให้มีน้ำใช้อย่างเพียงพอ ชาวบ้านมีการร่วมกันวางกฎระเบียบและจัดตั้งคณะกรรมการในการดูแลป่า ประสานกับหน่วยงานภาครัฐเพื่อให้เกิดการยอมรับ รวมทั้งมีกิจกรรมเฝ้าระวังการทำลายป่าและกิจกรรมบวชป่าชุมชน ผลจากการดำเนินกิจกรรมคือ ชาวบ้านสามารถรักษาป่าชุมชนได้อย่างยั่งยืน หน่วยงานภาครัฐให้การยอมรับ จนได้รับธงพิทักษ์ป่ารักษาชีวิต ชาวบ้านสามารถใช้ประโยชน์จากป่าและมีน้ำใช้เพียงพอในหมู่บ้าน พ.ศ.2545 จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์บ้านคลองลำแขง มีการดำเนินกิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์/ธนาคารออมทรัพย์พึ่งตนเองบ้านคลองแขง ชุมชนภายใต้เครือข่ายอนุรักษ์พื้นที่ต้นน้ำเขาพระได้มีกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเข้มข้นมากขึ้น โดยสาเหตุส่วนหนึ่งเพื่อคัดค้านและต้องการให้มีการยกเลิกโครงการสร้างอ่างเก็บน้ำคลองลำแขงและอ่างเก็บน้ำคลองหิน ซึ่งชุมชนและสิ่งแวดล้อมจะได้รับผลกระทบ พ.ศ.2547 การศึกษาวิจัยภูมิปัญญาเกษตรธาตุ 4 และการเสริมกระบวนการเรียนรู้ผ่านงานวิจัยสิทธิชุมชนศึกษา มีการฝึกฝนเทคนิคต่างๆ เพิ่มความสามารถในการวิเคราะห์และประเมินข้อมูลได้อย่างเป็นระบบ ให้กับแกนนำเพื่อให้เป็นเครื่องมือในการทำงานกับชุมชน การหนุนเสริมข้อมูลข่าวสาร การวิเคราะห์ด้านนโยบายที่ส่งผลกระทบต่อชุมชน การศึกษาดูงาน การขยายเครือข่าย การรับรู้ การเก็บและรวบรวมข้อมูลประวัติศาสตร์ การต่อสู้ฐานทรัพยากรที่สำคัญ มีกระบวนการและขั้นตอนในการตรวจสอบโครงการอ่างเก็บน้ำ ทำให้

ในพื้นที่บ้านคลองลำแขงมีการจัดการน้ำระบบฝายถึง 3 จุด มีการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ การจัดการระบบประปาภูเขาเพื่อใช้ประโยชน์ในชุมชน และการปลูกป่าชายคลอง มีการออกกฎระเบียบป่าชุมชนร่วมกัน โดยมีคณะกรรมการดูแลป่าในพื้นที่บ้านคลองลำขันธ์ (คลองหิน) มีการจัดการน้ำรูปแบบเขตอภัยทาน การจัดการน้ำระบบฝาย และในด้านการจัดการดินนั้น ได้อาศัยภูมิปัญญาเรื่องเกษตรธาตุ 4 ที่มีปลูกพืชโดยอาศัยระบบธาตุที่สำคัญคือ ดิน น้ำ ลม ไฟ ปลูกพืชร่วมกันสามถึงสี่ชนิดในหลุมเดียวกันและรูปแบบเกษตร 4 ย. พ.ศ.2549 จัดตั้งชมรมผู้ปลูกกฤษณาและเกิดโครงการนำร่องเพื่อปลูกไม้ใช้หนี้และคณะกรรมการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำคลองรัตภูมิ เป็นช่วงที่สภาผู้นำเสนอการแก้ปัญหาหนี้สินโดยใช้การปลูกต้นไม้ นำ จึงมีการดำเนินการนำร่องฯ พื้นที่สงขลาจะมีกลุ่มของเกษตรธาตุ 4 และเครือข่ายป่าต้นน้ำเขาพระเป็นแกน ในส่วนพัฒนาการของชุมชนพื้นที่กลางน้ำและพัฒนาการของชุมชนพื้นที่ปลายน้ำนั้น ขณะนี้กำลังศึกษาเชื่อมเครือข่ายและขยายการดำเนินงาน โดยมีการจัดตั้งเป็นคณะกรรมการร่วมขึ้นมา เรียกว่า คณะกรรมการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำคลองรัตภูมิ ระยะต่อมากำลังปรับเป็นคณะกรรมการอนุรักษ์ลุ่มน้ำคลองรัตภูมิ พยายามเชื่อมร้อยกลุ่มภาคีต่างๆ ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำและปลายน้ำเข้ามา จนในช่วงปลายปี พ.ศ.2549 จนถึงปัจจุบัน ได้มีการประสานงานกันมากขึ้น กลุ่มต่าง ๆ หันมาร่วมกันวิเคราะห์สถานการณ์ วางแผนและดำเนินกิจกรรมเพื่อเกิดการอนุรักษ์ (หทัยกาญจน์ คงรักษ์และคณะ 2552)

5) ทบทวนวรรณกรรม

จักรพันธ์ วงศ์บูรณาวิทย์ (2531) ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทเจ้าหน้าที่ขององค์กรประชาชนในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในจังหวัดน่าน พบว่า ทั้งเจ้าหน้าที่ผู้นำชุมชนและประชาชน ต่างมีความตระหนักในปัญหาความรุนแรงและความเสื่อมโทรมในทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมค่อนข้างดี เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องต่างตระหนักถึงความบกพร่องในด้านโครงสร้างขององค์กรที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน รวมทั้งการประสานงานและการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อกิจกรรมต่างๆ ในเรื่องการจัดการและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ นอกจากนี้กลุ่มผู้นำชุมชน รวมทั้งประชาชนในพื้นที่ ต่างมีความเห็นสอดคล้องกันว่า เขาควรจะมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องดิน ป่าไม้ มากยิ่งขึ้น

มิสรา สามารถ (2543) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยได้เสนอรูปแบบขององค์กรที่ควรเข้ามาบริหารจัดการ

ด้านการท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่นมี 2 รูปแบบคือ ให้ชุมชนท้องถิ่นเป็นผู้บริหารจัดการและให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมกับผู้แทนกลุ่มเป็นผู้บริหารจัดการ แนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นของทั้ง 2 รูปแบบควรที่จะมีมาตรการในการดำเนินงาน เพื่อให้การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการเรื่องดังกล่าวของชุมชนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และตอบสนองวัตถุประสงค์ของการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้มากที่สุด โดยผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะการจัดให้มีการประชุมในลักษณะของไตรภาคีหรือพหุภาคีระหว่างคณะกรรมการคณะที่ปรึกษาและสมาชิกในชุมชนทุกกลุ่มอย่างสม่ำเสมออย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง โดยให้ทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นและร่วมกันตัดสินใจในประเด็นและปัญหาอุปสรรคที่เกี่ยวข้องกัน ควรกำหนดอำนาจและบทบาทหน้าที่ของแต่ละฝ่ายในคณะกรรมการและกลุ่มที่เข้าร่วมให้ชัดเจน เพื่อร่วมมือกันดำเนินภารกิจของชุมชนและสร้างจิตสำนึกให้ทุกคน องค์กรปกครองท้องถิ่นควรเป็นแกนหลักในการจัดการประชุมและเชิญทุกฝ่ายเข้าร่วมประชุม กำหนดประเด็นการสนทนา ตลอดจนการใช้สถานที่ในการประชุมเพื่อการประสานความร่วมมือของชุมชนได้อย่างจริงจัง ควรกำหนดระเบียบข้อบังคับที่ได้รับความเห็นชอบจากภาครัฐระดับพื้นที่ไว้ให้ชัดเจนและเป็นทางการ เพื่อเป็นระเบียบแบบแผนต่อการปฏิบัติที่ทุกฝ่ายยึดถือร่วมกัน เพื่อลดปัญหาความขัดแย้งระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ที่ทำกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนควรกำหนดแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนไว้ให้ชัดเจนเพื่อความเข้าใจตรงกัน

ปิยพร ทวีกุล (2544) ได้ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาบ้านไหล่หิน ตำบลไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ผลการศึกษาพบว่าความต้องการของประชาชนในการมีส่วนร่วมในการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้น จะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับความถนัดของชาวบ้านและขนาดของงานว่าทางวัดต้องการให้ชาวบ้านเข้าไปช่วยเหลือมากหรือน้อย ในด้านรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้น มุ่งประเด็นในด้านการพัฒนาเส้นทาง ควรมีการปรับปรุงถนนโดยการขยายตัวถนน เนื่องจากถนนที่ใช้ในการสัญจรนั้นแคบ เกรงว่าจะเป็นอันตรายและควรจะมีการจัดทำป้ายบอกทางเป็นระยะ ๆ เพื่อไม่ให้นักท่องเที่ยวเกิดความสับสน ร้านค้าและของที่ระลึกควรจะมีการจัดร้านค้าในรูปแบบของสหกรณ์ และควรจะต้องอยู่นอกบริเวณวัด การประชาสัมพันธ์ควรเกิดจากความร่วมมือจากทางภาครัฐ เอกชน และชุมชน โดยการจัดให้มีการประชุมสำคัญ ๆ ขึ้นที่วัด แจกเอกสาร มีการท่องเที่ยวเชิงสัญจร เป็นต้น ความปลอดภัยควรจะให้มีคนดูแลอยู่ประจำที่วัดและจัดทำกล้องสายตรวจเพื่อให้ตำรวจเวเวเวียนมาดูแลความปลอดภัยสม่ำเสมอ การอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวควรจะมีการอบรมให้ความรู้ความเข้าใจแก่ชุมชน

โดยอาจจะเชิญเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง มาบรรยายหรือส่งตัวแทนไปอบรมเพื่อกลับมาให้ความรู้แก่ชาวบ้านอีกต่อ

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2535) ได้กล่าวไว้ว่าระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในชนบทจะมีความสัมพันธ์กับระดับการให้ความช่วยเหลือของรัฐแก่ประชาชนในชนบทกล่าวคือ

1. หากประชาชนในชนบท เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบทในระดับสูงหรือประชาชนมีความพร้อมมาก ระดับการช่วยเหลือของรัฐที่ให้แก่ประชาชนกลุ่มนี้จะมีน้อยมาก คือรัฐเพียงให้คำปรึกษาแนะนำหรือให้ความช่วยเหลือเป็นคำปรึกษาแนะนำทางวิชาการเท่านั้น (Assistance)

2. หากประชาชนในชนบทเข้ามามีส่วนร่วมในระดับปานกลาง คือมีความพร้อมในระดับปานกลาง ระดับการช่วยเหลือของรัฐที่ให้แก่ประชาชนกลุ่มนี้ก็อยู่ในระดับปานกลางด้วย คือเป็นการช่วยเหลือสนับสนุนบางส่วน (Facilitation)

3. หากประชาชนในชนบทเข้ามามีส่วนร่วมในระดับต่ำ โดยประชาชนไม่มีความพร้อมหรือมีความพร้อมน้อยมาก ระดับการช่วยเหลือของรัฐที่ให้แก่ประชาชนกลุ่มนั้นจะมีมาก คือรัฐต้องส่งเจ้าหน้าที่เข้าคลุกคลีกับประชาชนในชนบท มีการกระตุ้นเร่งเร้าและให้ความช่วยเหลือส่งเสริมทุกวิถีทางอย่างครบวงจร (Promotion)

ประวีณ จุณภักดี (2544) ได้กล่าวไว้ในการศึกษาวิจัยรูปแบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แบบยั่งยืนบ้านแม่กำปองว่า ปัจจุบันการท่องเที่ยวตามแหล่งธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มน้ำคลองยันซึ่งเป็นลุ่มน้ำสาขาลุ่มน้ำตาปีครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของจังหวัดสุราษฎร์ธานีและจังหวัดระนอง กำลังเป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ดังจะเห็นได้จากนักท่องเที่ยวที่เข้าไปชมธรรมชาติ ส่องสัตว์ป่า ชมนก น้ำตก และล่องแพชมธรรมชาติสองข้างทาง ส่งผลให้การท่องเที่ยวทำรายได้ให้กับจังหวัดและชุมชนเป็นที่น่าพอใจยิ่งจากจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้าไป สะท้อนให้เห็นถึงความนิยมของคนเมืองที่เข้าไปท่องเที่ยวพักผ่อนหาความเพลิดเพลินจากธรรมชาติที่เหลืออยู่ และยังสะท้อนสิ่งที่น่าเป็นห่วง คือ ผลกระทบและความเสื่อมโทรมของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่อาจเกิดขึ้นในพื้นที่ลุ่มน้ำคลองยัน ซึ่งเป็นผลที่สืบเนื่องมาจากการท่องเที่ยวที่คนในชุมชนและผู้ประกอบการ ไม่มีประสบการณ์ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เหมาะสม ซึ่งทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมค่อยๆ ค่อยๆ ค่าลงไป ดังนั้นการหาแนวทางในการจัดการด้านการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์ในพื้นที่ธรรมชาติที่สมบูรณ์ เพื่อคงสภาพทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมโดยให้ชุมชน ผู้ประกอบการ รวมทั้งนักท่องเที่ยวเองมีความรู้ความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์และรับผิดชอบต่อสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของท้องถิ่นจึงเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นเร่งด่วนที่จะต้องศึกษาแนวทางให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้รู้ศักยภาพของ

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและเป็นการเตรียมชุมชนและผู้ประกอบการในการรองรับนักท่องเที่ยว อีกทั้งให้นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจกับการท่องเที่ยวข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวิจัยจะทำให้ทราบถึงศักยภาพของทรัพยากรธรรมชาติพื้นที่ลุ่มน้ำคลองยัน แนวความคิดของชุมชนท้องถิ่นที่มีต่อการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์ที่เป็นนามธรรมไปสู่รูปธรรมอย่างชัดเจนขึ้น ทั้งนี้ เพื่อนำผลการศึกษาไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินงานส่งเสริมและพัฒนาจัดการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์ที่เหมาะสมกับพื้นที่บ้านนครบางจำและผู้สนใจต่อไปในอนาคต

นิวัตร ดันตยานุสรณ์ (2540) ศึกษาเรื่องการบริหารจัดการคลองแม่ข่า ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ กล่าวว่า คลองแม่ข่าเป็นคลองธรรมชาติที่ไหลผ่านกลางเมืองเชียงใหม่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ เนื่องจากเป็นหนึ่งในเจ็ดไข่มวงกลของเมืองเชียงใหม่ ปัจจุบันคลองแม่ข่าได้กลายเป็นรางระบายน้ำโสโครกกลางเมือง โดยมีแหล่งกำเนิดมลพิษทางน้ำจากบ้านเรือนที่ตั้งอยู่สองฝั่งคลอง การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ คือ ศึกษาแหล่งที่มาประเภทของมลพิษและคุณภาพน้ำ ในคลองแม่ข่าพร้อมทั้งกำหนดมาตรการและแผนงานการบริหารจัดการคลองแม่ข่าด้านคุณภาพน้ำ ด้านภูมิทัศน์ โดยวิธีการศึกษาอาศัยวิธีการศึกษาแบบวิจัยเอกสารเป็นสำคัญ ผลการศึกษาพบว่า การจัดการคลองแม่ข่ามีอุปสรรคหลายด้าน เช่น 1. ด้านภูมิทัศน์ 2. การก่อสร้างของเทศบาล 3. ด้านงบประมาณ 4. ความร่วมมือจากประชาชน มาตรการและแผนงานเพื่อจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมคลองแม่ข่า จากการศึกษานี้ได้เสนอแนะ รูปแบบการจัดการเพื่อพัฒนาคลองแม่ข่าให้ยั่งยืน ดังนี้ (1) ใช้กระบวนการทัศนในการให้ความรู้ เปลี่ยนทัศนคติ เปลี่ยนพฤติกรรม การเตือนใจ การเสริมแรงโดยเน้นกลุ่มประชาชนเป้าหมาย ผ่านเครือข่ายขององค์กรรัฐ และเอกชน (2) ประกอบกับการใช้มาตรการกฎหมายสิ่งแวดล้อม แรงจูงใจ การประชาสัมพันธ์ และข้อมูลวิจัยทางวิทยาศาสตร์และสิ่งแวดล้อมเพื่อชี้ให้เห็นถึงเหตุการณ์ของสภาวะแวดล้อม และ (3) ทำยี่ที่สูดอาศัยอำนาจ ทางการเมืองบริหารจัดการองค์รวมของปัญหาคลองแม่ข่าอย่างรอบครอบรัดกุมและต่อเนื่อง

เดิมศักดิ์ ภาณุวรรณ (2543) ศึกษาวิจัยเรื่องปัจจัยการเปลี่ยนแปลงของชุมชนริมน้ำคลองบางกอกน้อย ผลการศึกษาวิจัยพบว่า พื้นที่บริเวณริมคลองบางกอกน้อยเป็นชุมชนที่มีประวัติมาแต่อดีตเดิมเป็นพื้นที่ที่อยู่ตามเส้นทางน้ำของแม่น้ำเจ้าพระยาจนกระทั่งมีการขุดคลองลัดจึงทำให้เส้นทางน้ำแปรเปลี่ยนไปรูปแบบชุมชนในบริเวณนี้จะมี ลักษณะโดดเด่นของความเป็นชุมชนริมน้ำแบบชาวสวนพึ่งพาอาศัยจากแหล่งน้ำธรรมชาติในทุก ๆ ด้าน ตั้งแต่ การตั้งถิ่นฐานการเพาะปลูก การอุปโภค บริโภค การคมนาคมขนส่ง และการประกอบกิจกรรมทางน้ำในการดำเนินชีวิตที่มีการสืบเนื่องต่อกันมาจนมาถึงสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบันที่ความเจริญและการเติบโตของเมืองได้ส่งผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงรูปแบบ และบทบาทของชุมชนริมน้ำในพื้นที่ โดยผ่านกระบวนการของการ

เป็นเมืองอันจะนำไปสู่การเสื่อมโทรมและสูญหายไปของชุมชนริมน้ำ วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงวิวัฒนาการ และสภาพของการเปลี่ยนแปลงของชุมชนริมน้ำ ที่เกิดขึ้นทั้งทางด้านกายภาพเศรษฐกิจและสังคมชุมชน ที่มีประวัติความเป็นมาที่น่าสนใจและลักษณะที่เป็นแบบชุมชนริมน้ำ เพื่อให้ทราบถึงสาเหตุหรือแรงผลักดันที่มีต่อสภาพของชุมชนให้มีการเปลี่ยนแปลงไปในแต่ละช่วงเวลา ระยะเวลาและอิทธิพลที่ได้รับจากเมือง รวมถึงผลกระทบต่าง ๆ ที่มีต่อพื้นที่ เพื่อให้เป็นแนวทางในการพัฒนาให้มีความสอดคล้องกับสภาพของชุมชนและการพัฒนาที่จะเกิดขึ้น โดยการรักษาสภาพแวดล้อมแบบชานน้ำที่มีอยู่ในพื้นที่ให้สืบเนื่องต่อไป จากการศึกษาพบว่า ผลจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจะมีระดับของความแตกต่างที่ไม่เท่ากันซึ่งสามารถแบ่งเป็น 3 เขตด้วยกันคือพื้นที่ที่อยู่ในเขตเมือง พื้นที่รอยต่อเมือง และพื้นที่ชานเมือง โดยพื้นที่ที่อยู่ในเขตเมืองและบริเวณรอยต่อเมืองที่ติดกับเขตเมืองจะมีการเปลี่ยนแปลงที่สูง ทั้งในเรื่องของกิจกรรมและประเภทการใช้ ที่ดินอาคารบ้านเรือน อาชีพ รายได้ สภาพแวดล้อม สังคมชุมชน วิถีชีวิตความเป็นอยู่ประจำวันที่เปลี่ยนจากชุมชนน้ำเป็นชุมชนบก ทำให้ความสัมพันธ์ของคนที่มีต่อน้ำเสื่อมถอยลง สังคมวัฒนธรรมที่เป็นแบบชานน้ำก็ถูกรอบงำด้วยวัฒนธรรมของชุมชนเมืองที่แผ่อิทธิพลเข้ามาในพื้นที่ส่วนหนึ่งกลายเป็นชุมชนเมือง บางส่วนยังคงรักษาสภาพแวดล้อมเดิมไว้ สิ่งเหล่านี้ล้วนแสดงถึงศักยภาพและทัศนคติของผู้คนในชุมชนที่อาศัยอยู่ในคลองบางกอกน้อยที่มีต่อแม่น้ำลำคลอง ผลจากการวิเคราะห์ดังกล่าว ทำให้สามารถทราบถึงปัจจัยการคงอยู่ที่มีมาจากความสัมพันธ์ของผู้คนที่มีกับน้ำคือการพักอาศัยริมน้ำ ระบบเครือข่ายลำน้ำ สวนผลไม้และพื้นที่การเกษตร สังคมชุมชนริมน้ำต่างทำหน้าที่ในการรักษาให้ยังดำเนินอยู่ต่อไป ส่วนปัจจัยการเปลี่ยนแปลงจะมาจาก 2 ประการหลัก คือ ปัจจัยภายใน ซึ่ง ได้แก่ การประกอบอาชีพและการยอมรับวัฒนธรรมสมัยใหม่ และปัจจัยภายนอก อันได้แก่ เส้นทางคมนาคม นโยบายและการวางแผนของภาครัฐและจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นที่ทำให้สภาพของชุมชนเปลี่ยนแปลงไปตามการพัฒนาความเจริญ กาลเวลา ระยะเวลาและการเข้าถึงที่สะดวกรวดเร็วที่สามารถติดต่อได้ทั้งผู้คนในชุมชนและบุคคลภายนอก อย่างไรก็ตามการคงอยู่ การเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาจะหยุดยั้งอยู่กับที่ไม่ได้เพียงแต่การพัฒนานั้นต้องสอดคล้องกับสังคมและวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชน โดยการสนับสนุนของทางราชการ การร่วมมือในชุมชน เพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับสภาพของชุมชนและการรักษาความเป็นชุมชนริมน้ำให้ดำเนินอยู่ต่อไปในอนาคต ทั้งด้านของการปรับปรุงสภาพพื้นที่การส่งเสริมและชักจูงผู้คนในชุมชน มาตรการและการควบคุมและนโยบายและการวางแผนในการพัฒนาพื้นที่

เชาวลิต ลิทธิฤทธิและคณะ (2544) ได้ศึกษาวิจัยการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในตำบลกรุงชิง จังหวัดนครศรีธรรมราช ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนตำบลกรุงชิง ซึ่งเป็นชุมชนเก่าแก่ที่อยู่อาศัยร่วมกับป่ามาอย่างช้านาน จนในปี พ.ศ.2538 คณะผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลกรุงชิง

ได้ริเริ่มให้มีกิจกรรมท่องเที่ยวขึ้นในพื้นที่ชุมชนกรุงชิงซึ่งคือกิจกรรมท่องเที่ยวแต่เนื่องจากกิจกรรมท่องเที่ยวดังกล่าวชาวบ้านยังขาดการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม และในระยะเวลาที่ผ่านมา ประชาชนส่วนใหญ่ยังขาดสำนึกในการเป็นเจ้าของทรัพยากรท่องเที่ยว ไม่มีส่วนในการกำกับติดตามดูแล ว่าผลที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวมีอะไรบ้าง โดยมีการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมกับกิจกรรมท่องเที่ยวในรูปของงานวิจัยท้องถิ่นดังนี้ 1) การศึกษาสภาพการณ์ สถานภาพ และองค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยวของชุมชน 2) การสร้างรูปแบบความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 3) การหารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน 4) การจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมที่ดำเนินการโดยชาวบ้านในชุมชนกรุงชิงทั้งหมด บทบาทและหน้าที่หลักเป็นของชาวบ้านเพื่อมุ่งสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการวางแผน นำแผนมาสู่การปฏิบัติ มีการนำผลการปฏิบัติมาทบทวน ปรับปรุง เพื่อให้ผลที่ได้มีคุณภาพเป็นที่พอใจของชุมชน มีการร่วมกันค้นหารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับชุมชน ภายใต้แนวคิดของการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เพื่อร่วมกันแสวงหาความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ ในพื้นที่ ในการร่วมกันกำหนดทิศทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อมุ่งสู่ความยั่งยืนต่อไป

นิธิ เลิศนันท์ (2544) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนริมน้ำคลองอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ผลการศึกษาพบว่าการศึกษารูปแบบการตั้งถิ่นฐานสถาปัตยกรรมภูมิสถาปัตยกรรม วิถีชีวิต และการใช้พื้นที่ของชุมชนริมน้ำคลองอัมพวา จังหวัดสมุทรสงครามซึ่งเป็นสถานที่ประดิษฐานของรัชกาลที่ 2 และเป็นชุมชนริมน้ำที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวรวมทั้งเสนอแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนริมน้ำดังกล่าวพบว่า ชุมชนริมน้ำคลองอัมพวา มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ โดยสภาพแวดล้อมชุมชนเป็นบ้านเรือนริมน้ำขนานกับลำคลองและหันหน้าบ้านหาคลอง สภาพภูมิทัศน์ชุมชนมีความเป็นธรรมชาติโดยมีส่วนมะพร้าวอยู่หลังบ้าน วิถีชีวิตของผู้คนแถบนี้ยังคงมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับคลอง มีการตัดถนนเข้าสู่พื้นที่ริมน้ำก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของชุมชนกับพื้นที่แห่งนี้ เริ่มมีการก่อสร้างบ้านเรือน ที่หันหน้าหาถนนและหันหลังให้คลองส่งผลให้เอกลักษณ์ด้านการตั้งถิ่นฐานของชุมชนเริ่มสูญเสียบ วิถีชีวิตชุมชนที่สัมพันธ์กับคลองลดน้อยลง ประเพณีทางน้ำเลือนหายไปมีการย้ายออกของประชาชนสูง แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนริมน้ำคลองอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ประกอบด้วย 1) การควบคุมการใช้ที่ดินโดยจำแนกพื้นที่ออกเป็นเขตโบราณสถาน เขตอนุรักษ์อาคารและเขตควบคุมการก่อสร้าง 2) การเชื่อมโยงระบบเครือข่ายการสัญจร โดยปรับปรุงทางเดินเท้าและจุดเชื่อมต่อระหว่างชุมชนสองฝั่งคลองและเชื่อมเส้นทางสัญจรทางน้ำให้เป็นระบบ 3) การอนุรักษ์และปรับปรุงทางกายภาพของอาคารและภูมิทัศน์ริมน้ำ ในด้านรูปแบบขนาด ความสูง วัสดุก่อสร้าง

และองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรม 4) การฟื้นฟูทางสังคมและเศรษฐกิจ โดยฟื้นฟูประเพณีทางน้ำที่เคยมีอยู่ของชุมชน และส่งเสริมให้เป็นแหล่งการท่องเที่ยว

อภิญา วงศ์จิตรนนท์ (2546) ได้ศึกษาเรื่องการท่องเที่ยวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชุมชนลำน้ําว่า จังหวัดน่าน ว่าเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวที่มีทรัพยากรธรรมชาติ ป่าไม้ เกาะแก่ง และวังปลา ชุมชนลำน้ําว่ามีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับทรัพยากรธรรมชาติจึงได้คุณค่าและร่วมกันดูแลรักษาให้คงความอุดมสมบูรณ์และมีความหลากหลายทางชีวภาพ การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชุมชนหลังจากการเข้ามาของการท่องเที่ยวไม่เกิดขึ้นมากและเกิดกับผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวมากกว่า เพราะการท่องเที่ยวได้เข้ามาในชุมชนอย่างช้าๆ ทำให้ชุมชนค่อยๆ ปรับตัวและความสามารถในการปรับตัวของคนในชุมชนไม่เท่ากัน การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตที่ชัดเจนที่สุดคือด้านเศรษฐกิจและด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชุมชนเป็นไปเชิงบวกในด้านการอนุรักษ์ ส่วนเชิงลบพบในการจัดการน้ำ ได้เสนอแนวทางการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสมของชุมชนคือ การดำเนินการท่องเที่ยวตามแนวทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการและได้รับผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมกันในรูปแบบองค์กรกิจอิสระ

บทสรุปจากการทบทวน

จากแนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่ได้ทบทวนแล้วข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า การจัดการท่องเที่ยวโดยทั่วไป ผู้ที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้องให้ความสำคัญและใส่ใจเป็นพิเศษกับในเรื่องขององค์ประกอบที่สำคัญ 3 องค์ประกอบ คือ 1) แหล่งท่องเที่ยว 2) ชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยวและ 3) การบริหารจัดการ ซึ่งเรื่องของแหล่งท่องเที่ยวนั้นในการพัฒนาพื้นที่ใด ๆ ขึ้นมาเป็นแหล่งท่องเที่ยวนั้น มิใช่เป็นเรื่องที่สามารถทำได้ง่ายเพียงแค่การแนะนำและการนำเอาสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เข้าไปในแหล่งแล้วก็จะสามารถทำให้ปรับเปลี่ยนพื้นที่นั้นเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ในทันที ในทางตรงกันข้ามสิ่งที่จะต้องนำมาพิจารณาเป็นอันดับแรกในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว คือศักยภาพด้านการท่องเที่ยวในเรื่องของความสามารถในการรองรับ (Carrying Capacity) ของพื้นที่ ซึ่งศักยภาพทางการท่องเที่ยวอาจพิจารณาจากความมีเอกลักษณ์เฉพาะที่มีความโดดเด่นของพื้นที่ ความสวยงามตามธรรมชาติ มรดกทางวัฒนธรรมหรือความสามารถในการถ่ายทอดประสบการณ์เพื่อการเรียนรู้ เป็นต้น ส่วนของศักยภาพในการรองรับ อาจพิจารณาจากการเข้าถึงแหล่ง (Accessibility) ขนาดของพื้นที่ รวมถึงความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวในแต่ละช่วงเวลา

เมื่อมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นในชุมชนย่อมที่จะส่งผลกระทบต่อประชาชนในชุมชนไม่ว่าจะเป็นผลในทางบวกหรือในทางลบ การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวจึงควรคำนึงถึงผลประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับโดยไม่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของประชาชนให้เกิดความยากลำบาก โดยมีการกระจายรายได้ให้กับชุมชนอย่างทั่วถึง ไม่ทำลายความหลากหลายทางชีวภาพของชุมชน สภาพธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนลดลงเพื่อให้กิจกรรมการท่องเที่ยวมีความเหมาะสมกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมคลองภูมิ
2. เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวล่องแก่งคลองภูมิ
3. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมในการหารูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับพื้นที่คลองภูมิ
4. เพื่อกำหนดรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวและแนวทางการบริหารจัดการท่องเที่ยวล่องแก่งคลองภูมิ

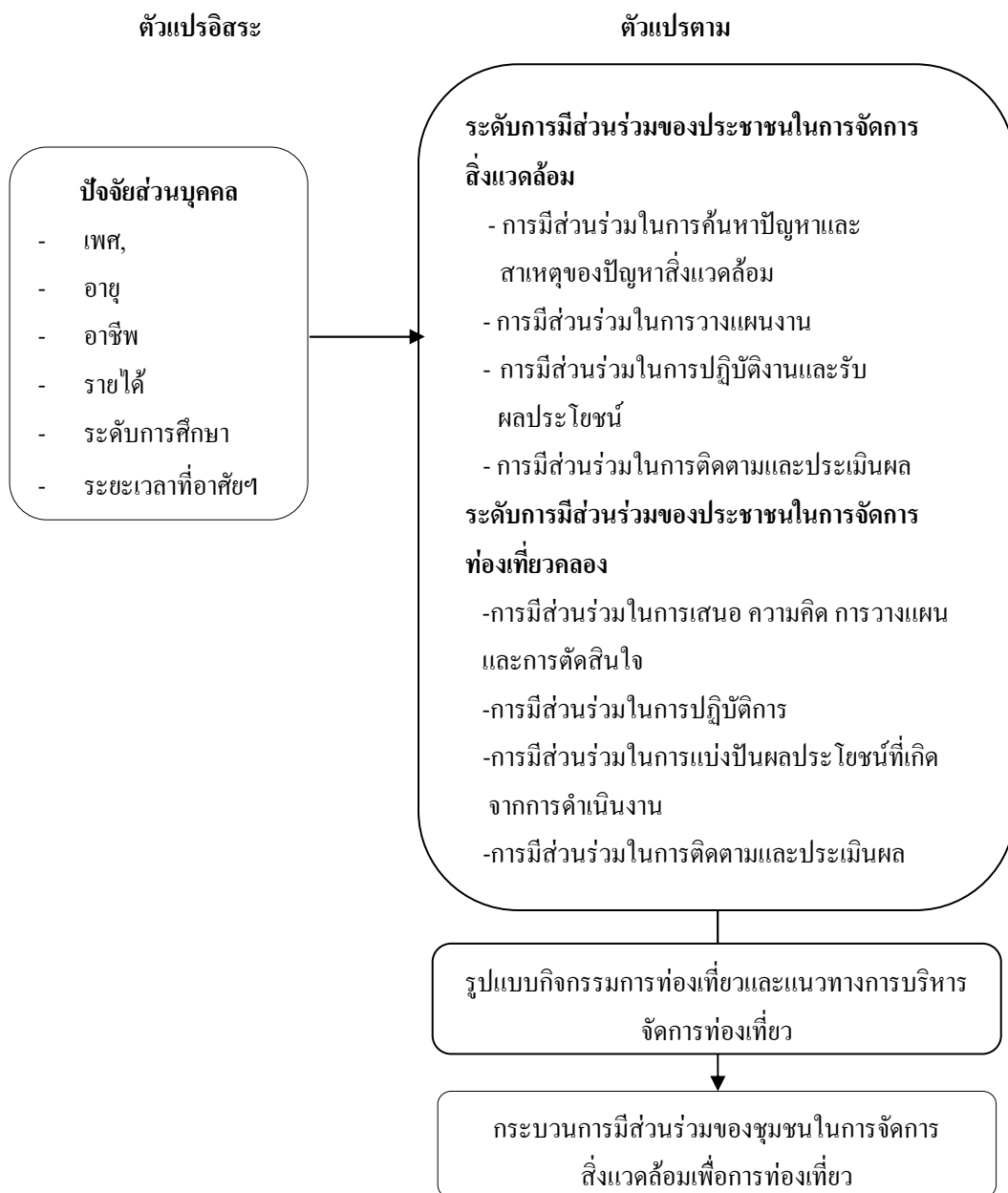
1.4 คำถามวิจัย

กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวที่เหมาะสมควรมีลักษณะอย่างไร

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมคลองภูมิ
2. ทราบถึงระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวล่องแก่ง
3. เกิดการจัดรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับพื้นที่คลองภูมิ
4. ชุมชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและมีการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสม
5. ชุมชนสีสอนนำผลการศึกษาไปใช้เป็นแนวทางในการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยว

1.6 กรอบแนวคิด

ภาพที่ 3 กรอบแนวคิดการวิจัย

1.7 ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัย กำหนดขอบเขตดังนี้

1.ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ที่ใช้ศึกษาวิจัยในครั้งนี้ คือแหล่งท่องเที่ยวคลองภูมิและพื้นที่ริมฝั่งคลองภูมิ ตลอดความยาวของคลองจากจุดเริ่มต้นถึงจุดสิ้นสุดการจัดกิจกรรมล่องแก่งซึ่งมีระยะทางประมาณ 7 กิโลเมตร ในพื้นที่หมู่ 11 บางส่วนและพื้นที่บ้านสี่สอน หมู่ 4 ตำบลเขาพระ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา โดยในพื้นที่หมู่ 11 เป็นพื้นที่สวนและไม่มีบ้านอยู่อาศัยของประชาชน พื้นที่หมู่ 4 เป็นบ้านเรือนประชาชน สวนยางพาราและสวนผลไม้

2.ขอบเขตด้านเนื้อหา

- การมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ประชาชนในชุมชนมีความเห็นร่วมกันว่าเหมาะสมต่อการจัดกิจกรรมทางการท่องเที่ยว

- การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวจากความร่วมมือของชุมชนในด้านต่างๆ ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุปัญหาสิ่งแวดล้อม การมีส่วนร่วมในการวางแผน การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานและรับผลประโยชน์และการมีส่วนร่วมในการประเมินและติดตามผล

- ความคิดเห็นของประชาชนจากการจัดประชุมระดมความคิดเห็น

- สภาพของพื้นที่ที่ใช้จัดกิจกรรมล่องแก่งของชุมชนบ้านสี่สอน ตำบลเขาพระ

อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา

- โครงสร้างของกลุ่มจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่

- รูปแบบของกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการและการจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวตามลักษณะของพื้นที่

3.ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ศึกษาในครั้งนี้คือประชาชนในพื้นที่บ้านสี่สอน หมู่ 4 ตำบลเขาพระ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา ทั้งที่เป็นประชาชนที่เป็นสมาชิกของชมรมล่องแก่งถ้าศรีเกษรและไม่ได้เป็นสมาชิกของชมรมล่องแก่งถ้าศรีเกษร จำนวน 178 คน จากครัวเรือนทั้งสิ้น 321 ครัวเรือน (องค์การบริหารส่วนตำบลเขาพระ 2552)

1.8 นิยามศัพท์เฉพาะ

คลอง (Canal) หมายถึง ทางน้ำที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติหรือสร้างขึ้นโดยมนุษย์ คลองมักจะเชื่อมต่อระหว่างแม่น้ำ ลำแม่น้ำ ระหว่างทะเลสาบ และมหาสมุทร คลองมีจุดประสงค์เพื่อใช้ในการส่งน้ำสำหรับการเดินทาง และอุปโภคบริโภค ปัจจุบันในหลายๆ เมือง ได้นำคลองมาใช้ในการนันทนาการแทนที่ โดยมีการล่องเรือนำเที่ยวเมืองภายในคลอง ดังเช่นคลองภูมิในงานวิจัยชิ้นนี้

ริมฝั่งคลอง (Canal Side) หมายถึง ที่ดินริมน้ำที่เป็นขอบเขตของลำคลองระยะทางเป็นพื้นที่จากริมน้ำเข้าไปไม่เกิน 500 เมตร ตลอดความยาวของลำคลองระยะทาง 7 กิโลเมตร ได้แก่ สวนยางพารา สวนผลไม้ สวนสมุนไพร เป็นต้น

รูปแบบ (Model) หมายถึง วิธีการที่นำมาใช้กำหนดเป็นต้นแบบในการทำกิจกรรมหรือทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดให้เป็นไปตามต้องการตั้งแต่ต้นกระบวนการจนจบกระบวนการ

รูปแบบโครงสร้าง (Organization Model) หมายถึง รูปแบบของโครงสร้างที่จัดตั้งตามหลักและวิธีการ ซึ่งประกอบไปด้วยบุคคลหรือกลุ่มบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปมารวมกันเพื่อดำเนินกิจกรรมใดๆ ตามที่ตั้งวัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกันไว้

สิ่งแวดล้อม (Environment) คือ ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวมนุษย์ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตรวมทั้งที่เป็นรูปธรรม (สามารถจับต้องและมองเห็นได้) โดยสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ได้แก่ ดิน น้ำ อากาศ แร่ธาตุ และสิ่งมีชีวิตที่อาศัยอยู่บนโลก โดยเฉพาะพืชและสัตว์และสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นคือ สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ได้แก่ อาคารบ้านเรือน ยานพาหนะ ถนน เขื่อนกั้นน้ำ และสิ่งแวดล้อมทางสังคม ซึ่งมีผลต่อพฤติกรรม การแสดงออก เช่น ประเพณีวัฒนธรรม กฎหมาย ข้อบังคับต่างๆ สิ่งแวดล้อมทั้งหลายบนโลกจะมีความสัมพันธ์เป็นลูกโซ่ ฉะนั้นถ้าสิ่งแวดล้อมหนึ่งถูกทำลาย ก็จะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ด้วยและนามธรรม (ตัวอย่างเช่น วัฒนธรรมแบบแผน ประเพณี ความเชื่อ) มีอิทธิพลเกี่ยวโยงถึงกัน เป็นปัจจัยในการเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน ผลกระทบจากปัจจัยหนึ่งจะมีส่วนเสริมสร้างหรือทำลายอีกส่วนหนึ่ง อย่างหลีกเลี่ยงมิได้ สิ่งแวดล้อมเป็นวงจรและวัฏจักรที่เกี่ยวข้องกันไปทั้งระบบ

สิ่งแวดล้อมของคลอง หมายถึง สิ่งต่างๆ ในน้ำในลำคลองพืชพันธุ์หรือไม้น้ำที่เกิดขึ้นในลำคลองสัตว์น้ำที่อาศัยอยู่ในลำคลองตามธรรมชาติหรือแม้แต่ความใสสะอาดของน้ำก่อนหิน เม็ดดินและกรวดทรายที่มีอยู่ในลำคลองนั้น

การจัดการสิ่งแวดล้อม (Environment Management) หมายถึง การดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้สิ่งที่อยู่รอบ ๆ ตัวเรามีผลดีต่อคุณภาพชีวิต นั่นก็คือจะต้องดำเนินการป้องกันไม่ให้เกิดปัญหา เพื่อให้เกิดความปลอดภัยนั่นเอง นอกจากนี้ยังหมายถึงการบริหารจัดการด้านกำลังคน สถานที่ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตลอดจนงบประมาณเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานพัฒนาพื้นที่หรือแหล่งที่อยู่อาศัยชุมชน

ทรัพยากรการท่องเที่ยว (Tourism Resources) หมายถึง 1) ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น แม่น้ำ ภูเขา ถ้ำ พืชพรรณไม้และสัตว์ป่า 2) ทรัพยากรชุมชน เช่น ผู้คน อาคารสิ่งก่อสร้างสัตว์เลี้ยง 3) ทรัพยากรทางวัฒนธรรม เช่น วิถีชีวิต ความเชื่อ พิธีกรรม ประเพณี และวิถีการผลิต

การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism) คือการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชนและชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน โดยมองว่าการท่องเที่ยวต้องทำงานครอบคลุม 5 ด้าน พร้อมกัน ทั้งการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม โดยมีชุมชนเป็นเจ้าของและมีส่วนในการจัดการ

รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยว (Model of Tourism Activity) หมายถึง กิจกรรมการท่องเที่ยว ประกอบด้วย การศึกษาธรรมชาติ อนุรักษ์ เทียน้ำตกและนั่งเรือชมธรรมชาติที่เกิดขึ้นในพื้นที่ท่องเที่ยวนั้น

การมีส่วนร่วมของประชาชน (People Participation) หมายถึง กระบวนการที่ประชาชนสมัครใจและเห็นพ้องต้องกันเข้าร่วมกิจกรรมจัดการสิ่งแวดล้อมของคลอง พื้นที่ริมฝั่งคลองและการจัดการท่องเที่ยวคลองภูมิ ตำบลเขาพระ โดยประชาชนมีโอกาสในการมีส่วนร่วมใน 4 รูปแบบคือ การค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา การวางแผนการดำเนินงาน การปฏิบัติการและการรับผลประโยชน์ การติดตามและประเมินผล

การมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อม (Participation of Environment Management) หมายถึง การมีส่วนร่วมในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร รายละเอียดการดำเนินโครงการที่อาจมีผลทั้งทางบวกและทางลบต่อตนเองและหรือชุมชน รวมถึงการมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้อง มีส่วนร่วมในการพิจารณาถึงรายละเอียดผลดีผลเสียจากการดำเนินโครงการ และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ ตลอดจนมีส่วนร่วมในการติดตามตรวจสอบ ป้องกันแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดจากการดำเนินโครงการ ขั้นตอนการศึกษาความเหมาะสมของการดำเนินโครงการ

ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การแบ่งเกณฑ์ของการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็น 4 ระดับ ทั้งนี้ การวัดระดับการมีส่วนร่วมที่วัดจากการกระทำของแต่ละบุคคลจาก

การเข้าร่วมกิจกรรมการจัดการสิ่งแวดล้อมและการจัดการท่องเที่ยว โดยกำหนดเกณฑ์ในการแบ่ง คือ การมีส่วนร่วมระดับมากที่สุด การมีส่วนร่วมระดับมาก การมีส่วนร่วมระดับปานกลาง การมีส่วนร่วมระดับน้อยและไม่มี ส่วนร่วม การวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลด้านต่างๆ กับการมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม พบว่า การมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมในประเด็นเคยบริจาคเงินเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นกรรมการหรือสมาชิกที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ และเคยเป็นผู้นำโครงการด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมมีความแตกต่างกันในแต่ละปัจจัย

บทที่ 2

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ (Quantity and Qualitative Research) ลักษณะการวิจัยเป็นการศึกษารวบรวมข้อมูลของชุมชนและสภาพปัจจุบันของพื้นที่คลองและริมฝั่งคลองภูมิและสำรวจความคิดเห็นในการมีส่วนร่วมของชุมชนในด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชากรในพื้นที่และกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวนประชากร จึงได้กำหนดวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ประชากรและขนาดกลุ่มตัวอย่าง
2. วิธีดำเนินการวิจัย
3. ขอบเขตการวิจัย
4. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล
5. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
6. การวิเคราะห์ข้อมูล
7. เครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

2.1 ประชากรและขนาดกลุ่มตัวอย่าง

2.1.1 ประชากร

ประชากรในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดให้เป็นชาวบ้าน บ้านสีสอน หมู่ 4 ตำบลเขาพระ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา จำนวน 321 ครัวเรือน ทั้งที่เป็นสมาชิกและไม่เป็นสมาชิกของชมรมจัดการท่องเที่ยวคลองแก่ง เนื่องจากอาศัยอยู่ในพื้นที่ที่มีการจัดกิจกรรมเพื่อการท่องเที่ยว โดยการเลือกกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยได้ใช้สูตรคำนวณเพื่อหาขนาดกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสม

2.1.2 กลุ่มตัวอย่าง

1) การหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างแบบอย่างง่าย (Simple Random Sampling) โดยใช้วิธีการคำนวณจากสูตรของ Taro Yamane (1976) เมื่อทราบจำนวนประชากรที่แน่นอนที่ระดับความเชื่อมั่น 95% ค่าความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ 0.05 โดยใช้สูตรดังนี้

สูตรการหาขนาดตัวอย่างเมื่อทราบจำนวนประชากรที่แน่นอน

$$n = \frac{N}{1+Ne^2}$$

n = จำนวนกลุ่มตัวอย่าง

N = จำนวนประชากรทั้งหมด

e = ความคลาดเคลื่อนที่กำหนดว่าจะให้มีระดับนัยสำคัญเป็น (0.05)

ในที่นี้ N = 321

e = 0.05

$$\begin{aligned} \text{แทนค่าในสูตร } n &= \frac{321}{1+321(0.05)^2} \\ &= \frac{321}{1+(0.8025)} \\ &= \frac{321}{1.8025} \\ &= 178 \end{aligned}$$

ดังนั้นขนาดของกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 178 ครั้วเรือน เมื่อคำนวณขนาดของกลุ่มตัวอย่างแล้ว ผู้วิจัยจึงสุ่มตัวอย่าง โดยใช้วิธีการสุ่มแบบง่าย (Simple random sampling) โดยวิธีการจับสลากตามเลขที่บ้านจนครบตามจำนวนที่ต้องการ หลังจากนั้นนำแบบสอบถามไปสอบถามกับหัวหน้าครัวเรือนหรือสมาชิกครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในชุมชนหมู่ 4 บ้านสีสอน ตำบลเขาพระ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา ตามที่ได้สุ่มไว้จนครบจำนวนทั้งหมด 178 ครัวเรือน

2) การสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อให้ได้ข้อมูลตรงตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการจำนวน 15 คน โดยการสัมภาษณ์และจัดประชุมระดมความคิดเห็นซึ่งข้อมูลที่ได้สามารถนำมาใช้วิเคราะห์และเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลของชุมชนและสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่ และเพื่อทราบสภาพโดยทั่วไปทั้งก่อนและหลังที่มีการ

ห้องที่वल่องแก่งถ้ำศรีเกษร โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐและกลุ่มประชาชนในพื้นที่ซึ่งประกอบไปด้วย

เจ้าหน้าที่กรมทรัพยากรน้ำ	1	คน
เจ้าหน้าที่อบต.เขาพระ	1	คน
ผู้ใหญ่บ้าน หมู่บ้านสีสอน	1	คน
ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่บ้านสีสอน	2	คน
ประธานชมรมห้องที่वल่องแก่งถ้ำศรีเกษร	1	คน
ประธานกลุ่มแม่บ้านจัดการห้องที่वल่องแก่ง	2	คน
ตัวแทนกลุ่มจัดการที่พัคโฮมสเตย์	2	คน
ตัวแทนกลุ่มร้านค้าหมู่บ้าน	1	คน
ตัวแทนชาวสวนเกษตร	1	คน
กรรมการชมรมห้องที่वल่องแก่ง	3	คน

2.2 วิธิการคํานะนการวิจย

2.2.1 เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ทำการวิจัยในครั้งนี้ พร้อมทั้งเอกสารที่เกี่ยวข้องกับชุมชนที่ทำการศึกษา

2.2.2 ศึกษาแนวคิดทฤษฎี และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับขั้นตอนและกระบวนการ การจัดการสิ่งแวดล้อมและการจัดการห้องที่वल่องแก่งโดยชุมชนมีส่วนร่วมเพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการสัมภาษณ์

2.2.3 ลงพื้นที่สำรวจหมู่บ้านเป้าหมาย เพื่อรวบรวมข้อมูลต่างๆ มาเป็นแนวทางในการสัมภาษณ์และสังเกต

2.2.4 สร้างแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามโดยกำหนดรูปแบบให้เป็นแบบตรวจสอบรายการและมาตราส่วนประมาณค่า

2.2.5 นำแบบสัมภาษณ์ แบบสอบถามที่สร้างเสร็จไปให้ผู้เชี่ยวชาญ และอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบและนำข้อเสนอแนะที่ได้รับไปดำเนินการปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำ หลังจากนั้นเสนอผู้เชี่ยวชาญอีกครั้ง จึงนำไปดำเนินการ

2.2.6 เก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม และจากการสังเกต การมี

ส่วนร่วมในด้านต่างๆ ของกลุ่มตัวอย่างนำมาสรุป จากนั้นนำมาเรียบเรียงและตรวจสอบความถูกต้อง

2.2.7 วิเคราะห์ประมวลข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ แบบสอบถามจากข้อมูลเอกสาร เพื่อหาความสัมพันธ์โดยการวิเคราะห์ Content analysis และข้อมูลภาคสนามที่ได้อบรมมาหาคำร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม หาค่าเฉลี่ยและหาค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของการมีส่วนร่วมของประชาชน

2.3 ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัย กำหนดขอบเขตดังนี้

2.3.1 ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ที่ใช้ศึกษาวิจัยในครั้งนี้ คือแหล่งท่องเที่ยวคลองภูมิและพื้นที่ริมฝั่งคลองภูมิ ตลอดความยาวของคลองซึ่งใช้จัดกิจกรรมท่องเที่ยวล่องแก่งมีระยะทางประมาณ 7 กิโลเมตร ตั้งอยู่บริเวณบ้านสีสอน หมู่ 4 ตำบลเขาพระ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา

2.3.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมของคลองเพื่อการท่องเที่ยว จากการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวล่องแก่งคลองภูมิ โดยกำหนดประเด็นเนื้อหาที่ทำการศึกษา ดังต่อไปนี้

- 1) ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม ซึ่งมี 4 ด้าน ดังนี้
 - การมีส่วนร่วมค้นหาปัญหาและสาเหตุปัญหาสิ่งแวดล้อม
 - การมีส่วนร่วมในการวางแผน
 - การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานและรับผลประโยชน์
 - การมีส่วนร่วมในการประเมินและติดตามผล
- 2) ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวคลอง
 - ระดับของการมีส่วนร่วมในการเสนอความคิด การวางแผนและการตัดสินใจ
 - ระดับของการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ
 - ระดับของการมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินงาน
 - ระดับของการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล
- 3) การระดมความคิดเห็น เพื่อให้ประชาชนในชุมชนแสดงความคิดเห็นถึง

ความรู้สึกร่วมความเป็นเจ้าของ ทำให้ได้แนวคิดที่หลากหลาย ทราบถึงประเด็นของการจัดการสิ่งแวดล้อมและการจัดการท่องเที่ยวรวมถึงรูปแบบกิจกรรมท่องเที่ยวในพื้นที่ โดยมีผู้ดำเนินการสนทนาเป็นผู้คอยจุดประเด็นการสนทนาให้เกิดแนวคิดและแสดงความคิดเห็นอย่างกว้างขวาง

2.3.3 ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1) ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้คือ ประชาชนในชุมชนบ้านสี่สอน หมู่ 4 ตำบลเขาพระ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา โดยมีจำนวนประชากรและครัวเรือนดังนี้

ตารางที่ 2 จำนวนประชากรและจำนวนครัวเรือน หมู่ 4 บ้านสี่สอน ตำบลเขาพระ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา

ชาย	หญิง	รวม	ครัวเรือน
598 คน	616 คน	1,214 คน	321

ที่มา: สำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลเขาพระ, เมษายน 2552

2) กลุ่มตัวอย่าง

2.1 กลุ่มตัวอย่างที่ได้จากการสุ่มจากประชาชนทั้งหมดที่อาศัยอยู่ในบ้านหมู่ที่ 4 ตำบลเขาพระ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา จำนวน 321 ครัวเรือน โดยนำมาเป็นต้นแบบในการสุ่มตัวอย่างด้วยวิธีของ Taro Yamane ซึ่งมีจำนวนไม่ต่ำกว่า 178 ครัวเรือนดังที่คำนวณได้ตามสูตร

2.2 ตัวแทนจากภาครัฐและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่การจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยว ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) จำนวน 15 คน เหตุผลในการเลือกกลุ่มตัวอย่างดังกล่าว เนื่องจากในการดำเนินกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมและการจัดการท่องเที่ยวต้องแก่งัดคำศรัทธา บุคคลที่ดำเนินกิจกรรมเป็นกลุ่มจัดการท่องเที่ยว สำหรับเจ้าหน้าที่ทรัพยากรน้ำและเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลเขาพระเป็นหน่วยงานภาครัฐที่มีข้อมูลของพื้นที่และมีส่วนในการสนับสนุนการจัดการพื้นที่ซึ่งเกณฑ์ในการสุ่มเลือก 1) ผู้รับผิดชอบการจัดการสิ่งแวดล้อมและการจัดท่องเที่ยวที่เป็นผู้รับผิดชอบในภาพรวมของกิจกรรมทั้งหมดเป็นผู้เรียกประชุม 2) เลือกผู้รับผิดชอบกิจกรรมแต่ละด้านในการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมและการจัดท่องเที่ยว 3) เลือกผู้เข้ามามีส่วนร่วมที่เคยมีประสบการณ์ในการดำเนินกิจกรรมสิ่งแวดล้อมและการจัดท่องเที่ยว 4) เลือกผู้เข้ามามีส่วนร่วมที่เป็นองค์กรของรัฐและรับผิดชอบต่อทรัพยากรน้ำ

ข้อมูลที่ได้จากการเลือกกลุ่มตัวอย่างทั้ง 15 คน เป็นภาพรวมในการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวในพื้นที่หมู่ 4 บ้านสี่สอน ตำบลเขาพระ อำเภอ

รัศมี จังหวัดสงขลา รูปแบบกิจกรรมที่เหมาะสมกับพื้นที่ที่ทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมซึ่งเป็นข้อมูลในเชิงคุณภาพ ข้อมูลปัญหาและอุปสรรค ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงการมีส่วนร่วมของประชาชนและความคิดเห็นในการทำกิจกรรมในภาพรวมของพื้นที่

2.4 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเข้าไปเก็บข้อมูลเบื้องต้นเพื่อใช้ประกอบการเขียนเค้าโครงงานวิจัยในระหว่างเดือนกรกฎาคม 2552 ถึงเดือนกันยายน 2552 และเริ่มต้นเก็บข้อมูลเพื่อเขียนเป็นวิทยานิพนธ์ โดยเดินทางเข้าไปในพื้นที่หลาย ๆ ครั้ง เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึก ในระหว่างเดือนตุลาคม 2552 ถึงเดือน เมษายน 2553 และการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม ซึ่งผู้วิจัยมีวิธีการเก็บข้อมูลดังนี้

การเก็บข้อมูลเบื้องต้น

1. แหล่งปฐมภูมิ (Primary Source) โดยการเข้าไปในพื้นที่ขอข้อมูลจาก อบต.เขาพระ และศึกษาข้อมูลการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านสี่สอน หมู่ 4 หลาย ๆ ครั้ง ทั้งโดยการนัดหมายและไม่มีการนัดหมายล่วงหน้าเพื่อให้ได้ข้อมูลอย่างละเอียดและตรงตามสภาพความเป็นอยู่ตามธรรมชาติที่แท้จริงของชาวบ้าน

2. แหล่งทุติยภูมิ (Secondary Source) คือการรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร วารสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยการค้นคว้าจากฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ ห้องสมุด องค์การบริหารส่วนตำบลเขาพระ อำเภอรัศมี จังหวัดสงขลา เป็นต้น

การเก็บข้อมูลภาคสนาม

การเก็บข้อมูลภาคสนามแบ่งเป็น 5 ส่วน คือ

1. การสังเกต (Observation) เป็นการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชาวบ้านเพื่อศึกษาบริบทของชุมชนโดยใช้วิธีการสังเกตอย่างใกล้ชิด ด้วยวิธีการ การเดินสำรวจและบันทึก (Field Note) สภาพสิ่งแวดล้อมของคลองภูมิ ริมฝั่งคลองและแหล่งท่องเที่ยวตลอดแนวลำคลองซึ่งใช้ในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในคลองภูมิ และใช้วิธีการจดบันทึก การถ่ายภาพ การบันทึกเทป เพื่อเก็บรายละเอียดต่างๆ ที่ได้จากการสนทนา สัมภาษณ์ และการสังเกตขณะลงพื้นที่

2. การสัมภาษณ์ (Interview) เป็นการสอบถามข้อมูลเบื้องต้นของชาวบ้าน เช่น สภาพทั่วไปทางด้านกายภาพ ด้านเศรษฐกิจและด้านสังคม

3. การสอบถาม (Questionnaire) เป็นการสอบถามข้อมูลทั่วไป ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ รายได้ ระดับการศึกษา ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ สอบถามการมีส่วนร่วมในการจัดการ

สิ่งแวดล้อม การจัดการท่องเที่ยวของชุมชนและการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว
แนวทางที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมจัดการท่องเที่ยว

4. การประชุมระดมแนวคิด โดยเชิญผู้นำหมู่บ้าน แกนนำหมู่บ้านและประชาชน
เข้าร่วมพูดคุย มีการทำความเข้าใจ การให้ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว
การจัดการด้านสิ่งแวดล้อม รวมทั้งมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและเพื่อเปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้
แสดงความคิดเห็น เสนอแนะ การวางแผนร่วมกันเป็นกลุ่มและหาแนวทางในการวางแผน
เพื่อแก้ปัญหาต่างๆ ที่อาจเกิดจากการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เกิดการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสม

5. การใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) ในการจัดเก็บข้อมูลประกอบการสำรวจ
เส้นทางท่องเที่ยวของคลองภูมิและสภาพพื้นที่ริมฝั่งคลองที่ใช้ในการจัดกิจกรรมท่องเที่ยว

เพื่อให้งานวิจัยเกิดความชัดเจนและเชื่อถือได้ของข้อมูล การตรวจสอบข้อมูล
ในงานวิจัยนี้จึงต้องทำไปพร้อม ๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยนำข้อมูลที่ได้ในแต่ละครั้งจาก
การสัมภาษณ์และการสังเกตมาพิจารณาถึงความครบถ้วนและคุณภาพของข้อมูลว่าเพียงพอที่
จะต้องตอบปัญหาการวิจัยหรือไม่ รวมทั้งข้อมูลจากการตอบแบบสอบถาม โดยอาศัยวัตถุประสงค์
และกรอบแนวคิดของการศึกษาเป็นหลัก

2.5 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัยครั้งนี้คือ แบบสังเกต
(Observation) ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย แบบสัมภาษณ์ (Interview) และ
แบบสอบถาม (Questionnaires) การศึกษาแบบ Content Analysis สรุปผลและ การ Validation
ข้อมูล ซึ่งแบ่งเป็นขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์เข้าไปเก็บข้อมูลเพื่อทราบสภาพของพื้นที่ชุมชน
รวมทั้งข้อมูลทางด้านกายภาพ ด้านเศรษฐกิจและด้านสังคม การเข้าร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ
ด้านสิ่งแวดล้อมและการจัดการท่องเที่ยว

ขั้นตอนที่ 2 ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามเข้าพบผู้ให้ข้อมูล คือ หัวหน้าหรือสมาชิก
ครัวเรือนชายหรือหญิง จำนวน 178 คน เพื่อขอความร่วมมือในการให้ข้อมูล แบบสอบถาม
ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลเป็นลักษณะแบบตรวจสอบรายการ (Check list)
เกี่ยวกับ อายุ อาชีพ เพศ รายได้ ระดับการศึกษา ระยะเวลาที่อาศัยในพื้นที่ของผู้ให้ข้อมูล

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเป็นแบบประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) 2 ส่วนดังนี้

ส่วนที่ 1 ถามเกี่ยวกับระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมของคลองและริมฝั่งคลองภูมิ

ส่วนที่ 2 ถามเกี่ยวกับระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวคลองภูมิ

ส่วนที่ 3 เป็นลักษณะแบบตรวจรายการซึ่งถามเกี่ยวกับรูปแบบกิจกรรมที่เหมาะสมกับพื้นที่ที่มีผลทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมจัดการท่องเที่ยว

จากนั้นนำผลจากการเก็บข้อมูลมาวิเคราะห์ Content Analysis และสรุปผล และ Validation ข้อมูลด้วยการเข้าไปสังเกตการณ์ การเข้าร่วมประชุมของกลุ่มและชุมชนที่จัดขึ้นทุกเดือน นำผลมาใช้เป็นแนวทาง เสนอแนะและเพื่อจัดการปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินกิจกรรมการจัดการสิ่งแวดล้อม การจัดการท่องเที่ยว การกำหนดรูปแบบการจัดการกิจกรรมที่เหมาะสมเส้นทางการท่องเที่ยวที่ประชาชนในชุมชนได้เข้ามาร่วมกันกำหนด

2.6 การวิเคราะห์ ข้อมูล

ผู้วิจัยจะใช้วิธีการวิเคราะห์ ความคิดเห็น ในการกำหนดรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม รวมถึงการศึกษาสภาพแวดล้อมของชุมชน ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย ตามขั้นตอนดังนี้

ข้อมูลตอนที่ 1 การวิเคราะห์เชิงคุณภาพจากความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อชุมชนและสภาพทางด้านกายภาพ ด้านเศรษฐกิจและด้านสังคมของหมู่บ้าน วิเคราะห์ข้อมูลจากการจัดประชุมแสดงความคิดเห็นและวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์และจากแบบสอบถามของประชาชน บ้านสีสอน หมู่ 4 ตำบลเขาพระ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา ตามปัจจัยเพศ อายุ อาชีพ รายได้ ระดับการศึกษา ระยะเวลาที่อาศัยในพื้นที่ นำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าร้อยละ (Percentage)

ข้อมูลตอนที่ 2 การวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อการจัดการสิ่งแวดล้อม ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านสีสอน หมู่ 4 ตำบลเขาพระ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา วิเคราะห์ โดยการหาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยได้ให้คะแนนการมีส่วนร่วมดังนี้

มีส่วนร่วมมากที่สุด เท่ากับ 5 คะแนน

มีส่วนร่วมมาก เท่ากับ 4 คะแนน

มีส่วนร่วมปานกลาง เท่ากับ 3 คะแนน

มีส่วนร่วมน้อย เท่ากับ 2 คะแนน

มีส่วนร่วมน้อยที่สุด เท่ากับ 1 คะแนน

เกณฑ์การแปลความหมายของค่าเฉลี่ยโดยคะแนนแต่ละช่วงเป็นดังนี้ (ชูศรี วงศ์รัตน์ 2527)

ค่าเฉลี่ย 4.51 – 5.00 ถือว่า มีส่วนร่วมมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.51 – 4.50 ถือว่า มีส่วนร่วมมาก

ค่าเฉลี่ย 2.51 – 3.50 ถือว่า มีส่วนร่วมปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.51 – 2.50 ถือว่า มีส่วนร่วมน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.50 ถือว่า มีส่วนร่วมน้อยที่สุด

สำหรับข้อมูลเชิงคุณภาพผู้วิจัยจะนำเสนอเป็นความเรียง พร้อมทั้งตรวจสอบข้อมูลด้วยการเข้าไปร่วมประชุมกับกลุ่มชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อความถูกต้องสมบูรณ์ในการตอบวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัยและสามารถนำข้อมูลที่ได้มาสรุปกิจกรรมและรูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับชุมชนเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมและการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนต่อไป

2.7 เครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1. ใช้เครื่องมือในการตรวจสอบแบบสอบถาม ด้วยวิธีหาความเชื่อมั่น (Reliability)

วิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบัค (Cronbach Alpha's Coefficient)

$$\alpha = \left\{ \frac{k}{k-1} \right\} \left\{ 1 - \frac{\sum s_i^2}{s^2} \right\}$$

α แทนค่า ความเชื่อมั่นของแบบทดสอบ

k แทนค่า จำนวนข้อสอบ

S_i^2 แทนค่า ความแปรปรวนของคะแนนแต่ละข้อ

S^2 แทนค่า ความแปรปรวนของคะแนนทั้งหมด

ทั้งนี้ได้ใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ SPSS Version 15 ทดสอบความเชื่อมั่นของแบบสอบถามโดยใช้วิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบัคซึ่งมีค่าเท่ากับ 0.97 ที่ยอมรับได้

2. เครื่องมือที่ใช้สำหรับวิเคราะห์ข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ SPSS-PC Version 15 เพื่อหาค่าสถิติต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

2.1 ค่าร้อยละ (Percentage)

2.2 ค่าเฉลี่ย (Mean)

$$\text{สูตร } \bar{X} = \frac{\sum fx}{N}$$

เมื่อ \bar{X} = คือ ค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง

fx = คือ ผลคูณระหว่างคะแนนกับความถี่ของคะแนนนั้น

n = คือ จำนวนข้อมูลในกลุ่มประชากร

2.3 ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) (พวงรัตน์ ทวีรัตน์ 2540)

$$\text{สูตร } S = \sqrt{\frac{n\sum x^2 - (\sum x)^2}{n(n-1)}}$$

เมื่อ S คือ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของกลุ่มตัวอย่าง

x คือ ค่าเฉลี่ยของประชากรที่รู้ค่าแล้ว

n คือ จำนวนข้อมูลทั้งหมดของกลุ่มตัวอย่าง

บทที่ 3

ผลการวิจัย

การศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยว กรณีศึกษาบ้านสีสอน ตำบลเขาพระ อำเภอรัทภูมิ จังหวัดสงขลา ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ และเชิงปริมาณ ฉะนั้นข้อมูลที่น่ามาวิเคราะห์จึงประกอบด้วย 2 ส่วน คือวิธีวิจัยเชิงคุณภาพด้านสภาพพื้นที่จัดการท่องเที่ยวของชุมชน โดยใช้เทคนิคการเดินสำรวจพื้นที่ การประชุมระดมความคิดเห็น ใช้การบันทึก สังเกตการณ์และใช้แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับโครงสร้างของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมและการจัดการท่องเที่ยวและรูปแบบของกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสม วิธีวิจัยเชิงปริมาณใช้วิธีการเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามเพื่อให้ทราบถึงระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการด้านการท่องเที่ยวและคำถามเกี่ยวกับแนวทางที่ประชาชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว โดยจะนำข้อมูลทั้งสองส่วนนี้มาวิเคราะห์ร่วมกัน ในเบื้องต้นนี้ขอนำเสนอข้อมูลที่ได้เข้าไปศึกษาในพื้นที่ครั้งนี้

- 3.1 ผลการศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม
คลองภูมิ
- 3.2 ผลการศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวล่องแก่ง
คลองภูมิ
- 3.3 ผลการศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสม
กับพื้นที่คลองภูมิ
- 3.4 ผลการศึกษาการกำหนดรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวและแนวทางการบริหารจัดการท่องเที่ยว

3.1 ผลการศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมคลองภูมิ

3.1.1 สภาพทั่วไปทางกายภาพของพื้นที่ตำบลเขาพระ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา

ผู้ศึกษาลงพื้นที่สำรวจสภาพพื้นที่และเส้นทางที่ใช้ในการจัดกิจกรรมท่องเที่ยว ล่องแก่งโดยสำรวจเส้นทางรถยนต์ เดินสำรวจเส้นทางเดินเท้าและล่องเรือสำรวจเส้นทางของคลอง ในพื้นที่หมู่ 4 บ้านสี่สอน ตำบลเขาพระ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา ที่ชุมชนได้ร่วมกันจัดตั้งขึ้น เป็นชมรมล่องแก่งถ้าศรีเกษร มีการจัดการในด้านของสิ่งแวดล้อม ด้านการจัดการท่องเที่ยวด้วยความร่วมมือกันของประชาชนที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกของชมรม โดยข้อมูลสภาพพื้นที่ที่ได้จากการลงพื้นที่สำรวจมีดังต่อไปนี้

สภาพพื้นที่

บ้านสี่สอน หมู่ที่ 4 มีเนื้อที่รวมทั้งสิ้นประมาณ 6,550 ไร่ ลักษณะภูมิประเทศ เป็นที่ราบเชิงเขา บ้านสี่สอนมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีความสวยงาม ได้แก่ คลองภูมิที่มีความสวยงามตามธรรมชาติของสายน้ำ ถ้าศรีเกษร ที่ภายในมีความงดงามของหินงอกหินย้อยความ สลับซับซ้อนภายในถ้ำและประวัติความเป็นมาของถ้ำที่มีความน่าสนใจ สภาพพื้นที่ทั่วไปเป็น ป่าไม้ที่มีพันธุ์ไม้นานาชนิด รวมทั้งสัตว์ป่าหลากหลาย สัตว์ป่าที่สำคัญ ได้แก่ ค้างคาวที่อาศัยอยู่ ในพื้นที่ซึ่งมีประโยชน์ในการผสมเกสรต้นไม้ ผลไม้ชนิดต่างๆ บริเวณรอบนอกพื้นที่หมู่บ้าน ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ปลูกสวนยางพาราและสวนผลไม้ซึ่งมีพื้นที่ราว 100 ไร่ มีสวนลำไยซึ่งเป็น แหล่งผลิตรายใหญ่ของจังหวัดสงขลา ลองกอง ทุเรียน เงาะและมังคุด ที่มีผลผลิตหมุนเวียนตลอด ทั้งปี เกษตรกรเปิดให้เข้าชมสวนและชิมผลไม้ตามฤดูกาล โดยเก็บค่าเข้าชมสวนชิมผลไม้เป็น รายบุคคลและจำหน่ายผลไม้เป็นกิโลกรัมสำหรับผู้ที่ต้องการนำกลับบ้าน นอกจากนี้ยังมีกิจกรรม พายเรือล่องแก่งผจญภัย ในสายน้ำคลองรัตนภูมิหรือคลองภูมิที่เป็นเส้นทางสายน้ำที่มีความไหลเชี่ยว คดโค้ง สวยงาม เหมาะแก่กิจกรรมล่องแก่งมากโดยมีระยะทางล่องแก่งประมาณ 7 กิโลเมตร ใช้ ระยะเวลาประมาณ 2 ชั่วโมง เส้นทางเริ่มตั้งแต่ถนนขนตรการกำรที่เป็นถนนสายหลักและ เส้นทางของคลองซึ่งกิจกรรมพายเรือจะสามารถชมทิวทัศน์ทั้งสองฝากฝั่งคลองได้ เส้นของคลอง ผ่านสวนยาง สวนผลไม้ที่มีชาวบ้านอาศัยอยู่และดำเนินวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบเรียบง่าย โดย เส้นทางที่ใช้ในการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวและแหล่งท่องเที่ยวที่ผู้ศึกษาได้สำรวจสภาพพื้นที่และได้ กำหนดจุดพิคัดของแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ที่น่าสนใจตลอดเส้นทางของคลองและริมฝั่งคลองไว้ รวมทั้งสิ้น 12 จุดดังนี้

เส้นทางของแหล่งท่องเที่ยวและเส้นทางของคลองภูมิ

จุดที่ 1

- ทางเข้า มีป้ายชื่อขนาด 2.00 x 4.00 เมตร บอกรหัสของแหล่งท่องเที่ยว

จุดที่ 2

- ภูมิทัศน์บริเวณปากทางเข้า และเส้นทางที่เป็นถนนดินและหินถม

ตั้งแต่บริเวณทางเข้าไปจนถึงสถานที่ตั้งของชมรม

- แผ่นป้ายชี้บอกทางเข้าไปยังแหล่งท่องเที่ยว

*จุดที่ 1 ถึงจุดที่ 2 เส้นทางเป็นถนนดินและถมหิน ความกว้างโดยประมาณ 6.00

เมตร

จุดที่ 3

- เส้นทางเข้าไปยังที่ตั้งและที่ทำการของชมรมล่องแก่งถ้ำศรีเกษร

- เส้นทางผ่านอ่างเก็บน้ำของหมู่บ้าน เป็นสะพานคอนกรีตและอ่างเก็บน้ำคอนกรีต

ขนาดย่อม

จุดที่ 4

- ที่พักและที่ตั้งชมรมล่องแก่งถ้ำศรีเกษร

- บ้านพักแบบโฮมสเตย์จำนวน 4 หลัง หลังใหญ่รองรับได้จำนวน 20 คน

หลังเล็กรองรับได้จำนวน 5 คน

*จากจุดที่ 4 ไปยังจุดที่ 5 มีลักษณะเป็นถนนดินธรรมชาติ เป็นเส้นทางเดินเท้าและเส้นทางรถยนต์รอบเขาไปยังถ้ำศรีเกษรระยะทางประมาณ 1 กิโลเมตร

จุดที่ 5

- ถ้ำศรีเกษรเป็นถ้ำที่มีหินงอก หินย้อยตามธรรมชาติ เป็นที่อยู่อาศัยของค้างคาว โดยสามารถนำมูลของค้างคาวมาใช้ทำปุ๋ยในใส่ต้นไม้ สวนเกษตร สวนผลไม้

จุดที่ 6

- สวนยางพารา ขนาดประมาณ 50 ไร่

- สวนเกษตรของเกษตรกรมีการปลูกเว้นระยะห่างของต้นยางพาราเรียงเป็นแถว

ไร่ละประมาณ 100 ต้น

- จุดสาธิตการกรีดยางและการเก็บน้ำยาง

- ร่วมกิจกรรมการทำฝายกั้นน้ำเพื่อเก็บกักและชะลอน้ำ

จุดที่ 7

- ฝายธรรมชาติ ฝายหินธรรมชาติเรียกกันว่าฝายจำหนั้น

-จุดชะลอน้ำจากลำน้ำที่ใหญ่มารวมกัน ลักษณะเป็นก้อนหินก้อนใหญ่ซ้อนกันหลายก้อน วางเรียงตัวกันตามธรรมชาติ มีลักษณะเป็นฝายกั้นน้ำให้เป็นแอ่งน้ำ ซึ่งทำให้สายน้ำมีความแข็งแรง ช่วยเก็บกักน้ำในบริเวณฝายและทำให้กิจกรรมการท่องเที่ยวมีความสนุกสนาน

-จุดแวะพักผ่อนของชาวบ้านที่ทำประมงน้ำจืดและเป็นจุดที่พักผ่อนน้อย ชมธรรมชาติของสายน้ำในคลองของนักท่องเที่ยว

จุดที่ 8

-จุดจับปลาน้ำจืด มีลักษณะเป็นคลองขุดจากการทำสัมปทานคูศุทธรายในพื้นที่
-คลองที่เก็บน้ำจากการที่มีการทำสัมปทานบ่อคูศุทธรายทำให้เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของปลาหลายชนิด น้ำใสเย็น

-แหล่งตกปลาของนักตกปลาเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ และเป็นที่พักผ่อนอาชีพจับปลาของชาวบ้านในละแวกนั้น

จุดที่ 9

-ป่าไม้เบญจพรรณ เป็นป่าไม้ยืนต้นส่วนหนึ่งที่มีอยู่ในพื้นที่
-แหล่งต้นไม้มงคลมากมายหลายชนิด เช่น กัลยาไม้ป่า รongเท้านารี ม่วงสงขลา ซึ่งเป็นไม้ประจำถิ่นอำเภอรัตนภูมิ นอกจากนี้ยังมี ต้นไทร ต้นพะยอมฯ

-สถานที่เหมาะสำหรับการเดินชมสัตว์ป่า เช่น กระรอก นก ผีเสื้อ ค้างคาว ฯ

-สถานที่เหมาะแก่การทำกิจกรรมอนุรักษ์ ปลูกต้นไม้ ปลูกป่า

จุดที่ 10

-สวนผลไม้ของเกษตรกรในพื้นที่สวนลำไย สวนมังคุด สวนเงาะ สวนทุเรียนและสวนสมรมที่มีการปลูกผลไม้หลายชนิดไว้ในสวนเดียวกันและเป็นแหล่งปลูกลำไยแหล่งใหญ่

-จุดฟังการบรรยายวิธีการเลือกซื้อผลไม้ การเลือกพันธุ์ไม้ผล การปลูกและการดูแลบำรุงรักษาและเลือกซื้อผลไม้ที่เป็นผลผลิตจากชาวสวน

จุดที่ 11

-สวนสมุนไพร สวนพืชผักสมุนไพรของเกษตรกร

-ชมสวนสมุนไพรที่ใช้เป็นยา เช่นว่าน หญ้าไต้ใบ และสมุนไพรที่ใช้เป็นอาหารเช่น ตำลึง ผักหวาน ข้า ตะไคร้ฯ

-รับฟังบรรยายสรรพคุณของสมุนไพร และสาธิตการปลูก

-ร่วมกิจกรรมปลูกหญ้าแฝกริมฝั่งคลอง

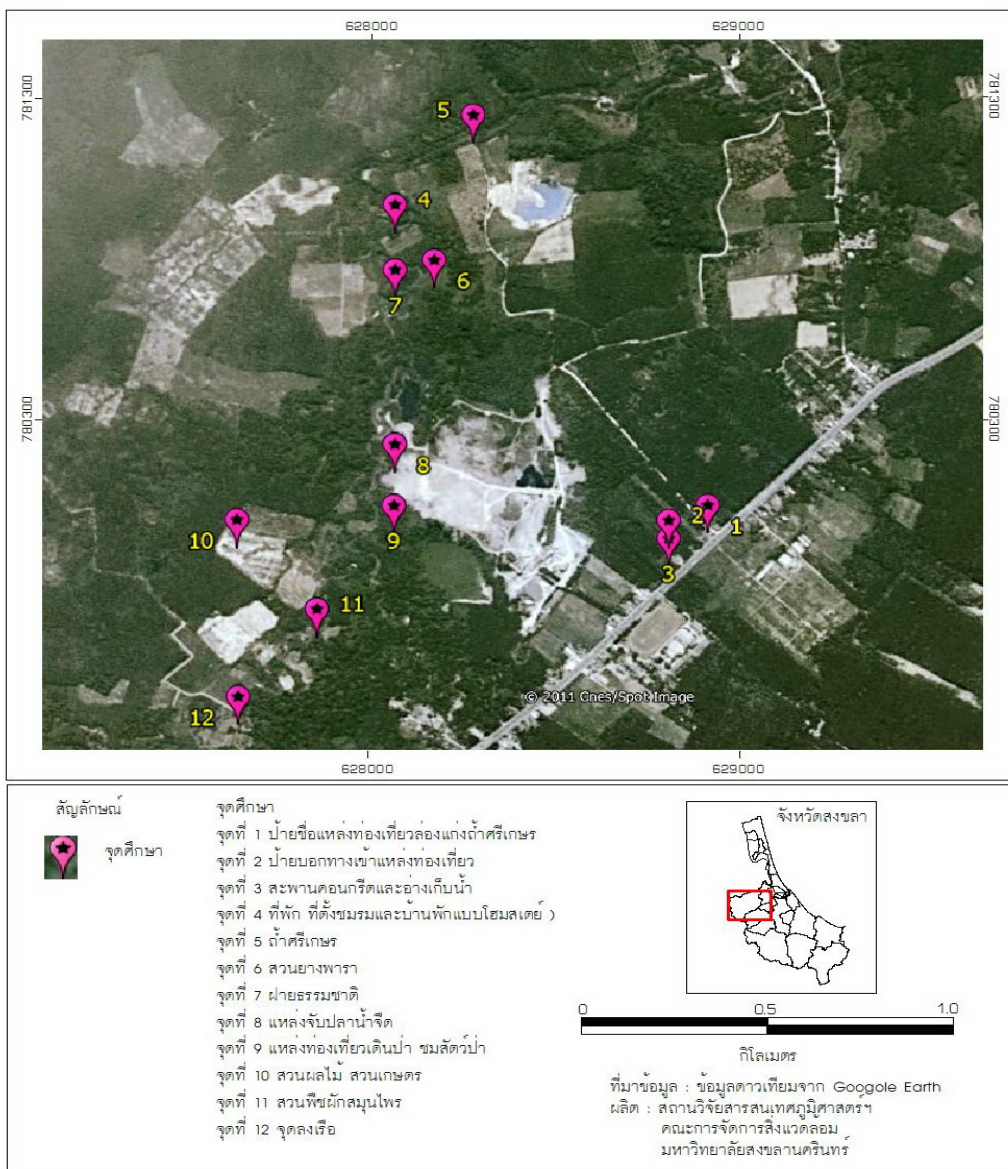
จุดที่ 12

-จุดลงเรือ เป็นสะพานคอนกรีตเสริมเหล็กกว้างประมาณ 6 เมตร

-จัดทำบันไดสำหรับสไลด์เลื่อนเรือค้ำจากบนฝั่งคลองลงสู่คลองความสูงประมาณ 2.50 เมตร เพื่อเพิ่มความสนุกสนานในการท่องเที่ยว

-รับฟังการบรรยายและสาธิตความปลอดภัยในการล่องแก่งจากมัคคุเทศก์ผู้เชี่ยวชาญและผู้รักษาความปลอดภัยให้นักท่องเที่ยวการเตรียมตัวอุปกรณ์ต่างๆ สำหรับการล่องแก่ง เช่น ไม้ชูชีพ หมวก เติร์มเรือและไม้พาย

เส้นทางท่องเที่ยวและจุดท่องเที่ยวพายเรือล่องแก่งผจญภัยถ้ำศรีเกษร

ภาพที่ 4 แผนที่แสดงจุดพิกัดพื้นที่ศึกษา เส้นทางท่องเที่ยวล่องแก่งถ้ำศรีเกษร
 ตำบลเขาพระ อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา

3.1.2 สภาพสังคมและเศรษฐกิจของพื้นที่ตำบลเขาพระ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา

สภาพสังคม

ตั้งแต่อดีตชุมชนบ้านสี่สอน ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำสวนยางพารา สวนผลไม้ ด้วยการใช้แรงงานคนมีสภาพแวดล้อมที่ส่งผลให้การประกอบอาชีพการทำสวนมีผลผลิตเป็นจำนวนมากจากสภาพอากาศและสภาพภูมิประเทศที่มีฝน ในการปลูกยางพาราและทำสวนผลไม้ในพื้นที่เดียวกัน ซึ่งถือว่าเป็นการทำสวนแบบผสมผสาน มีการปลูกพืชหลากหลาย สามารถใช้น้ำประปาภูเขาจากน้ำตก เช่น น้ำตกบริพัตร น้ำตกราชินี 7 ชั้น และน้ำตกโดนหมากกลิ้งมาใช้ทำการเกษตร จนปัจจุบันได้มีการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ด้านการเกษตรและมีการใช้เทคโนโลยีการเรียนรู้แก่ผู้ที่สนใจ จนทำให้เกิดการพัฒนาขั้นตอนและวิธีการในการประกอบอาชีพที่เปลี่ยนแปลงไป มีการจ้างแรงงานและเครื่องจักรเข้ามามากขึ้น มีการเพิ่มขึ้นของประชากรจากการอพยพของคนต่างถิ่นเข้ามาตั้งถิ่นฐานซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการปลูกยางพาราที่เพิ่มขึ้นของชาวบ้านนั่นเอง ดังที่ ปิยะนุช คงสง¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ดังนี้ พื้นที่คลองรัตนภูมิเป็น 1 ใน 8 ของพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา และมีพื้นที่ป่าต้นน้ำถึง 11 แห่งระยะทางของคลองรัตนภูมิมีความยาวถึง 63 กิโลเมตร จึงเป็นสายน้ำหลักที่ใช้หล่อเลี้ยงพื้นที่ทำการเกษตรให้กับประชาชน ดังนั้นชาวสวนในตำบลเขาพระจึงไม่ประสบปัญหาการขาดแคลนน้ำในการเพาะปลูกเพราะพื้นที่ของตำบลเขาพระเอื้ออำนวยต่อ ชาวสวนทำให้มีรายได้ดีจากการทำสวนจึงส่งเสริมให้บุตรหลานมีการศึกษาสูงขึ้น

การรวมกลุ่ม องค์กร เครือข่ายเกิดจากความมุ่งมั่นร่วมแรงร่วมใจกันของหลายฝ่าย ทั้งประชาชน องค์กรชุมชนองค์กรบริหารส่วนตำบลและภาคีภาครัฐที่จะร่วมมือกันแก้ไขปัญหา เพื่อให้ชุมชนมีคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ดังนั้นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชนท้องถิ่น ที่ร่วมกันคิดร่วมกันค้นหา เพื่อให้ชุมชนเรียนรู้และเข้าใจตนเอง โดยการสำรวจข้อมูลปัญหาและศักยภาพ เป็นเครื่องมือทำให้เกิดการทบทวนตนเองโดยมีส่วนร่วมของคนในชุมชนท้องถิ่น เพื่อกำหนดอนาคตและทิศทางการพัฒนาตนเองที่ชุมชนเป็นศูนย์กลาง มีความสัมพันธ์กับภาคีพัฒนาแบบเป็นหุ้นส่วน ชุมชนท้องถิ่นได้ร่วมกันกำหนดแผนแม่บทชุมชน เพื่อให้เป็นเครื่องมือที่สำคัญที่ทำให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาขีดความสามารถของคนในชุมชนในการแก้ปัญหาและพัฒนาสู่ความร่วมมือเป็นสุขอย่างยั่งยืน โดยมีการจัดตั้งกลุ่มสตรีอาสาพัฒนา

¹ ปิยะนุช คงสง เจ้าหน้าที่กรมทรัพยากรน้ำภาค 9 ผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์ที่ ชมรมล่องแก่งถ้าศรีเกษร ตำบลเขาพระ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 17 กรกฎาคม พ.ศ. 2553

กลุ่มอสม. กลุ่มเยาวชน กลุ่มลูกเสือชาวบ้านและกลุ่มไทยอาสาป้องกันชาติ กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นต้น ทางด้านสภาพทางวัฒนธรรม ชุมชนบ้านสีสอน มีโรงเรียนประถมศึกษาจำนวน 1 แห่งและที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน 1 แห่ง ภายในหมู่บ้านมีทั้งคนไทยที่นับถือศาสนาพุทธและนับถือศาสนาอิสลาม จึงมีขนบธรรมเนียมประเพณีที่เกี่ยวข้องกับศาสนาพุทธและศาสนาอิสลาม ประชากรทั้ง 2 ศาสนา มีการผสมผสานทางวัฒนธรรมค่อนข้างสูง ดังที่พินิจ ฤทธิกาญจน์¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ดังนี้ การดำเนินวิถีชีวิตของชาวบ้านเขาพระ มีการแลกเปลี่ยนวิถีชีวิตผู้คนสองวัฒนธรรมของชาวไทยพุทธและ ชาวไทยมุสลิมที่มีความสัมพันธ์กันมาตั้งแต่อดีตและช่วยเหลือซึ่งกันตลอดมา เช่นวัฒนธรรมการแลกเปลี่ยนในเรื่องอาหารการกิน คนเขาพระจะพายเรือเอาผลไม้มาแลกข้าวในพื้นที่ตำบลท่าชะมวง การเอาข้าวไปแลกกับปลาทำให้เกิดการผสมผสานของวัฒนธรรมที่หลากหลาย ด้านสภาพการเมืองและการปกครองในการเลือกตั้งระดับต่างๆ ที่ผ่านมามีคนในชุมชนมักพิจารณานักการเมืองจากผู้ที่เป็นญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง หรือ ผู้ที่ให้การช่วยเหลือกันในเรื่องส่วนตัว ประชาชนและบุคคลในครอบครัวมักไม่สนใจข่าวสารบ้านเมืองเนื่องจากองค์การปกครองในท้องถิ่นยังขาดการประชาสัมพันธ์การปฏิบัติงานให้ประชาชนรับทราบ การปฏิบัติงานที่ผ่านมามีไม่ตรงกับปัญหาและความต้องการของประชาชนและเจ้าหน้าที่ของรัฐยังขาดมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อประชาชน จึงทำให้คนในชุมชนไม่ยอมเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้านตำบล อีกทั้งการประพฤติปฏิบัติตนของคนในชุมชนเองยังมีพฤติกรรมที่ชอบเข้าไปบุกรุกพื้นที่สาธารณประโยชน์ของชุมชนอยู่

สภาพเศรษฐกิจ

ชาวบ้านสีสอน หมู่ 4 ตำบลเขาพระ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกร เช่น ทำสวนยางพารา ไร่ข้าวโพด ทำสวนผลไม้พื้นบ้าน ทูเรียน สะตอ ฯ ปัจจุบันมีการทำสวนเกษตรแบบผสมผสาน การปลูกพืชผักสมุนไพร พืชที่ปลูกร่วมกับต้นยางพาราได้นอกจากนี้ยังมีการทำสวนลองกอง สวนลำไย สวนมังคุด โดยประชาชนมีอาชีพการทำสวนยางเป็นหลักมีศูนย์การส่งเสริมการเรียนรู้พัฒนาอาชีพด้านเกษตรของชุมชน ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการเกษตรกรรมแบ่งเป็นสัดส่วนดังนี้

- ทำสวนยางพารา

ร้อยละ 80

¹ พินิจ ฤทธิกาญจน์ ผู้ใหญ่บ้านสีสอน หมู่ 4 ผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์ที่ ชมรมล่องแก่งถ้ำศรีเกษร ตำบลเขาพระ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 17 กรกฎาคม พ.ศ. 2553

- ทำสวนผลไม้ ร้อยละ 15
- ทำอาชีพอื่น ๆ ร้อยละ 5

สำหรับการประกอบอาชีพประมงเป็นการจับปลาในแหล่งธรรมชาติ เช่นการทอดแห การตกปลาในคลองรัตภูมิและคลองซุด ปลาส่วนใหญ่ที่จับได้ในแม่น้ำคลองรัตภูมิเป็นปลาน้ำจืด นอกจากนี้ประชาชนยังทำอาชีพเก็บของป่า เช่นพืชสมุนไพรที่เป็นยาและการเก็บน้ำผึ้งป่าซึ่งเป็นผืนป่าในหมู่บ้าน สำหรับการประกอบธุรกิจมีประชากรประกอบอาชีพด้านธุรกิจดังนี้

- โรงไม้หิน จำนวน 1 แห่ง
- มีการประกอบการธุรกิจขนาดเล็กประเภทอุตสาหกรรมในครัวเรือนเป็นส่วนใหญ่ เช่น การเลี้ยงไก่, เป็ด, ปลา (องค์การบริหารส่วนตำบลเขาพระ 2553)

ประเด็นปัญหาและสาเหตุด้านเศรษฐกิจดังกล่าว หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและประชาชนในพื้นที่ได้มีการร่วมกันกำหนดทิศทางและแนวทางในการแก้ไขปัญหา ดังที่ปาริชาติ บุญรอด¹ ได้กล่าวไว้ สรุปได้ดังนี้ องค์การบริหารส่วนตำบลเขาพระได้มีการส่งเสริมและจัดอบรมความรู้ด้านอาชีพใหม่ๆ ให้กับประชาชนนำไปประกอบอาชีพโดยการจัดตั้งกลุ่มอาชีพส่งเสริมระบบเศรษฐกิจพอเพียงการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายหรือบัญชีครัวเรือนเพื่อเป็นการควบคุมและวางแผนการใช้จ่ายเงินของครอบครัว รวมถึงณรงค์ให้ละเลิกอบายมุขทุกชนิด โดยร่วมกันกับประชาชนในชุมชนวางแผนการป้องกันยาเสพติด การพนัน ด้านการผลิตได้ร่วมกันวางแผนการผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด มีการปรับปรุงคุณภาพของผลผลิตเริ่มตั้งแต่การปรับปรุงดิน ดันกล้าพันธุ์ไม้ การจัดตั้งกลุ่มส่งเสริมการขายผลผลิตในชุมชนเพื่อให้สามารถขายผลผลิตผลการเกษตรให้มีกำไรและสร้างความรู้ความเข้าใจร่วมกันในเรื่องของการจัดตั้งสถาบันการเงินของชุมชนเช่นสหกรณ์ กลุ่ม หรือชมรมในชุมชนเพื่อสร้างทุนหมุนเวียนภายในหมู่บ้าน

3.1.3 คุณภาพสิ่งแวดล้อมของพื้นที่ตำบลเขาพระ อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนที่เกิดจากปัญหาการตัดไม้ทำลายป่าในพื้นที่ เนื่องจากประชาชนยังขาดที่ดินทำกินและนายทุนเองต้องการที่ดินในการประกอบธุรกิจ จนก่อให้เกิดปัญหาการบุกรุกทำลายป่าไม้เพื่อการใช้ประโยชน์ที่ดินเพิ่มขึ้น ดังที่

¹ ปาริชาติ บุญรอด เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลเขาพระ ตำบลเขาพระ อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา ผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม พ.ศ. 2553

น้ำฝึ ขอบงาม¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ดังนี้ เมื่อเกิดการทำลายป่าซึ่งเป็นทรัพยากรที่สำคัญของชุมชน ก็ยังเกิดปัญหาอื่นๆ ตามมา เช่น การพังทลายของหน้าดินในหน้าฝนเมื่อดินอ่อนตัวน้ำฝนจึงชะล้างหน้าดินที่มีแร่ธาตุและหน้าดินที่ไม่มีต้นไม้คอยยึดไว้ไหลลงสู่แม่น้ำลำคลองก่อให้เกิดความตื้นเขิน รวมถึงกิ่งไม้ ต้นไม้ที่ถูกพัดพามาจนกีดขวางทางเดินของน้ำในแม่น้ำ ลำคลอง นอกจากนี้ยังมีผลกระทบจากการประกอบธุรกิจโรงโม่หินที่ก่อให้เกิดฝุ่นละอองและการคูตทรายในพื้นที่ซึ่งก่อให้เกิดความขุ่นข้นของน้ำและการพังทลายของตลิ่งริมคลอง ปัญหาการกำจัดสิ่งปฏิกูลและขยะที่มีเป็นจำนวนมากโดยชุมชนเองยังไม่มีสถานที่สำหรับทิ้งหรือกำจัดขยะตลอดจนยังไม่มีการบริหารจัดการในการจัดเก็บขยะจากหน่วยงานรับผิดชอบ ซึ่งประชาชนในพื้นที่จะต้องกำจัดกันเองในด้านความร่วมมือในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวิชาการประสานงานและการร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง โดยในส่วนของปัญหาขาดแคลนนํ้าหน่วยงานของรัฐได้เข้ามาดูแลการจัดการใช้นํ้าร่วมกับชุมชนโดยการจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้นํ้าและจัดสร้างฝายในบริเวณต้นน้ำลำธารเพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนนํ้าใช้ในการอุปโภคและบริโภค

การรับทราบปัญหาและสาเหตุของปัญหาสิ่งแวดล้อม

การรับทราบถึงปัญหาของสิ่งแวดล้อม โดยการสัมภาษณ์ผู้นำประชาชนและบุคคลที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ทราบว่าจากสภาพแวดล้อมในพื้นที่ที่เกิดขึ้นประชาชนในพื้นที่เองได้รับทราบถึงปัญหาและสาเหตุของปัญหาสิ่งแวดล้อมซึ่งสรุปได้ดังนี้

1) ปัญหาป่าไม้ลดลงอย่างรวดเร็วอันเนื่องจากการให้มีการสัมปทานป่าและเหมืองแร่ตลอดจนการเข้ามาของพืชเชิงเดี่ยวเช่น ยางพาราและการบุกเบิกที่ทำกินใหม่

2) ปัญหาการปล่อยปฏิกูลและของเสียลงในแม่น้ำลำคลองของคลองรัตภูมิซึ่งพบว่าสิ่งกีดทำให้เกิดความสกปรกลงไป 1,530.661² กิโลกรัมต่อวัน

3) ปัญหาการขุ่นข้นและมีตะกอนมาก รวมทั้งการพังทลายของตลิ่งและการตื้นเขินของลำน้ำ จากการคูตทรายในพื้นที่ริมคลอง เช่น ในตำบลเขาพระและพื้นที่ต่างๆ

4) ปัญหาการทำประมงขวางการสัญจรทางน้ำเช่น การสร้างโพงพางในลำคลองทำให้สัตว์น้ำเล็กๆ ถูกจับไปจำนวนมากและชะลอการไหลของน้ำก่อให้เกิดการตื้นเขิน

¹ น้ำฝึ ขอบงาม ผู้ให้สัมภาษณ์ บ้านเลขที่ 34 หมู่ 4 ตำบลเขาพระ อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 17 กรกฎาคม พ.ศ. 2554

² หทัยกาญจน์ คงรักษ์และคณะ.2552.รายงานการศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของชมรมล่องแก่งถ้ำศรีเกษร.มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.สงขลา.

5) ปัญหาการใช้ปุ๋ยเคมีและยาฆ่าแมลงจำนวนมากในการปลูกผักผลไม้ เพื่อส่งจำหน่ายในภาคใหญ่และในจังหวัดอื่นๆ ของภาคใต้ซึ่งถือว่าเป็นแหล่งใหญ่แหล่งหนึ่งของภาคใต้

6) ปัญหาความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากร โดยเฉพาะเรื่องน้ำและทรายอันเนื่องจากความพยายามที่จะให้มีการสร้างอ่างเก็บน้ำที่คลองหินและคลองแขงของกรมชลประทานและการอนุญาตให้มีการเปิดบ่อคูทราย จนปัจจุบัน

ผลจากการศึกษาสามารถสรุปเป็นตารางให้ทราบถึงอัตราการรับรู้ต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมและสภาพของพื้นที่ของชุมชนซึ่งได้แยกประเด็นปัญหาออกเป็น 6 ข้อและแสดงให้เห็นค่าร้อยละของอัตราการรับรู้ต่อปัญหาได้ดังนี้

ตารางที่ 3 แสดงร้อยละอัตราการรับรู้ต่อปัญหาในพื้นที่ของชุมชน

คำถาม	ใช่	ไม่ใช่	รวม
1.ปัญหาป่าไม้ลดลงอย่างรวดเร็วจากการสัมปทานป่าไม้เหมือนแร่ฯ	63.5	36.5	100
2.ปัญหาการปล่อยขี้มูลของเสียดลงในลำคลอง	100.0	0.0	100
3.ปัญหาความขุ่นข้นและตะกอน รวมทั้งการพังทลายของตลิ่ง ความตื้นเขินของลำน้ำฯ	100.0	0.0	100
4.ปัญหาการทำประมงขวางทางสัญจรทางน้ำฯ	100.0	0.0	100
5.ปัญหาปุ๋ยเคมีและยาฆ่าแมลงฯ	70.2	29.8	100
6.ปัญหาการขัดแย้งในการใช้ทรัพยากร การสัมปทานบ่อคูทรายและการสร้างอ่างเก็บน้ำ	100.0	0.0	100

จากตารางที่ 3 แสดงร้อยละของการรับรู้ของประชาชนต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ซึ่งพบว่า ประชาชนทราบถึงปัญหาการลดลงของป่าไม้จากการสัมปทานป่าไม้และเหมืองแร่มากถึงร้อยละ 63.5 ทราบถึงปัญหาการปล่อยขี้มูลของเสียดลงในลำคลองมากถึงร้อยละ 100 ทราบถึงปัญหาความขุ่นข้นและตะกอนรวมทั้งการพังทลายของตลิ่งและความตื้นเขินของลำน้ำร้อยละ 100 ทราบถึงปัญหาการทำประมงกีดขวางการสัญจรทางน้ำร้อยละ 100 ทราบถึงปัญหาปุ๋ยเคมีและยาฆ่าแมลงร้อยละ 70.2 และทราบถึงปัญหาการขัดแย้งในการใช้ทรัพยากรน้ำและการสัมปทานบ่อคูทรายร้อยละ 100

การศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมคลองภูมิในพื้นที่บ้านสีสอน หมู่ 4 ตำบลเขาพระ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา ผู้ศึกษาใช้เครื่องมือวิจัยคือแบบสอบถาม เพื่อรวบรวมข้อมูล จากประชากรรวมทั้งสิ้น 1,214 คน คิดเป็นจำนวนครัวเรือน 321 ครัวเรือน โดยผู้ศึกษาได้นำแบบสอบถามเข้าไปทำการสอบถามกลุ่มเป้าหมายจำนวน 178 ครัวเรือน (สำรวจเดือนเมษายน 2552) คิดเป็นร้อยละ 53.37 ของค่าความคลาดเคลื่อน โดยในส่วนของ 1 เป็นข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลซึ่งแสดงเป็นตารางค่าร้อยละดังนี้

ตารางที่ 4 แสดงค่าร้อยละของเพศของผู้ตอบแบบสอบถาม

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
เพศชาย	87	48.9
เพศหญิง	91	51.1
รวม (คน/ครัวเรือน)	178	100.0

จากตารางที่ 4 แสดงถึงจำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม 178 ครัวเรือน ซึ่งเป็นเพศชาย และเป็นเพศหญิงดังนี้

ผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นหัวหน้าครัวเรือนหรือเป็นสมาชิกในครัวเรือนกลุ่มเป้าหมายที่เป็นเพศชายมีจำนวน 87 คนคิดเป็นร้อยละ 48.9 ของผู้ตอบแบบสอบถาม และผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นหัวหน้าครัวเรือนหรือเป็นสมาชิกในครัวเรือนที่เป็นเพศหญิงมีจำนวน 91 คนคิดเป็นร้อยละ 51.1 ของผู้ตอบแบบสอบถาม ดังนั้นเมื่อพิจารณาถึงประชากรในพื้นที่จากการสำรวจข้อมูลประชากรเมื่อเดือนเมษายน 2552 พบว่าชุมชนบ้านสีสอนมีส่วนของประชากรที่เป็นเพศหญิงใกล้เคียงกับประชากรที่เป็นเพศชาย

ตารางที่ 5 แสดงค่าร้อยละของอายุของผู้ตอบแบบสอบถาม

อายุ	จำนวน	ร้อยละ
อายุน้อยกว่า 20 ปี	20	11.2
อายุ 21 – 30 ปี	27	15.2
อายุ 31 – 40 ปี	62	34.8
อายุ 41 – 50 ปี	37	20.8
อายุ 51 – 60 ปี	32	18.0
อายุ 60 ปี ขึ้นไป	0	0
รวม	178	100.0

จากตารางที่ 5 แสดงถึงค่าร้อยละของอายุของผู้ตอบแบบสอบถามโดยแบ่งช่วงอายุของผู้ตอบแบบสอบถามที่มีช่วงอายุน้อยกว่า 20 ปี ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีช่วงอายุตั้งแต่ 21 ปี – 30 ปี ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีช่วงอายุตั้งแต่ 31 ปี – 40 ปี ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีช่วงอายุตั้งแต่ 41 ปี – 50 ปี ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีช่วงอายุตั้งแต่ 51 ปี – 60 ปี และ ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ดังนี้

ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีช่วงอายุน้อยกว่า 20 ปี มีจำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 11.2 ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีช่วงอายุตั้งแต่ 21 – 30 ปี มีจำนวน 27 คน คิดเป็นร้อยละ 15.2 ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีช่วงอายุตั้งแต่ 31 – 40 ปี มีจำนวน 62 คน คิดเป็นร้อยละ 34.8 ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีช่วงอายุตั้งแต่ 41 – 50 ปี มีจำนวน 37 คน คิดเป็นร้อยละ 20.8 ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีช่วงอายุตั้งแต่ 51 – 60 ปี จำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 18.0 และผู้ตอบแบบสอบถามที่มีช่วงอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ไม่มีผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งพบว่าผู้ตอบแบบสอบถามที่มีช่วงอายุตั้งแต่ 31 – 40 ปีเป็นผู้ตอบแบบสอบถามที่มีจำนวนมากที่สุดและผู้ตอบแบบสอบถามที่มีช่วงอายุน้อยกว่า 20 ปี เป็นผู้ตอบแบบสอบถามที่มีจำนวนน้อยที่สุด

ตารางที่ 6 แสดงค่าร้อยละของอาชีพของผู้ตอบแบบสอบถาม

อาชีพ	จำนวน	ร้อยละ
รับจ้าง	52	29.2
ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว	34	19.1
เกษตรกร	73	41.0
อื่นๆ	19	10.7
รวม	178	100.0

จากตารางที่ 6 แสดงถึงค่าร้อยละของอาชีพของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยแบ่งเป็นประเภทของอาชีพผู้ตอบแบบสอบถามคือ อาชีพรับจ้าง อาชีพค้าขายหรือประกอบธุรกิจส่วนตัว อาชีพเกษตรกรและอาชีพอื่นๆ ดังนี้

ผู้ตอบแบบสอบถามที่ประกอบอาชีพรับจ้างมีจำนวน 52 คน คิดเป็นร้อยละ 29.2 ผู้ตอบแบบสอบถามที่ประกอบอาชีพค้าขายหรือประกอบธุรกิจส่วนตัวมีจำนวน 34 คน คิดเป็นร้อยละ 19.1 ผู้ตอบแบบสอบถามที่ประกอบอาชีพเกษตรกรมีจำนวน 73 คน คิดเป็นร้อยละ 41.0 และผู้ตอบแบบสอบถามที่ประกอบอาชีพอื่นๆ มีจำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 10.7 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรมีจำนวนมากที่สุด และผู้ตอบแบบสอบถามประกอบอาชีพอื่นๆ มีจำนวนน้อยที่สุด

ตารางที่ 7 แสดงค่าร้อยละของระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถาม

ระดับการศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
ไม่เกินประถมศึกษา	88	49.4
มัธยมศึกษาตอนต้น/ปวช.	19	10.7
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวส.	63	35.4
ปริญญาตรี	8	4.5
อื่นๆ/สูงกว่า	0	0
รวม	178	100.0

จากตารางที่ 7 แสดงถึงค่าร้อยละของระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยแบ่งระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถามที่ศึกษาระดับไม่เกินประถมศึกษา ผู้ตอบแบบสอบถามที่ศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นหรือประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นต้น ผู้ตอบแบบสอบถามที่ศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ผู้ตอบแบบสอบถามที่ศึกษาระดับปริญญาตรี และผู้ตอบแบบสอบถามที่ศึกษาในระดับอื่นๆ หรือสูงกว่าปริญญาตรี ดังนี้

ผู้ตอบแบบสอบถามที่ศึกษาในระดับไม่เกินประถมศึกษา มีจำนวน 88 คน คิดเป็นร้อยละ 49.4 ผู้ตอบแบบสอบถามที่ศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นหรือประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นต้น มีจำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 10.7 ผู้ตอบแบบสอบถามที่ศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง มีจำนวน 63 คน คิดเป็นร้อยละ 35.4 และผู้ตอบแบบสอบถามที่ศึกษาในระดับปริญญาตรี จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 4.5 ซึ่งพบว่าผู้ตอบแบบสอบถามเป็นผู้ศึกษาอยู่ในระดับไม่เกินประถมศึกษา มีจำนวนมากที่สุดและผู้ตอบแบบสอบถามที่ศึกษาในระดับปริญญาตรีมีจำนวนน้อยที่สุด

ตารางที่ 8 แสดงค่าร้อยละของรายได้ของผู้ตอบแบบสอบถาม

รายได้	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำกว่า 5,000 บาท	23	12.9
5,001 – 10,000 บาท	94	52.8
10,001 – 15,000 บาท	51	28.7
มากกว่า 15,000 บาท	10	5.6
รวม	178	100.0

จากตารางที่ 8 แสดงถึงค่าร้อยละของรายได้ของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยแบ่งอัตรา
รายได้ของผู้ตอบแบบสอบถามคือ ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีรายได้ต่ำกว่า 5,000 บาท ผู้ตอบ
แบบสอบถามที่มีรายได้ตั้งแต่ 5,001 – 10,000 บาท ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีรายได้ตั้งแต่ 10,001 –
15,000 บาท และผู้ตอบแบบสอบถามที่มีรายได้มากกว่า 15,000 บาท ดังนี้

ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีรายได้ต่ำกว่า 5,000 บาท มีจำนวน 23 คน คิดเป็นร้อยละ
12.9 ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีรายได้ตั้งแต่ 5,001 – 10,000 บาทมีจำนวน 94 คน คิดเป็นร้อยละ 52.8
ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีรายได้ตั้งแต่ 10,001 – 15,000 บาทมีจำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 5.6 ซึ่ง
พบว่าส่วนใหญ่ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นผู้ที่มีรายได้ตั้งแต่ 5,001 – 10,000 บาทมีจำนวนมากที่สุด
และผู้ตอบแบบสอบถามที่มีรายได้มากกว่า 15,000 บาทมีจำนวนน้อยที่สุด

ตารางที่ 9 แสดงค่าร้อยละของระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ของผู้ตอบแบบสอบถาม

ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่	จำนวน	ร้อยละ
น้อยกว่า 10 ปี	8	4.5
10 – 20 ปี	10	5.6
21 – 30 ปี	26	14.6
31 – 40 ปี	46	25.8

ตารางที่ 9 แสดงค่าร้อยละของระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ของผู้ตอบแบบสอบถาม (ต่อ)

ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่	จำนวน	ร้อยละ
41 – 50 ปี	51	28.7
มากกว่า 50 ปี	37	20.8
รวม	178	100.0

จากตารางที่ 9 แสดงถึงช่วงระยะเวลาที่ผู้ตอบแบบสอบถามอาศัยอยู่ในพื้นที่ โดยแบ่งระยะเวลาของการอาศัยอยู่ในพื้นที่เป็น ผู้ตอบแบบสอบถามที่อาศัยอยู่ในพื้นที่มีระยเวลาน้อยกว่า 10 ปี ผู้ตอบแบบสอบถามที่อาศัยอยู่ในพื้นที่มีระยะเวลาตั้งแต่ 10 – 20 ปี ผู้ตอบแบบสอบถามที่อาศัยอยู่ในพื้นที่มีระยะเวลาตั้งแต่ 21 – 30 ปี ผู้ตอบแบบสอบถามที่อาศัยอยู่ในพื้นที่มีระยะเวลาตั้งแต่ 31 – 40 ปี ผู้ตอบแบบสอบถามที่อาศัยอยู่ในพื้นที่มีระยะเวลาตั้งแต่ 41 – 50 ปี และผู้ตอบแบบสอบถามที่อาศัยอยู่ในพื้นที่มีระยะเวลามากกว่า 50 ปีขึ้นไป ดังนี้

ผู้ตอบแบบสอบถามที่อาศัยอยู่ในพื้นที่มีระยเวลาน้อยกว่า 10 ปี มีจำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 4.5 ผู้ตอบแบบสอบถามที่อาศัยอยู่ในพื้นที่มีระยะเวลาตั้งแต่ 10 – 20 ปี มีจำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 5.6 ผู้ตอบแบบสอบถามที่อาศัยอยู่ในพื้นที่มีระยะเวลาตั้งแต่ 21 – 30 ปี มีจำนวน 26 คน คิดเป็นร้อยละ 14.6 ผู้ตอบแบบสอบถามที่อาศัยอยู่ในพื้นที่มีระยะเวลาตั้งแต่ 31 – 40 ปี มีจำนวน 46 คน คิดเป็นร้อยละ 25.8 ผู้ตอบแบบสอบถามที่อาศัยอยู่ในพื้นที่มีระยะเวลาตั้งแต่ 41 – 50 ปี มีจำนวน 51 คน คิดเป็น ร้อยละ 28.7 ผู้ตอบแบบสอบถามที่อาศัยอยู่ในพื้นที่มีระยะเวลามากกว่า 50 ปีขึ้นไป มีจำนวน 37 คน คิดเป็นร้อยละ 20.8 พบว่าจำนวนของผู้ตอบแบบสอบถามที่อาศัยอยู่ในพื้นที่มีระยะเวลาตั้งแต่ 41 – 50 ปี มีจำนวนมากที่สุดและจำนวนของผู้ตอบแบบสอบถามที่อาศัยอยู่ในพื้นที่มีระยเวลาน้อยกว่า 10 ปี มีจำนวนน้อยที่สุด

จากการศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งได้ตอบแบบสอบถามด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมจากจำนวนครัวเรือน 178 ครัวเรือนทั้งที่เป็นสมาชิกของชมรมและไม่ได้เป็นสมาชิกของชมรม ซึ่งจะเป็นข้อมูลที่ได้จากคำตอบที่ถูกแบ่งเป็นระดับชั้นของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม 4 ขั้นตอน ดังนี้

- 1) ระดับของการมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาสิ่งแวดล้อม
- 2) ระดับของการมีส่วนร่วมในการวางแผน
- 3) ระดับของการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานและรับผลประโยชน์
- 4) ระดับของการมีส่วนร่วมในการประเมินและติดตามผล

ซึ่งผู้ศึกษาจะได้นำคำตอบมาจัดลำดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในแต่ละขั้นตอนเพื่อนำมาวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของประชาชน โดยผู้ศึกษาได้สรุปและนำเสนอในรูปแบบของตารางและการแสดงค่ากลางของข้อมูล (Mean โดยใช้สัญลักษณ์ \bar{X}), และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของข้อมูล (Standard Deviation โดยใช้สัญลักษณ์ S.D.) ดังตารางต่อไปนี้

1) การมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมของคลองและริมฝั่งคลองในภาพรวม ตารางที่ 10 แสดงค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมของคลองและริมฝั่งคลองในภาพรวม

การมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมของคลองและริมฝั่งคลอง	\bar{X}	S.D.	ระดับการมีส่วนร่วม
การมีส่วนร่วมค้นหาปัญหาและสาเหตุปัญหาสิ่งแวดล้อม	3.83	.721	มาก
การมีส่วนร่วมในการวางแผน	4.03	.892	มาก
การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานและรับผลประโยชน์	3.87	.802	มาก
การมีส่วนร่วมในการประเมินและติดตามผล	3.88	.774	มาก
ค่ารวมเฉลี่ย	3.90	.772	มาก

จากตารางที่ 10 ผลการศึกษาแสดงให้เห็นถึงระดับการมีส่วนร่วมของการร่วมกันจัดการสิ่งแวดล้อมของคลองและริมฝั่งคลองของประชาชน โดยคะแนนเฉลี่ยของการมีส่วนร่วมแบ่งเป็น 5 ระดับ คือ 1) มีส่วนร่วมมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.51 – 5.00 2) มีส่วนร่วมมาก ค่าเฉลี่ย 3.51 – 4.50 3) มีส่วนร่วมปานกลาง ค่าเฉลี่ย 2.51 – 3.50 4) มีส่วนร่วมน้อย ค่าเฉลี่ย 1.51 – 2.50 5) มีส่วนร่วมน้อยที่สุด ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.50

ผลการศึกษาเมื่อพิจารณาในภาพรวม พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมทั้ง 4 รูปแบบ คือ การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาสิ่งแวดล้อม การมีส่วนร่วมในการวางแผน การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานและรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินและติดตามผล ดังอธิบายได้ดังนี้

1. ระดับการมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในระดับมาก ที่ค่าเฉลี่ย 3.83

2. ระดับการมีส่วนร่วมในการวางแผน ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในระดับมาก ที่ค่าเฉลี่ย 4.03

3. ระดับการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานและรับผลประโยชน์ ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในระดับมาก ที่ค่าเฉลี่ย 3.87

4. ระดับการมีส่วนร่วมในการประเมินและติดตามผล ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในระดับมาก ที่ค่าเฉลี่ย 3.88

5. ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมในทุกขั้นตอนอยู่ในระดับมาก ที่ค่าเฉลี่ย 3.90

จากผลการศึกษาดังกล่าว วิเคราะห์ได้ว่า ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมที่แท้จริงตามหลักการมีส่วนร่วมในการพัฒนา ซึ่งพบว่าในภาพรวมของทุกขั้นตอนในการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการมีส่วนร่วมที่ประชาชนเข้าร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาสิ่งแวดล้อม โดยเมื่อประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากจะทำให้ทราบถึงที่มาของปัญหาในพื้นที่ครอบคลุมทุกด้านและนำปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่มาแก้ไข เข้ามาร่วมแก้ไข ร่วมคิดวางแผน การปฏิบัติงาน มีการตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรม โดยเข้าร่วมลงแรงในการปฏิบัติงานเรียนรู้กิจกรรมที่สามารถแก้ไขปัญหของสิ่งแวดล้อมด้วยตนเองอย่างใกล้ชิดและยังเข้าร่วมติดตามผลการจัดการที่ตนได้เข้าไปปฏิบัติว่างานที่ทำไปนั้นให้ได้รับผลดีและได้รับประโยชน์จากการเข้าร่วมกันอย่างมาก

2) การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุปัญหาสิ่งแวดล้อม

ตารางที่ 11 แสดงค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการค้นหาปัญหาและสาเหตุปัญหาสิ่งแวดล้อม

การมีส่วนร่วมค้นหาปัญหาและสาเหตุปัญหาสิ่งแวดล้อม	\bar{x}	S.D.	ระดับการมีส่วนร่วม
ร่วมสำรวจและเก็บข้อมูลปัญหาสิ่งแวดล้อม	4.06	.903	มาก
ร่วมประชุมปรึกษาหารือปัญหาการสัมปทานป่าไม้	3.55	.629	มาก
ปัญหาการปล่อยปลากุฏของเสีย	3.33	.771	ปานกลาง
ปัญหาความชุ่มชื้นของตะกอนการพังทลายของตลิ่ง	3.97	.967	มาก
ปัญหาการทำประมงขวางทางสัญจรน้ำ	3.46	.706	ปานกลาง
ปัญหาปุ๋ยเคมีและยาฆ่าแมลง	3.87	.992	มาก
ปัญหาความขัดแย้งการใช้ทรัพยากร	3.46	.706	ปานกลาง
ค่ารวมเฉลี่ย	3.83	.721	มาก

จากตารางที่ 11 ผลการศึกษาแสดงให้เห็นถึงระดับการมีส่วนร่วมของผู้ตอบแบบสอบถามในการร่วมกันค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาสิ่งแวดล้อม พบว่า เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อแล้วผู้ตอบแบบสอบถามเข้ามามีส่วนร่วมในการสำรวจและเก็บข้อมูลปัญหาสิ่งแวดล้อมในระดับมาก ที่ค่าเฉลี่ย 4.06 ถัดมาผู้ตอบแบบสอบถามมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาความชุ่มชื้นของตะกอนและการพังทลายของตลิ่งในระดับมาก ที่ค่าเฉลี่ย 3.97 ผู้ตอบแบบสอบถามมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาการใช้ปุ๋ยเคมีและยาฆ่าแมลงในระดับมาก ที่ค่าเฉลี่ย 3.87 ผู้ตอบแบบสอบถามมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาการสัมปทานป่าไม้ในระดับมาก ที่ค่าเฉลี่ย 3.55 ผู้ตอบแบบสอบถามมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาการทำประมงขวางทางสัญจรน้ำในระดับปานกลาง ที่ค่าเฉลี่ย 3.46 เช่นเดียวกับผู้ตอบแบบสอบถามมีส่วนร่วมจัดการปัญหาความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากรในระดับ

ปานกลาง ที่ค่าเฉลี่ย 3.46 เท่ากัน และลำดับสุดท้ายผู้ตอบแบบสอบถามมีส่วนร่วมในเรื่องปัญหาการปล่อยป้ญกฏของเสียนในระดับปานกลาง ที่ค่าเฉลี่ย 3.33

จากระดับการมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาสิ่งแวดล้อมที่แสดงว่าอยู่ในระดับมาก ผู้เข้าร่วมส่วนใหญ่มีความสนใจเข้าร่วมสำรวจและเก็บข้อมูลของปัญหาสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นเรื่องที่สำคัญที่จะทำให้ได้ข้อมูลที่มีความเป็นจริงมากที่สุด โดยประชาชนได้นำเสนอปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่พบเจอเข้ามาเป็นประเด็นในที่ประชุม ซึ่งเป็นการเข้าร่วมค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาสิ่งแวดล้อมตามหลักการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมซึ่งจะช่วยให้การดำเนินการแก้ไขปัญหาประสบผลสำเร็จได้

3) การมีส่วนร่วมในการวางแผนงาน

ตารางที่ 12 แสดงค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผน

การมีส่วนร่วมในการวางแผนงาน	\bar{x}	S.D.	ระดับการมีส่วนร่วม
ร่วมวางกฎระเบียบการใช้พื้นที่คลองและริมฝั่งคลองคูมี	3.72	1.13	มาก
ร่วมพิจารณากิจกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	4.08	.882	มาก
ร่วมจัดสรรงบประมาณจัดการสิ่งแวดล้อม	4.18	.810	มาก
ประสานงานกับชุมชนเพื่อการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม	3.83	1.05	มาก
ร่วมกำหนดแนวทางในการติดตามผลการจัดการสิ่งแวดล้อม	4.19	.800	มาก
ค่ารวมเฉลี่ย	4.03	.892	มาก

จากตารางที่ 12 ผลการศึกษาแสดงให้เห็นถึงระดับการมีส่วนร่วมในการวางแผนงานการจัดการสิ่งแวดล้อมของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อแล้วผู้ตอบแบบสอบถามเข้าร่วมกำหนดแนวทางในการติดตามผลการจัดการสิ่งแวดล้อมในระดับมากที่สุดที่ค่าเฉลี่ย 4.19 รองลงมาผู้ตอบแบบสอบถามเข้าร่วมจัดสรรงบประมาณจัดการสิ่งแวดล้อมในระดับมากที่สุดที่ค่าเฉลี่ย 4.18 ถัดมาผู้ตอบแบบสอบถามเข้าร่วมพิจารณากิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ในระดับมาก ที่ค่าเฉลี่ย 4.08 ถัดมาผู้ตอบแบบสอบถามเข้าร่วมประสานงานกับชุมชนเพื่อ การแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมในระดับมาก ที่ค่าเฉลี่ย 3.83 และผู้ตอบแบบสอบถามเข้าร่วม วางกฎระเบียบการใช้พื้นที่คลองและริมฝั่งคลองภูมิในระดับมาก ที่ค่าเฉลี่ย 3.72 และค่าเฉลี่ยรวม ของระดับการมีส่วนร่วมในการวางแผนงานอยู่ในระดับมาก ที่ค่าเฉลี่ย 4.03

จากระดับการมีส่วนร่วมในการวางแผนที่แสดงว่าอยู่ในระดับมาก แสดงถึง ประชาชนผู้เข้ามามีส่วนร่วมมีความเข้าใจเรื่องของการวางแผนงานซึ่งทำให้การเข้าร่วมกำหนด กฎเกณฑ์ กิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจะได้รับผลดีเนื่องจากจะมีการแสดงความคิดเห็นอย่าง กว้างขวางและนำมาใช้จริงได้ การเข้าร่วมกำหนดแนวทางในการติดตามผลรวมถึงมีการร่วมกัน จัดสรรงบประมาณเพื่อใช้จัดการสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ตามแผนงาน เพื่อให้แผนที่วางไว้จะสามารถ ดำเนินงานได้ตามวัตถุประสงค์ของชุมชน ซึ่งในการดำเนินงานกิจกรรมใดๆ ก็ตามต้องใช้ งบประมาณในการดำเนินการทั้งสิ้น จะเห็นได้จากการจัดประชุมจะมีการเลือกคณะบุคคล เข้ามาเป็นคณะกรรมการวางแผนงานซึ่งจะผลัดเปลี่ยนกันดำรงตำแหน่งคราวละ 6 เดือน

4) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานและรับผลประโยชน์

ตารางที่ 13 แสดงค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการ ปฏิบัติงานและรับผลประโยชน์ในการจัดการสิ่งแวดล้อม

การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานและ รับผลประโยชน์ในการจัดการสิ่งแวดล้อม	\bar{X}	S.D.	ระดับการมีส่วนร่วม
ร่วมปรับปรุงสภาพพื้นที่ภูมิทัศน์ ให้มีความสวยงาม	3.85	1.05	มาก
ร่วมดูแลรักษาป่าไม้เพื่อให้มีน้ำใช้ อย่างพอเพียง	4.19	.807	มาก
ร่วมกำจัดปฏิภูลของเสียที่ถูกทิ้ง ลงในลำคลองเพื่อการใช้งาน	3.90	1.03	มาก
ร่วมปลูกต้นไม้เพื่อป้องกัน การพังทลายของตลิ่ง	3.73	.685	มาก

ตารางที่ 13 แสดงค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปฏิบัติงานและรับผลประโยชน์ในการจัดการสิ่งแวดล้อม (ต่อ)

การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานและ รับผลประโยชน์ในการจัดการสิ่งแวดล้อม	\bar{X}	S.D.	ระดับการมีส่วนร่วม
ร่วมขุดลอกคลองขจัดความตื้นเขิน	3.96	1.01	มาก
ร่วมกำจัดสิ่งกีดขวางทางสัญจรน้ำ	3.63	.835	มาก
ค่ารวมเฉลี่ย	3.88	.802	มาก

จากตารางที่ 13 ผลการศึกษาแสดงให้เห็นถึงระดับการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานและรับผลประโยชน์ในการจัดการสิ่งแวดล้อมของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อแล้วผู้ตอบแบบสอบถามเข้ามามีส่วนร่วมดูแลรักษาป่าไม้เพื่อให้มีน้ำใช้อย่างพอเพียงในระดับมาก ที่ค่าเฉลี่ย 4.19 รองลงมาผู้ตอบแบบสอบถามร่วมขุดลอกคลองขจัดความตื้นเขินในระดับมาก ที่ค่าเฉลี่ย 3.96 ถัดมาผู้ตอบแบบสอบถามมีส่วนร่วมกำจัดปฏิภณของเสียที่ถูกทิ้งลงในลำคลองเพื่อการใช้งาน ที่ค่าเฉลี่ย 3.90 ผู้ตอบแบบสอบถามเข้าร่วมปรับปรุงสภาพพื้นที่ภูมิทัศน์ให้มีความสวยงามในระดับมาก ที่ค่าเฉลี่ย 3.85 ผู้ตอบแบบสอบถามเข้าร่วมปลูกต้นไม้เพื่อป้องกันการพังทลายของตลิ่งในระดับมาก ที่ค่าเฉลี่ย 3.73 และผู้ตอบแบบสอบถามเข้าร่วมกำจัดสิ่งกีดขวางทางสัญจรน้ำในระดับมาก ที่ค่าเฉลี่ย 3.63 โดยค่าเฉลี่ยรวมของการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานและรับผลประโยชน์อยู่ในระดับมาก ที่ค่าเฉลี่ย 3.88

จากระดับการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานและรับผลประโยชน์ที่ แสดงว่าอยู่ในระดับมาก แสดงถึงเข้าร่วมกิจกรรมการจัดการสิ่งแวดล้อม โดยร่วมกันดูแลรักษาป่าไม้ที่ส่งผลต่อการใช้น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคที่พอเพียงสำหรับชุมชน จึงทำให้เข้ามามีส่วนร่วมในเรื่องนี้มากที่สุด จะเห็นได้จากการเข้าร่วมทำกิจกรรมอนุรักษ์กับชุมชนเมื่อวันที่ 11 มีนาคม 2553 ที่ประชาชนได้รวมตัวกันทำกิจกรรมฝายอนุรักษ์น้ำที่ใช้ทรัพยากรในพื้นที่ โดยนำดินทรายในลำน้ำมาใช้เป็นวัสดุทำฝาย ซึ่งจะได้ประโยชน์ทั้งสองด้านนั่นคือด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ การรับผลประโยชน์จากการร่วมทำกิจกรรมอนุรักษ์ ร่วมขุดลอกคลองเพื่อขจัดความตื้นเขินป้องกัน

¹ การทำกิจกรรมฝายอนุรักษ์น้ำบ้านสีสอน ชาวเมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2553 จากเว็บไซต์
ซีทีวีไรต์ดีทอทอม <http://Cityvariety.com/cv report/>

การเกิดน้ำท่วมพื้นที่ในช่วงฤดูฝน ประชาชนจะได้ใช้ประโยชน์จากการใช้น้ำในลำคลอง กิจกรรมการกำจัดผักกูดของเสียที่ถูกทิ้งในลำคลองอันเป็นสาเหตุของปัญหาทั้งสิ้น โดยทฤษฎีการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปฏิบัติงานนั้นประชาชนต้องเข้ามาร่วมลงแรงทำกิจกรรมหรือบริจาควัสดุอุปกรณ์ในการทำกิจกรรมและได้รับประโยชน์จากการทำกิจกรรมนั้นๆ

5) การมีส่วนร่วมในการประเมินและติดตามผล

ตารางที่ 14 แสดงค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการประเมินและติดตามผลจากการจัดการสิ่งแวดล้อม

การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล	\bar{X}	S.D.	ระดับการมีส่วนร่วม
ร่วมกำหนดข้อตกลงเป็นลายลักษณ์อักษร	3.76	.945	มาก
ร่วมเสนอปัญหาและแนวทางในการจัดการคลองคูมี	3.76	.683	มาก
ร่วมติดตามผลการใช้ประโยชน์คลองคูมี	3.96	1.01	มาก
ร่วมติดตามการดำเนินกิจกรรมอนุรักษ์คลองคูมี	4.02	.939	มาก
ค่ารวมเฉลี่ย	3.88	.775	มาก

จากตารางที่ 14 ผลการศึกษาแสดงให้เห็นถึงระดับการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อแล้วผู้ตอบแบบสอบถามเข้าร่วมติดตามการดำเนินกิจกรรมอนุรักษ์คลองคูมีในระดับมาก ที่ค่าเฉลี่ย 4.02 ผู้ตอบแบบสอบถามเข้าร่วมติดตามผลการใช้ประโยชน์คลองคูมีในระดับมาก ที่ค่าเฉลี่ย 3.96 ผู้ตอบแบบสอบถามเข้าร่วมกำหนดข้อตกลงเป็นลายลักษณ์อักษรในระดับมาก ที่ค่าเฉลี่ย 3.76 เท่ากันกับผู้ตอบแบบสอบถามที่เข้าร่วมเสนอปัญหาและแนวทางในการจัดการคลองคูมีในระดับมาก ที่ค่าเฉลี่ย 3.76 โดยรวมระดับการมีส่วนร่วมในการประเมินและติดตามผลอยู่ในระดับมาก ค่ารวมเฉลี่ย 3.88

จากระดับการมีส่วนร่วมในการประเมินและติดตามผลที่แสดงว่าอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ โดยเข้ามาติดตามการดำเนินกิจกรรมอนุรักษ์คลองคูมีมากที่สุด ซึ่งเป็นกระบวนการทำงานที่มีตัวแทนจากกลุ่มต่างๆ มาพูดคุย แลกเปลี่ยนและแสดงความคิดเห็น เรื่องที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหาและนัดหมายกันมาพูดคุย มอบหมายหน้าที่ เพื่อร่วมกันติดตามและ

ประเมินผลจากการดำเนินงาน โดยในที่ประชุมประจำเดือนได้มีการมอบหมายกลุ่มบุคคลทำหน้าที่ในการประเมินและติดตามผลทุกเดือน ซึ่งจะสามารถทำให้การดำเนินกระบวนการตั้งแต่ขั้นตอนแรกจนจบกระบวนการให้เป็นไปตามแผนงานที่ประชาชนและชุมชนได้แสดงข้อคิดเห็นไว้ ซึ่งการลงมือปฏิบัติจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมและการจัดการสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ของตนได้อย่างแท้จริง

6) การจัดประชุมระดมความคิดเห็นของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม

จากการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนในด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวโดยการกระตุ้นคนในชุมชนให้บอกเล่าความรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ ร่วมกันวางแผนการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวด้วยการกำหนดเส้นทาง การพัฒนาปรับปรุงเส้นทางให้มีความปลอดภัย เป็นแหล่งเรียนรู้ ส่งเสริมการพัฒนาที่อยู่อาศัยเช่น การทำความสะอาดบ้านเรือน การสร้างความเข้าใจกับสมาชิก การอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่นรวมถึงการรักษาความสะอาด การจัดการเรื่องจัดเก็บขยะในชุมชนและแหล่งท่องเที่ยว ได้มีการพบปะพูดคุยสร้างความเข้าใจกับคนในชุมชนอย่างไม่เป็นทางการทั้งที่บ้านและในที่ประชุมประจำเดือน ซึ่งผู้ศึกษาได้แบ่งขั้นตอนการศึกษาการจัดการสิ่งแวดล้อมออกเพื่อการท่องเที่ยวออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่

- 1) ด้านการมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุ
- 2) ด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผนงาน
- 3) ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานและร่วมรับผลประโยชน์
- และ 4) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล ผลการศึกษาปรากฏดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) ด้านการมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา

การศึกษาการมีส่วนร่วมค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาสิ่งแวดล้อม การประชุมกลุ่มผู้นำชุมชน แกนนำหมู่บ้าน คณะกรรมการจัดการท่องเที่ยว กลุ่มองค์กรต่างๆ ในพื้นที่เช่น กลุ่มสตรี กลุ่มรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากร กลุ่มลูกเสือชาวบ้าน และประชาชนในพื้นที่ เกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ โดยปัญหาและสาเหตุที่สำคัญเกิดจากการบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อใช้ประโยชน์ทางการเกษตร ซึ่งทำให้จำนวนของป่าไม้ลดลงและการล้มปทานบ่อคูทรายที่มีผลทำให้น้ำในคลองเกิดตะกอนขุ่นขึ้น เกิดลำคลองตื้นเขินจากการพังทลายของตลิ่งริมฝั่งคลอง ซึ่งประชาชนส่วนใหญ่ใช้น้ำในคลองภูมิสำหรับการเกษตร ใช้เป็นแหล่งน้ำอุปโภค การซักล้าง ทำความสะอาด อาบน้ำและเป็นแหล่งอาหารคือการจับปลา

โดย ปิยะนุช คงสง¹ เจ้าหน้าที่กรมทรัพยากรน้ำภาค 9 ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า เนื่องจากสภาพพื้นที่ ตำบลเขาพระเป็นแหล่งป่าต้นน้ำซึ่งป่าไม้มีผลต่อการอุ้มน้ำจากน้ำฝนและเป็นแหล่งต้นน้ำที่สำคัญหล่อเลี้ยงพื้นที่หลายหมู่บ้าน การร่วมกันดูแลป่าต้นน้ำจึงเป็นเรื่องที่สำคัญที่ช่วยให้ไม่เกิดปัญหาน้ำท่วม เมื่อได้มีการประชุมรับทราบความคิดเห็นแล้ว จึงได้ร่วมกันกำหนดวิธีการป้องกันการบุกรุกทำลายป่าไม้อันเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญของพื้นที่ โดยประชาชนทราบว่าป่าไม้ช่วยดูดซับน้ำไว้ทำให้มีน้ำไหลลงมายังลำคลองตลอดทั้งปี ด้านปัญหาความตื้นเขินของลำคลองจากสภาพของคลองหลังน้ำท่วมที่มีน้ำกัดเซาะตลิ่งทำให้ที่ดินบางส่วนหายไปน้ำมีความขุ่นข้นเพิ่มมากขึ้นและยังเกิดจากผลกระทบป่าต้นน้ำที่ถูกทำลายซึ่งมีด้วยกัน 11 จุด เมื่อป่าไม้ลดลงทำให้ไม่สามารถดูดซับน้ำไว้ได้ จึงเกิดน้ำไหลหลากและน้ำท่วมในช่วงหน้าฝนเกิดการกัดเซาะตลิ่งพังทลายในช่วงที่เป็นหน้าน้ำหลากและในช่วงหน้าแล้งปริมาณน้ำลดลงทำให้ไม่มีน้ำเพียงพอต่อการทำการเกษตรและใช้อุปโภคในพื้นที่ น้ำขุ่นข้นมากยิ่งขึ้น ลำน้ำจะมีสิ่งกีดขวางในลำคลองเป็นปัญหาจากภัยธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นอุปสรรคในการจัดกิจกรรมท่องเที่ยว

ประชาชนได้ให้ความสำคัญเข้ามามีส่วนร่วมในการสำรวจและเก็บข้อมูลปัญหาสิ่งแวดล้อมมากที่สุด โดยกำหนดแนวทางในการแก้ปัญหา โดยเฉพาะต้องการแก้ปัญหา น้ำท่วมจากการตัดไม้ทำลายป่า ปัญหาการปล่อยปฏิกูลของเสียในลำคลองและการพังทลายของดิน โดยพบว่าระดับการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในชั้นตอนนี้อยู่ในระดับมาก และมีจัดตั้งกลุ่มสำรวจปัญหาดังกล่าว

2) การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินงาน

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผนดำเนินงานได้มีการวางแผนการทำงานโดยจัดตั้งกลุ่มทำงานแบ่งหน้าที่รับผิดชอบออกเป็นกลุ่มต่างๆ ได้แก่กลุ่มรักษาความสะอาดของลำคลอง การปลูกต้นไม้ป้องกันพังทลายของตลิ่งการกำจัดขยะสิ่งปฏิกูลของเสียที่ถูกทิ้งลงในลำคลอง การใช้ปุ๋ยธรรมชาติเพื่อป้องกันการตกค้างของสารพิษในลำคลอง ปารีชาติ บุญรอด² เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลเขาพระ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า เจ้าหน้าที่ภาครัฐหรือ อบต. ได้มีการจัดทำแผนชุมชนซึ่งเป็นแผนการปฏิบัติงานที่ใช้ได้จริง โดยได้เชิญหัวหน้าชุมชน แกน

¹ ปิยะนุช คงสง เจ้าหน้าที่กรมทรัพยากรน้ำภาค 9 ผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์การจัดประชุมระดมความคิดเห็น หมู่ 4 บ้านสี่สอน ตำบลเขาพระ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 17 กรกฎาคม พ.ศ. 2553

² ปารีชาติ บุญรอด เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลเขาพระ ตำบลเขาพระ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2553

นำ หรือผู้ใหญ่บ้านเข้าร่วมประชุมร่วมกันที่อำเภอทุกเดือนเพื่อให้ได้มีการจัดการและรวมถึงทราบปัญหาและร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ โดยเฉพาะในเรื่องทางเศรษฐกิจและสังคม การจัดการท่องเที่ยวก็เช่นกัน มีการจัดประชุมกลุ่มผู้นำชุมชนและสมาชิกของชมรมจัดการท่องเที่ยวและประชาชนที่เกี่ยวข้องกับขงกับกิจกรรมการท่องเที่ยวซึ่งได้ร่วมให้ความเห็นในการจัดแบ่งพื้นที่การจัดการท่องเที่ยวร่วมกันทุกสิ้นเดือน มีแผนพัฒนาในอนาคตของชมรมล่องแก่งถ้ำศรีเกษร ดังที่นายพินิจ ฤทธิกาญจน์¹ ประธานชมรมล่องแก่งถ้ำศรีเกษรได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติในตำบลเขาพระ ได้รับความร่วมมือจาก ททท. ซึ่งเข้ามาช่วยในการส่งเสริมประชาสัมพันธ์สถานที่ท่องเที่ยว ในส่วนขององค์การบริหารส่วนตำบลเขาพระ ได้ทำหนังสือเสนองบประมาณสร้างถนนรอบถ้ำศรีเกษรและสร้างห้องน้ำเพิ่มเพื่อความสะดวกสบายให้กับนักท่องเที่ยว ซึ่งในส่วนของชมรมได้มีการสร้างโฮมสเตย์เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการพักค้างคืนและเรียนรู้วิถีชีวิตชาวบ้านมากขึ้นด้วย นอกจากนี้ยังมีแผนการทำสวนสมุนไพรซึ่งได้เตรียมพื้นที่ไว้จำนวนสามไร่ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านพืชพันธุ์ที่มีในพื้นที่ด้วย สำหรับปัญหาน้ำในหน้าแล้ง ระดับน้ำลดลงทำให้ไม่สามารถพายเรือได้ในบางช่วงของลำคลองได้มีแนวทางแก้ไขด้วยการดูแลทรายในคลองให้มีความลึกขึ้นหรือในการทำฝายชะลอน้ำแต่ต้องใช้งบประมาณในการดำเนินการสูง ซึ่งต้องของบประมาณการแก้ไขจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาช่วยเหลือ จะเป็นการแก้ปัญหาในระยะยาว ด้านการท่องเที่ยวพบว่านักท่องเที่ยวบางกลุ่มเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวซึ่งทำให้มีความมั่นใจว่าจะสามารถทำให้การจัดการท่องเที่ยวถ้ำศรีเกษรสามารถดำเนินการได้อย่างยั่งยืน เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวถ้ำศรีเกษรมีบรรยากาศธรรมชาติที่สวยงามและมีวัฒนธรรมความเป็นเอกลักษณ์ของอาหารพื้นถิ่น นอกจากนี้ยังมีมีคฤหาสน์ท้องถิ่นที่สามารถเล่าเรื่องราวตำนานที่มีความน่าสนใจให้กับนักท่องเที่ยวได้รับทราบได้เป็นอย่างดี ชุมชนจึงได้มีการจัดประชุมร่วมกันทุกเดือนเพื่อให้มีแนวทางจัดการอย่างยั่งยืน ประชาชนในพื้นที่เท่านั้นที่รู้จักพื้นที่ได้ดีที่สุด เมื่อเกิดปัญหาจึงได้มาประชุมหาทางแก้ไขกันและสำหรับปัญหาภายในที่บางกลุ่มยังไม่เข้าใจ ยังไม่เป็นที่ปัญหาที่น่าวิตกกังวลมากนัก เนื่องจากได้จัดการประชุมทำความเข้าใจกันโดยตลอด

ประชาชนที่เข้าร่วมในการวางแผนการจัดการสิ่งแวดล้อมให้มีความสนใจในการ ร่วมกำหนดแนวทางในการติดตามผลการจัดการสิ่งแวดล้อมมากที่สุด เพื่อต้องการทราบถึงผลการดำเนินงานที่ได้มีแนวคิด กำหนดกิจกรรมหรือแม้กระทั่งการลงมือปฏิบัติงานร่วมกันไว้แล้วว่าจะมีผลเป็นอย่างไร รวมไปถึงการจัดสรรงบประมาณเพื่อการป้องกันและแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม

¹ พินิจ ฤทธิกาญจน์ ประธานชมรมล่องแก่งถ้ำศรีเกษร ผู้ให้สัมภาษณ์, ที่ชมรมล่องแก่งถ้ำศรีเกษร ตำบลเขาพระ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 17 กรกฎาคม 2553

ตลอดจนการร่วมพิจารณาเลือกกิจกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในพื้นที่อีกด้วย โดยมีการเลือกบุคคลเป็นกรรมการร่วมกันวางแผน สำหรับการจัดการท่องเที่ยวที่ประชาชนเข้ามาร่วมประชุม และพิจารณาวางแผนการคิดกิจกรรมในระดับปานกลางเนื่องจากส่วนใหญ่จะมีคณะกรรมการของชมรมเป็นผู้นำเสนอการจัดทำกิจกรรมต่างๆ ให้ผู้เข้าร่วมประชุมในพิจารณาอยู่แล้ว

3) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานและร่วมรับผลประโยชน์

การศึกษาการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานและร่วมรับผลประโยชน์ของประชาชนในการร่วมกันทำงานมีการจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์พื้นที่ จัดกิจกรรมรักษาทรัพยากรธรรมชาติ เช่น น้ำและป่าไม้ โดยทำกิจกรรมฝายกั้นน้ำและชะลอน้ำเพื่อให้มีเพียงพอต่อการทำการเกษตรในพื้นที่ การปลูกหญ้าแฝกเพื่อป้องกันตลิ่งพังและการปลูกป่าเพื่อให้มีการอุ้มน้ำป้องกันน้ำท่วมและการพังทลายของหน้าดิน นายเชิดศักดิ์ โฉะสันสีะ¹ รองประธานชมรมล่องแก่งถ้ำศรีเกษร ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ในเส้นทางลำน้ำบริเวณใดที่มีต้นไม้อุดมก็ได้ตัดและลากกิ่งออกไปและยังมีการนำชาวบ้านไปช่วยกันปักแนวไม้ทำเป็นรั้วกันธรรมชาติบริเวณริมฝั่งคลองเพื่อป้องกันน้ำกัดเซาะตลิ่งและบริเวณใดที่สามารถปลูกหญ้าแฝกได้ก็มีการปลูกหญ้าแฝกด้วย ในขณะที่ได้ทำโปรแกรมท่องเที่ยว เชิญชวนให้ผู้มาเที่ยวร่วมกันปลูกต้นไม้อุดมหรือปลูกหญ้าแฝกตามจุดต่างๆ เป็นการทำกิจกรรมอนุรักษ์ร่วมกันซึ่งสามารถช่วยในด้านการปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้กับเยาวชนในพื้นที่ กลุ่มนักท่องเที่ยวและตัวของชาวบ้านเองได้อีกทางหนึ่ง นายเอียด พิกสัน² ตัวแทนกลุ่มจัดการที่พิภโสมสเคย์ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า เป็นเรื่องที่ดีมากที่นักท่องเที่ยวและชาวบ้านจะได้ช่วยกันปลูกต้นไม้อุดมหรือปลูกหญ้าแฝก ซึ่งจะช่วยป้องกันไม่ให้ตลิ่งริมฝั่งคลองพังลงไปที่ดินริมฝั่งจะถูกกัดเซาะพังทลายไปด้วย ซึ่งถ้าเราได้มีการร่วมกันปลูกแฝกอนุรักษ์ริมฝั่งกันตลอดเหมือนที่ทุกๆ เดือน ได้ลงเรือไปสำรวจเส้นทางน้ำจะทำให้รู้ว่าบริเวณใดที่มีตลิ่งพัง ก็จะได้หาทางป้องกันเช่นการปลูกหญ้าแฝกหรือทำแนวรั้วกันน้ำ นายสาย สุพรรณ³ กรรมการชมรมนำเที่ยวล่องแก่งถ้ำศรีเกษร ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า การใช้กระสอบทรายทำฝาย ทำให้เป็นแอ่งน้ำใช้จัดกิจกรรมล่องแก่งได้ ซึ่งเป็นเรื่องที่ดี โดยอาจทำแนวกันน้ำเป็นรั้วธรรมชาติโดยใช้

¹ เชิดศักดิ์ โฉะสันสีะ รองประธานชมรมล่องแก่งถ้ำศรีเกษร ผู้ให้สัมภาษณ์, ที่ชมรมล่องแก่งถ้ำศรีเกษร ตำบลเขาพระอำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา, เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม พ.ศ. 2535

² เอียด พิกสัน ตัวแทนกลุ่มจัดการที่พิภโสมสเคย์ ผู้ให้สัมภาษณ์, ที่ชมรมล่องแก่งถ้ำศรีเกษร ตำบลเขาพระ อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา, เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม พ.ศ. 2535

³ นายสาย สุพรรณ กรรมการชมรมนำเที่ยวล่องแก่ง ผู้ให้สัมภาษณ์, ที่ชมรมล่องแก่งถ้ำศรีเกษร ตำบลเขาพระ อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา, เมื่อวันที่ 17 กรกฎาคม พ.ศ. 2535

กิ่งไม้ที่มีขนาดพอเหมาะมาทำเป็นแนวรั้วกัน จะช่วยลดการพังทลายของที่ดินริมน้ำได้และจะร่วมมือช่วยทำฝายด้วยเพื่อให้ใช้เป็นที่ล่องแก่ง นางอะหรี¹ พักสัน¹ ตัวแทนกลุ่มจัดการที่พักโฮมสเตย์ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า การปลูกหญ้าริมคลองดีมาก ทำให้ริมคลองไม่พัง ที่ดินสวนผลไม้หรือสวนยางพาราก็จะไม่โดนน้ำกัดเซาะให้พังหายไป นายนำฟี ขอบงาม² ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า สมาชิกและกรรมการก็ได้ช่วยกันดูแลทุกเดือนหรือทุกครั้งก่อนที่จะมีคณะลงไปล่องเรือท่องเที่ยว ในด้านของความปลอดภัยในลำน้ำ เรื่องของตอไม้ กิ่งไม้ที่ขวางทางน้ำอยู่ในลำน้ำบริเวณใดที่ขึ้นก็ช่วยกันขุดลอกให้สามารถพายเรือได้ ซึ่งทุกคนก็ได้ร่วมมือกันและโดยเฉพาะในช่วงที่เป็นฤดูฝนก็ได้ช่วยกันดูแลพื้นที่คลองอยู่ตลอดเพื่อไม่ให้ริมฝั่งพังลงไป สำหรับการทำฝายกั้นน้ำนั้นจะทำได้ในช่วงหน้าแล้งหากเป็นหน้าฝนความแรงของน้ำที่ไหลมาจากคลองหลายสายจะทำให้ฝายกั้นน้ำนั้นพังลงไป นายอุดมวิทย์ เอ็งฉ้วน³ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า การป้องกันตลิ่งเป็นเรื่องที่แก้ไขยาก เนื่องจากความแรงของน้ำทำให้สายน้ำลำคลองเปลี่ยนแปลงตลอดแต่ต้องแก้ไขแต่ละปีๆ ไป บางจุดที่มีหญ้าแฝกก็ยังไม่สามารถป้องกันตลิ่งพังได้ แต่อย่างไรก็ตามได้พยายามดูแลพื้นที่กันอยู่ตลอดโดยมีชาวบ้านทุกฝ่ายเข้ามาช่วยกันเสมอ ในแต่ละสัปดาห์มีการพัฒนาเพื่อให้ล่องเรือได้ แต่ถ้าหากได้มีการดูทรายบางช่วงก็จะสามารถทำให้การพายเรือไปได้สะดวกมากยิ่งขึ้น ในการร่วมกันปฏิบัติงานมีการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบเป็นกลุ่ม เช่นการให้บริการเรือนำเที่ยว การให้บริการที่พัก การให้บริการอาหาร การให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวในการนำชมสวนเกษตร การนำชมถ้ำศรีเกษร ตลอดจนการดูแลรักษาความปลอดภัยในพื้นที่และการดูแลความปลอดภัยให้แก่นักท่องเที่ยว สำหรับการท่องเที่ยวภายในลำน้ำนั้น นายพโยค สิงห์วงศ์⁴ มัคคุเทศก์ท้องถิ่นได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ในลำน้ำนั้นตอนนี้ยังขาดบันไดในจุดต่างๆ ที่ทำไว้ให้นักท่องเที่ยวได้เดินชม บันไดที่มีอยู่ในตอนนี้เริ่มผุพังแล้วไม่สามารถที่จะใช้งานได้จึงได้มีการวางแผนเกี่ยวกับการสร้างบันไดภายในลำน้ำเพื่อความสะดวกของนักท่องเที่ยวและจะสร้างรั้วกันบริเวณที่มีหินงอก

¹ อะหรี พักสัน ตัวแทนกลุ่มจัดการที่พักโฮมสเตย์ ผู้ให้สัมภาษณ์, ที่ชมรมล่องแก่งถ้ำศรีเกษร ตำบลเขาพระ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม พ.ศ. 2553

² นำฟี ขอบงาม ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านสีสอน ผู้ให้สัมภาษณ์, ที่ชมรมล่องแก่งถ้ำศรีเกษร ตำบลเขาพระ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 17 กรกฎาคม พ.ศ. 2553

³ อุดมวิทย์ เอ็งฉ้วน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านสีสอน ผู้ให้สัมภาษณ์, ที่ชมรมล่องแก่งถ้ำศรีเกษร ตำบลเขาพระ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 17 กรกฎาคม พ.ศ. 2553

⁴ พโยค สิงห์วงศ์ มัคคุเทศก์ท้องถิ่น ผู้ให้สัมภาษณ์, ที่ชมรมล่องแก่งถ้ำศรีเกษร ตำบลเขาพระ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 17 กรกฎาคม พ.ศ. 2553

หินช้อย ที่มีความสวยงามเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ชมในท่ามกลางบรรยากาศธรรมชาติที่สวยงามของป่าและต้นไม้ที่ขึ้นอยู่ในถ้ำ สำหรับการท่องเที่ยวล่องแก่งนายนาผี ขอบงาม¹ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า การล่องแก่งนั้นทางชมรมได้ปรับเส้นทางขึ้นลงเรือให้มีความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น โดยทางลงเรือตั้งแต่ต้นทางได้ทำบันไดสไลด์เรือสร้างความตื่นเต้นตลอดเส้นทางของคลองได้มีการสำรวจเส้นทางทุกเดือน หากบริเวณใดมีกิ่งไม้ ตอไม้ หรือสิ่งกีดขวางอยู่ในลำน้ำที่อาจทำให้เกิดอันตรายกับนักท่องเที่ยวเวลาที่ล่องเรือ ก็ได้ร่วมกันกับสมาชิก เข้าไปตัดกิ่งไม้และดูแลเส้นทางอยู่อย่างสม่ำเสมอเป็นการปรับปรุงและพัฒนาเส้นทางและแหล่งท่องเที่ยว นายมะแอ บาวกูด² กรรมการชมรมนำเที่ยวล่องแก่ง ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า การดูแลความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยว จะมีเจ้าหน้าที่ดูแลความปลอดภัย คอยดูแลตามจุดต่างๆ ที่เห็นว่าอาจเป็นจุดเสี่ยง เช่นจุดลงเรือ หรือตรงจุดที่เป็นฝายหิน หรือที่มีต้นไม้เยอะๆ ก็มีเจ้าหน้าที่ดูแลความปลอดภัย เรือพร้อมคณะทุกครั้งคอยให้ความช่วยเหลือนักท่องเที่ยว บางครั้งหากนักท่องเที่ยวพายไม้ไหวของขึ้นก่อนก็มีเจ้าหน้าที่พากลับ สำหรับการแบ่งปันรายได้จากผลกำไรมาเป็นสวัสดิการชุมชนแก่ผู้พิการ ผู้ด้อยโอกาสและเป็นทุนการศึกษาให้กับนักเรียนยากจน มีการจัดกิจกรรมพบปะสังสรรค์ประจำปีขึ้น ตั้งแต่เริ่มมีการจัดการท่องเที่ยวล่องแก่งขึ้นมา เป็นการแบ่งปันผลกำไรและแบ่งปันรายได้จากการจัดการท่องเที่ยวนี้ ซึ่งสามารถสร้างความเข้าใจที่ดีต่อกันภายในชุมชนได้อีกทางหนึ่ง นายพินิจ ฤทธิกาญจน์³ ประธานชมรมล่องแก่งถ้ำศรีเกษร ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า การจัดสรรผลกำไรจากการจัดท่องเที่ยวระยะเวลาครบรอบหนึ่งปี จะมีการจัดงานเลี้ยงให้กับสมาชิกและมีการแบ่งผลกำไรจากการทำงานตลอดทั้งปีแต่ละคนได้รับเงินทุนคืนจนครบแล้วหลังจากดำเนินการมาเป็นเวลาสองปี หลังจากที่มีการแบ่งกำไรส่วนหนึ่งไว้ให้กับเด็ก คนพิการ และคนแก่ชราที่เป็นประชาชนในพื้นที่แล้ว ทางชมรมได้จัดงานประจำปี ได้เชิญผู้ใหญ่ในพื้นที่เข้ามาร่วมงาน ชาวบ้านก็ให้เห็นว่าสิ่งที่ได้ร่วมมือกันทำนั้น ทำให้หมู่บ้าน เด็ก คนในหมู่บ้านดีขึ้น นอกจากนี้ในการแบ่งปันผลประโยชน์ทำให้ ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการจัดนำเที่ยวล่องเรือ การชม

¹ นาผี ขอบงาม ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านสีสอน ผู้ให้สัมภาษณ์, ที่ชมรมล่องแก่งถ้ำศรีเกษร ตำบลเขาพระ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 17 กรกฎาคม พ.ศ. 2553

² มะแอ บาวกูด กรรมการชมรมนำเที่ยวล่องแก่ง ผู้ให้สัมภาษณ์, ที่ชมรมล่องแก่งถ้ำศรีเกษร ตำบลเขาพระ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 26 กรกฎาคม พ.ศ. 2553

³ พินิจ ฤทธิกาญจน์ ประธานชมรมล่องแก่งถ้ำศรีเกษร ผู้ให้สัมภาษณ์, ที่ชมรมล่องแก่งถ้ำศรีเกษร ตำบลเขาพระ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 17 กรกฎาคม 2553

สวนยางพารา สวนผลไม้ การจำหน่ายผลิตผลทางการเกษตร เป็นต้น นางนีก สุพรรณ¹ ตัวแทนกลุ่มร้านค้าหมู่บ้าน ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ขณะนี้มีการสร้างร้านขายของซึ่งเป็นร้านค้าของชมรมเพื่อบริการนักท่องเที่ยวเมื่อเข้ามาท่องเที่ยวจำหน่ายของใช้เบ็ดเตล็ดเช่นของใช้ส่วนตัว ประเภทสบู่ ยาสีฟัน แปรงสีฟัน ซึ่งเป็นการอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวไม่ต้องเดินทางเข้าไปในเมืองและยังเป็นผลกำไรกลับเข้าสู่ชมรมด้วย นางสุภาพร เอียดเหตุ² ตัวแทนชาวสวนเกษตร ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า นักท่องเที่ยวที่สนใจเข้าชมสวนผลไม้ ที่มีทั้งสวนลองกอง สวนเงาะ สวนทุเรียน สวนลำไย ซึ่งมีชาวสวนผลไม้มาอธิบายวิธีการทำสวน การคัดเลือกผลไม้และมีการจำหน่ายผลไม้ให้นักท่องเที่ยวด้วย สำหรับเด็กนักเรียนส่วนใหญ่จะเข้าชมสวนยางพาราและสวนสมุนไพร ซึ่งในสวนสมุนไพรมีทั้งพืชสมุนไพรที่ใช้เป็นอาหารเช่นผักกูด ผักหวานและพืชสมุนไพรที่ใช้เป็นยารักษาโรคเช่นต้นฟ้าทะลายโจร เสดลพังพอนและว่านต่าง ๆ เป็นการให้ความรู้เกี่ยวกับพืชสมุนไพรพื้นบ้านซึ่งเป็นประโยชน์และใช้ในชีวิตประจำวันได้ประชาชนให้ความสำคัญเข้าร่วมกิจกรรมปลูกป่าในพื้นที่มากที่สุด ลำดับรองลงมาเป็น การเข้าร่วมกำจัดปลวกของเสียที่ถูกทิ้งลงในลำคลองเพื่อการใช้งาน สำหรับด้านการจัดการท่องเที่ยวที่ประชาชนได้รับความรู้ใหม่ๆ จากการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวและมีรายได้เพิ่มจากการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่ด้วย ซึ่งพบว่าในเรื่องนี้ประชาชนได้เข้าร่วมปฏิบัติงานและรับผลประโยชน์ในระดับมาก ทั้งนี้ผู้ศึกษา สมาชิก ชมรมล่องแก่งและชาวบ้านหมู่ 4 บ้านสี่สอน ได้กำหนดวันอนุรักษ์คลองขึ้นเมื่อวันที่ 11 มีนาคม 2553 โดยมีชาวบ้านรวมทั้งสิ้น 50 คน ร่วมกันทำฝายอนุรักษ์น้ำในคลองภูมิเพื่อเป็นการชะลอน้ำป้องกันตลิ่งนำกระสอบมาบรรจุทรายที่ขุดลอกในลำคลองน้ำบริเวณที่ตื้นเขิน นำมาทำเป็นฝายกั้นน้ำซึ่งนอกจากจะช่วยขจัดปัญหาความตื้นเขินของลำคลองแล้วยังเป็นการใช้ทรัพยากรให้เป็นประโยชน์โดยไม่ต้องซื้อวัสดุราคาแพงเพื่อใช้ทำฝาย กั้นน้ำ นอกจากนี้ฝายน้ำดังกล่าวยังช่วยยั้งการกัดกร่อนล่องแก่งมีความสนุกสนานตื่นเต้นเพิ่มขึ้นเนื่องจากการทำฝายทำให้มีปริมาณน้ำกักเก็บไว้มากขึ้นและการไหลของน้ำมีความแรงขึ้น ทำให้กิจกรรมพายเรือล่องแก่งในคลองภูมิมีความสบายสะดวกและสนุกสนานมากยิ่งขึ้น ในส่วนการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐเช่น องค์การบริหารส่วนตำบลเขาพระและการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้ส่งเสริมและสนับสนุนในเรื่องการให้ความรู้แก่ประชาชนในชุมชนเรื่องการจัดการท่องเที่ยว รวมถึงมีโอกาสเข้าร่วมงานส่งเสริมการขาย

¹ นีก สายสุพรรณ ตัวแทนกลุ่มร้านค้าหมู่บ้าน ผู้ให้สัมภาษณ์, ที่ชมรมล่องแก่งถ้ำศรีเกษร ตำบลเขาพระ อำเภอรัตนภูมิจังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 26 กรกฎาคม พ.ศ. 2553

² นางสุภาพร เอียดเหตุ ตัวแทนชาวสวนเกษตร ผู้ให้สัมภาษณ์, ที่ชมรมล่องแก่งถ้ำศรีเกษร ตำบลเขาพระ อำเภอรัตนภูมิจังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 17 กรกฎาคม พ.ศ. 2553

ด้านการตลาดท่องเที่ยวเพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์ให้คนทั่วไปได้รู้จักแหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้ ส่งผลให้เกิดการเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่เพิ่มขึ้นทุกปี ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการจำหน่ายสินค้าท้องถิ่นและจากการจัดกิจกรรมล่องแก่งดังกล่าว

4) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

การศึกษาการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยว ได้มีการตั้งกรรมการทำหน้าที่ติดตามผลการดำเนินงานตามแผนงานที่ วางไว้ ทุกเดือนร่วมกันเดินเท้าสำรวจและล่องเรือสำรวจการพังทลายของตลิ่ง สำรวจสภาพของคลอง ตลิ่งริมฝั่งคลอง พื้นที่สวนผลไม้ พื้นที่ป่าซึ่งมีต้นไม้ใหญ่ในป่า เพื่อนำเสนอต่อที่ประชุมและมาใช้จัดการปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์ โดยในทุก 6 เดือนจะมีการปรับแผนดำเนินงานด้านการอนุรักษ์พื้นที่ร่วมกัน นางศิริลักษณ์ โฉะสันธิ์¹ ตัวแทนกลุ่มแม่บ้านจัดการท่องเที่ยว ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า คณะกรรมการชมรมจะเข้ามาพูดคุยกันทุกเดือน เพื่อประเมินว่าสิ่งที่ทำกันนั้นมีข้อดีข้อเสียอย่างไรบ้าง นางกอดีเยาะ บาวกุล² ตัวแทนกลุ่มแม่บ้านจัดการท่องเที่ยว ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ได้ร่วมกันคิดว่าควรจะทำกิจกรรมอะไรเพิ่มขึ้นบ้าง ให้คนเข้ามาแล้วประทับใจ สนุกสนานซึ่งอาจจะต้องปรับกิจกรรมเช่นทำเรือปั่น ตามที่ประธานและคณะกรรมการเสนอ ซึ่งเมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามาแล้ว เกิดความประทับใจและบอกต่อกันปากต่อปาก ดังนั้นจากการประชุมเพื่อรับทราบและปรึกษาหารือในการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่ ทำให้เกิดการจัดทำเส้นทางและรูปแบบกิจกรรมใหม่ๆ ที่มีความเหมาะสมกับพื้นที่รวมถึงจำกัดจำนวนคนในการเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ในแต่ละครั้ง ประชาชนเข้าร่วมในการติดตามและประเมินผลด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม ด้านการดำเนินกิจกรรมการอนุรักษ์คลองเช่นการปลูกหญ้าแฝก การร่วมกันทำฝายชะลอน้ำในคลองภูมิ และการกำจัดขยะมีการสำรวจสภาพของน้ำและสภาพตลิ่งริมฝั่งคลองอย่างสม่ำเสมอทุกเดือน ถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมในระดับมาก ในด้านการจัดการท่องเที่ยวประชาชนสนใจเข้าร่วมติดตามแผนงานประจำปีมากที่สุด จากการที่มีการจัดงานพบปะสังสรรค์ มีการประกาศผลการทำงาน ประกาศผลกำไรและการคืนทุนแบ่งปันผลกำไรรวมถึงการมอบเงินช่วยเหลือให้กลุ่มบุคคลหรือชาวบ้านใน

¹ ศิริลักษณ์ โฉะสันธิ์ ตัวแทนกลุ่มแม่บ้านจัดการท่องเที่ยว ผู้ให้สัมภาษณ์,ที่ชมรมล่องแก่งถ้ำศรีเกษร ตำบลเขาพระ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 17 กรกฎาคม พ.ศ. 2553

² นางกอดีเยาะ บาวกุล² ตัวแทนกลุ่มแม่บ้านจัดการท่องเที่ยวท่องเที่ยว ผู้ให้สัมภาษณ์,ที่ชมรมล่องแก่งถ้ำศรีเกษร ตำบลเขาพระ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม พ.ศ.

หมู่บ้าน ซึ่งประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเป็นจำนวนมาก ในภาพรวมสำหรับด้านนี้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในระดับมาก

สรุปผลการศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมคลองคูมีแสดงให้เห็นว่าประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมทุกขั้นตอนในระดับมาก จากข้อมูลจากการจัดประชุมระดมความคิดเห็นของผู้ที่เกี่ยวข้องในด้านต่างๆ ทำให้ทราบว่าประชาชนในพื้นที่รับทราบถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ในสัดส่วนที่มาก การที่ประชาชนให้ความสนใจในปัญหาของพื้นที่และพร้อมใจในการเข้ามาดูแลสิ่งแวดล้อมเพื่อมาพัฒนาจัดการสภาพสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ของตน การศึกษา เรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ตามกระบวนการจัดการสิ่งแวดล้อมและการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของแต่ละคนในหลายๆ ด้านการเรียนรู้ถึงระบบบริหารจัดการในชุมชนการจัดการป่าไม้และการอนุรักษ์ป่าไม้ การจัดการแม่น้ำลำคลอง ที่ดินตลิ่งริมฝั่งคลอง วิธีการจัดเก็บขยะ การต้อนรับของเจ้าบ้านที่เป็นกันเอง อาหารท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์อธยาศัยไมตรีที่ยิ้มแย้ม ด้านการพัฒนาศักยภาพของกรรมการและสมาชิกชุมชน มีการจัดประชุมสมาชิกชมรม การศึกษาข้อมูลโดยการแลกเปลี่ยนกับประชาชนและสำรวจเส้นทางธรรมชาติเดินป่า ต้นไม้ พืชสมุนไพร นอกจากนี้ได้มีการรณรงค์ปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนรักษาความสะอาด จัดหาที่ทิ้งขยะของชุมชนและให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน ตลอดจนการดำเนินการให้มีการเสนอให้ใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัดกับผู้ที่เข้ามาประกอบธุรกิจในพื้นที่เช่นผู้ประกอบการด้านที่พัก ที่อาจส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนได้

3.2 ผลการศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวล่องแก่งคลองภูมิ

จากการศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน ที่ได้ตอบแบบสอบถามด้านการจัดการท่องเที่ยวล่องแก่งคลองภูมิ จากจำนวนครัวเรือน 178 ครัวเรือนทั้งที่เป็นสมาชิกของชมรมและไม่ได้เป็นสมาชิกของชมรม ซึ่งจะเป็นข้อมูลที่ได้จากคำตอบที่ถูกแบ่งเป็นระดับชั้นของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยว 4 ขั้นตอน ดังนี้

- 1) ระดับของการมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นการวางแผนและการตัดสินใจ
- 2) ระดับของการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ
- 3) ระดับของการมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์
- 4) ระดับของการมีส่วนร่วมในการประเมินและติดตามผล

ซึ่งผู้ศึกษาจะได้นำคำตอบมาจัดลำดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในแต่ละขั้นตอนเพื่อนำมาวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของประชาชน โดยผู้ศึกษาได้สรุปและนำเสนอในรูปแบบของตารางและการแสดงค่ากลางของข้อมูล (Mean โดยใช้สัญลักษณ์ \bar{X}), และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของข้อมูล (Standard Deviation โดยใช้สัญลักษณ์ S.D.) ดังตารางต่อไปนี้

1) การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวล่องแก่ง

ตารางที่ 15 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวทุกขั้นตอน

การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวล่องแก่ง	\bar{X}	S.D.	ระดับการมีส่วนร่วม
การมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นการวางแผนและการตัดสินใจ	3.74	.501	มาก
การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ	4.06	.856	มาก
การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์	3.99	.696	มาก
การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล	3.88	.689	มาก
ค่ารวมเฉลี่ย	3.91	.576	มาก

จากตารางที่ 15 ผลการศึกษาแสดงให้เห็นถึงระดับการมีส่วนร่วมของการร่วมกันจัดการท่องเที่ยวคลองภูมิของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยคะแนนเฉลี่ยของการมีส่วนร่วมแบ่งเป็น 5 ระดับ คือ 1) มีส่วนร่วมมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.51 – 5.00 2) มีส่วนร่วมมาก ค่าเฉลี่ย 3.51 – 4.50 3) มีส่วนร่วมปานกลาง ค่าเฉลี่ย 2.51 – 3.50 4) มีส่วนร่วมน้อย ค่าเฉลี่ย 1.51 – 2.50 5) มีส่วนร่วมน้อยที่สุด ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.50

ผลการวิจัยเมื่อพิจารณาในภาพรวม พบว่า ประชาชนมีรูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวทั้ง 4 ขั้นตอน คือ การมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นการวางแผนและการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์และการมีส่วนร่วมในการประเมินและติดตามผลในแต่ละระดับ ดังอธิบายได้ดังนี้

1.ระดับการมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็น การวางแผนและการตัดสินใจ ประชาชนเข้าร่วมในระดับมาก ที่ค่าเฉลี่ย 3.74

2.ระดับการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ ประชาชนเข้าร่วมในระดับมาก ที่ค่าเฉลี่ย 4.05

3.ระดับการมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ ประชาชนเข้าร่วมในระดับมาก ที่ค่าเฉลี่ย 3.99

4.ระดับการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล ประชาชนเข้าร่วมในระดับมาก ที่ค่าเฉลี่ย 3.88

5.รับการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวคลองภูมิในภาพรวมทุกขั้นตอน แสดงให้เห็นว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวทุกขั้นตอนอยู่ที่ค่ารวมเฉลี่ย 3.91 แสดงว่าอยู่ในระดับมาก

จากผลการศึกษาดังกล่าว วิเคราะห์ได้ว่า ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวทุกขั้นตอนในระดับมาก เนื่องจากคนที่เป็นสมาชิกชมรมจัดการท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นบุคคลที่เป็นแกนนำหมู่บ้านมีตำแหน่งทางสังคมเช่นผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ดังนั้นบทบาทในการเป็นผู้นำ จึงมีส่วนช่วยในการชักนำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวได้ ซึ่งชุมชนเองได้มีแนวทางในการจัดการตามหลักวิถีของกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนที่สร้างการมีส่วนร่วมด้วยการดึงกลุ่มที่สนใจในการจัดการท่องเที่ยวจากชุมชนและกลุ่มองค์กรต่างๆ เช่นกลุ่มสตรี กลุ่มอนุรักษ์ กลุ่มออมทรัพย์ เข้ามาพูดคุยชี้แจงถึงผลดีและผลเสียเพื่อให้มีการตัดสินใจร่วมกัน โดยผู้ที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกจัดการท่องเที่ยวจะต้องเป็นประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่บ้านสี่สอน

2) การมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นการวางแผนและการตัดสินใจ

ตารางที่ 16 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็น การวางแผนและการตัดสินใจของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยว

การมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็น การวางแผนและการตัดสินใจ	\bar{X}	S.D.	ระดับการมีส่วนร่วม
การร่วมประชุมวางแผนคึกกิจกรรม ท่องเที่ยว	3.47	.673	ปานกลาง
ร่วมวางแผนกำหนดขอบเขตเส้นทาง ท่องเที่ยว	3.70	.842	มาก
ร่วมพิจารณาผลตอบแทน/ผลประโยชน์ จากการท่องเที่ยว	3.93	.861	มาก
ร่วมจัดตั้งคณะกรรมการจัดการ ท่องเที่ยว	3.86	.711	มาก
ค่ารวมเฉลี่ย	3.74	.501	มาก

จากตารางที่ 16 ผลการศึกษาแสดงให้เห็นถึงระดับของการมีส่วนร่วมของผู้ตอบแบบสอบถามในการร่วมเสนอความคิดเห็น วางแผนและการตัดสินใจ พบว่า เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อแล้วกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ ผู้ตอบแบบสอบถามเข้าร่วมพิจารณาผลตอบแทนหรือผลประโยชน์ที่ได้รับจากการท่องเที่ยวล่องแก่งในระดับมาก ที่ค่าเฉลี่ย 3.93 ถัดมาผู้ตอบแบบสอบถามเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดตั้งคณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวในระดับมาก ที่ค่าเฉลี่ย 3.86 ผู้ตอบแบบสอบถามเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนกำหนดขอบเขตเส้นทางท่องเที่ยวในระดับมาก ที่ค่าเฉลี่ย 3.70 และผู้ตอบแบบสอบถามเข้าร่วมประชุมวางแผนคึกกิจกรรมท่องเที่ยวในระดับปานกลางที่ค่าเฉลี่ย 3.47 โดยระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเสนอความคิดเห็นวางแผนและการตัดสินใจอยู่ในระดับมาก ค่ารวมเฉลี่ย 3.74

จากระดับการมีส่วนร่วมเสนอความคิดเห็น วางแผนและการตัดสินใจในระดับมาก ประชาชนส่วนใหญ่เข้ามามีส่วนร่วมจัดการท่องเที่ยวด้วยเหตุจูงใจในเรื่องของผลตอบแทนหรือผลประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดการท่องเที่ยวมากที่สุด อันจะส่งผลให้ประชาชนในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อการจัดการท่องเที่ยว

3) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ

ตารางที่ 17 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยว

การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ	\bar{x}	S.D.	ระดับการมีส่วนร่วม
ร่วมพัฒนาพื้นที่ที่คลองและริมฝั่งคลองเพื่อการท่องเที่ยว	4.00	.951	มาก
ร่วมสำรวจสภาพพื้นที่เพื่อจัดการท่องเที่ยว	3.90	1.03	มาก
ร่วมดำเนินกิจกรรมท่องเที่ยวทุกด้าน	4.22	.852	มาก
ร่วมทำหน้าที่ให้บริการนำเที่ยว	4.13	.891	มาก
ร่วมพัฒนาเส้นทางศึกษาธรรมชาติ ทำป้ายบอกทาง	4.02	.889	มาก
ค่ารวมเฉลี่ย	4.06	.856	มาก

จากตารางที่ 17 ผลการศึกษาแสดงให้เห็นถึงระดับการมีส่วนร่วมของผู้ตอบแบบสอบถามในการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการเพื่อจัดการท่องเที่ยว พบว่าเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อแล้วผู้ตอบแบบสอบถามเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมท่องเที่ยวทุกด้านในระดับมาก ที่ค่าเฉลี่ย 4.22 ถัดมาผู้ตอบแบบสอบถามเข้าร่วมทำหน้าที่ให้บริการนำเที่ยวในระดับมาก ที่ค่าเฉลี่ย 4.13 ผู้ตอบแบบสอบถามเข้าร่วมพัฒนาเส้นทางศึกษาธรรมชาติ ทำป้ายบอกทางในระดับมาก ที่ค่าเฉลี่ย 4.02 ผู้ตอบแบบสอบถามเข้าร่วมพัฒนาพื้นที่คลองและริมฝั่งคลองในระดับมาก ที่ค่าเฉลี่ย 4.00 และผู้ตอบแบบสอบถามมีส่วนร่วมในการสำรวจสภาพพื้นที่เพื่อจัดการท่องเที่ยวในระดับมาก ที่ค่าเฉลี่ย 3.90 โดยประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติการในระดับมาก ที่ค่ารวมเฉลี่ย 4.06

จากระดับการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการในระดับมาก แสดงถึงประชาชนส่วนใหญ่เข้าร่วมจัดการท่องเที่ยวในทุกด้านมาก เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ในพื้นที่เป็นเกษตรกร แต่ละคนมีความถนัดในแต่ละด้านและมีภูมิปัญญาความรู้ที่ต่างกันเช่น ผู้ทำหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์นำเที่ยวถ้าจะเป็นผู้ที่เก็บมูลค้างคาวในถ้ำนำมาเป็นปุ๋ย เมื่อมีความคุ้นเคยกับเส้นทางและทัศนียภาพของถ้ำจึงมีความชำนาญในการนำนักท่องเที่ยวชมถ้ำ ผู้ทำหน้าที่นำเที่ยวล่องแก่งเป็นผู้ที่อาศัยอยู่

รึมน้ำจึงมีความรู้จักสภาพของสายน้ำลำคลองเป็นอย่างดี เป็นต้น อันจะส่งผลให้การจัดกิจกรรมทางการท่องเที่ยวมีความหลากหลายจากคนในชุมชนที่เข้ามาร่วมทำหน้าที่จัดกิจกรรมท่องเที่ยวนี้

4) การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์

ตารางที่ 18 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการแบ่งปันผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวล่องแก่งคลองภูมิ

การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์	\bar{X}	S.D.	ระดับการมีส่วนร่วม
นำรายได้จากการจัดท่องเที่ยวไปปรับภูมิทัศน์	3.94	.992	มาก
ได้รับการยอมรับจากคนในชุมชน	3.98	.923	มาก
ได้รับความรู้ใหม่ๆ จากการจัดการท่องเที่ยว	4.03	.874	มาก
ได้รับรายได้จากการจัดการท่องเที่ยว	4.01	.843	มาก
ค่ารวมเฉลี่ย	3.99	.696	มาก

จากตารางที่ 18 ผลการศึกษาแสดงให้เห็นถึงระดับการมีส่วนร่วมของผู้ตอบแบบสอบถามในการแบ่งปันผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวล่องแก่งคลองภูมิ พบว่า เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อแล้วผู้ตอบแบบสอบถามได้รับความรู้ใหม่ๆ จากการจัดการท่องเที่ยวในระดับมาก ที่ค่าเฉลี่ย 4.03 ถัดมาผู้ตอบแบบสอบถามได้รับรายได้จากการจัดการท่องเที่ยวในระดับมาก ที่ค่าเฉลี่ย 4.01 ถัดมาผู้ตอบแบบสอบถามได้รับการยอมรับจากคนในชุมชนในระดับมากที่ค่าเฉลี่ย 3.98 และผู้ตอบแบบสอบถามนำรายได้จากการจัดท่องเที่ยวไปปรับภูมิทัศน์ในระดับมาก ที่ค่าเฉลี่ย 3.94 โดยประชาชนมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ ในระดับมาก ที่ค่ารวมเฉลี่ย 3.99

จากระดับการมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ในระดับมากซึ่งตามหลักการของระดับการมีส่วนร่วมโดยทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นผลประโยชน์ในด้านวัตถุ ด้านสังคมหรือด้านส่วนบุคคลก็ตาม ย่อมส่งผลให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยจากผลการศึกษาพบว่าประชาชนได้รับผลประโยชน์ในด้านของความรู้ใหม่ๆ ในการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่มากที่สุด และด้านรายได้จากการจัดกิจกรรมซึ่งเป็นแรงจูงใจให้เข้าร่วมจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่เช่นกัน

5) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

ตารางที่ 19 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการติดตามและประเมินผล

การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล	\bar{X}	S.D.	ระดับการมีส่วนร่วม
ดูแลการใช้จ่ายเงินของกลุ่มเพื่อ การจัดการท่องเที่ยวล่องแก่งคลองภูมิ	3.93	.841	มาก
ร่วมติดตามการปฏิบัติงานตามแผน ในรอบปี	3.94	.855	มาก
เข้าร่วมแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการ ดำเนินงาน	3.76	.733	มาก
ค่ารวมเฉลี่ย	3.88	.689	มาก

จากตารางที่ 19 ผลการศึกษาแสดงให้เห็นถึงระดับการมีส่วนร่วมของผู้ตอบแบบสอบถามในการติดตามและประเมินผลการจัดการท่องเที่ยวล่องแก่งคลองภูมิ พบว่าเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อแล้ว ผู้ตอบแบบสอบถามเข้ามามีส่วนร่วมในการติดตามการปฏิบัติงานตามแผนในรอบปี ในระดับมาก ที่ค่าเฉลี่ย 3.94 ถัดมาผู้ตอบแบบสอบถามเข้าร่วมดูแลการใช้จ่ายเงินของกลุ่มเพื่อการจัดการท่องเที่ยวล่องแก่งคลองภูมิในระดับมาก ที่ค่าเฉลี่ย 3.93 และผู้ตอบแบบสอบถามร่วมแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานในระดับมากเช่นกัน ที่ค่าเฉลี่ย 3.76 โดยประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลในระดับมาก ที่ค่ารวมเฉลี่ย 3.88

จากระดับการมีส่วนร่วมในติดตามและประเมินผลที่พบว่าอยู่ในระดับมากซึ่งตามหลักการของระดับการมีส่วนร่วมโดยทั่วไป เมื่อประชาชนผู้เข้าร่วมสนใจในการติดตามผลของกรดำเนินกิจกรรม โดยประชาชนสนใจร่วมติดตามแผนการปฏิบัติงานประจำปีมากที่สุด ทำให้สามารถปรับเปลี่ยนแผนการทำงาน ได้รับการแก้ไขปัญหาและข้อบกพร่องต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติที่ผ่านมา ซึ่งจะช่วยให้การจัดการท่องเที่ยวมีความยั่งยืนได้จากความร่วมมือของคนในชุมชนนั่นเอง

3.3 ผลการศึกษาการมีส่วนร่วมในการหารูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับพื้นที่คลองภูมิ

รูปแบบการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยว

การศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่หมู่ 4 บ้านสีสอน ตำบลเขาพระ เป็นรูปแบบที่นำการท่องเที่ยวล่องแก่งมาใช้เป็นจุดขายเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว ซึ่งชุมชนและประชาชนในพื้นที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดการสิ่งแวดล้อมของพื้นที่และการจัดการท่องเที่ยวที่เน้นด้านการดูแลรักษา มีการเตรียมความพร้อมของพื้นที่ การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับพื้นที่ เช่น พื้นที่พักผ่อน การสร้างเรือนพัก การปรับสภาพภูมิทัศน์พื้นที่ให้เป็นค่านันทนาการ โดยมีการดำเนินการไปแล้วในบางส่วน จากเหตุผลดังกล่าวส่งผลถึงการศึกษาและพิจารณาถึงรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวที่มีบทบาทเป็นตัวกำหนดทิศทางรูปแบบการท่องเที่ยวของพื้นที่ศึกษาในปัจจุบัน

การศึกษาถึงรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวในพื้นที่บ้านสีสอน ได้พิจารณารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น จากทฤษฎีองค์ประกอบ 4 ด้านของการท่องเที่ยว ได้แก่ 1) องค์ประกอบด้านพื้นที่ที่มีธรรมชาติ วัฒนธรรม และชุมชน 2) องค์ประกอบด้านการจัดการที่มีการบริหารจัดการโดยชุมชน 3) องค์ประกอบด้านกิจกรรมการให้ความรู้ด้านการอนุรักษ์แก่นักท่องเที่ยวและคนในท้องถิ่น 4) องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วมที่คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพิจารณารูปแบบการจัดการที่เกิดขึ้นในพื้นที่ศึกษา สามารถบรรยายรูปแบบการจัดการตามรายละเอียดขององค์ประกอบพื้นฐานการท่องเที่ยวด้านต่างๆ ต่อไปนี้

1) องค์ประกอบด้านพื้นที่

การพิจารณาจากพื้นที่ท่องเที่ยวซึ่งเป็นพื้นที่จัดกิจกรรมท่องเที่ยวที่มีความเป็นธรรมชาติและส่วนประกอบของวิถีชีวิตวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับชาตินั้น การเลือกใช้พื้นที่สำหรับจัดกิจกรรมท่องเที่ยว มีการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ดี ทั้งระบบกำจัดขยะ น้ำเสีย ซึ่งชุมชนมีความเข้มแข็งในการพัฒนาพื้นที่เพื่อการใช้ประโยชน์ในการนำเที่ยว ชุมชนคำนึงถึงความสามารถในการรองรับพื้นที่ โดยจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาในแต่ละครั้ง เพื่อควบคุมไม่ให้เกิดการทำลายสภาพแวดล้อมและสามารถทำให้เกิดความประทับใจแก่นักท่องเที่ยว โดยมีแผนงานอนุรักษ์ฟื้นฟูพัฒนาสิ่งแวดล้อมและสังคมในพื้นที่ด้วย

2) องค์ประกอบด้านการจัดการ

การจัดการท่องเที่ยวให้ประสบความสำเร็จ มีการจัดทำรายการนำเที่ยวที่สามารถเสนอขายแก่นักท่องเที่ยวได้ทันทีและมีความถูกต้องของข้อมูลซึ่งรายการที่เสนอขายจะอยู่ในรูปแบบ แผ่นพับ ใบปลิวและสื่อโทรทัศน์ มีรายละเอียดของเส้นทางและกิจกรรม การปฏิบัติตัวให้มีพฤติกรรมที่เหมาะสมในการเข้าไปท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว รวมถึงการเตรียมของใช้ส่วนตัวที่ไม่รบกวนสภาพแวดล้อม

ในด้านมัคคุเทศก์ มีมัคคุเทศก์เพียงพอต่อการดูแลให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว จำนวนที่เหมาะสมคือ 1 คนต่อ 5 – 10 คน ให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว สำหรับการบริการด้านอื่นๆ ด้วยเช่น การจัดอาหาร ที่พัก พาหนะจะมีเจ้าหน้าที่ซึ่งได้แบ่งความรับผิดชอบแล้วอย่างชัดเจน

ด้านการจัดการขยะของเสียอันเกิดจากการนำเที่ยว จัดให้มีถังขยะรองรับตามจุดต่างๆ และมีการใช้ผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสม เช่น ไม่ใช้โฟมสำหรับบรรจุอาหาร การจัดอาหารและเครื่องดื่มถูกสุขลักษณะอนามัยไว้บริการแก่นักท่องเที่ยวซึ่งเป็นอาหารประจำถิ่นเป็นส่วนใหญ่

ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มีการเลือกใช้พาหนะที่มีความแข็งแรง สภาพดีและไม่บรรทุกน้ำหนักเกินกว่าที่กำหนด มีเจ้าหน้าที่ดูแลความปลอดภัยในทุกกิจกรรม เช่น เสื้อชูชีพและหมวกกันกระแทกสำหรับการล่องเรือ พายคายัค มีอุปกรณ์ปฐมพยาบาลพร้อม

3) องค์ประกอบด้านกิจกรรม

รูปแบบกิจกรรมที่สำคัญต่อการจัดการท่องเที่ยว เป็นกิจกรรมที่ทำให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้เรื่องของสิ่งแวดล้อม ได้รับประสบการณ์ในเรื่องธรรมชาติที่ทำให้เกิดจิตสำนึกที่ดีต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม โดยมีมัคคุเทศก์ซึ่งให้บริการนำเที่ยวเป็นผู้ทำหน้าที่สื่อความหมายธรรมชาติ เป็นผู้ที่มีความรู้ในกิจกรรมที่นำเที่ยว เช่นการพายเรือล่องแก่ง ความรู้เกี่ยวกับประวัติและตำนานถ้าศรีเกษร มีความชำนาญในการเดินชมถ้ำและพรรณไม้ มีความรู้เกี่ยวกับพื้นที่ บุคคล และวัฒนธรรมในพื้นที่เป็นอย่างดีซึ่งการดำเนินกิจกรรมส่งผลให้คนในท้องถิ่นมีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นประสบการณ์และความร่วมมือกันของประชาชนในพื้นที่นั้น

4) องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม

พิจารณาถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการท่องเที่ยวโดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนท้องถิ่นที่มีการนำเที่ยวเข้าไปในพื้นที่ การท่องเที่ยวที่มีอยู่เป็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีการวางแผนงาน การปฏิบัติงานร่วมกัน สนับสนุนให้คนในท้องถิ่นมีอาชีพและรายได้โดยการใช้บริการคนในพื้นที่มาดำเนินกิจกรรมท่องเที่ยว มีการร่วมทุนและถ่ายทอดความรู้แก่กันและมีการติดตามผลการดำเนินงานในทุกด้านร่วมกัน

ผลศึกษาจากการประชุมระดมความคิดเห็นที่ได้จากการจัดประชุมร่วมกับประชาชนในชุมชนประชาชนในพื้นที่จึงได้มีความเห็นร่วมกันเรื่องรูปแบบกิจกรรมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่เหมาะสม ซึ่งมีกิจกรรมบนฝั่งคลองและกิจกรรมในลำน้ำ ซึ่งรูปแบบกิจกรรมมีดังนี้

กิจกรรมบนฝั่งคลองที่ควรจัดให้มีมากที่สุดเรียงตามลำดับดังนี้คือ

1. กิจกรรมชมถ้ำศรีเกษร กิจกรรมชมพรรณไม้ กล้วยไม้ป่า
2. กิจกรรมปลูกป่า ปลูกต้นไม้ สวนสมุนไพร การกำจัดขยะ
3. กิจกรรมชมสวนเกษตร ผลไม้ ผลิตผลจากป่า
4. กิจกรรมพักแรมวิถีชาวบ้าน โฮมสเตย์และพักแรมด้วยเต็นท์
5. กิจกรรมเดินป่า ดูสัตว์ป่า ดูนก ดูผีเสื้อ

กิจกรรมในลำน้ำที่ควรจัดให้มีมากที่สุดเรียงตามลำดับดังนี้คือ

1. กิจกรรมล่องแก่งผจญภัย
2. กิจกรรมปลูกหญ้าแฝกริมตลิ่ง
3. กิจกรรมสร้างฝายกั้นน้ำ
4. กิจกรรมพายเรือ (แคนู/ คยัค)
5. กิจกรรมนั่งเรือชมทัศนียภาพสองฝั่งคลอง

รูปแบบกิจกรรมที่ผู้ศึกษาได้รวบรวมผ่านการนำเสนอของประชาชนในพื้นที่และเป็นกิจกรรมที่มีความเหมาะสมสำหรับพื้นที่โดยมีคณะกรรมการของชมรมท่องเที่ยวล่องแก่งถ้ำศรีเกษรและประชาชนในชุมชนร่วมกันเสนอเส้นทาง เป็น 3 เส้นทาง จึงควรมีรูปแบบดังต่อไปนี้

1. รูปแบบการทำกิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมด้วยการปลูกต้นไม้และหญ้าแฝกเพื่อเป็นการป้องกันตลิ่งโดนกัดเซาะและพังทลาย การทำกิจกรรมทำฝายชะลอน้ำ เพื่อร่วมกันปรับปรุงสภาพแหล่งท่องเที่ยวร่วมกับการพายเรือล่องแก่งผจญภัย

2. รูปแบบการชมสวนเกษตร สวนผลไม้และสวนสมุนไพรและการนำกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติเข้ามาเป็นกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวมาร่วมปลูกป่า ปลูกต้นไม้

3. รูปแบบการชมธรรมชาติ ชมถ้ำศรีเกษร ชมพันธุ์ไม้ สัตว์ป่า รับประทานอาหาร ประวัตินของแหล่งท่องเที่ยวร่วมกับการทำกิจกรรมพายเรือล่องแก่งผจญภัย อนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวคลองภูมิ ปลูกหญ้าแฝกริมตลิ่ง

ตัวอย่างเส้นทางตามผลสรุปการศึกษา

รูปแบบกิจกรรมท่องเที่ยวที่เกิดจากการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของประชาชนในพื้นที่ สามารถจัดเป็นเส้นทางท่องเที่ยวได้ 3 รูปแบบดังแสดงเป็นตารางดังนี้

ตารางที่ 20 ตัวอย่างรายการท่องเที่ยว

ระยะเวลา	เส้นทางตามผลสรุปการศึกษา	หมายเหตุ
เส้นทางที่ 1 2 ชั่วโมง	ท่องเที่ยวล่องแก่งคลองภูมิโดยชมรมล่องแก่งถ้ำศรีเกษร 1. การท่องเที่ยวล่องแก่งผจญภัย ■ ลงเรือบริเวณต้นน้ำคลองภูมิ ชมธรรมชาติสองฝั่งคลอง มีพรรณไม้ป่า ใบไม้สีทอง กัลว้ายไม้ ■ รับฟังตำนานหินขันหมาก ซึ่งเป็นเรื่องเล่าขานสืบต่อกันมาของนางศรีเกษร เป็นเกาะแก่งที่อยู่กลางลำน้ำเป็นรูปพานขันหมาก ■ ชมสวนผลไม้ การปลูกพืชเศรษฐกิจเชิงเดี่ยว บริเวณริมฝั่งร่วมกิจกรรมอนุรักษ์ปลูกหญ้าแฝก และเดินทางกลับที่พัก	- สามารถเดินทางท่องเที่ยวได้ทุกวัน - การจองล่วงหน้าเพื่อจัดเตรียมอาหารและอุปกรณ์ - เส้นทางมีให้เลือก 3 รูปแบบ และสามารถพักในแหล่งใดสามารถรับได้ทั้งเป็นหมู่คณะและครอบครัว
เส้นทางที่ 2 2 ชั่วโมงขึ้นไป	2. การท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ ■ เดินชมพรรณไม้ ชมป่าเบญจพรรณ และกิจกรรมปีนเขา ชมสวนผลไม้ สวนสมุนไพร ■ เดินทางชมถ้ำศรีเกษร รับฟังประวัตินางศรีเกษร ชมห้องต่างๆ ภายในถ้ำ ชมหินงอกหินย้อยและปากกลางถ้ำและเดินทางกลับและร่วมกิจกรรมปลูกป่า	

เส้นทางที่ 3 2 วัน 1 คืน	3. การท่องเที่ยวเชิงเกษตร ■ ชมป่าเบญจพรรณ กล้วยไม้ในธรรมชาติ เช่น กระจอก ค้างคาว นก ผีเสื้อ ■ เดินเที่ยวชมบรรยากาศธรรมชาติของป่าไม้ ■ ร่วมกิจกรรมปลูกป่า ■ ปั่นจักรยานชมสวนผลไม้ สวนสมุนไพร สวนเกษตรและสวนเศรษฐกิจพืชเชิงเดี่ยว ■ ร่วมกิจกรรมเรียนรู้การทำสวนเศรษฐกิจ ■ เลือกซื้อผลไม้จากชาวสวนเดินชมถ้ำศรีเกษร ■ รับฟังบรรยายประวัตินางศรีเกษรจากมัคคุเทศก์ท้องถิ่น ■ ล่องแก่งในสายน้ำคลองภูมิ ร่วมกิจกรรมสร้างฝายกั้นน้ำ/ปลูกหญ้าแฝกป้องกันตลิ่ง ■ ชมบรรยากาศสองฝั่งคลองและกิจกรรมผจญภัย นันทนาการและพักผ่อนวิถีชาวบ้านแบบโฮมสเตย์/เต็นท์พักแรม	

3.4 ผลการศึกษาการกำหนดรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวและแนวทางการบริหารจัดการท่องเที่ยว ล่องแก่งคลองภูมิ

จากการศึกษาการกำหนดรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวและแนวทางในการบริหารจัดการท่องเที่ยวล่องแก่งคลองภูมิพบว่า จากการที่ประชาชนในพื้นที่ที่ทราบถึงปัญหาและสาเหตุของปัญหาในพื้นที่จึงได้ร่วมกันเข้ามาดำเนินการแก้ไขปัญหาโดยมีการจัดตั้งคณะกรรมการของชุมชนเพื่อเข้ามาทำหน้าที่เป็นแกนนำให้กับประชาชนได้มีการจัดประชุมร่วมกันเพื่อรับทราบและแก้ไขปัญหาของพื้นที่ ซึ่งได้กำหนดจัดประชุมทุก 1 เดือน จากการสัมภาษณ์คณะกรรมการชุมชนในวันจัดประชุมทำให้ทราบรูปแบบการบริหารจัดการท่องเที่ยวตามแนวทางดังนี้

1) การจัดประชุมแลกเปลี่ยนสถานการณ์ชุมชน มีการกำหนดเป้าหมายวัตถุประสงค์ กรอบและแนวทางในการจัดการสิ่งแวดล้อมและการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน โดยร่วมพูดคุย แลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น การเข้าร่วมกิจกรรมจัดการสิ่งแวดล้อมและด้านการท่องเที่ยวของชุมชนเพื่อให้มีความชัดเจนและมีความเข้าใจไปในแนวทางเดียวกัน

2) การประชุมทบทวน กรอบ แนวทางและเป้าหมายในการจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว โดยในการประชุมครั้งสุดท้าย (นางสาวปิยะนุช คงสง, เจ้าหน้าที่กรมทรัพยากรน้ำภาค 9) ได้เข้าร่วมประชุมและให้คำแนะนำเกี่ยวกับกระบวนการจัดการทรัพยากรน้ำ ทำให้ได้แนวทางในการแก้ไขปัญหาในด้านต่างๆ สำหรับปัญหาทางด้านเศรษฐกิจที่สำคัญซึ่งพบว่าประชาชนประสบปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตรในช่วงหน้าแล้งเนื่องจากไม่มีการวางแผนการใช้น้ำในพื้นที่ การประชุมทบทวนกิจกรรมให้สอดคล้องกับสถานการณ์สิ่งแวดล้อมและสถานการณ์ท่องเที่ยวในพื้นที่ พบว่าประชาชนยังขาดความรู้ด้านเทคโนโลยีใหม่ๆ ในการประกอบอาชีพเนื่องจากไม่ได้มีการส่งเสริมความรู้ใหม่ๆ ให้กับประชาชน เมื่อขาดการส่งเสริมและการพัฒนาอาชีพ ด้านค่าแรงงานยังไม่เพียงพอต่อการยังชีพสาเหตุจากประชาชนเองไม่มีการวางแผนในการใช้จ่ายเงิน การเลือกงานอาชีพของประชาชนทำให้เกิดการว่างงานในชุมชน การประกอบอาชีพทางด้านการเกษตรที่ราคาพืชผลทางการเกษตรไม่คุ้มค่ากับการลงทุนเนื่องจากเกษตรกรทำผลผลิตทางการเกษตรไม่ตรงกับความต้องการของตลาดและยังขาดการสนับสนุนจากภาครัฐในการประกอบอาชีพอีกด้วย ทั้งหมดนี้จึงทำให้ประชาชนต้องมีหนี้สินจากการกู้เงินนอกระบบในอัตราดอกเบี้ยสูง มีหนี้สินจากการกู้เงินธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) ผลผลิตทางการเกษตรต่อไร่น้ำเนื่องจากไม่มีการวางแผนการผลิต ไม่มีศูนย์จำหน่ายสินค้าผลิตภัณฑ์

ชุมชนขาดการรวมกลุ่มกันจึงทำให้ถูกเอารัดเอาเปรียบในการขายพืชผลทางการเกษตร ตลอดจนถึงความร่วมมือของคนในพื้นที่และการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

3) การสำรวจเส้นทางธรรมชาติเพิ่มเติมให้ชัดเจนมากขึ้นและกำหนดจุดที่สำคัญหรือจุดที่น่าสนใจในการท่องเที่ยว โดยสำรวจเพิ่มเติม ได้แก่ เส้นทางท่องเที่ยวพายเรือล่องแก่งผจญภัยสำรวจพื้นที่สวนยางพารา สวนเกษตร สวนผลไม้ ฝ่ายหินธรรมชาติ พื้นที่สำหรับการปลูกหญ้าแฝกริมฝั่งและที่พักแบบโฮมสเตย์ สำรวจเส้นทางเรียนรู้การปลูกพืชเศรษฐกิจ การทำปุ๋ยหมักและน้ำหมักชีวภาพจากมูลวัว พื้นที่สำหรับการทำกิจกรรมปลูกป่าและเส้นทางท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ การเดินป่าชมพันธุ์ไม้ สัตว์ป่าที่มีในธรรมชาติ วิธีชีวิตชาวบ้านการเก็บของป่า น้ำผึ้งป่า เทียวชมถ้ำศรีเกษร การนำมูลค้างคาวมาเป็นปุ๋ย สำหรับใส่ต้นไม้ สวนผลไม้ สวนเกษตรเชิงเดี่ยวและพื้นที่สำหรับทำกิจกรรมการปลูกป่า เป็นต้น

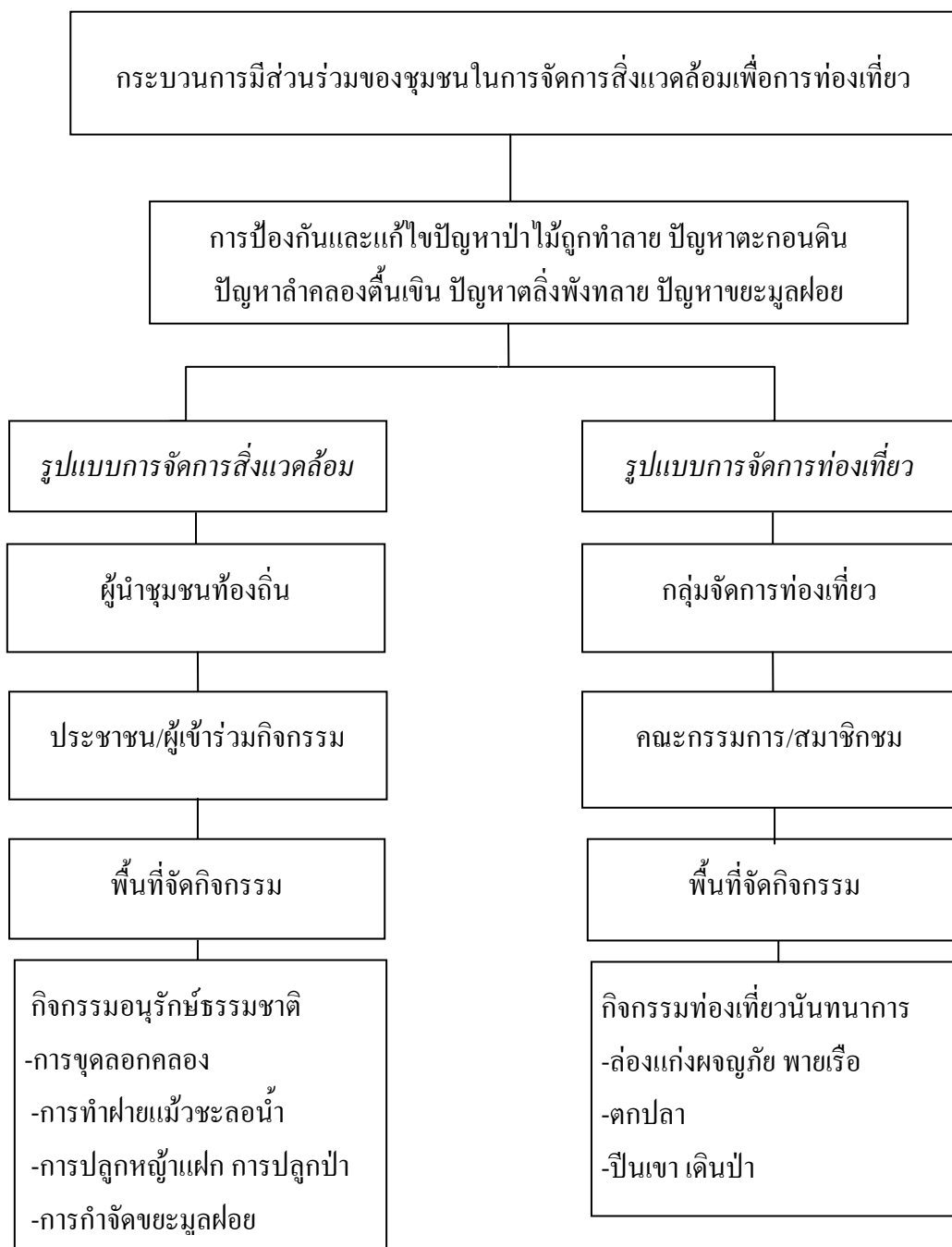
4) การกำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสม เป็นการกำหนดรูปแบบของกิจกรรมเพื่อการอนุรักษ์ การเสนอให้มีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาเป็นจุดขายเพิ่มเติมให้แก่นักท่องเที่ยว การถ่ายทอดความรู้ที่สืบทอดกันมาให้กับเยาวชนในพื้นที่ เช่น เรื่องของการทำปุ๋ยชีวภาพจากมูลวัว การปลูกต้นไม้ที่ส่งเสริมกันสำหรับพืชในแปลงเกษตร การถนอมอาหารตามแบบของท้องถิ่น การริเริ่มกิจกรรมใหม่ๆ เช่น การเปิดให้นักท่องเที่ยวเข้าพักและเรียนรู้วิถีชีวิตทางการเกษตร การทำสวนยางพารา การทำสวนผลไม้ การเรียนรู้เรื่องสมุนไพรพื้นบ้านที่ใช้เป็นอาหารและใช้เป็นยารักษาโรค

สำหรับโครงสร้างของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวและกิจกรรมการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวที่ได้มีการประชุมระดมความคิดเห็นจากประชาชน ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้แก่ชมรมจัดการท่องเที่ยวล่องแก่งถ้ำศรีเกษร คณะกรรมการ สมาชิกชมรม ได้ให้ข้อคิดเห็นร่วมกันออกแบบรูปแบบของโครงสร้างชุมชนที่เหมาะสมในการจัดกิจกรรมนรงค์รักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เกิดการอนุรักษ์และกระตุ้นให้ประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลรักษาและเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มหรือฝ่ายที่เข้ามาเป็นองค์กรของพื้นที่ ดังได้แสดงเป็นภาพของโครงสร้างดังนี้

โครงสร้างของชุมชนในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว

โครงสร้างและกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับการจัดการสิ่งแวดล้อมของ
คลองเพื่อการท่องเที่ยวพื้นที่

โครงสร้างการจัดการสิ่งแวดล้อมและการจัดการท่องเที่ยว

ภาพที่ 5 โครงสร้างการจัดการสิ่งแวดล้อมและจัดการท่องเที่ยว

1) การจัดการท่องเที่ยวของชมรมล่องแก่งถ้ำศรีเกษร

การจัดการท่องเที่ยวโดยชมรมล่องแก่งถ้ำศรีเกษรซึ่งเป็นเครือข่ายแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสีสอน ตำบลเขาพระอำเภอ รัตภูมิ จังหวัดสงขลา โดยแหล่งท่องเที่ยวนี้เกิดจากการรวมตัวของชาวบ้านที่มองเห็นศักยภาพของพื้นที่ มีภูเขา มีถ้ำ มีลำธารที่คดเคี้ยวสวยงาม มีพื้นที่สาธารณะ ดังนั้นในการจัดการด้านการท่องเที่ยวของชมรมล่องแก่ง-ถ้ำศรีเกษรจึงได้ใช้หลักการในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติโดยคนในชุมชน โดยได้เริ่มก่อตั้งเมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม 2551 เนื่องจากเชื่อว่าพื้นที่ของชุมชนมีศักยภาพทางด้านการท่องเที่ยวจากทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในพื้นที่และเป็นจุดเด่นที่สามารถนำมาส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวได้ กิจกรรมการท่องเที่ยวล่องแก่งของชมรมล่องแก่งถ้ำศรีเกษรจึงเป็นอีกทางเลือกให้กับนักท่องเที่ยวที่เป็นชาวไทยในจังหวัดสงขลาและจังหวัดใกล้เคียงรวมไปถึงชาวต่างชาติที่อยากเดินทางเข้ามาสัมผัสธรรมชาติและกิจกรรมการท่องเที่ยวในอีกแง่มุมหนึ่ง จากระยะทางจากตัวเมืองหาดใหญ่ถึงบ้านสีสอนประมาณ 40 กิโลเมตร และจากถนนใหญ่เข้าไปยังแหล่งท่องเที่ยวอีก 2 กิโลเมตร ทำให้การท่องเที่ยวในพื้นที่สามารถทำได้โดยภายในหนึ่งวัน การกำหนดเส้นทางท่องเที่ยวโดยสามารถใช้รถจักรยานปั่นเที่ยวชมสวนผลไม้ด้วยระยะทางใกล้ๆ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้มีความใกล้ชิดกับธรรมชาติเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวอีกลักษณะหนึ่งซึ่งเป็นการตอบสนองของชมรมในอนาคต การท่องเที่ยวที่นี้เกิดจากความร่วมมือของชาวบ้านจากหมู่บ้านที่รวมตัวกันเป็นชมรมและระดมเงินทุนร่วมกันในครั้งแรกมีการระดมเงินทุนได้เป็นเงิน 400,000 บาท เพื่อเป็นทุนในการบริหารจัดการโดยเริ่มจากแบ่งงบในการจัดซื้อเรือสำหรับล่องแก่งจำนวน 10 ลำ และนำมาพัฒนาภูมิทัศน์บริเวณถ้ำศรีเกษร ด้านภาคเอกชนในพื้นที่ให้ความร่วมมือในการบริจาคเงินเพื่อปรับสภาพถนนเป็นการชั่วคราว ซึ่งความสามัคคีที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของคนส่วนใหญ่ซึ่งจะให้นักท่องเที่ยวได้รับถึงความรู้สึกอุ่นใจในความปลอดภัยและมิตรไมตรีในฐานะเจ้าของบ้านที่ดี หลังจากมีการจัดการท่องเที่ยวมาแล้ว 6 เดือนต่อมาชมรมได้เปิดรับให้มีการลงหุ้นเพิ่มจากระยะแรกที่มีสมาชิกทั้งหมด 180 ราย เก็บค่าหุ้นได้ กว่า 7 แสนบาท หุ้นละ 1,000 บาท โดยนำเงินมาซื้อเรือยักจำนวน 20 ลำ สร้างบ้านแบบโฮมสเตย์จำนวน 2 หลัง สร้างห้องน้ำห้องส้วม ปรับภูมิทัศน์ ผลจากการดำเนินการ 6 เดือนแรกสามารถคืนค่าหุ้นให้สมาชิกได้ 50% และในปีที่สอง สามารถคืนค่าหุ้นให้แก่สมาชิกได้ทั้งหมด ผลกำไรที่ได้รับปันผลคืนให้กับสมาชิกหุ้นละ 1,000 บาท และเป็นค่าดำเนินการของชมรมให้แก่คณะกรรมการ 15 % ส่วนของการแบ่งปันผลประโยชน์กลับคืนสู่ชุมชน โดยชมรมล่องแก่งถ้ำศรีเกษรได้แบ่งปันผลประโยชน์ดังนี้

1. ให้นักการศึกษาแก่เด็กนักเรียน โรงเรียนบ้านเขาพระ จำนวน 20 ทุน ทุนละ 1,000 บาท เป็นเงิน 20,000 บาท

2. ให้เงินช่วยเหลือคนชราในชุมชนจำนวน 60 คน คนละ 500 บาท เป็นเงิน 30,000 บาท โดยแบ่งเงินจากผลกำไรในการดำเนินกิจการเพียงร้อยละ 10 มาเป็นเงินช่วยเหลือดังกล่าว

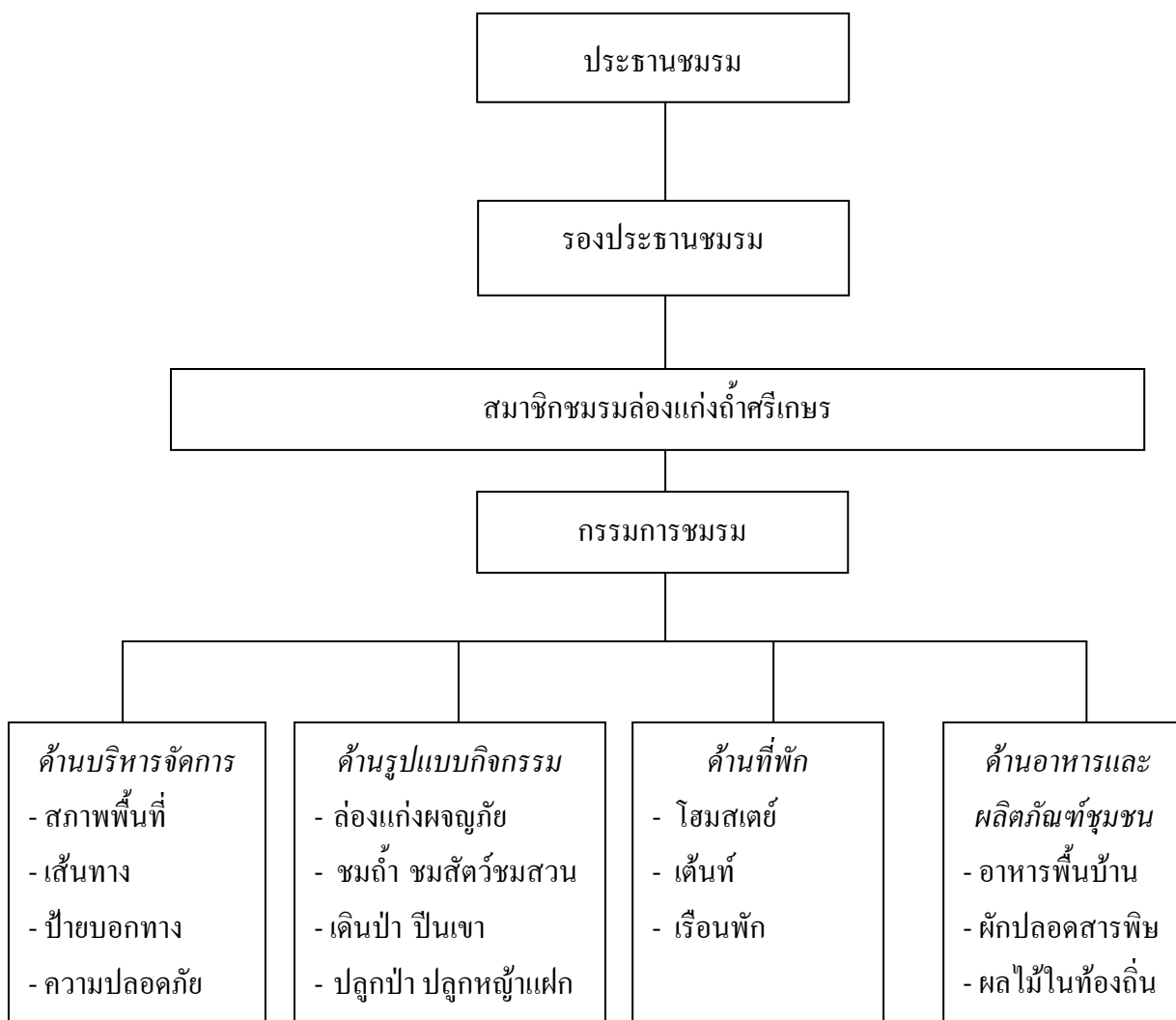
3. ส่งสมาชิกชมรมที่มีตำแหน่งกรรมการเข้ารับการอบรมพัฒนา เพิ่มพูนความรู้ด้านการท่องเที่ยวแก่คนในชุมชน รวมถึงการเดินทางเข้าร่วมงานด้านการตลาดกับหน่วยงานภาครัฐเช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เป็นต้น และในปัจจุบันชมรมท่องเที่ยวล่องแก่งถ้ำศรีเกษรได้ระดมทุนเพิ่ม มีสมาชิกเข้าร่วมหุ้นจำนวน 814 หุ้น และมีเงินทุนหมุนเวียนภายในชมรมจำนวน 814,000 บาท

2) โครงสร้างคณะกรรมการชมรมล่องแก่งถ้ำศรีเกษร

ชมรมล่องแก่งถ้ำศรีเกษร เกิดจากการรวมกลุ่มของประชาชนในพื้นที่หมู่ 4 บ้านสีสอน ตำบลเขาพระ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา โดยการชักชวนของผู้ใหญ่บ้านและแกนนำชุมชน โครงสร้างของกลุ่มจึงประกอบไปด้วยบุคคลหลากหลายอาชีพและหลากหลายสถานะ กรรมการของชมรมบางคนมีหลายบทบาทหน้าที่ในหมู่บ้าน ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีการรวมตัวของผู้นำชุมชนทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่น ประธานชมรมล่องแก่งถ้ำศรีเกษร นอกจากจะรับหน้าที่เป็นประธานชมรมแล้ว ยังเป็นผู้ใหญ่บ้าน เป็นแกนนำชุมชน และกรรมการคนอื่นๆ ก็ยังมีที่ เป็นผู้นำอย่างเป็นทางการ เช่น เป็นผู้ช่วยฝ่ายปกครอง ดังรายชื่อต่อไปนี้

1. คุณพินิจ ฤทธิกาญจน์	ประธานกรรมการ(ผู้ใหญ่บ้าน)
2. คุณสมภพ สุคนธ์สีลกุล	รองประธานและเหรัญญิก
3. คุณนำฟี ขอบงาม	กรรมการและประชาสัมพันธ์(ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน)
4. คุณเชิดศักดิ์ โส๊ะสันสี่ะ	กรรมการและประชาสัมพันธ์
5. คุณอุดมวิทย์ เอ็งฉ้วน	รองประธานกรรมการ(ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน)
6. คุณมะแอ บาวกุล	กรรมการ(นำเที่ยวล่องแก่ง)
7. คุณอะหรี ฟ้ากสัน	กรรมการ(จัดการที่พัก)
8. คุณก่อดีเหยาะ บาวกุล	กรรมการ(พนักงานบัญชี)
9. คุณพโยค สิงหังค์	กรรมการ(มีคฤหาสน์นำเที่ยวชมถ้ำ)
10. คุณสาย สุพรรณ	กรรมการ(นำเที่ยวล่องแก่ง)
11. คุณสมมาตร คำขุน	กรรมการ(ด้านความปลอดภัย),(อพป.หมู่บ้าน)
12. คุณวิโรจน์ เสียงเพราะ	กรรมการ
13. คุณปราโมทย์ กสิกุล	กรรมการ
14. คุณเอียด ฟ้ากสัน	กรรมการ
15. คุณอำนาจ ทองตาชู	กรรมการ

โครงสร้างบริหารชมรมล่องแก่งถ้ำศรีเกษร

ภาพที่ 6 โครงสร้างบริหารงานของชมรมล่องแก่งถ้ำศรีเกษร

3) การจัดสรรงบประมาณและรายได้

งบประมาณในการก่อตั้งชมรมในระยะแรกมาจากการระดมทุนจากชาวบ้านหมู่ 4 บ้านสีสอน ตำบลเขาพระ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา จำนวน 118 ครอบครัว ปัจจุบันมีทั้งหมด 814 หุ้น หุ้นละ 1,000 บาท คิดเป็นเงิน 814,000 บาท ได้รับงบประมาณเพิ่มเติมจากโครงการ SML ของหมู่บ้านในการปรับปรุงภูมิทัศน์และได้มาจากการจัดเลี้ยงน้ำชา รับบริจาคจากชาวบ้านและบุคคลทั่วไป เพื่อมีทุนหมุนเวียนในการรองรับนักท่องเที่ยวที่จะเพิ่มขึ้นในอนาคต ซึ่งในปัจจุบันมี

นักท่องเที่ยวเฉลี่ย 500 คนต่อเดือน มีรายได้เฉลี่ยประมาณ 60,000 บาทต่อเดือน ซึ่งจากการลงสำรวจพื้นที่และสัมภาษณ์พบว่าประเภทของนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวแบ่งได้เป็น

- ผู้สูงอายุจากชมรมต่างๆ
- ข้าราชการ
- นิสิต นักศึกษา
- นักเรียน
- แม่ค้า
- ประชาชนทั่วไป
- ชาวต่างชาติ

รายได้จากชมรมท่องเที่ยวแก่งฉ่ำศรีเกษรจะมีการปันผลกำไรคืนสู่สมาชิก โดยแบ่งสัดส่วน

ดังนี้

- ปันผลคืนสมาชิกร้อยละ 50
- คณะกรรมการทั้ง 15 คน ร้อยละ 15
- พนักงานทั้งหมดร้อยละ 25
- บริจาค ได้แก่ ทุนการศึกษาเด็กเรียนดี ยากจน คนชรา คนทุพพลภาพร้อยละ 10
- จัดซื้อเรือประมาณ 60 ลำ ลำละ 15,000 บาท คิดเป็นเงิน 900,000 บาท

4) การประชาสัมพันธ์

จากการศึกษาพบว่าภายในชมรมได้มีกิจกรรมการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวดังนี้

- ติดแผ่นป้ายไว้นิตตามจุดต่างๆ
- ใช้สื่อโฆษณาทางวิทยุ โทรทัศน์และทางเว็บไซต์
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ให้การสนับสนุนเอกสารแผ่นพับ

เผยแพร่ประชาสัมพันธ์และส่งเสริมศักยภาพให้แหล่งท่องเที่ยวแก่งฉ่ำศรีเกษรเป็นที่รู้จักแห่งใหม่ของ จ.สงขลา สนับสนุนการพัฒนาบุคลากรด้านการบริการท่องเที่ยวซึ่งเป็นประชาชนในพื้นที่ โดยเฉพาะภาคเกษตรที่ท้องถิ่นที่มีหน้าที่ต้องคอยดูแลนักท่องเที่ยวตลอดเส้นทาง ทั้งทางบกและทางน้ำ จึงต้องเน้นความปลอดภัยเป็นหลัก จะให้ผู้ประกอบการท่องเที่ยวจัดโปรแกรมท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่เพิ่มขึ้นอีกทาง

- บอกต่อจากนักท่องเที่ยวที่เคยมาใช้บริการหรือจากสมาชิกภายในชมรม
- การเข้าร่วมงานส่งเสริมการท่องเที่ยวกับหน่วยงานภาครัฐเอกชน

จากการศึกษารูปแบบกิจกรรมที่ได้ร่วมกันเสนอความคิดเห็นของคนในชุมชนและคณะกรรมการชุมชน เห็นได้ว่าลักษณะทางสังคมของชุมชนบ้านสี่สอน เป็นสังคมที่ค่อนข้างเปิด

ทุกคนมีบทบาทร่วมกันทางการบริหารชุมชน มีการร่วมหุ้น รวมทุนกันจัดตั้งกลุ่มเพื่อการจัดการท่องเที่ยวซึ่งเป็นกิจกรรมที่คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับถิ่นฐานมีอยู่มากเนื่องจากส่วนใหญ่เป็นผู้อยู่อาศัยดั้งเดิม ทำให้การจัดรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยว ด้านการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับชุมชน เช่นการพัฒนาด้านกายภาพของพื้นที่สาธารณะ การจัดกิจกรรมชุมชนตามเทศกาลงานประเพณีต่างๆ จะมีกรรมการชุมชนและประชาชนเข้ามาร่วมกันจัดการในทุกส่วนจึงทำให้สามารถเกิดรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับพื้นที่ชุมชนได้

แนวทางที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมจัดการท่องเที่ยว

แนวทางการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อเข้ามาจัดการการท่องเที่ยวให้เป็นอย่างต่อเนื่องที่ได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชน โดยกำหนดแนวทางดังนี้

1) การส่งเสริมให้ประชาชนเข้าร่วมเป็นกรรมการบริหารจัดการท่องเที่ยวคือกำหนดหน้าที่ให้กลุ่มชุมชนได้มีการจัดทำระบบข้อมูลนักท่องเที่ยว การจัดให้มีสวัสดิการชุมชนโดยแบ่งเงินปันผลที่ได้ของชมรมเพื่อให้เป็น สวัสดิการแก่คนชรา คนพิการและเป็นทุนการศึกษาให้กับเด็กนักเรียนที่เรียนดีแต่ขาดทุนทรัพย์

2) การส่งเสริมให้ประชาชนเข้าร่วมเป็นเจ้าของที่ดูแลและปฏิบัติงานการจัดการท่องเที่ยว ส่งเสริมอาชีพ เช่นการจำหน่ายอาหาร ส่งเสริมให้ประชาชน ครอบครัวสามารถพึ่งพาตนเองได้ เป็นอาชีพตามความต้องการของชุมชนหลังจากการเปิดกิจกรรมท่องเที่ยว ประชาชนมีอาชีพเสริมเช่นการจำหน่ายอาหารให้กับนักท่องเที่ยว การบริการพายเรือให้นักท่องเที่ยวล่องแก่ง และการนำเที่ยวในถ้ำ การอบรมให้ความรู้แก่แม่ค้าเทศก์รุ่นเยาว์เพื่อเพิ่มทักษะแก่เยาวชนในพื้นที่ และเกิดการเพิ่มรายได้จากการนำนักท่องเที่ยวชมถ้ำและนำล่องแก่ง

3) การส่งเสริมให้ประชาชนเข้าร่วมพัฒนาสภาพแวดล้อมของคลองภูมิ โดยในด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน การปรับปรุงสภาพแวดล้อมของฝั่งคลองให้น้ำไหลได้สะดวก การจัดภูมิทัศน์เพื่อสร้างพื้นที่แบ่งส่วนท่องเที่ยวและปรับปรุงสภาพแวดล้อมรอบๆ ถ้ำน้ำและถ้ำให้สวยงาม การสร้างฝายชะลอน้ำ เพื่อกักเก็บน้ำในการใช้ประโยชน์และจัดกิจกรรมท่องเที่ยว - การเก็บขยะโดยประชาชนและเยาวชนในพื้นที่ เข้ามาช่วยกันจัดเก็บดูแลความ สะอาดของพื้นที่ในหมู่บ้านและบริเวณที่จัดกิจกรรมการท่องเที่ยว

4) การส่งเสริมให้ประชาชนเข้าร่วมบริหารจัดการท่องเที่ยวกิจกรรมล่องแก่งให้โอกาสเข้าร่วมเป็นสมาชิกของชมรมและร่วมลงทุนเป็นหุ้นส่วนของชมรมและรับเงินปันผลเป็นรายได้เสริม

5) การประสานความร่วมมือกับองค์กรภายนอก

- ภาครัฐได้แก่ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ร่วมมือในการประชาสัมพันธ์ทางสื่อ
ด้านต่างๆ ให้ทราบและรู้จักแหล่งท่องเที่ยว

- ภาคเอกชน จากรายการสารคดีของสถานีโทรทัศน์ช่องต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมใน
มิติทางเศรษฐกิจในรูปแบบของการโฆษณาประชาสัมพันธ์ส่งเสริมการท่องเที่ยว

6) ความร่วมมือภายในหมู่บ้านและชุมชนซึ่งประชาชนในชุมชนได้ร่วมมือกันกับ
หน่วยงานของรัฐในพื้นที่ เช่น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น โรงเรียนในหมู่บ้านได้ให้คำแนะนำ
และส่งเสริมให้ประชาชนได้ศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น ได้รับความร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐและ
จากกลุ่มอาชีพในท้องถิ่นเอง ในการสนับสนุนเบี้ยยังชีพแก่ผู้สูงอายุ ผู้พิการ มีจัดตั้งศูนย์ส่งเสริม
การเรียนรู้ การอนุรักษ์กิจกรรม ประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นให้กับลูกหลานโดยมีอาจารย์ใหญ่
และครูโรงเรียนประถมศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมและให้คำแนะนำแก่ชุมชนอยู่เสมอ จึงสามารถ
ก่อให้เกิดศูนย์เรียนรู้อาชีพตามความถนัดของแต่ละคนและสร้างให้ชุมชนเข้มแข็งจากการมีส่วน
ร่วมของประชาชน การจัดตั้งกลุ่มเยาวชนบำเพ็ญประโยชน์และกลุ่มกีฬาซึ่งช่วยลดปัญหา
อาชญากรรมและการแพร่ระบาดของยาเสพติดได้มาก

7) ร่วมกันกำหนดกฎเกณฑ์ขึ้นเป็นการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่าไม้ โดยจัดตั้ง
อาสาสมัครพิทักษ์ป่าชุมชนขึ้น เพื่อให้อาสาสมัครเหล่านี้คอยทำหน้าที่ดูแลเป็นหูเป็นตาให้กับ
ชุมชนไม่ให้เกิดการตัดไม้ทำลายป่าในพื้นที่ของตน นอกจากนี้ยังมีการจัดกิจกรรมปลูกป่าชุมชน
ปลูกหญ้าอ้อยป้องกันการชะล้างพังทลายของหน้าดิน

8) จัดประชุมคณะกรรมการและสมาชิกทุกเดือนเพื่อร่วมกันปรึกษาหารือ แลกเปลี่ยน
ต่างๆ ในด้านสภาพแวดล้อมของพื้นที่ การดำเนินการจัดกิจกรรมท่องเที่ยว ซึ่งจะช่วยให้สามารถ
แก้ไขปัญหาต่างได้ทันที่ รวมถึงการคิดรูปแบบกิจกรรมใหม่ๆ ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของ
ชุมชนพื้นที่ การจัดการและพิจารณาของคณะกรรมการชมรมท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความยั่งยืนในการ
จัดการท่องเที่ยว

ปัญหาและข้อเสนอแนะ

ตารางที่ 21 ประเด็นความคิดเห็น จำแนกตามความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่

ประเด็นความคิดเห็น	รูปแบบกิจกรรม	กิจกรรม	ข้อเสนอแนะ
1.พื้นที่อนุรักษ์ที่ชุมชนเห็นว่าเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมในการทำกิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	เป็นการสำรวจพื้นที่ในชุมชนที่พบปัญหาเสื่อมโทรมหรือพื้นที่ที่ถูกทำลายและยังไม่ได้รับการแก้ไข	-เดินเท้าสำรวจพื้นที่คลองและริมฝั่ง/พื้นที่ป่าไม้ -ล่องเรือสำรวจสภาพของคลอง	จัดให้มีการสำรวจพื้นที่ที่คลองและริมฝั่งคลอง/พื้นที่สวน/พื้นที่ป่าไม้อย่างสม่ำเสมอ
2.กิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่ชุมชนเห็นว่าเหมาะสมกับพื้นที่	ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและประชาชนในพื้นที่จัดกิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	-ทำฝายอนุรักษ์น้ำ -ขุดลอกคลอง -ปลูกหญ้าแฝก/ ปลูกป่า -กำจัดขยะ ปฏิภูม	จัดกิจกรรมอนุรักษ์ตามสภาพของพื้นที่และกำหนดวันจัดกิจกรรมประจำปี
3.การระดมเงินทุนและจัดสรรเงินเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อม	จัดตั้งกลุ่มสหกรณ์เพื่อนำรายได้บางส่วนมาสนับสนุนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	-การบริจาคเงิน -การบริจาควัสดุสิ่งของ	จัดตั้งสหกรณ์ร้านค้าหมู่บ้าน โดยมีนโยบายกันเงินเข้าร่วมกลุ่มอนุรักษ์ฯ
4.การพัฒนาความรู้ความสามารถของประชาชนในชุมชนเรื่องสิ่งแวดล้อม	ร่วมกับหน่วยงานภาครัฐสนับสนุนให้ประชาชนได้รับความรู้ความเข้าใจเรื่องสิ่งแวดล้อม	-การจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องสิ่งแวดล้อม -นำผู้แทนชุมชนไปศึกษาดูงานในพื้นที่อนุรักษ์อื่นๆ	ประชาชนทุกเพศทุกวัยควรมีความเข้าใจและมีจิตสำนึกในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมในพื้นที่

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษา

1. การจัดเก็บขยะและสิ่งปฏิกูลในพื้นที่ควรจัดให้ประชาชนมีความรับผิดชอบไม่ทิ้งขยะลงในแหล่ง โดยประสานกับหน่วยงานภาครัฐจัดหาพื้นที่ในการจัดเก็บและกำจัดขยะของเสียออกจากชุมชน เนื่องจากชุมชนยังไม่มีพื้นที่สำหรับจัดการขยะเหล่านี้
2. การให้ความรู้ความเข้าใจด้านสิ่งแวดล้อมกับประชาชนในพื้นที่ทุกกลุ่มตั้งแต่ระดับเยาวชนจนถึงผู้สูงอายุ โดยร่วมกับ อบต.ในพื้นที่และหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องเข้ามาช่วยด้านการให้ความรู้
3. ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนในพื้นที่ที่ยังไม่ได้เข้ามาเป็นสมาชิกของชมรมสมัครเข้าร่วมเป็นสมาชิกโดยมีการชี้แจงให้เห็นถึงผลดีและผลเสียในการจัดการสิ่งแวดล้อมและการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่
4. รูปแบบกิจกรรมควรเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ร่วมกับกิจกรรมนันทนาการ
5. การจัดตั้งกลุ่มสหกรณ์เพื่อส่งเสริมให้มีการสนับสนุนการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมของพื้นที่

บทที่ 4

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษา กระบวนการมีส่วนร่วม ของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม เพื่อการท่องเที่ยว โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมคลองภูมิ เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวล่องแก่งคลองภูมิ เพื่อศึกษา การมีส่วนร่วมในการ หารูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยว ที่เหมาะสมกับพื้นที่คลองภูมิ และเพื่อ ศึกษา การกำหนดรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวและแนวทางการบริหารจัดการท่องเที่ยวล่องแก่งคลองภูมิ กลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้คือ ประชาชนในพื้นที่บ้านหมู่ 4 ตำบลเขาพระ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา จำนวน 178 คน ครัวเรือน สถิติที่ใช้ในการวิจัยคือ สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาวิจัยแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มเจ้าหน้าที่ของรัฐและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่ ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่กรมทรัพยากรน้ำ เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลเขาพระ ผู้ใหญ่บ้านบ้านสี่สอน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านสี่สอน รองประธานชมรมล่องแก่ง ถ้ำศรีเกษร ประธานกลุ่มแม่บ้านจัดการท่องเที่ยว ตัวแทนกลุ่มจัดการที่พักโฮมสเตย์ ตัวแทนกลุ่มร้านค้าหมู่บ้าน กรรมการชมรมท่องเที่ยวล่องแก่ง รวม 15 คน ใช้วิธีเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ และ 2) กลุ่มประชาชนทั่วไป ประกอบด้วยตัวแทนครัวเรือนจำนวน 178 ครัวเรือน ใช้วิธีการเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม เหตุผลที่แบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 2 กลุ่มเนื่องจากมีความเกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อมคลอง เพื่อการท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน กล่าวคือกลุ่มเจ้าหน้าที่ของรัฐและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการท่องเที่ยว เป็นกลุ่มที่ให้การสนับสนุน ดำเนินการจัดกิจกรรมและเข้าร่วมการทำกิจกรรมของชุมชน ส่วนกลุ่มประชาชนทั่วไปเป็นกลุ่มที่ชมรมจัดการท่องเที่ยวต้องการให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม ซึ่งสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

4.1 สรุปผลการศึกษา

4.2 อภิปรายผลการศึกษา

4.3 ข้อเสนอแนะ

4.1 สรุปผลการศึกษา

ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมคลองภูมิ

จากการสำรวจสภาพพื้นที่ทั่วไปของ บ้านสีสอน ตำบลเขาพระ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา พบว่าสภาพพื้นที่ที่ใช้ในการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวล่องแก่ง บ้านสีสอน หมู่ที่ 4 มีเนื้อที่รวมทั้งสิ้นประมาณ 6,550 ไร่ ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบเชิงเขาบริเวณรอบนอกพื้นที่หมู่บ้าน ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่สวนปลูกยางพาราและสวนผลไม้ซึ่งมีพื้นที่ราว 100 ไร่ สายน้ำคลองรัตนภูมิหรือคลองภูมิที่เป็นเส้นทางสายน้ำที่มีความไหลเชี่ยว คดโค้ง สวยงาม เหมาะแก่กิจกรรมล่องแก่ง ที่มีระยะทางล่องแก่งประมาณ 7 กิโลเมตร ซึ่งผู้ศึกษาได้สำรวจสภาพพื้นที่และกำหนดพิกัด จุดท่องเที่ยวในพื้นที่ที่น่าสนใจตลอดเส้นทางของคลองและริมฝั่งคลองรวมทั้งสิ้น 12 จุดดังนี้

1. ป้ายชื่อแหล่งท่องเที่ยว 2. ป้ายชี้บอกทาง 3. สะพานคอนกรีตและอ่างเก็บน้ำ 4. ที่พักและบ้านพักแบบโฮมสเตย์ 5. ถ้ำศรีเกษร 6. สวนยางพารา 7. ฝายหินธรรมชาติ 8. จุดจับปลาน้ำจืด 9. ป่าไม้ 10. สวนผลไม้ 11. สวนสมุนไพร 12. จุดลงเรือ

ด้านข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบ ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จากข้อมูล พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 51.1 และเป็นเพศชายร้อยละ 48.9 ช่วงอายุที่มีจำนวนมากที่สุดคือช่วงอายุระหว่าง 31 – 40 ปี ร้อยละ 34.8 รองลงมาคือช่วงอายุ 41 – 50 ปี ร้อยละ 20.8 ถัดมาคือช่วงอายุระหว่าง 51 – 60 ปี ร้อยละ 18.0 ช่วงอายุ 21 – 30 ปี ร้อยละ 15.2 และช่วงอายุ น้อยกว่า 20 ปี ร้อยละ 11.2 อาชีพของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกร ร้อยละ 41.0 รองลงมาคืออาชีพรับจ้าง ร้อยละ 29.2 ถัดมาประกอบอาชีพค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว ร้อยละ 19.1 และอาชีพอื่นๆ ร้อยละ 10.7 ระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่อยู่ใน ระดับการศึกษาไม่เกินประถมศึกษา ร้อยละ 49.4 รองลงมาชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายหรือประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ร้อยละ 35.4 ถัดมาระดับการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น หรือประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นต้น ร้อยละ 10.7 และระดับปริญญาตรี ร้อยละ 4.5 ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีรายได้ระหว่าง 5,001 – 10,000 บาท ร้อยละ 52.8 รองลงมามีรายได้ระหว่าง 10,001 – 15,000 บาท ร้อยละ 28.7 ถัดมามีรายได้ต่ำกว่า 5,000 บาท ร้อยละ 12.9 และมีรายได้มากกว่า 15,000 บาท ร้อยละ 5.6 ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในพื้นที่เป็นระยะเวลา 41 – 50 ปี ร้อยละ 28.7 รองลงมาอาศัยอยู่ในพื้นที่เป็นระยะเวลา 31 – 40 ปี ร้อยละ 25.8 ถัดมาอาศัยอยู่ในพื้นที่เป็นระยะเวลา 21 – 30 ปี

ร้อยละ 14.6 อาศัยอยู่ในพื้นที่เป็นระยะเวลา 10 – 20 ปี ร้อยละ 5.6 และอาศัยอยู่ในพื้นที่เป็นระยะเวลาน้อยกว่า 10 ปี ร้อยละ 4.5

การมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมคลองภูมิได้มาจากการตอบแบบสอบถามและการสัมภาษณ์ ซึ่งรูปแบบของการมีส่วนร่วมมี 4 ด้าน ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุปัญหาสิ่งแวดล้อม การมีส่วนร่วมในการวางแผน การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานและรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินและติดตามผล สรุปได้ดังนี้

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมของคลองภูมิทุกขั้นตอนโดยภาพรวมระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 3.90 เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยเป็นรายชื่อเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากที่สุดดังนี้

1) การมีส่วนร่วมในการวางแผน ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.03 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .892 แสดงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนอยู่ในระดับมาก

2) การมีส่วนร่วมในการประเมินและติดตามผล ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.88 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .774 แสดงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนอยู่ในระดับมาก

3) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานและรับผลประโยชน์ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.87 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .802 แสดงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนอยู่ในระดับมาก

4) การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุปัญหาสิ่งแวดล้อม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.83 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .721 แสดงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนอยู่ในระดับมาก

ผลการศึกษา จากการศึกษาและการ ประชุมระดมความคิดเห็นของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยว พบว่า มีการแบ่งขั้นตอนการศึกษาออกเป็น 4 ด้านสรุปได้ดังนี้

1) ด้านการมีส่วนร่วมค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาสิ่งแวดล้อมมีการจัดตั้งกลุ่มองค์กรต่างๆ ในพื้นที่ เช่น กลุ่มอนุรักษ์น้ำ กลุ่มอนุรักษ์ป่า เพื่อเข้ามาร่วมกันแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ ผู้ประชาชนส่วนใหญ่มีความสนใจเข้าร่วมสำรวจและเก็บข้อมูลของปัญหาสิ่งแวดล้อมในระดับมาก

2) ด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินงาน มีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบของกลุ่มต่างๆ ที่ได้จัดตั้งกลุ่มแล้วทำหน้าที่ ดูแลรักษาน้ำในลำคลอง ดูแลรักษาป่าไม้ ดูแลรักษาความสะอาดของพื้นที่ โดยร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เข้ามาร่วมวางแผนงานซึ่งทำให้การเข้าร่วมกำหนดกฎเกณฑ์ การทำกิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการกำหนดแนวทาง ในการติดตามผล รวมถึง การจัดสรรงบประมาณเพื่อใช้จัดการสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ตามแผนงานซึ่งประชาชนเข้าร่วมในระดับมาก

3) ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานและร่วมรับผลประโยชน์ ประชาชน ร่วมกันจัดกิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในพื้นที่เช่นกิจกรรม ทำฝายอนุรักษ์น้ำ กิจกรรมปลูก หญ้าแฝกป้องกันตลิ่ง กิจกรรมปลูกป่า ดันน้ำ กิจกรรมเก็บขยะรักษาความสะอาดพื้นที่ โดย ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมในระดับมาก

4) ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินและติดตามผล ประชาชนร่วมประชุมติดตาม ผลการปฏิบัติงานในรอบปีที่ผ่านมาเพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาระดับปัญหา ปรับปรุง เปลี่ยนแปลง การดำเนิน กิจกรรม ซึ่งกำหนดไว้ทุก 6 เดือน โดยเข้ามาติดตามการดำเนินงานกิจกรรมอนุรักษ์คลองภูมิ มากที่สุด และนอกจากนี้มีการมอบหมายหน้าที่ เพื่อร่วมกันติดตามและประเมินผลจากการดำเนินงาน ซึ่ง ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมในระดับมาก

ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวล่องแก่งคลองภูมิ

ผลการศึกษา การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวได้ จากแบบสอบถามและการ สัมภาษณ์ ซึ่งแบบรูปแบบของการมีส่วนร่วม มี 4 ด้าน ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการเสนอความ คิดเห็น การวางแผนและการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ การมีส่วนร่วมในการ แบ่งปันผลประโยชน์และการมีส่วนร่วมในการประเมินและติดตามผล สรุปได้ดังนี้

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวโดยภาพรวม ระดับการมีส่วนร่วม ของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 3.91 เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยเป็น รายข้อเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากที่สุดดังนี้

1) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.06 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ .856 แสดงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนอยู่ในระดับมาก

2) การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.99 ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐานเท่ากับ .696 แสดงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนอยู่ในระดับมาก

3) การมีส่วนร่วมในการประเมินและติดตามผล ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.88 ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐานเท่ากับ .689 แสดงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับมาก

4) การมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็น การวางแผนและการตัดสินใจ ค่าเฉลี่ย เท่ากับ 3.74 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .501 แสดงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับมาก

ผลการศึกษา จากการศึกษาและการประชุมระดมความคิดเห็นการมีส่วนร่วมของ ประชาชนในการจัดการท่องเที่ยว 4 ขั้นตอนได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมในการ เสนอความคิดเห็นการ

วางแผนและการตัดสินใจ 2) การมีส่วนร่วมในการ ปฏิบัติการ 3) การมีส่วนร่วมในการ แบ่งปันผลประโยชน์ และ 4) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล สรุปได้ดังนี้

1.การมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นการวางแผนและการตัดสินใจ

การมีส่วนร่วมเสนอความคิดเห็น วางแผนและการตัดสินใจ อยู่ในระดับมาก ประชาชนส่วนใหญ่เข้ามามีส่วนร่วมจัดการท่องเที่ยวด้วยเหตุจูงใจในเรื่องของผลตอบแทนหรือผลประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดการท่องเที่ยวมากที่สุด อันจะส่งผลให้ประชาชนในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อการจัดการท่องเที่ยว

2.การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ

ประชาชนให้ความสนใจในการร่วม ในการปฏิบัติการ อยู่ในระดับมาก แสดงถึงประชาชนส่วนใหญ่เข้ามามีส่วนร่วมจัดการท่องเที่ยว ในทุกด้านมาก เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ในพื้นที่เป็นเกษตรกรแต่ละคนมีความถนัดในแต่ละด้านและมีภูมิปัญญาความรู้ที่ต่างกันเช่น ผู้ทำหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์ นำเที่ยวถ้าจะเป็นผู้ที่มี ความคุ้นเคยกับเส้นทางและทัศนียภาพของถ้ำจึงมีความชำนาญในการนำนักท่องเที่ยวชมถ้ำเป็นต้น อันจะส่งผลให้การจัดการกิจกรรมทางการท่องเที่ยวมีความหลากหลายจากคนในชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วมทำหน้าที่จัดการกิจกรรมท่องเที่ยวนี้

3.การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์

ประชาชนให้ความสำคัญเข้าร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ในระดับมากซึ่งการมีส่วนร่วมโดยทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นผลประโยชน์ในด้านวัตถุ ด้านสังคมหรือด้านส่วนบุคคลก็ตาม ย่อมส่งผลให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยจากผลการศึกษาพบว่าประชาชนได้รับผลประโยชน์ในด้านของความรู้ใหม่ๆ ในการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่มากที่สุดและด้านรายได้จากการจัดการกิจกรรมซึ่งเป็นแรงจูงใจให้เข้าร่วมจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่เช่นกัน

4.การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลในระดับมากซึ่ง เมื่อประชาชนผู้เข้าร่วมสนใจในการติดตามผลของการดำเนินกิจกรรม โดยประชาชนสนใจร่วมติดตามแผนการปฏิบัติงานประจำปีมากที่สุด ทำให้สามารถปรับเปลี่ยนแผนการทำงาน ได้รับการแก้ไขปัญหาและข้อบกพร่องต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติที่ผ่านมา ซึ่งจะช่วยให้การจัดการท่องเที่ยวมีความยั่งยืนได้จากความร่วมมือของคนในชุมชนนั่นเอง

การมีส่วนร่วมในการหารูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับพื้นที่ คลองภูมิ

จากผลการศึกษา พบว่ารูปแบบของกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมควรเป็นกิจกรรมที่มีความเป็น กิจกรรมท่องเที่ยวเชิง ธรรมชาติผสมผสานกับกิจกรรม อนุรักษ์ธรรมชาติ มีมัคคุเทศก์ท้องถิ่นที่มีความชำนาญพื้นที่ให้ความรู้และดูแลความปลอดภัย นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ เรื่องของสิ่งแวดล้อมและสร้างประสบการณ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อให้เกิดจิตสำนึกที่ดี ต่อสังคมโดยชุมชนร่วมกันวางแผนงาน ดำเนินงาน สนับสนุน อธิปไตยในท้องถิ่นและมีการ ติดตามผลการจัดกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งได้รูปแบบการจัดกิจกรรมจากประชาชนในชุมชนที่ ร่วมนำเสนอเส้นทาง 3 เส้นทางคือ

1. รูปแบบกิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมร่วมกับกิจกรรมพายเรือล่องแก่งผจญภัย
2. รูปแบบท่องเที่ยวชมสวนเกษตร สวนผลไม้และสวนสมุนไพรร่วมกับกิจกรรม ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
3. รูปแบบการท่องเที่ยวชมธรรมชาติร่วมกับกิจกรรมพายเรือล่องแก่งผจญภัย

การกำหนดรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวและแนวทางการบริหารจัดการ ท่องเที่ยวล่องแก่งคลองภูมิ

แนวทางการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อเข้ามาจัดการการท่องเที่ยวให้เป็นไป ตามแผนงาน ความคิดเห็นของกลุ่มและประชาชนในพื้นที่ ที่ได้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็นในการ ร่วมแสดงความคิดเห็น วางแผนงาน การปฏิบัติงาน การแบ่งปันผลประโยชน์และการประเมินและ ติดตามผลอย่างต่อเนื่อง ได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชนโดย ได้กำหนดแนวทาง ส่งเสริมให้ ประชาชนเข้าร่วมเป็นกรรมการบริหารจัดการท่องเที่ยว ส่งเสริมให้ประชาชนเข้าร่วมเป็นเจ้าหน้าที่ ดูแลและปฏิบัติงานการจัดการท่องเที่ยว ส่งเสริมให้ประชาชนเข้าร่วมพัฒนาสภาพแวดล้อมของ คลองภูมิส่งเสริมให้ประชาชนเข้าร่วมบริหารจัดการท่องเที่ยวกิจกรรมล่องแก่ง ประสานความ ร่วมมือกับองค์กรภายนอกร่วมมือภายในหมู่บ้านและชุมชนร่วมกันกำหนดกฎเกณฑ์การทำงานและ มอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบให้แก่แต่ละกลุ่ม ส่งผลให้ชุมชนและประชาชนเกิดการสร้างจิตสำนึก ในการอนุรักษ์พื้นที่ของตน และการกำหนดให้มีการ จัดประชุมคณะกรรมการและสมาชิกทุกเดือน เพื่อร่วมกัน ปรึกษาหารือ แก้ไขปัญหาข้อบกพร่องและการวางแผนงานตลอดจนการปรับเปลี่ยน แผนงานตามที่ได้กำหนดไว้ในทุก 6 เดือน

4.2 อภิปรายผลการศึกษา

การศึกษา กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวที่สวนนั้น กรณีศึกษาคลองภูมิ ตำบลเขาพระ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัด ดงขลา ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ได้อย่างเหมาะสมโดยสามารถมี 4 ประเด็นดังนี้

ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมคลองภูมิ

การศึกษาสภาพพื้นที่ ที่ใช้ในการจัดกิจกรรมท่องเที่ยว ล่องแก่ง บ้านสีสอน หมู่ที่ 4 มีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบเชิงเขาบริเวณรอบนอกพื้นที่หมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ปลูกสวนยางพาราและสวนผลไม้ สัตว์ป่า เช่นกระรอก นกและค้างคาวที่อาศัยอยู่ภายในถ้ำในพื้นที่ มีประโยชน์ในการผสมเกสรทำให้มีผลผลิต เป็นผลไม้ชนิดต่างๆ เพื่อส่งจำหน่ายยังท้องตลาด มีสายน้ำคลอง รัตนภูมิหรือคลองภูมิที่เป็นสายน้ำที่มีความไหลเชี่ยว คดโค้ง สวยงามเหมาะแก่การจัดกิจกรรมท่องเที่ยวล่องแก่งและมีแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงามและน่าสนใจจากการร่วมสำรวจพื้นที่รวม 12 จุด ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ป่าไม้ ถ้ำ แหล่งท่องเที่ยว เกษตรสวนผลไม้และแหล่งท่องเที่ยวคลอง แหล่งตกปลา ซึ่งสภาพเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ประชาชนในพื้นที่บ้านสีสอนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ประกอบกับสภาพพื้นที่ภูมิประเทศที่มีฝน มีการปลูกยางพาราและทำสวนผลไม้ในพื้นที่เดียวกัน ใช้น้ำประปาภูเขาจากน้ำตกแล ะน้ำจากคลองภูมิมาใช้ในการทำการเกษตร เกิดการจัดตั้งองค์กรชุมชน องค์กรบริหารส่วนตำบล มีการร่วมมือกันแก้ไขปัญหาจากภาครัฐและภาคเอกชนเพื่อให้ชุมชนมีคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เพื่อให้ชุมชนเรียนรู้และเข้าใจตนเอง มีการสำรวจข้อมูลปัญหาและ ศักยภาพเพื่อกำหนดอนาคตและทิศทางการพัฒนาตนเองเป็นศูนย์กลางประชานับถือศาสนาพุทธและศาสนาอิสลามและอาศัยอยู่ร่วมกันด้วยความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งจากข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคล แสดงให้ทราบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุอยู่ในช่วง 31 – 40 ปี ทั้งนี้เป็นผู้ที่อยู่ในวัยแรงงานหรือวัยหนุ่มสาว ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เนื่องจากในพื้นที่เหมาะต่อการทำการเกษตรและเป็นอาชีพดั้งเดิมของท้องถิ่น ระดับการศึกษาส่วนใหญ่อยู่ในระดับไม่เกินประถมศึกษา มีรายได้ระหว่าง 5,001 – 10,000 บาท ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เป็น ระยะเวลาไม่ต่ำกว่า 30 ปี ซึ่งรับทราบความเป็นมาเป็นไปและความเปลี่ยนแปลงของชุมชนของตนมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีความรักและหวงแหนบ้านเกิดของตน จากผลการศึกษา พบว่า กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการ

จัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อ การท่องเที่ยวขึ้น ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ในการสำรวจและเก็บข้อมูล ปัญหาสิ่งแวดล้อมมากที่สุด เนื่องจากในพื้นที่ประสบปัญหาน้ำท่วมในหน้าฝน จากน้ำที่ไหลมาจาก เทือกเขาและมีน้ำลดลงในช่วงหน้าแล้ง ประชาชนจึงให้ความสนใจในเรื่องการจัดการทรัพยากรน้ำ และเรื่องการป้องกันการบุกรุกป่าและตัดต้นไม้อันเป็นสาเหตุหลักที่จะทำให้เกิดน้ำท่วม และเพื่อให้ มีน้ำเพียงพอต่อการอุปโภคบริโภคและการใช้น้ำเพื่อการจัดกิจกรรมทางการท่องเที่ยวได้ตลอด ทั้งปี ปัญหาน้ำกัดเซาะตลิ่งเป็นอีกเรื่องหนึ่งที่ประชาชนเข้ามาร่วมกันป้องกันและแก้ไข โดยได้มีการ จัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์คลอง และเลือกบุคคลเป็นกรรม การเพื่อร่วม ทำกิจกรรมสำรวจคลองทุก 1 เดือน ร่วมกันปลูกหญ้าแฝกริมตลิ่ง ทำฝายป้องกันน้ำกัด ดเซาะซึ่งได้ประโยชน์ หลายด้านคือนอกจาก ป้องกันตลิ่งแล้วยังสามารถเก็บกัก ก้นน้ำชะลอน้ำไว้เพื่อนำมาใช้ในการเกษตรและการจัดกิจกรรม ท่องเที่ยวล่องแก่งได้อีกด้วย ในการเข้าร่วมทำกิจกรรมของประชาชนนั้น ทำให้เกิดการจัดการด้าน สิ่งแวดล้อมที่เกิดปัญหา ในพื้นที่ได้หลายเรื่อง ได้แก่ ปัญหาน้ำท่วม ปัญหาการพังทลายของที่ดิน ริมตลิ่ง ปัญหาการกัดเซาะ ปัญหาลำคลองตื้นเขิน ปัญหาความขุ่นข้นของน้ำ เมื่อมีการจัดกิจกรรม อนุรักษ์ขึ้น จึงทำให้เกิดความร่วมมือของ ประชาชนในพื้นที่ เกิดความเข้าใจ ความช่วยเหลือและ ความรักสามัคคีกันในหมู่บ้านด้วย ในภาพรวมแล้วกล่าวได้ว่า ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วม ในการจัดการสิ่งแวดล้อมทุกขั้นตอน เป็นที่น่าพึงพอใจที่แสดงว่าประชาชนได้ให้ความสนใจ เอาใจใส่ถึงปัญหาและสาเหตุของสิ่ง แวดล้อมของพื้นที่ ซึ่ง แตกต่าง กับ งานวิจัยของ (จิรายุ ทองเขาอ่อน 2537) กล่าวว่า ระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ เกษตรกรกลุ่ม ตัวอย่างมีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำอยู่ในระดับต่ำ โดยขั้นตอนของการ มีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์มีค่าเฉลี่ยตามเกณฑ์กำหนดมากที่สุด รองลงมาเป็นการมีส่วนร่วม ในการดำเนินการ มีส่วนร่วมในการปรึกษาหารือและมีส่วนร่วมในการประสานงาน เรียงตามลำดับ

การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาสิ่งแวดล้อม

ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการสำรวจและเก็บข้อมูลปัญหาสิ่งแวดล้อม มากที่สุด เนื่องจากประชาชนในพื้นที่รับทราบถึงปัญหาของสิ่งแวดล้อมในพื้นที่และต้องการเข้ามาร่วมกัน จัดการแก้ไข ซึ่งสอดคล้องกับงาน วิจัยของ (กุลชาติ ภัคธนกกุล 2550) การมีส่วนร่วมของประชาชน ในการบริหารจัดการลุ่มน้ำแม่สา ประชาชนมีส่วนร่วม ในการปรึกษาค้นคว้าหาปัญหา มากกว่า ด้านอื่นรองลงมาคือร่วมดูแลอนุรักษ์ รักษาแหล่งน้ำและการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ เช่นนำน้ำที่ใช้แล้วกลับมาใช้ใหม่และสอดคล้องกับ งานวิจัยของ (วรพัทธ์ เลอสิทธิลักษณ์ 2547) ที่กล่าวว่า ชาวบ้านมีส่วนร่วมในขั้นตอนของ การค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหามากที่สุด เนื่องจากเป็นขั้นตอนที่สามารถทำได้ด้วยตนเอง โดยที่ไม่ต้องรอการเข้าร่วมกับหน่วยงานและ องค์กรอื่นๆ ส่วนในด้านอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นการวางแผน /ตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรม หรือ

โครงการ การลงทุนปฏิบัติกิจกรรมหรือโครงการและการติดตาม และประเมินผล ชาวบ้านสามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้น้อยมากเพราะหน่วยงานภาครัฐและองค์กรไม่ค่อยให้โอกาสชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมเท่าที่ควร

มีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดการสิ่งแวดล้อม

ประชาชน มีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดการสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับมาก ประชาชนต้องการให้มีการดำเนินกิจกรรมที่เป็นไปตามกรอบ แนวคิดที่ได้ร่วมกันเสนอความคิดเห็น ซึ่งแตกต่างกับงานวิจัยของ (จุฑารัตน์ จริยาอุดม 2549) จากการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาพื้นที่สีเขียวให้เป็นตลาดน้ำบางน้ำผึ้ง ในด้านการวางแผนการพัฒนาอยู่ในระดับต่ำ ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหา ปัญหาและสาเหตุของปัญหาภายในชุมชน และ มีส่วนร่วมในการตัดสินใจกำหนดความต้องการของชุมชนตลอดจนมีส่วนในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการ สำหรับด้านดำเนินการพัฒนาและด้านประเมินผลการพัฒนาพบการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับต่ำ พบนัยสำคัญของการดำเนินการเป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยการสนับสนุนทรัพยากร วัสดุอุปกรณ์และแรงงานซึ่งกรณีนี้เป็นการบริหารจัดการของหน่วยงานและใช้งบประมาณจาก อบต.บางน้ำผึ้งเป็นขั้นตอนการกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการและแนวทาง การดำเนินงานซึ่งหน่วยงาน อบต. เป็นผู้กำหนด และสอดคล้องกับงานวิจัยของ (พรพิมล ปาฐะเดชะ 2550) การมีส่วนร่วมประชุมสิ่งแวดล้อมศึกษา เป็นการเตรียมชุมชนให้เกิดการเรียนรู้และมีความพร้อมมากขึ้นในการเข้าร่วมจัดทำแผนการดำเนินการที่สะท้อนความเป็นจริงของชุมชนในลักษณะ Bottom Up Planning รวมทั้งในการเข้าร่วมในกระบวนการปฏิบัติการพัฒนาชุมชนด้วย มีการสอบถาม พูดคุย สืบถาม สังกัด ประชุมกลุ่มย่อย สัมมนา อบรม ตัวอย่างเช่น กลุ่มอนุรักษ์และพัฒนาป่า ทำหน้าที่ด้านการปกป้องคุ้มครอง ดูแลรักษาการใช้ประโยชน์ทรัพยากรของชุมชน กลุ่มพัฒนาป่าเพื่อชีวิต ทำหน้าที่ฟื้นฟู เพิ่มคุณภาพและคุณค่าของป่า ซึ่งกลุ่มดังกล่าวจะมีการประชุมกันเดือนละ 1 ครั้งเพื่อพูดถึงเรื่องการดำเนินงานของกลุ่ม วิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละครั้ง

มีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานและรับผลประโยชน์

ประชาชนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานและรับผลประโยชน์ในระดับมาก โดยเข้ามามีส่วนร่วมดูแลรักษาป่าไม้เพื่อให้มีน้ำใช้อย่างพอเพียง ในชุมชนมากที่สุดซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (นงนภัส ปันเจริญ 2551) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามโครงการและแผนงานการจัดการสิ่งแวดล้อมสองฝั่งลำน้ำแม่สะลาบอยู่ในระดับมาก ต่างจาก (วิชัย สกุนา 2541) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามโครงการและแผนงานการจัดการสิ่งแวดล้อมสองฝั่งลำน้ำแม่สะลาบอยู่ในระดับปานกลางเนื่องจากลักษณะการประกอบอาชีพของชุมชนมีความแตกต่างกัน ประชาชน

ที่ไม่ประกอบอาชีพและประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไปมีจำนวนมากและมีเวลาในการเข้าร่วมทำกิจกรรมซึ่งแตกต่างจากงานวิจัยของ (วรพัตร์ เลอสิทธิลักษณ์ 2547) ชาวบ้านสามารถเข้าไปร่วมได้น้อยและในบางชั้นตอนชาวบ้านไม่มีส่วนร่วมเลยเนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่จะเข้าร่วมในชมรมหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมรายได้มากกว่าและสมาชิกที่ดูแลด้านสิ่งแวดล้อมส่วนใหญ่จะเป็นระดับผู้นำชุมชนและเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐมากกว่าเช่น เจ้าหน้าที่ใน อบต. เจ้าหน้าที่สำนักงานสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

มีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

ประชาชนมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลในระดับมาก โดยเข้าร่วมติดตามการดำเนินกิจกรรมอนุรักษ์คลองภูมิมากที่สุด เนื่องจากประชาชนต้องการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ให้เป็นไปตามแผนงาน ซึ่งแตกต่างกับงานวิจัยของ (นงนภัศ ปันเจริญ 2551) ประชาชนมีส่วนร่วมในการแต่งตั้งตัวแทนของชุมชนเข้าร่วมตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อมสองฝั่งลำน้ำแม่สะลาบในระดับปานกลาง เนื่องจากการตรวจสอบและประเมินผลการจัดการสิ่งแวดล้อม มักเป็นการดำเนินการเชิงกระบวนการที่จะต้องมีการเตรียมการที่ชัดเจน ผลการศึกษาจึงสะท้อนให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมในการตรวจสอบและประเมินผลการจัดการสิ่งแวดล้อมสองฝั่งลำน้ำแม่สะลาบในระดับปานกลางเนื่องจากแม้ประชาชนจะมีส่วนร่วมรับรู้ในการจัดสรรงบประมาณ การดำเนินงานต่างๆ และมีส่วนร่วมวางแผนตัดสินใจในการทำกิจกรรม ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมการจัดการสิ่งแวดล้อม แต่ไม่ได้มีการแสดงความคิดเห็นและแนะนำเกี่ยวกับกิจกรรมการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ทำอยู่ ซึ่งแตกต่างกับงานวิจัยของ (วรพัตร์ เลอสิทธิลักษณ์ 2547) การมีส่วนร่วมในขั้นตอนของการติดตามและประเมินผล จะเห็นได้ว่าชาวบ้านสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนนี้น้อยมาก เนื่องจากขั้นตอนของการติดตามประเมินผลจะเป็นของหน่วยงานภาครัฐมากกว่า โดยที่ชาวบ้านไม่เคยได้รับการเชิญชวนให้เข้าร่วมในขั้นตอนนี้เลย สำหรับระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม จากผลการศึกษาพบว่า ประโยชน์ด้านการจัดการท่องเที่ยว เนื่องจากอาชีพหลักของประชาชนเป็นการทำการเกษตร มีการประกอบอาชีพเสริมด้วยการจัดการท่องเที่ยวที่สามารถเพิ่มรายได้ให้กับประชาชนในพื้นที่ได้เป็นอย่างดี ได้แก่ การจมน้ำเที่ยว การจำหน่ายผลิตผลทางการเกษตร การจำหน่ายอาหาร พื้นบ้าน การให้เช่าที่พักแรม การนำเที่ยวชมธรรมชาติ ชมถ้ำบริการพายเรือและจำหน่ายสินค้าที่ผลิตภายในหมู่บ้าน จึงส่งผลให้ประชาชนเข้ามาร่วมเป็นสมาชิกชมรมจัดการท่องเที่ยว จากผลประโยชน์และผลกำไรที่ได้รับจากการจัดกิจกรรมท่องเที่ยว ซึ่งนับได้ว่าเป็นการกระตุ้นให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมให้เกิดการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม

เพื่อการ ท่องเที่ยว ร่วมเป็นเจ้าบ้านที่ ดีต้อนรับนักท่องเที่ยวและผู้มาเยือนสร้างความประทับใจ ในความเป็นเจ้าบ้านของพวกเขา

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมทุกขั้นตอน

ประชาชนมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมทุกขั้นตอนในระดับ มาก ซึ่งประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมใจขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในการวางแผนโดยมีค่าเฉลี่ยสูงสุด แตกต่างกับงานวิจัยของ (ปรีชา แสงโชติ 2552) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อม ของประชาชนมีค่าเฉลี่ย อยู่ในระดับปานกลาง เปรียบเทียบการมีส่วนร่วมตามลักษณะประชากร พบว่าเพศชายสูงกว่าเพศหญิง อายุระหว่าง 36-45 ปี ระดับการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี ผู้มีรายได้ ระหว่าง 20,001- 30,000 บาท ผู้มีอาชีพเกษตรกรรม มีค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมในการจัดการ สิ่งแวดล้อมสูงที่สุดและการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมใน 5 ด้าน พบว่าด้านผลประโยชน์ ของการมีส่วนร่วมมีค่าเฉลี่ยสูงสุด

ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวคลองภูมิ

การศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวคลองภูมิ ผู้ศึกษาได้แบ่งประเด็นการมีส่วนร่วมของประชาชนออกเป็น 4 ประเด็นดังนี้

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการร่วมเสนอความคิดเห็น วางแผนและการตัดสินใจ

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการร่วมเสนอความคิดเห็น วางแผนและการตัดสินใจในระดับมาก โดยเข้าร่วมพิจารณาผลตอบแทนหรือผลประโยชน์ที่ได้รับจากการท่องเที่ยว ล่องแก่งมากที่สุด เนื่องจากประชาชนสนใจให้การจัดกิจกรรมเกิดผลสำเร็จแก่ชุมชนซึ่งแตกต่างกับ งานวิจัยของ (จงรักษ์ อินทรรัตน์ 2545) ความต้องการมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านการ เสนอความคิดเห็นการวางแผนและการตัดสินใจ การปฏิบัติการ อยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งอาจ เนื่องจากการมีส่วนร่วมเพียงบางส่วนหรือยังไม่บรรลุ เป้าหมายของการจัดการท่องเที่ยวและ งานวิจัยของ (รามศรี พรหมชาติ 2545) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผนและ ดำเนินงานพบว่าประชาชนส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวในด้านต่างๆ อยู่ ในระดับน้อย สืบเนื่องจากการที่ประชาชนในชุมชนไม่ได้คัดค้านปัญหาและสาเหตุของปัญหา รวมถึงวิธีการในการแก้ไขปัญหาด้วยตัวของชุมชนเอง โครงการต่างๆ เกิดจากบุคคลภายนอกชุมชน หรือหน่วยงานภายนอกเป็นผู้เสนอหรือแนะนำจึงทำให้ประชาชนรวมตัวกันขึ้น และบุคคลภายนอก

เหล่านั้นเป็นหลักสำคัญที่พวกเขาต้องพึ่งพา ชุมชนเองไม่มีความรู้ ไม่เข้าใจเท่าที่ควรมีเพียงผู้นำไม่กี่คนเท่านั้นและงานวิจัยของ(ยูพาพร ชัยศิริ 2549) การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการพัฒนาการท่องเที่ยว เชิงเกษตรด้านการวางแผนการดำเนินกิจกรรม พบว่าเกษตรกรมีส่วนร่วมในระดับน้อย สาเหตุมาจาก เกษตรกรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ ทำนา ทำสวนจึงทำให้เกษตรกรมีภาระมาก ไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมการดำเนินงานในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวได้และเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีความรู้ในด้านการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและไม่มีผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์ไปจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยว

การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ

การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยว ในระดับมาก โดยเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมท่องเที่ยวทุกด้านมากที่สุด เนื่องจากประชาชนที่เข้าร่วมส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีหุ้นส่วนในการจัดการท่องเที่ยว และสามารถสร้างรายได้จากการจัดท่องเที่ยว ซึ่งแตกต่าง กับงานวิจัยของ (รามศรี พรหมชาติ 2545) ประชาชนส่วนใหญ่ มีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวในระดับน้อย มีส่วนร่วมน้อยในการวางแผนในการดำเนินงานเพื่อตอบสนองความต้องการหรือแก้ไขปัญหาชุมชนด้วยตัวเอง ทำให้ประชาชนไม่มีความรู้สึกความเป็นเจ้าของ ในกิจกรรมต่างๆ ซึ่งเป็นสาเหตุให้ประชาชนไม่มีความมั่นใจและไม่ให้ความร่วมมือ อชีวิตของชุมชนหันตัวเองเข้าสู่อาชีพรับจ้าง เนื่องจากมีรายได้ค่อนข้างต่ำนอกจากนั้นประชาชนไม่เคยรับรู้เกี่ยวกับเรื่องการท่องเที่ยวเชิงเกษตรมาก่อนจึงเกิดความไม่มั่นใจว่าจะสามารถสนับสนุนให้ผู้เข้าร่วมโครงการได้รับผลตอบแทนที่คุ้มค่าได้มากน้อยแค่ไหน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (พรพิมล ปาฐะเดชะ 2550) สมาชิกในกลุ่มที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว ภายในชุมชนเป็นอย่างดี มีการแบ่งงานออกเป็นแต่ละกลุ่มที่คอยรับผิดชอบในหน้าที่เช่น กลุ่มแม่บ้านจะมีหน้าที่ในการดูแลเรื่องอาหารและช่วยทางกลุ่มพิทักษ์ป่าดูแลเรื่องความสะอาดของที่พัก เครื่องนอน ในส่วนด้านการเตรียมสถานที่และที่พัก กรม รวมถึงกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น เดินป่าศึกษาเส้นทางธรรมชาติจะมีกลุ่มพิทักษ์ป่าเป็นผู้ดำเนินการพร้อมทั้งจัดเตรียมมัคคุเทศก์ดูแล

การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์

การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ของประชาชนจากการจัดการท่องเที่ยว ล่องแก่งคลองภูมิในระดับมาก เนื่องจากประชาชนได้รับความรู้จากการทำกิจกรรม ได้รับการยอมรับจากคนในชุมชน ซึ่งแตกต่างกับงานวิจัยของ (ใบชา วงศ์ดุษ 2546) ชาวบ้านบางส่วนมองว่าการมาเยือนของคณะผู้มาเยือน คนที่ได้รับประโยชน์แท้จริงคือกลุ่มคนที่ทำกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่นกลุ่มกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบบ้านพักชุมชน กลุ่มดนตรีพื้นเมือง กลุ่มฟ้อนรำ ที่ได้รับ

คำตอบแทนจากการแสดง การบริการบ้านพักและการบริการด้านอื่น แต่ตัวเองไม่ได้ประโยชน์อะไรแต่ต้องเสียโอกาสที่จะได้รับรายได้จากการทำงาน

การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการติดตามและประเมินผลการจัดการท่องเที่ยวคลองภูมิในระดับมาก โดยเข้ามามีส่วนร่วมในการติดตามการปฏิบัติงานตามแผนในรอบปีในระดับมาก เนื่องจากมีความต้องการ เข้าร่วมร่วมแก้ไข ปรับปรุง ให้การจัดการท่องเที่ยวประสบผลสำเร็จ ซึ่งแตกต่างจากงานวิจัยของ (ทานตะวัน อินทร์จันทร์ 2546) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลเป็นในลักษณะการแสดงความคิดเห็นหรือร้องทุกข์ เกี่ยวกับปัญหาที่ประสบได้โดยตรงการจัดทำประชาพิจารณ์หรือ จัดประชุม เพื่อรับฟังความคิดเห็น โครงการพัฒนาเทศบาลที่สำคัญการประเมินผลโครงการต่างๆ ของชุมชน การแต่งตั้งตัวแทนของชุมชนให้มีส่วนร่วม แต่คณะกรรมการชุมชนมีส่วนร่วมในระดับน้อย

การมีส่วนร่วมในการหารูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับพื้นที่

คลองภูมิ

รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวและแนวทางในการบริหารจัดการท่องเที่ยวล่องแก่งคลองภูมิที่เหมาะสมควรคำนึงถึงองค์ประกอบ 4 ด้าน ได้แก่ 1) องค์ประกอบด้านพื้นที่ที่เป็นธรรมชาติ วัฒนธรรมชุมชน 2) องค์ประกอบด้านการบริหารจัดการโดยชุมชน 3) องค์ประกอบด้านกิจกรรมด้าน กิจกรรม 4) องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม ที่คนในท้องถิ่นเข้าร่วมและ สมควรเป็นกิจกรรมที่มีความเป็นธรรมชาติผสมผสานกับกิจกรรมอนุรักษ์ธรรมชาติ มีมัคคุเทศก์ท้องถิ่นที่มีความชำนาญพื้นที่ให้ความรู้และดูแลความปลอดภัย นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้เรื่องของสิ่งแวดล้อมและสร้างประสบการณ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อให้เกิดจิตสำนึกที่ดีต่อสังคมโดยชุมชนร่วมกันวางแผนงาน ดำเนินงาน สนับสนุนอาชีพให้คนในท้องถิ่นและมีการติดตามผลการจัดกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอซึ่งได้รูปแบบการจัดกิจกรรมจากประชาชนในชุมชนที่ร่วมนำเสนอเส้นทาง 3 เส้นทางคือ

- 1.รูปแบบการทำกิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมร่วมกับการพายเรือล่องแก่งผจญภัย
- 2.รูปแบบท่องเที่ยวชมสวนเกษตร สวนผลไม้และสวนสมุนไพรร่วมกับกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติ
- 3.รูปแบบการท่องเที่ยวชมธรรมชาติร่วมกับการทำกิจกรรมพายเรือล่องแก่งผจญภัย

การกำหนดรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวและแนวทางการบริหารจัดการ ท่องเที่ยวล่องแก่งคลองภูมิ

แนวทางการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อเข้ามาจัดการการท่องเที่ยวให้เป็นอย่างดีต่อเนื่องที่ได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชน โดยกำหนดแนวทางส่งเสริมให้ประชาชนเข้าร่วมเป็นกรรมการบริหารจัดการท่องเที่ยว ส่งเสริมให้ประชาชนเข้าร่วมเป็นเจ้าหน้าที่ดูแลและปฏิบัติงานการจัดการท่องเที่ยว ส่งเสริมให้ประชาชนเข้าร่วมพัฒนาสภาพแวดล้อมของคลองภูมิ ส่งเสริมให้ประชาชนเข้าร่วมบริหารจัดการท่องเที่ยวกิจกรรมล่องแก่ง ประสานความร่วมมือกับองค์กรภายนอก ร่วมมือภายในหมู่บ้านและชุมชน ร่วมกันกำหนด กฎเกณฑ์ ขึ้นเป็นการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่าไม้ จัดประชุมคณะกรรมการและสมาชิกทุกเดือนเพื่อร่วมกันปรึกษาหารือโดยแนวทางการบริหารจัดการมีดังนี้

- 1) การจัดประชุมแลกเปลี่ยน กำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์เพื่อความชัดเจน
- 2) การประชุมทบทวน กรอบ แนวทางและเป้าหมายในการจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว
- 3) การสำรวจแหล่งท่องเที่ยว เส้นทางท่องเที่ยว วิถีชีวิต และวัฒนธรรมชุมชน
- 4) การกำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับพื้นที่ นำเสนอภูมิรัฐของท้องถิ่น ซึ่งจะทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวให้เป็นอย่างดีต่อเนื่องที่ได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชนนั้นมีดังนี้

- การส่งเสริมให้ประชาชนเข้าร่วมเป็นกรรมการบริหารจัดการท่องเที่ยว
- การส่งเสริมให้ประชาชนเข้าร่วมเป็นเจ้าหน้าที่ดูแลและปฏิบัติการ
- การส่งเสริมให้ประชาชนเข้าร่วมพัฒนาสภาพแวดล้อมของพื้นที่
- การส่งเสริมให้ประชาชนเข้าร่วมบริหารจัดการการท่องเที่ยว ร่วมเป็นหุ้นส่วน
- การประสานความร่วมมือกับองค์กรภายนอก
- ความร่วมมือภายในหมู่บ้านและชุมชน
- การร่วมกำหนดกฎเกณฑ์ในดูแลพื้นที่
- การร่วมประชุม ปรึกษาหารือ แข่งข่าวต่างๆ ในพื้นที่

โดยชุมชนสีสอนได้นำผลการศึกษานี้ ไปใช้เป็นแนวทางในการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยว ซึ่งทำให้ชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม ในพื้นที่ได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะด้านความร่วมมือกันของประชาชนในการจัด กิจกรรมทาง การท่องเที่ยวในพื้นที่ ที่ทำให้การจัดกิจกรรมต่างๆ ประสบผลสำเร็จ

4.3 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาจึงมีข้อเสนอแนะจากผลการศึกษาเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติของชุมชนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไปและสำหรับผู้ที่เกี่ยวข้อง จะทำการศึกษาต่อเนื่องจากผลงานศึกษาครั้งนี้ดังนี้

ข้อเสนอแนะจากความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่

1.การจัดพื้นที่อนุรักษ์ที่ชุมชนเห็นว่าเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมในการทำกิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมด้วยการสำรวจพื้นที่ในชุมชนที่พบปัญหาเสื่อมโทรมหรือพื้นที่ที่ถูกทำลายและยังไม่ได้รับการแก้ไข โดยเดินเท้าสำรวจพื้นที่ คลองและริม ฝั่ง พื้นที่ป่าไม้ ล่องเรือสำรวจสภาพของคลอง จัดให้มีการสำรวจพื้นที่คลองและริมฝั่งคลอง พื้นที่สวน พื้นที่ป่าไม้อย่างสม่ำเสมอ

2.การจัด กิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่ชุมชนเห็นว่าเป็นพื้นที่ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและประชาชนในพื้นที่จัดกิจกรรมอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมทำฝายอนุรักษ์น้ำ ขุดลอกคลองปลูกหญ้าแฝก ปลูกป่ากำจัดขยะ ปฏิบัติ จัดกิจกรรมอนุรักษ์ตามสภาพของพื้นที่และ กำหนดวันจัดกิจกรรมประจำปี

3.การระดมเงินทุนและจัดสรรเงินเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมจัดตั้งกลุ่มสหกรณ์เพื่อนำรายได้บางส่วนมาสนับสนุนอนุรักษ์การบริจาคเงิน การบริจาควัสดุสิ่งของจัดตั้งสหกรณ์ร้านค้า หมู่บ้านโดยมีนโยบายกันเงินเข้าร่วมกลุ่มอนุรักษ์ฯ

4.การพัฒนาความรู้ความสามารถของประชาชนในชุมชนเรื่องสิ่งแวดล้อมร่วมกับหน่วยงานภาครัฐสนับสนุนให้ประชาชนได้รับความรู้ ความเข้าใจเรื่องสิ่งแวดล้อมการจذبรอบให้ ความรู้เกี่ยวกับเรื่องสิ่งแวดล้อมนำผู้แทนชุมชนไปศึกษาดูงานในพื้นที่อนุรักษ์อื่นๆ ประชาชนทุกเพศทุกวัยควรมีความเข้าใจและมีจิตสำนึกในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมในพื้นที่

ข้อเสนอแนะจากผลการศึกษา

1) ควรจะมีจุดทำฝายชะลอน้ำตามห้วยเล็กๆ ที่ไหลเข้ามารวมกัน และในส่วนของฝายชั่วคราวในสายน้ำสายใหญ่ด้วยนอกจะจะช่วยในการทำให้คลองลึกขึ้นและมีน้ำใช้ในการจัดกิจกรรมสร้างความตื่นตัวให้กับกิจกรรมอีกด้วย โดยมีต้นทุนอยู่แล้วคือทรายที่อยู่ในคลองมาใช้เป็นตัวทำฝาย

2) การป้องกันการกัดเซาะ จะพบว่ามี การกัดเซาะพังทลายอยู่แล้วตามช่วงฤดูกาล โดยเฉพาะในหน้าฝน โดยสามารถตัดกิ่งไม้ที่กีดขวาง ทางสัญจรน้ำ เพื่อให้ทางน้ำไหลได้สะดวก นำไปใช้เป็นแนวรั้วกันป้องกันตลิ่งและร่วมกันปลูกหญ้าแฝก ริมฝั่งหรือปลูกไผ่ที่มีรากหยั่งลึก ที่จะช่วยให้ป้องกันที่ดินริมฝั่งคลองได้ด้วย

3) จัดการอบรมพัฒนาความรู้ความสามารถให้กับผู้นำชุมชนและประชาชนในชุมชนด้านการจัดการท่องเที่ยวและด้านการพัฒนาบุคลากรให้มีความเข้าใจและ เพิ่มพูนความรู้เกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวของชุมชน

4) จัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมด้านการอนุรักษ์ให้กับประชาชนในท้องถิ่นเพิ่มขึ้น ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ ป่าไม้ เพื่อสร้างความตระหนักให้กับประชาชนทำให้เข้ามามีส่วนร่วมเพิ่มมากขึ้น

5) การจัดเก็บขยะและสิ่งปฏิกูลในพื้นที่ควรจัดให้ประชาชนมีความรับผิดชอบไม่ทิ้งขยะลงในแหล่ง โดยประสานกับหน่วยงานภาครัฐจัดหาพื้นที่ในการจัดเก็บและกำจัดขยะของเสียออกจากชุมชน เนื่องจากชุมชนยังไม่มีพื้นที่สำหรับจัดการขยะเหล่านี้

6) การให้ความรู้ความเข้าใจด้านสิ่งแวดล้อมกับประชาชนในพื้นที่ทุกกลุ่มตั้งแต่ระดับเยาวชนจนถึงผู้สูงอายุ โดยร่วมกับ อบต.ในพื้นที่และหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องเข้ามาช่วยด้านการให้ความรู้

7) ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนในพื้นที่ที่ยังไม่ได้เข้ามาเป็นสมาชิกของชมรมสมัครเข้าร่วมเป็นสมาชิกโดยมีการชี้แจงให้เห็นถึงผลดีและผลเสียในการจัดการสิ่งแวดล้อมและการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่

8) รูปแบบกิจกรรมควรเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ร่วมกับกิจกรรมนันทนาการ

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยในครั้งต่อไป

1) ควรมีการส่งเสริมให้ประชาชน ผู้ประกอบการสัมปทานอุตสาหกรรม ผู้ประกอบการโรงโม่หิน ตลอดจนเจ้าหน้าที่รัฐและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการระดมความคิดเห็น ข้อเสนอแนะในการจัดการบริหารจัดการน้ำและกำหนด กฎ กติกา การใช้น้ำในคลอง

2) จัดหาพื้นที่ในการกำจัดขยะ การจัดเก็บปฏิกูลโดยหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่เข้ามาช่วยเหลือด้านการบริหารจัดการกำจัดขยะมูลฝอย สิ่งปฏิกูล

3) ปลูกจิตสำนึกของประชาชนในท้องถิ่นให้มีความตระหนัก รักและหวงแหน ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม สร้างความเข้มแข็งในเกิดขึ้นในชุมชน โดยให้ประชาชนคัดเลือกคนในท้องถิ่นเข้ามาร่วมช่วยดูแลและจัดกิจกรรมอนุรักษ์ต่างๆ

- 4) ควรมีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนในชุมชน ผู้ประกอบการตระหนักถึงความสำคัญของน้ำและป่าไม้ในรูปแบบต่างๆ ให้ทั่วถึง เช่นการจัดตั้งกลุ่ม หรือชมรมออกไปให้ความรู้แก่ชาวบ้าน ประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่างๆ เช่นแผ่นพับ วิทยุเสียงตามสายในหมู่บ้าน เป็นต้น
- 5) การจัดตั้งกลุ่มสหกรณ์เพื่อการส่งเสริมให้มีการสนับสนุนการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมในพื้นที่

บรรณานุกรม

หนังสือ

- กำธน สินธวานนท์. 2538. สารานุกรมสำหรับเยาวชนไทย เล่มที่ 19. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ด้าน
 สุทธนาการพิมพ์.
- เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. 2526. การระดมประชาชนเพื่อการพัฒนาชนบท. การบริหารงานพัฒนาชนบท.
 กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- ชูศรี วงศ์รัตน์. 2527. เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
 ประสานมิตร.
- ปธาน สุวรรณมงคล. 2527. ทศนะบางประการในเรื่องสภาพตำบลกับการมีส่วนร่วมของชุมชน. การมี
 ส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพฯ : ศักดิ์โสภณการพิมพ์.
- นรินทร์ชัย พัฒนพงศา. 2546. การมีส่วนร่วม หลักการพื้นฐาน เทคนิคและกรณี ตัวอย่าง. กรุงเทพฯ :
 598 Print.
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. 2527. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
 มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พวงรัตน์ ทวีรัตน์. 2540. วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
 เจริญผล.
- ไพรัตน์ เตชะรินทร์. 2527. นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนในยุทธศาสตร์การพัฒนา
 ปัจจุบันในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : ศักดิ์โสภณการพิมพ์
- วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. 2535. การบริหารและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ บทบาทองค์กรในท้องถิ่น
 กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- วันรักษ์ มิ่งมณีนาคนิ. 2531. การพัฒนาชนบทไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย
 ธรรมศาสตร์.
- มิสรา สามารถ. 2543. รายงานผลการศึกษาวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการบริหาร
 จัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. กรุงเทพฯ : แอล ที เพรส จำกัด.
- สำนักมาตรฐานการศึกษา, สำนักงานสภาพัฒนาการศึกษาระดับสูง, กระทรวงศึกษาธิการ, สำนักมาตรฐาน
 อุดมศึกษา และทบวงมหาวิทยาลัย. 2545. ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ชุดวิชาการวิจัยชุมชน.
 กรุงเทพมหานคร : เอส. อาร์. พรินติ้ง.

อकिन รพีพัฒน์.2527. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชนบทในสภาพสังคมและวัฒนธรรมไทย.
การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. ศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณสุข,
มหาวิทยาลัยมหิดล. กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภณการพิมพ์.

Cronbach, L. 1990. Essential of Psychological Testing. 5 th ed., New York : Harper
Collins Publishers

Ervin, William. 1976. Participation Management: Concept Theory and Implementation.
Atlanta Ga : Georgia State University.

John M. Cohen และ Norman T. Uphoft .1977.Rural Development Participation.* Concepts and
Measures for Project design, Implementation and Evaluation. Published by the rural
Development committee center for international studies Cornell University

Rose – Marie and Jack R Anderson.1989. Growth and Possible Explanations. Educational Researcher
18 : 17-27.

Whitman, R.F. & Boase, P.H. 1983. Speech Communication: Principles and
Contexts. New York : Macmillan Publishing.

เอกสาร

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.2540. แผนปฏิบัติการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ.(กรุงเทพฯ:กอง
วางแผน), 27.

_____. 2540. นโยบายด้านการจัดการทรัพยากร. (กรุงเทพฯ : กองวางแผน),45.

_____.2552.รายงานสถานการณ์ด้านตลาดการท่องเที่ยว.(สงขลา: สำนักงาน
หาดใหญ่), 2.

แก้วสรร อติโพธิ์.2540. บทความทางวิชาการเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชน.กุญแจดอกสำคัญใน
การพัฒนาระบบประชาธิปไตย.(กรุงเทพฯ).

จารุบุญณ์ ปาณานนท์.2553. เอกสารบรรยายเรื่องยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวไทยในทศวรรษหน้า.
(กรุงเทพฯ : ปรีณิส พาเลข)

จักรพันธ์ วงศ์บูรณาวาทย์.2531.เทคนิคการวิจัยทางรัฐศาสตร์.(เชียงใหม่: คณะสังคมศาสตร์)

ชูเกียรติ ลิสุวรรณ.2534. เอกสารประกอบการสอนกระบวนวิชาปรัชญาและหลักการศึกษานอกระบบ.
ภาควิชาส่งเสริมการศึกษา.คณะศึกษาศาสตร์ . (เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่)

ชูศักดิ์ วิทยาภัก.2538. บทความประกอบการสัมมนาทางวิชาการเรื่ององค์ความรู้เกี่ยวกับหมู่บ้าน.
(เชียงใหม่).

- เขาวลิต สิทธิฤทธิ์และคณะ.2544.การจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อย่างมีส่วนร่วมในตำบลกรุงชิง
จังหวัดนครศรีธรรมราช.เอกสาร โครงการวิจัย.(กรุงเทพฯสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย).
- ดร.ชนิ เอมพันธ์.2547. เอกสารประกอบการสอนวิชา หลักนันทนาการและการท่องเที่ยวทาง
ธรรมชาติ.ภาควิชาอนุรักษ์วิทยา คณะวนศาสตร์.(กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์).
- นำชัย ทนุผล.2529.การตอบสนองประชาชนที่มีต่อ โครงการพัฒนาท้องถิ่น.เอกสารงานวิจัย ภาควิชา
ส่งเสริมการเกษตร.(เชียงใหม่ : สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้)
- พจนา สวนศรี. 2546. เอกสารการสอนชุดวิชา หน่วยที่ 8-15 การจัดการนันทนาการและการท่องเที่ยว
ทางธรรมชาติ. (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช).
- ภราเดช พยัคฆ์เชียร.2548.การสัมมนาเชิงปฏิบัติการระดมความคิดเห็นของประชาชนและเจ้าหน้าที่
กรุงเทพมหานคร.โครงการการจัดทำแผนแม่บทเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวกรุงเทพมหานคร
ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2548). (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์).
- บัวเรศ ประไซโย และคณะ.2538. รายงานศึกษาโครงการศึกษาป่าชุมชนประจำปี 2538 เรื่อง การจัดการ
ป่าชุมชนโดยองค์กรในท้องถิ่น: กรณีศึกษา ป่าชุมชนบ้านโสกนาค ตำบลวังม่วง อำเภอ
เปือยน้อย จังหวัดขอนแก่น.(กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย)
- ประวิณ จุณภักดี.2544.รูปแบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แบบยั่งยืน บ้านแม่กำปอง
กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่.(กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย).
- ละเอียด สิดาน้อย.2552. แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในประเทศไทย.การประชุมวิชาการเครือข่าย
และงานวิจัยสาขาการท่องเที่ยวและการโรงแรม 2552. ครั้งที่ 1. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
(มหาสารคาม : คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ผังเมืองและนฤมิตศิลป์)
- วีระพล ทองมา และ ประเจต อานาจ. 2547. ผลที่เกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวต่อประชาชน
ในพื้นที่ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่.รายงานผลการวิจัย.(เชียงใหม่:
มหาวิทยาลัยแม่โจ้)
- สืบสุข ลีละบุตรและลัดดาวัลย์ ทองนพ .2543.การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นต่อการอนุรักษ์
สิ่งแวดล้อม กรณีศึกษา : เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี .พรมแดนความรู้ด้านการบริหารจัดการ
สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรไทย.เอกสารการประชุมทางวิชาการประจำปี 2543. คณะสิ่งแวดล้อม
และทรัพยากรศาสตร์.มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.2548.รายงานฉบับสมบูรณ์การจัดทำแผน
แม่บทการพัฒนาคุณภาพน้ำทะเลสาบสงขลา.โครงการจัดทำแผนแม่บทการพัฒนาคุณภาพน้ำทะเลสาบ
สงขลา.

หทัยกาญจน์ คงรักษ์และคณะ.2552.รายงานการศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของชมรมล่องแก่งถ้ำ
ศรีเกษร.คณะกรรมการจัดการสิ่งแวดล้อมมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.สงขลา.

องค์การบริหารส่วนตำบลเขาพระ.2552. เอกสารเผยแพร่ องค์การบริหารส่วนตำบลเขาพระ.สงขลา.
_____ . 2552. ข้อมูลประชากรเดือน เมษายน 2552.งานแผนงานสถิติ.

ตำบลเขาพระ อำเภอรัตภูมิ.สงขลา

อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา.2552. เอกสารเผยแพร่อำเภอรัตภูมิ.สงขลา.

Arnstein, Walter L. 1971. Great Britain. History 19 (20) :389.

Cohen, J.M. และ N.T. Uphoff. 1977. Rural development. Planning (2):317

วารสาร

โกวิทย์ พวงงาม.2545. การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน.มปท. : 8

นำชัย ทนุผล.2545. การพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนบ้านโป่ง อำเภอสนทราย จังหวัด
เชียงใหม่.จุลสารการท่องเที่ยวเชียงใหม่. ปีที่ 21,ฉบับที่ 1: 44-55

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา.2542. การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. เชียงใหม่: คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.จุลสารการท่องเที่ยว.ปีที่ 16 ฉบับที่ 3 (กรกฎาคม – กันยายน): 10 - 15
ประสาน ตั้งวสิทบุตร.2538.องค์กรชุมชนกับการจัดการสิ่งแวดล้อม.วารสารสิ่งแวดล้อม.จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.กรุงเทพฯ.

ลีศักดิ์ ฤทธิเนติกุล. 2547.การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนบ้านห้วยน้ำริน อำเภอแม่วาง
จังหวัดเชียงใหม่. (เชียงใหม่ : ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา จังหวัดเชียงใหม่), 134 .

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข.2550.ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการควบคุมทางสังคม.มิติทางสังคมวิทยาใน
กระบวนการยุติธรรมของชุมชน.วารสารมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ ปีที่ 24, ฉบับที่ 1: 18-32

วิทยานิพนธ์

กฤติยา ถ้ำทอง.2551.การศึกษาความคิดเห็นของประชาชนในท้องถิ่นที่มีต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว
ชุมชนมอญ ตำบลบ้านม่วง อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี.วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต,
สาขาวิชาการจัดการโรงแรมและการท่องเที่ยว.มหาวิทยาลัยนเรศวร.

กุนทลี ภักชนกุล.2550.การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการลุ่มน้ำแม่สา อำเภอแม่ริม
จังหวัดเชียงใหม่.วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต,สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเมือง.
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

เกษม จันท์แก้ว.2540. วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม.โครงการบัณฑิตศึกษาด้านวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม,
ภาควิชาอนุรักษ์วิทยา.มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.กรุงเทพมหานคร.

- จรงค์ อินทนต์.2545.การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยว: กรณีศึกษาบ้านโป่งร้อน ตำบลใหม่พัฒนา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง.วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต,สาขาการจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว.มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- จิรายุ ทองเขาอ่อน.2537.การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำเพื่อการเกษตรใน จังหวัดลำพูน.วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- จุฑารัตน์ จริยาอุดม.2549. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาพื้นที่สีเขียวตลาดน้ำบางน้ำผึ้ง. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารทั่วไป.มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ชัยรัตน์ วงศ์ฟู.2545.ปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของราษฎรบ้านป่าแดงในการจัดการป่า ชุมชน จังหวัดแพร่. บัณฑิตวิทยาลัย.มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- เฉอมา ปัญญาพิชญ์.2552.การศึกษาแนวทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษาเขากระโดง จังหวัด บุรีรัมย์.วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาพัฒนศึกษา.มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- เต็มศักดิ์ ภาณุวรรณ.2543.ปัจจัยการเปลี่ยนแปลงของชุมชนริมน้ำในคลองบางกอกน้อย. วิทยานิพนธ์สถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต, ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์.จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- ทานตะวัน อินทร์จันทร์.2546.การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชนย่อยในเขต เทศบาลเมืองลำพูน.วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต.มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นงนภัส ปิ่นเจริญ.2551.การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมสองฝั่งลำน้ำแม่สะลาบ ตำบลชมภู อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่.วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต,สาขาวิชาการ จัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม.มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นิธิ เลิศนันท์.2544.แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนริมน้ำคลองอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต.สถาปัตยกรรมศาสตร์,สาขาการออกแบบชุมชนเมือง.จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.กรุงเทพมหานคร.
- นิวัตร ดันตยานุสรณ์.2540.การบริหารจัดการคลองแม่ข่า ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่.วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต,สาขาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม.มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นภัค วัฒนคุณ.2545.ความต้องการของประชาชนในการพัฒนาการท่องเที่ยว: กรณีเวียงท่ากาน ตำบล บ้านกลาง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่.วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชา การจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว.มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- บุญเชิด หนูอ้อม.2542. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมของปลัด
องค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่พัฒนาชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก.วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร
มหาบัณฑิต, สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์.มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ไพบชา วงศ์คู่ย์.2546.การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยว
แบบบ้านพักชุมชน: กรณีศึกษา บ้านแม่กำปอง กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่.วิทยานิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต.สาขาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม.มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ปริศนา โกกละสุด.2543. การมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมของชุมชนศึกษาเปรียบเทียบระหว่างผู้
ไม่เคยย้ายถิ่นและผู้เคยย้ายถิ่น.วิทยานิพนธ์คณะรัฐศาสตร์.สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
กรุงเทพฯ.
- ปรีชา แสงโชติ.2552.การมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมของประชาชนชุมชนบางน้ำผึ้ง
อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ.วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต.มหาวิทยาลัย
ราชภัฏธนบุรี.กรุงเทพฯ.
- ปิยพร ทวีกุล.2544.การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน:กรณีศึกษา
บ้านไหล่หิน ตำบลไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง.วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม.มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พงศธร คำใจหนัก.2545. การจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนเมืองลำพูน.วิทยานิพนธ์
วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต,สาขาวิชาภูมิศาสตร์.มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ภคนนท์ เอี่ยมเศรษฐี.2544.รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ:
กรณีศึกษา สวนหินผางาม ตำบลปวนพูกิ่งอำเภอหนองหิน จังหวัดเลย.วิทยานิพนธ์ศิลป
ศาสตรมหาบัณฑิต,สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา.มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.
- พรพิมล ปาฐะเดชะ.2550.การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์กับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่หมู่บ้านป่าสักงาม
ตำบลดวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่.วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต,สาขา
การจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม.มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พิสันต์ ธารสารสมบูรณ์.2541.การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
ศิลปกรรม ศึกษากรณี เกาะสีชัง จังหวัดชลบุรี.วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต,สาขา
เทคโนโลยีการบริหารสิ่งแวดล้อม.มหาวิทยาลัยมหิดล.
- มนตรี ศรีสมบัติ.2534.การศึกษาเปรียบเทียบกองทุนหมุนเวียนหมู่บ้านชาวเขาเผ่าเข้าระหว่าง
ระบบการส่งเสริมบนสู่ล่างและระบบล่างสู่บนในจังหวัดพะเยา.การค้นคว้าแบบอิสระ.
วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต.มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- ยุพาพร ชัยศิริ.2549.การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรใน ตำบลไทยน้อยอำเภอไทรน้อย จังหวัดนนทบุรี.วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต.สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร.มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ระวี อินจินดา.2542.การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนบ้านโป่ง ตำบลป่าไผ่ อำเภอสนทราย จังหวัดเชียงใหม่.วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม.มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- ราเมศร์ พรหมชาติ.2545.การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร: กรณีศึกษาบ้านโป่ง ตำบลป่าไผ่ อำเภอสนทราย จังหวัดเชียงใหม่.วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว.มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- รัชดาภรณ์ วัฒนา.2546.ปัจจัยทางเศรษฐกิจสังคม ที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ กรณีศึกษา บ้านคลองสะทอน ตำบลวังหมี อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาเศรษฐศาสตร์เกษตร. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- รัตนวดี จุลพันธ์.2547.การมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชนในท้องถิ่น กรณีศึกษา เกาะล้าน จังหวัดชลบุรี.วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาสิ่งแวดล้อม คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.มหาวิทยาลัยมหิดล.
- วรพักตร์ เลอสิทธิศักดิ์.2547.การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมจากกิจกรรมการท่องเที่ยว:กรณีศึกษาเมืองโบราณเวียงกุมกาม อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่.วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต.สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม.มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วรัตน์ ญาณทัศนกิจ.2545.การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์แม่น้ำ : กรณีศึกษาแม่น้ำท่าจีน ในเขตอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม.วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา.มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.
- วรัฐพร ปัญญาปิ่น.2550.การสร้างรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน: กรณีศึกษาหมู่บ้านปางไม้ตะเคียนตำบลออนเหนือ กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการพัฒนาชุมชน.มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- วิชัย สกุนา.2541.การมีส่วนร่วมของประชาชนในการฟื้นฟูภูมิทัศน์ดั่งสองฝั่งแม่น้ำปิง ภายในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่.วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต,สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม.มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สุรยุทธ์ หลิมตระกูล.2551. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ :ศึกษาเฉพาะกรณีป่าชุมชนบ้านห้วยสะพาน ตำบลหนองโรง อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี.วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา. มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี.

สมพร วัฒนกุล.2546.ศึกษาการเปลี่ยนแปลงวิธีการทำสวนของชาวบ้านตำบลเขาพระ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาไทยคดีศึกษา.มหาวิทยาลัยทักษิณ.

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.2548. รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการจัดทำแผนแม่บทการพัฒนาลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา. สงขลา.

แสดง ชัยวรรณเสถียร.2548.การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมตามคลองแม่ข่า เทศบาลนครเชียงใหม่.วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเมือง. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

อภิญา วังจัตนันท์.2546.การท่องเที่ยวกับการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชุมชนลำน้ำว่า จังหวัดน่าน. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.เชียงใหม่.

อโนทัย เพ็ชรคงชนก.2540.ความต้องการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของพื้นที่อุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง.มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่.เชียงใหม่.

เว็บไซต์

กองสิ่งแวดล้อมชุมชน.2553. <http://www.onep.go.th/uap/link/policy>

วินิต ชุมอนุรักษ์.2550.การจัดการพื้นที่ทรัพยากรลุ่มน้ำคลองรัตนภูมิ (ตอนบน).เครือข่ายสร้างเสริมสุขภาพภาคใต้.สงขลา.

<http://www.ratthaphomcity.com>

รุ่งทิพย์ ว่องปฏิการ.2547.บทความประจำเดือนมิถุนายน.(ระบบออนไลน์) แหล่งที่มา:

<http://www.stou.ac.th/Tourism/Acheive/June/Topic4.htm>

นามานุกรมผู้ให้สัมภาษณ์

คุณพินิจ ฤทธิกาญจน์.2553. ผู้ให้สัมภาษณ์, 17 กรกฎาคม 2553.

คุณปิยะนุช คงสง.2553.ผู้ให้สัมภาษณ์,17 กรกฎาคม 2553.

คุณน่านี ขอบงาม.2553.ผู้ให้สัมภาษณ์,17 กรกฎาคม 2553.

คุณเชิดศักดิ์ โส๊ะสันสี่ะ.2553.ผู้ให้สัมภาษณ์,18 กรกฎาคม 2553.

- คุณอุดมวิทย์ เอ็งฉ้วน.2553.ผู้ให้สัมภาษณ์. 17 กรกฎาคม 2553.
คุณมะแอ บาวกูด .2553. ผู้ให้สัมภาษณ์. 26 กรกฎาคม 2553.
คุณอะหรี ฟักสัน.2553.ผู้ให้สัมภาษณ์. 18 กรกฎาคม 2553.
คุณก่อดีเหาะ บาวกูด.2553.ผู้ให้สัมภาษณ์.18 กรกฎาคม 2553.
คุณพโยค สิงห์วงศ์.2553.ผู้ให้สัมภาษณ์.17 กรกฎาคม 2553.
คุณสาย สุพรรณ.2553.ผู้ให้สัมภาษณ์. 17 กรกฎาคม 2553.
คุณปาริชาติ บุญรอด.2553.ผู้ให้สัมภาษณ์.18 กรกฎาคม 2553
คุณศิริลักษณ์ โส๊ะสันตะ.2553.ผู้ให้สัมภาษณ์.17 กรกฎาคม 2553
คุณนีก สายสุพรรณ.2553.ผู้ให้สัมภาษณ์.26 กรกฎาคม 2553.
คุณเอียด ฟักสัน.2553.ผู้ให้สัมภาษณ์.18 กรกฎาคม 2553
คุณสุภาพร เอียดเหตุ.2553.ผู้ให้สัมภาษณ์.17 กรกฎาคม 2553.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก. แบบบันทึกการสังเกต

เรื่อง

สภาพปัจจุบันของพื้นที่บ้านสีสอน หมู่ 4 ตำบลเขาพระ

อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา

สถานที่.....วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

- จำนวนสมาชิกในครัวเรือน.....
- บุคลิกลักษณะ การพูดคุย อุปนิสัยใจคอของคนในหมู่บ้านที่มีผลต่อการท่องเที่ยว
.....
.....
.....
- สภาพของคลองและบริเวณริมฝั่งคลองที่ใช้ในการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวล่องแก่งมีสภาพ
เป็นอย่างไร
.....
- บรรยากาศ/สิ่งแวดล้อม สภาพโดยรวมของหมู่บ้าน
.....
.....
- ผลการวิเคราะห์ที่ได้จากการสังเกตการณ์
.....
.....
- ข้อคิดเห็นเพิ่มเติม
.....
.....
.....
.....

แบบสัมภาษณ์

สำหรับกลุ่มเจ้าหน้าที่ของรัฐและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมล่องแก่ง

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อทราบระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมจากกิจกรรมการท่องเที่ยวล่องแก่งคลองภูมิ เพื่อให้มีการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมในพื้นที่ต่อไป

ชื่อ – สกุล ผู้สัมภาษณ์ นางสาวญาณิศา แก้วบริสุทธิ์ วันเดือนปีที่สัมภาษณ์

เวลา สถานที่

สถานภาพทั่วไปของผู้ถูกสัมภาษณ์ ชื่อ-สกุล

เพศ อายุ ปี สถานภาพสมรส ศาสนา

อาชีพ ระดับการศึกษา รายได้ต่อเดือน บาท

ตอนที่ 1 บทสัมภาษณ์เพื่อทราบ สภาพของชุมชน

ด้านกายภาพ

1. ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงหรือไม่อย่างไร

2. ลักษณะภูมิอากาศของหมู่บ้านเป็นอย่างไร

3. ภูมิประเทศของหมู่บ้านเป็นอย่างไร มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ใดบ้าง

4. ปริมาณน้ำในแต่ละปีเป็นอย่างไร

5. แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในพื้นที่ตำบลเขาพระ อำเภอรัตนบุรี มีที่ใดบ้าง

6. ลักษณะสภาพการล่องแก่งคลองภูมิ

7. เส้นทางที่ใช้ในการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวล่องแก่งเป็นอย่างไร

8. ลักษณะน้ำในแต่ละช่วงเวลาที่สามารถล่องแก่งได้

9. ทักษะสภาพสองข้างทางล่องแก่งประกอบไปด้วยอะไรบ้าง

10. ความหลากหลายทางชีวภาพ

ด้านสังคม

1. ประชากรในหมู่บ้านประกอบอาชีพหลักอะไรและประกอบอาชีพเสริมหรือไม่อย่างไร

 2. ลักษณะเศรษฐกิจ

3. วิถีชีวิตและความเป็นอยู่ทั่วไป

4. ผลผลิตชุมชน

5. สภาพสังคมของบ้านสีสอนเป็นอย่างไร

6. ประชาชนในหมู่บ้านมีประเพณีและวัฒนธรรมอย่างไร

7. นับถือศาสนาใด

8. กิจกรรมอื่นๆ

การมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมคลองภูมิ

1. การเข้าร่วมค้นหาปัญหาและสาเหตุปัญหาสิ่งแวดล้อม

2. การเข้าร่วมวางแผน

3. การเข้าร่วมปฏิบัติงานและรับผลประโยชน์

4. การเข้าร่วมติดตามและประเมินผล

การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว

1. การร่วมเสนอความคิดเห็น วางแผนและการตัดสินใจ

2. การร่วมในการปฏิบัติการ

3. การร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์

4. การร่วมติดตามและประเมินผล

ภาคผนวก ข. แบบสอบถาม

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีจุดมุ่งหมายในการสร้างรูปแบบในการจัดการค้า นสิ่งแวดล้อมและการจัดการท่องเที่ยวล่องแก่งคลองภูมิ เพื่อให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมในพื้นที่หมู่ 4 บ้านสีสอน ตำบลเขาพระ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา ซึ่งแบบสอบถามนี้จัดทำขึ้นโดยนางสาวญาณิกา แก้วบริสุทธิ นักศึกษาหลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภา ารจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ธรรมภา เครื่องหมาย ✓ หน้าข้อความหรือเติมข้อความที่ตรงกับสภาพความเป็นจริงเกี่ยวกับตัวท่านและครอบครัว

เลขที่แบบสอบถาม

□ □ □

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

1. เพศ

[01] 1.ชาย [02] 2.หญิง

2. ปัจจุบันท่านอายุ.....ปี

[01] 1. น้อยกว่า 20 ปี[02] 2. 21 – 30 ปี[03] 3. 31 – 40 ปี[04] 4. 41 - 50 ปี[05] 5. 51 – 60 ปี[06] 5. 61 ปีขึ้นไป

3. อาชีพทางการท่องเที่ยว

[01] 1. พายเรือ[02] 2. ขายอาหารให้นักท่องเที่ยว[03] 3. มัคคุเทศก์[04] 4. บริการที่พัก[04] 5. อื่นๆ (ระบุ).....

4. ระดับการศึกษา

[01] 1. ไม่เกินประถมศึกษา[02] 2. มัธยมศึกษาตอนต้น/ปวช.[03] 3. มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวส.[04] 4.ปริญญาตรี[05] 5. อื่นๆ (ระบุ).....

5. รายได้

[01] 1. ต่ำกว่า 5,000 บาท [02] 2. 5,001 – 10,000 บาท[03] 3. 10,001 – 15,000 บาท [04] 4. มากกว่า 15,001 บาท

6. ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่

[01] 1. น้อยกว่า 10 ปี[02] 2. 11 – 20 ปี[03] 3. 21 – 30 ปี[04] 4. 31 – 40 ปี[05] 5. 41 – 50 ปี[06] 6. มากกว่า 50 ปี

ตอนที่ 2

ส่วนที่ 1 รูปแบบและระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมของคลองและริมฝั่งคลองภูมิ

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่สอดคล้องกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด

5 = มากที่สุด, 4 = มาก, 3 = ปานกลาง, 2 = น้อย, 1 = น้อยมาก, 0 = ไม่มีส่วนเกี่ยวข้อง

ขั้นตอนการมีส่วนร่วม	ระดับการมีส่วนร่วม					ไม่มีส่วน เกี่ยวข้อง
	5	4	3	2	1	
การมีส่วนร่วมค้นหาปัญหาและสาเหตุปัญหาสิ่งแวดล้อม						
7. ท่านร่วมสำรวจและเก็บข้อมูลปัญหาสิ่งแวดล้อมของคลองฯ						
8. ท่านร่วมประชุมปรึกษาหารือปัญหาสิ่งแวดล้อมเรื่องใด						
8.1 ปัญหาการสัมปทานป่าไม้						
8.2 ปัญหาการปล่อยปฏิกูลของเสียลงในลำคลอง						
8.3 ปัญหาความขุ่นขึ้นตะกอน การพังทลายของตลิ่ง						
8.4 ปัญหาการทำประมงขวางทางสัญจรทางน้ำ						
8.5 ปัญหาปุ๋ยเคมีและยาฆ่าแมลง						
8.6 ปัญหาความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากรฯ						
การมีส่วนร่วมในการวางแผนงาน						
9. ท่านร่วมวางกฎระเบียบการใช้พื้นที่คลองและริมฝั่ง						
10. ท่านร่วมพิจารณากิจกรรมอนุรักษ์ด้านสิ่งแวดล้อม						
11. ท่านร่วมจัดสรรงบประมาณการจัดการสิ่งแวดล้อม						
12. ท่านประสานงานกับคนในชุมชนเพื่อแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม						
13. ท่านร่วมกำหนดแนวทางการติดตามผลการจัดการสิ่งแวดล้อม						
การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานและรับผลประโยชน์						
14. ท่านร่วมปรับปรุงสภาพพื้นที่ ภูมิทัศน์ให้มีความเหมาะสม เช่น การปลูกต้นไม้ริมฝั่งคลองและกำจัดสิ่งกีดขวางทางสัญจรในลำคลอง						

ขั้นตอนการมีส่วนร่วม	ระดับการมีส่วนร่วม					ไม่มีส่วน เกี่ยวข้อง
	5	4	3	2	1	
การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานและรับผลประโยชน์						
15. ท่านเข้าร่วมดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมด้านใด						
15.1 ร่วมดูแลรักษาป่าไม้เพื่อให้มีน้ำใช้อย่างพอเพียง						
15.2 ร่วมกำจัดปฏิภูลของเสียที่ถูกทิ้งลงในลำคลองเพื่อการ ใช้น้ำ						
15.3 ร่วมปลูกต้นไม้เพื่อป้องกันการพังทลายของตลิ่ง						
15.4 ร่วมขุดลอกคลองขจัดความตื้นเขิน						
15.5 ร่วมกำจัดสิ่งกีดขวางทางสัญจรน้ำ						
การมีส่วนร่วมในการประเมินและติดตามผล						
16. ท่านเข้าร่วมการกำหนดข้อตกลงเป็นลายลักษณ์อักษร						
17. ท่านร่วมเสนอปัญหาและแนวทางในการจัดการคลองภูมิ						
18. ท่านร่วมติดตามผลการใช้ประโยชน์คลองภูมิ						
19. ท่านร่วมติดตามการดำเนินกิจกรรมอนุรักษ์คลองภูมิ						

ส่วนที่ 2 รูปแบบและระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวล่องแก่งคลองภูมิ
คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่สอดคล้องกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด
5 = มากที่สุด, 4 = มาก, 3 = ปานกลาง, 2 = น้อย, 1 = น้อยมาก, 0 = ไม่มีส่วนเกี่ยวข้อง

ขั้นตอนการมีส่วนร่วม	ระดับการมีส่วนร่วม					ไม่มีส่วน เกี่ยวข้อง
	5	4	3	2	1	
การมีส่วนร่วมในการเสนอความคิด การวางแผนและการ ตัดสินใจ						
20.ท่านมีส่วนร่วมในการประชุมเพื่อคิดหากิจกรรมการท่องเที่ยว ล่องแก่งของชุมชน						
21.ท่านเข้าร่วมประชุมเพื่อวางแผนกำหนดขอบเขตเส้นทาง ท่องเที่ยว						

ขั้นตอนการมีส่วนร่วม	ระดับการมีส่วนร่วม					ไม่มีส่วน เกี่ยวข้อง
	5	4	3	2	1	
22. ท่านเข้าร่วมพิจารณาผลตอบแทนผลประโยชน์ที่ได้รับจากการท่องเที่ยว						
23. ท่านมีส่วนร่วมจัดตั้งคณะกรรมการจัดการท่องเที่ยว						
การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ						
24. ท่านร่วมพัฒนาพื้นที่คลองและริมฝั่งคลองเพื่อการท่องเที่ยว						
25. ท่านร่วมสำรวจสภาพพื้นที่เพื่อจัดการท่องเที่ยว						
26. ท่านร่วมดำเนินกิจกรรมท่องเที่ยวทุกด้าน						
27. ท่านร่วมทำหน้าที่ให้บริการนำเที่ยว						
28. ท่านร่วมพัฒนาเส้นทางศึกษาธรรมชาติ ทำป้ายบอกทาง						
การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์						
29. ท่านนำรายได้จากการจัดท่องเที่ยวไปปรับภูมิทัศน์						
30. ท่านได้รับการยอมรับจากคนในชุมชนมากขึ้นจากการได้รับหน้าที่รับผิดชอบในการจัดการท่องเที่ยว						
31. ท่านได้รับความรู้ใหม่ๆ จากการจัดท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น						
32. ท่านได้รับรายได้จากการจัดการท่องเที่ยว						
การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล						
33. ท่านดูแลการใช้จ่ายเงินของกลุ่มเพื่อการจัดกิจกรรมท่องเที่ยว						
34. ท่านร่วมติดตามการปฏิบัติงานตามแผนในรอบปีที่มีการจัดการท่องเที่ยว						
35. ท่านร่วมแก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในการดำเนินงานในการจัดการท่องเที่ยว						

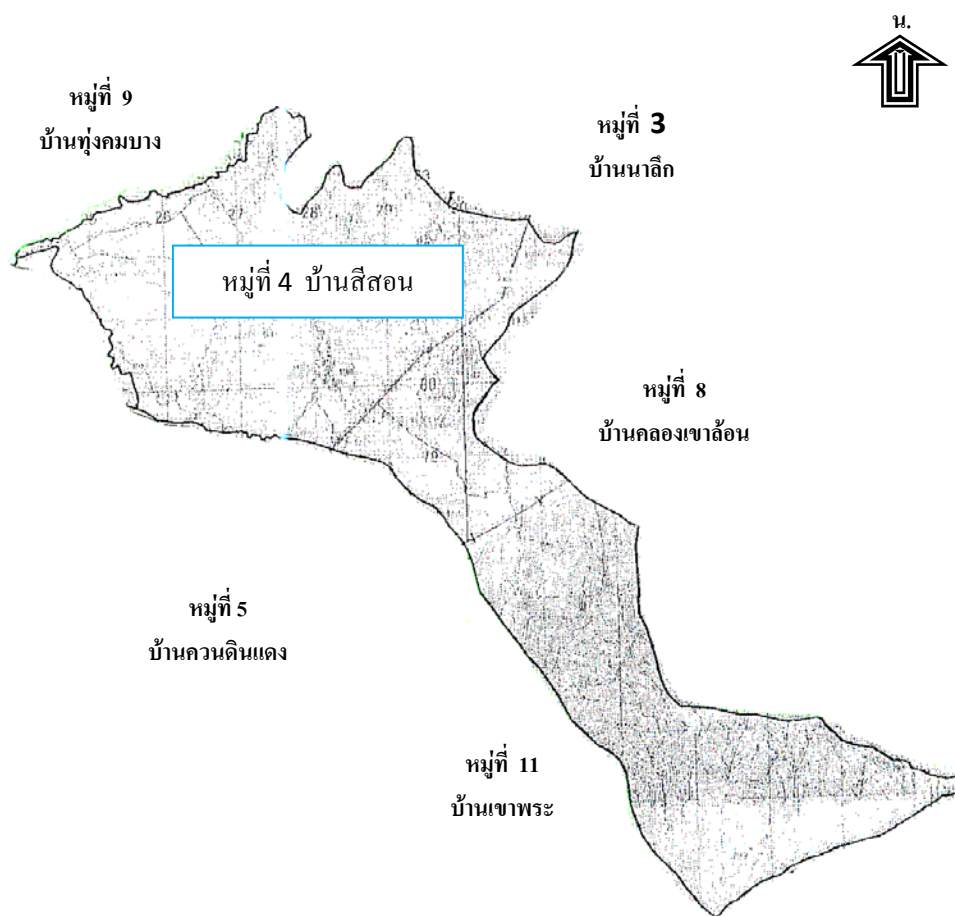
ส่วนที่ 3 รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวล่องแก่งคลองภูมิที่ท่านได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงาน
(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

กิจกรรมบนฝั่งคลอง

- 1.กิจกรรมเดินป่า/ดูสัตว์ป่า/ดูนก/ผีเสื้อ
- 2.กิจกรรมพักผ่อนวิถีชาวบ้าน (โฮมสเตย์)
- 3.กิจกรรมชมพรรณไม้/กล้วยไม้ป่า
- 4.กิจกรรมพักผ่อนด้วยเต็นท์
- 5.กิจกรรมชมสวนเกษตร/ผลไม้/ผลิตผลจากป่า
- 6.กิจกรรมชมถ้ำศรีเกษร
- 7.กิจกรรมผจญภัย เช่น ไล่สะพานเชือก โหนราว
- 8.กิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติอื่นๆ ระบุ.....

กิจกรรมในลำน้ำ

- 1.กิจกรรมล่องแก่งผจญภัย
- 2.กิจกรรมปลูกหญ้าแฝกริมตลิ่ง
- 3.กิจกรรมสร้างฝายกั้นน้ำ
- 4.กิจกรรมพายเรือ (แคนู/ คยัค)
- 5.กิจกรรมนั่งเรือชมทัศนียภาพสองฝั่งคลอง
- 6.กิจกรรมตกปลา
- 7.กิจกรรมล่องเรือชมวิถีชีวิตริมคลอง
- 8.กิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติอื่นๆ ระบุ.....

ภาพที่ 7 พื้นที่บ้านสี่สอน หมู่ 4 ตำบลเขาพระ อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา

ที่มา: องค์การบริหารส่วนตำบลเขาพระ อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา

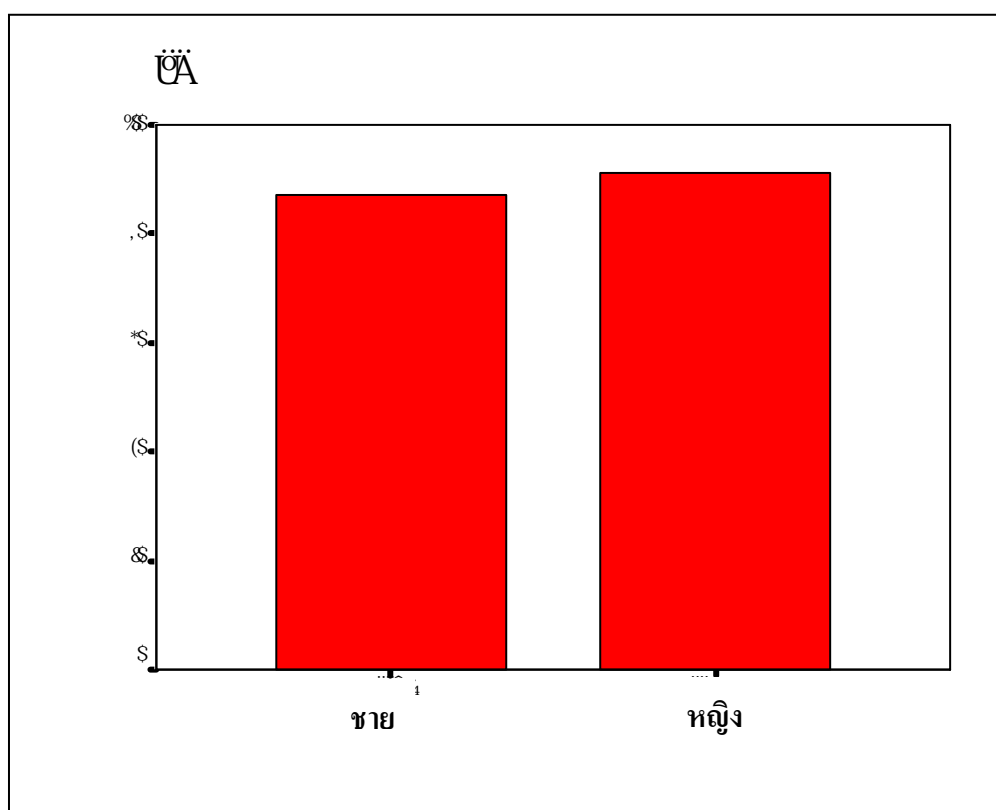
ผลจากการวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมทางสถิติ SPSS

ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของข้อมูล

ผลการวิเคราะห์	เพศ	อายุ	อาชีพ	ระดับการศึกษา	รายได้	ระยะเวลาที่อาศัยในพื้นที่
ค่าเฉลี่ย	1.5112	4.1910	2.3315	1.9494	2.2697	2.7809
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	.50128	1.22476	1.01248	1.01554	.75560	1.68485

เพศ

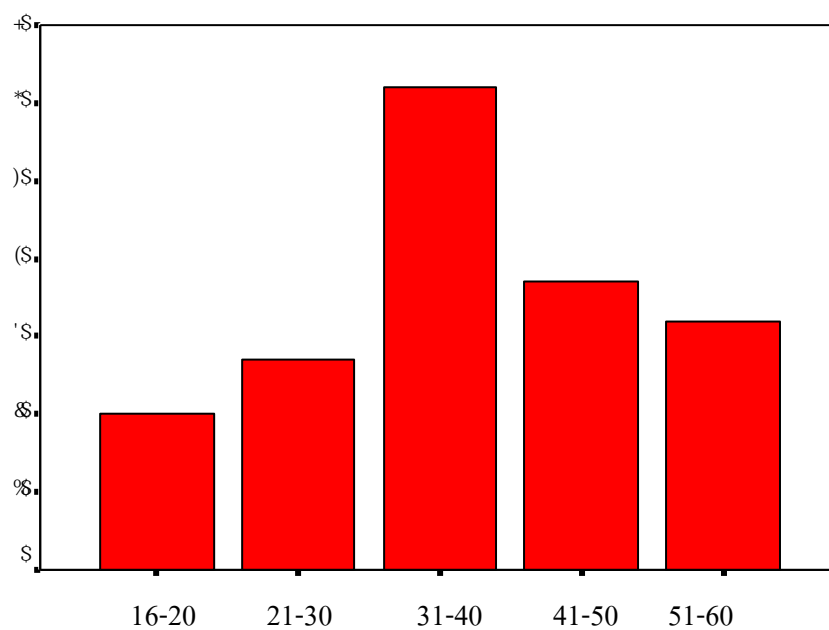
ผลการวิเคราะห์	ความถี่	ร้อยละ	ค่าร้อยละที่ถูกต้อง	รวมค่าร้อยละ
เพศชาย	87	48.9	48.9	48.9
เพศหญิง	91	51.1	51.1	100.0
รวม	178	100.0	100.0	

อายุ

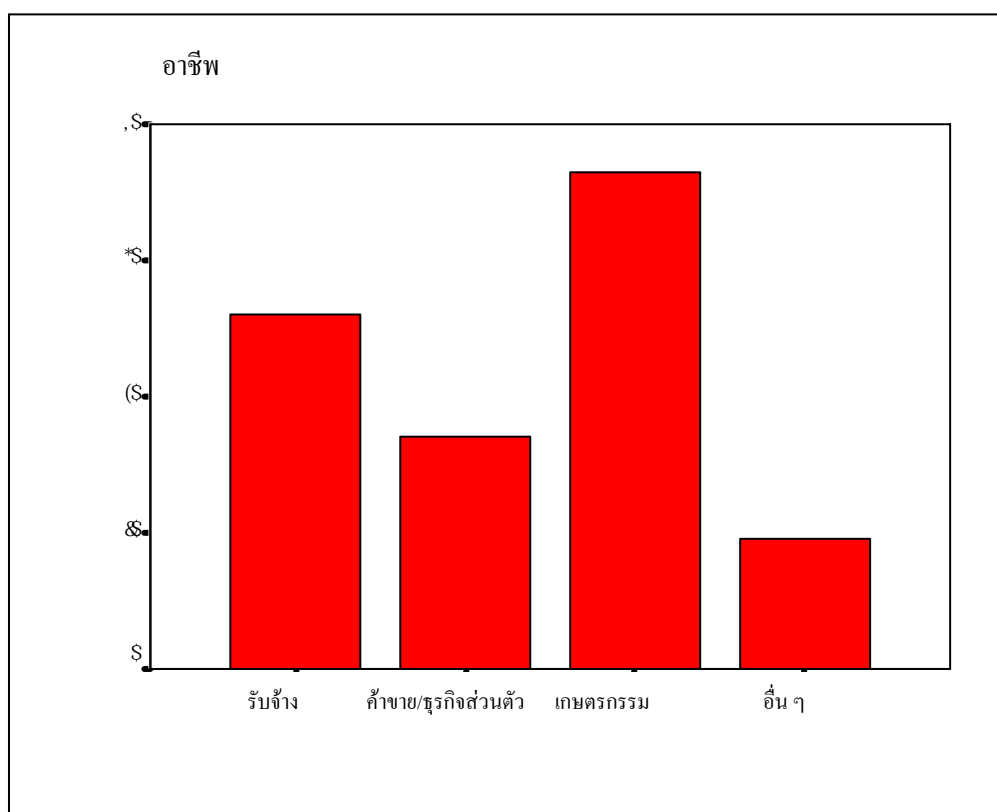
ผลการวิเคราะห์	ความถี่	ร้อยละ	ค่าร้อยละที่ถูกต้อง	รวมค่าร้อยละ
16-20 ปี	20	11.2	11.2	11.2
21-30ปี	27	15.2	15.2	26.4
31-40 ปี	62	34.8	34.8	61.2
41-50 ปี	37	20.8	20.8	82.0
51-60 ปี	32	18.0	18.0	100.0
รวม	178	100.0	100.0	

อายุ

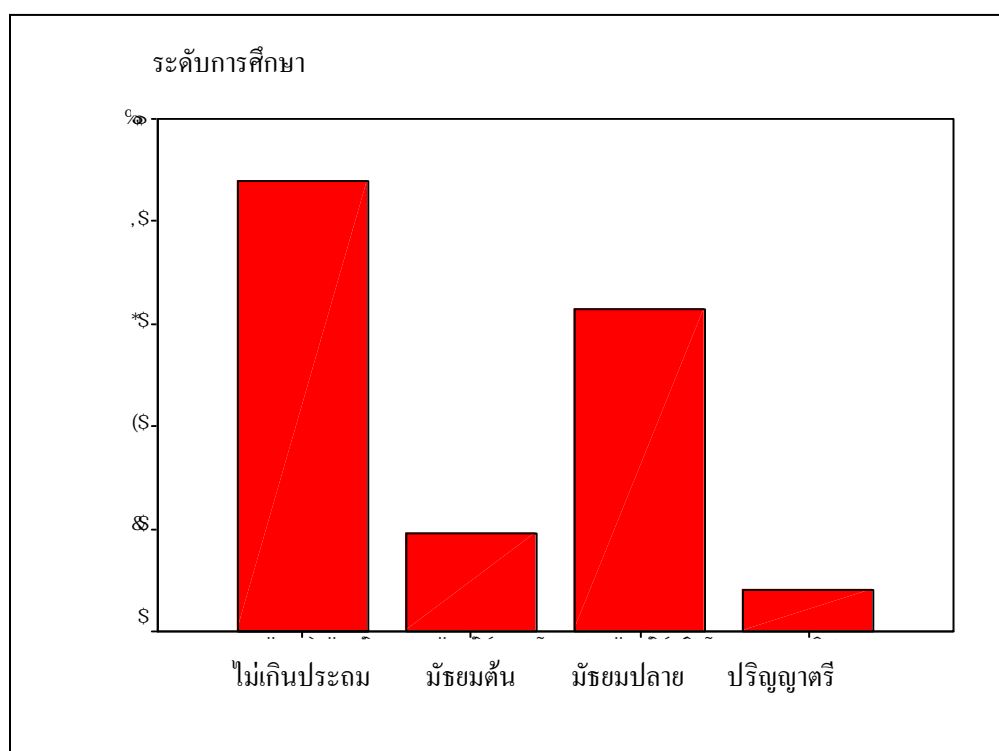
อาชีพ

ผลการวิเคราะห์	ความถี่	ร้อยละ	ค่าร้อยละ ถูกต้อง	รวมค่าร้อยละ
รับจ้าง	52	29.2	29.2	29.2
ค้าขาย/ธุรกิจ-ส่วนตัว	34	19.1	19.1	48.3
เกษตรกรรม	73	41.0	41.0	89.3
อื่นๆ	19	10.7	10.7	100.0
รวม	178	100.0	100.0	

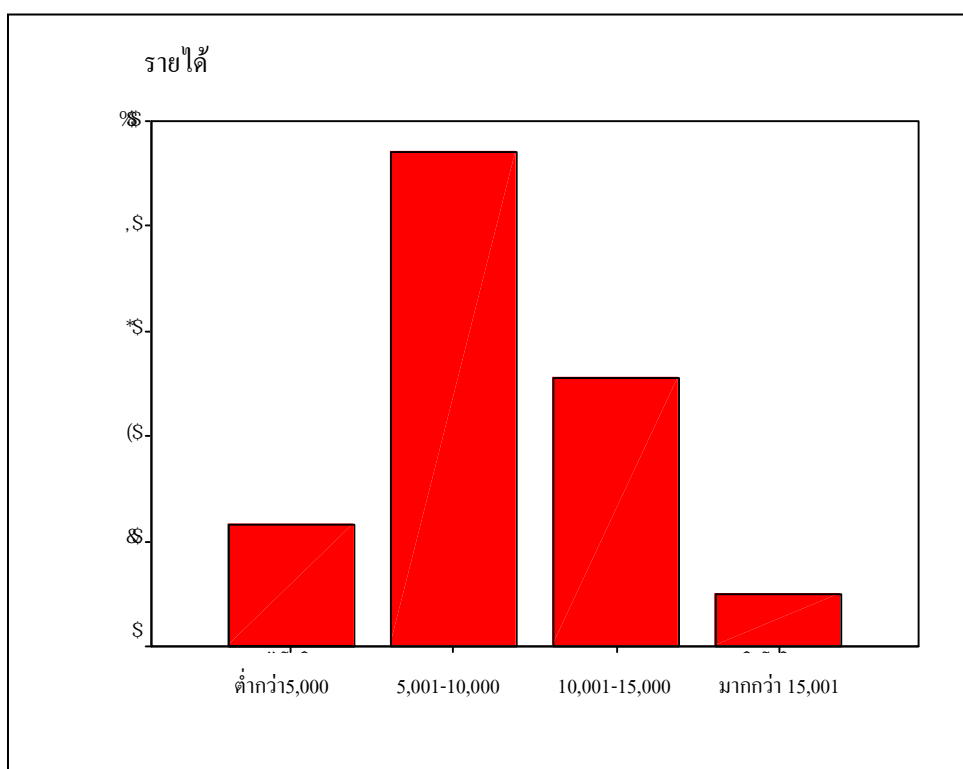
ระดับการศึกษา

ผลการวิเคราะห์	ความถี่	ร้อยละ	ค่าร้อยละที่ ถูกต้อง	รวมค่าร้อยละ
ไม่เกินประถมศึกษา	88	49.4	49.4	49.4
มัธยมศึกษาตอนต้น/ปวช.	19	10.7	10.7	60.1
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวส.	63	35.4	35.4	95.5
ปริญญาตรี	8	4.5	4.5	100.0
รวม	178	100.0	100.0	

รายได้

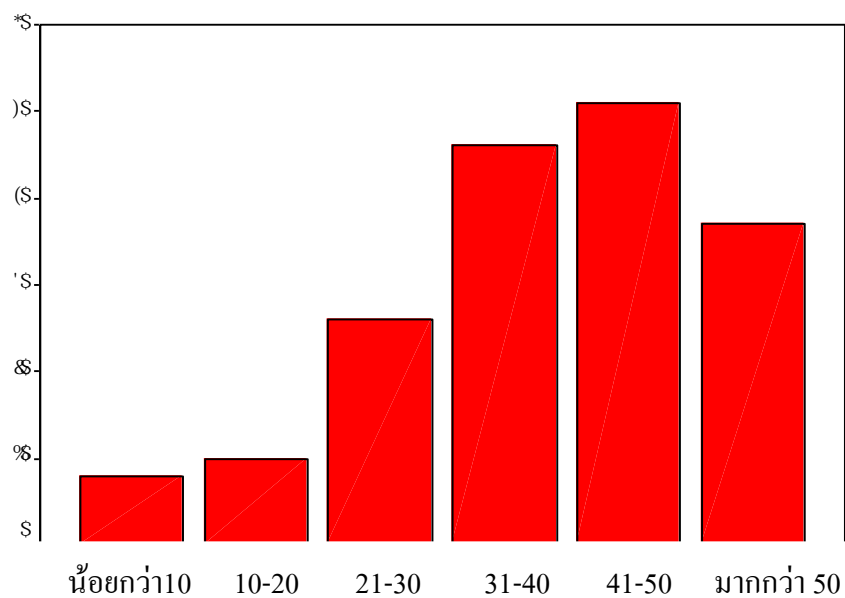
ผลการวิเคราะห์	ความถี่	ร้อยละ	ค่าร้อยละที่ ถูกต้อง	รวมค่า ร้อยละ
ต่ำกว่า 5000	23	12.9	12.9	12.9
5001-10000	94	52.8	52.8	65.7
10001-15000	51	28.7	28.7	94.4
มากกว่า 15001	10	5.6	5.6	100.0
รวม	178	100.0	100.0	

ระยะเวลาที่อาศัยในพื้นที่

ผลการวิเคราะห์	ความถี่	ร้อยละ	ร้อยละที่ ถูกต้อง	ผลรวมค่าร้อยละ
น้อยกว่า 10 ปี	8	4.5	4.5	4.5
10 - 20 ปี	10	5.6	5.6	10.1
21-30 ปี	26	14.6	14.6	24.7
31-40 ปี	46	25.8	25.8	50.6
41-50 ปี	51	28.7	28.7	79.2
มากกว่า 50 ปี	37	20.8	20.8	100.0
รวม	178	100.0	100.0	

ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่

ผลการประมวลผล

ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม

ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมทุกขั้นตอน

ประมวลผล	การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุ	การมีส่วนร่วมในการวางแผน	การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานและรับผลประโยชน์	การมีส่วนร่วมในการประเมินและติดตามผล	ค่ารวมเฉลี่ย
ค่าเฉลี่ย	3.8258	4.0258	3.8755	3.8806	3.9019
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	.72135	.89215	.80211	.77487	.77267

ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการค้นหาปัญหาและสาเหตุปัญหาสิ่งแวดล้อม

ประมวลผล	ร่วมสำรวจเก็บข้อมูล	ปัญหาป่าไม้	ปัญหาปฏิญญาของเสีย	ปัญหาตะกอน	ปัญหาการทำประมง	ปัญหาปุ๋ยเคมีฯ	ปัญหาขัดแย้งการใช้น้ำ	ค่ารวมเฉลี่ย
ค่าเฉลี่ย	4.0618	3.5506	3.3258	3.9663	3.4607	3.8708	3.4607	3.8258
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	.90298	.62907	.77058	.96784	.70601	.99157	.70601	.72135

ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผน

ประมวผล	ร่วมวาง กฎระเบียบ การใช้พื้นที่ คลองและ ริมฝั่งคลอง	ร่วมพิจารณา กิจกรรม อนุรักษ์ด้าน สิ่งแวดล้อม	ร่วมจัดสรร งบประมาณ สิ่งแวดล้อม	ประสานงาน กับชุมชน เพื่อ แก้ปัญหา สิ่งแวดล้อม	ร่วมกำหนด แนวทางใน การติดตาม ผลการ จัดการ สิ่งแวดล้อม	ค่ารวมเฉลี่ย
ค่าเฉลี่ย	3.7247	4.0843	4.1798	3.8258	4.1910	4.0258
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	1.13374	.88214	.81041	1.05123	.80080	.89215

ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปฏิบัติงานและรับผลประโยชน์

ประมวผล	ปรับปรุง สภาพพื้นที่ ภูมิทัศน์	ร่วมดูแล รักษาป่าไม้	ร่วมกำจัด ปฏิภูลของเสีย ที่ใน ลำคลอง	ร่วมปลูก ต้นไม้ ป้องกันการ พังทลาย ของตลิ่ง	ร่วมขุด ลอกคลอง ขจัดความ ตื้นเขิน	ร่วมกำจัด สิ่งกีด ขวางทาง สัญจรน้ำ	ค่ารวมเฉลี่ย
ค่าเฉลี่ย	3.8483	4.1910	3.8989	3.7303	3.9551	3.6292	3.8755
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	1.05473	.80782	1.02560	.68501	1.01302	.83540	.80211

ระดับการการมีส่วนร่วมของประชาชนในการประเมินและติดตามผล

ประมวผล	ร่วมกำหนด ข้อตกลงเป็น ลายลักษณ์ อักษร	ร่วมเสนอปัญหา และแนวทางใน การจัดการคลอง	ร่วมติดตามผล การใช้ ประโยชน์ คลอง	ร่วมติดตาม การดำเนิน กิจกรรม อนุรักษ์คลอง	ค่ารวมเฉลี่ย
ค่าเฉลี่ย	3.7640	3.7584	3.9551	4.022	3.8806
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	.94507	.68318	1.01302	.9385	.77487

ผลการประมวลผล

ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยว

ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวทุกขั้นตอน

ประมวลผล	การมีส่วนร่วม ในการเสนอ ความเห็น	การมีส่วน ร่วมในการ ปฏิบัติการ	การมีส่วนร่วมใน การแบ่งปัน ผลประโยชน์	การมีส่วน ร่วมประเมิน ติดตามผล	ค่ารวม เฉลี่ย
ค่าเฉลี่ย	3.7401	4.0563	3.9936	3.8806	3.9094
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	.50143	.85636	.69600	.68946	.57640

ระดับการมีส่วนร่วมในการเสนอความคิด การวางแผนและการตัดสินใจของประชาชน
ในการจัดการท่องเที่ยว

ประมวลผล	ร่วมประชุม วางแผนคิด กิจกรรม ท่องเที่ยว	ร่วมวางแผน กำหนดขอบเขต เส้นทาง ท่องเที่ยว	ร่วมพิจารณา ผลตอบแทน ผลประโยชน์ ท่องเที่ยว	ร่วมวางแผน กำหนดขอบเขต เส้นทาง ท่องเที่ยว	ค่ารวมเฉลี่ย
ค่าเฉลี่ย	3.4706	3.7041	3.9326	3.8590	3.7401
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	.67302	.84249	.86107	.71149	.50141

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการปฏิบัติการ

ประมวลผล	พัฒนาพื้นที่ คลองและริม ฝั่งคลองเพื่อ การท่องเที่ยว	ร่วมสำรวจ สภาพพื้นที่ เพื่อจัดการ ท่องเที่ยว	ร่วมดำเนิน กิจกรรมการ ท่องเที่ยว	ร่วมทำหน้าที่ ให้บริการ นำเที่ยว	ร่วมพัฒนา เส้นทางศึกษา ธรรมชาติ ป้าย บอกทาง	ค่ารวม เฉลี่ย
ค่าเฉลี่ย	4.0016	3.9023	4.2247	4.1309	4.0279	4.0642
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	.95137	1.0342	.85245	.89136	.88946	.85641

ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการแบ่งปันผลประโยชน์

ประมวผล	นำรายได้จากการ จัดท่องเที่ยวไป ปรับภูมิทัศน์	ได้รับการ ยอมรับจากคน ในชุมชน	ได้รับความรู้ ใหม่ๆ จากการ จัดการท่องเที่ยว	ได้รับรายได้จาก การร่วมจัดการ ท่องเที่ยว	ค่ารวมเฉลี่ย
ค่าเฉลี่ย	3.9447	3.9781	4.0343	4.0146	3.9884
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	.99242	.92346	.87403	.84343	.69541

ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการติดตามและประเมินผล

Statistics	ดูแลการใช้จ่ายเงิน ของกลุ่มเพื่อการ จัดการท่องเที่ยว	ร่วมติดตามการ ปฏิบัติงานตาม แผนในรอบปี	ร่วมแก้ไข ปัญหาและ อุปสรรคในการ ดำเนินงาน	ค่ารวมเฉลี่ย
ค่าเฉลี่ย	3.9322	3.9420	3.7561	3.8862
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	.84123	.85504	.73301	.68856

ภาคผนวก ค.
ข้อมูลครัวเรือนบ้านสีสอน หมู่ที่ 4
ตำบลเขาพระ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา

จำนวนครัวเรือน		321	ครัวเรือน
จำนวนราษฎร		1,214	คน
แยกเป็น	ชาย	598	คน
	หญิง	616	คน
	เด็กเล็ก	80	คน
	พิการหรือทำงานไม่ได้	5	คน
	ทำงานในหมู่บ้าน	784	คน
	ไปทำงานต่างถิ่น	250	คน
	อยู่ในวัยชรา (60 ปีขึ้นไป)	54	คน
	ตกงานกลับมาอยู่ที่บ้าน	21	คน
	แรงงานเกษตร	700	คน
	แรงงานต่างชาติ	-	คน
	ไปทำงานต่างถิ่นชั่วคราว	200	คน
	ไปทำงานต่างถิ่นย้ายไปอยู่ประจำ	-	คน

*ข้อมูล สำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลเขาพระ (เมษายน 2552)

กรรมสิทธิ์ในที่ดิน

กรรมสิทธิ์	จำนวนไร่/งาน/วา	ทำประโยชน์
โฉนด	1,347	ทำการเกษตร, สร้างบ้าน
น.ส.3	1,903	ทำการเกษตร, สร้างบ้าน
สปก.	2,548	ทำการเกษตร
จับจองทำกิน	145	ทำการเกษตร
แบ่งทำ	148	ทำการเกษตร
เช่า	25	ทำการเกษตร
อื่นๆ	1,918	ทำการเกษตร, สร้างบ้าน

อาชีพทางการเกษตร

ประเภท	จำนวน (ไร่/งาน/วา)	ผลผลิต/รอบ	ผลผลิตเฉลี่ย ต่อ ไร่/งาน/วา	รายได้
1. พืชไร่	20	4,000 กก.	200 กก.	40,000
2. ยางพารา	5,227	914,725 กก.	3.5 กก.	35,147,250
3. ผลไม้และไม้ยืนต้น				
- ทุเรียน	589	75,000 กก.	2,000 กก.	1,125,000
- มังคุด	125	62,000 กก.	1,250 กก.	930,000
- ลองกอง	423	68,000 กก.	2,000 กก.	1,700,000
- เงาะ	267	58,000 กก.	2,000 กก.	580,000

ประเภท	จำนวน (ไร่/งาน/วา)	ผลผลิต/รอบ	ผลผลิตเฉลี่ย ต่อ ไร่/งาน/วา	รายได้
- จำปาตะ	113	45,000 กก.	2,000 กก.	225,000
- มะพร้าวอ่อน/แก่	130	65,000 กก.	500 ผล	325,000
- สะตอ	115	450,000 ฟีก	5,000 ฟีก	450,000
4. วัล	212	-	-	980,000
5. หมู	10	-	-	45,000
6. เป็ด	300	-	-	45,000
7. ไก่บ้าน	508	-	-	50,000
8. แพะ	250	-	-	375,000
9. อื่นๆ	300	-	-	600,000
รวม				42,617,250

อาชีพแปรรูป/หัตถกรรม/โรงงาน

ประเภท	รายได้/วัน	รายได้/เดือน	รายได้ / ปี
1. ขนม	550	16,500	165,000
2. ทำอิฐ	1,200	24,000	288,000
รวม	1,750	40,500	453,000

อาชีพค้าขาย

ประเภท	จำนวนขายได้ (รายวัน)	รายได้/เดือน	รายได้ / ปี
ของชำ	2,000	60,000	720,000
น้ำชา	350	7,000	84,000
เสื้อผ้าสำเร็จรูป	1,200	24,000	288,000
เฟอร์นิเจอร์	1,500	37,500	450,000
รวม	5,050	128,500	1,542,000

อาชีพงานบริการ

ประเภท	รายได้ / วัน	รายได้ / เดือน	รายได้ / ปี
เสริมสวย	300	6,000	72,000
ปั้มน้ำมัน,น้ำมันหลอดแก้ว	3,500	105,000	1,260,000
รวม	3,800	111,000	1,332,000

อาชีพรับจ้าง

ประเภท	รายได้ / วัน	รายได้ / เดือน	รายได้ / ปี
รับจ้างทั่วไป	850	17,000	204,000
คูศทราย	250	5,000	50,000
ค้าขาย	500	10,000	120,000
ขับรถ	300	6,000	60,000
พนักงานจ้าง	3,500	105,000	1,260,000
กรีดยาง	4,700	94,000	940,000
รวม	10,100	237,000	2,634,000

รายได้ของหมู่บ้าน

รายได้ของหมู่บ้าน	รายได้ต่อเดือน	รายได้ทั้งปี
รายได้จากอาชีพการเกษตร	3,551,437	42,617,250
รายได้จากอาชีพหัตถกรรม/การแปรรูป/โรงงาน	37,750	453,000
รายได้จากอาชีพการค้าขาย	128,500	1,542,000
รายได้จากอาชีพการบริการ	111,000	1,332,000
รายได้จากอาชีพรับจ้าง	219,500	2,634,000
รายได้อื่นๆ	83,333	1,000,000
รายได้รวม	4,141,520	49,698,250

หนี้สินของหมู่บ้าน

แหล่งเงินทุน	เงินต้น	อัตราดอกเบี้ย	งวดชำระ (เดือน/ปี)	วัตถุประสงค์
ธ.ก.ส.	6,700,000	4%	135,000	สร้างบ้าน, ซ่อมรถ
สหกรณ์	3,800,000	4%	872,500	ค้าขาย, ซ่อมรถ
กองทุน/กลุ่มในหมู่บ้าน	2,267,560	4.5%	150,000	ค้าขาย, สร้างบ้าน
นอกระบบ	8,300,000	10%	180,000	ชำระหนี้, ซ่อมรถ
ญาติพี่น้อง	1,700,000	-	90,000	ซ่อมรถ
อื่นๆ	6,145,000	10%	120,500	ซ่อมรถ, สร้างบ้าน
รวม	28,912,560		1,548,000	

ทรัพย์สินเปลี่ยนแปลงในหมู่บ้าน

ประเภท	จำนวน	มูลค่า
รถกระบะ	38	26,600,000
มอเตอร์ไซด์	290	10,150,000
จักรยาน	162	81,000
แอร์	4	120,000
ตู้เย็น	290	2,030,000
ทีวี	293	2,051,000
โทรศัพท์บ้าน	6	27,500
โทรศัพท์มือถือ	295	885,000

ประเภท	จำนวน	มูลค่า
เครื่องคอมพิวเตอร์	10	250,000
รถบรรทุก	15	22,500,000
รถเก๋ง	7	4,900,000
พัดลม	350	157,500
เครื่องเสียง/เครื่องเล่นซีดี	250	625,000

ผู้นำชุมชน

ข้อมูลส่วนบุคคล						ตำแหน่ง	หมายเหตุ
ลำดับ	ชื่อ - สกุล	อายุ	บ้านเลขที่	หมู่ที่	การศึกษา		
1	นายพินิจ ฤทธิกาญจน์		20	4		ผู้ใหญ่บ้าน	
2.	นายเกษม ฤทธิกาญจน์	41	25/5	4	ม.6	สมาชิก อบต.	
3.	นายเอนก เส้นหลิះ	36	48/3	4	ม. 3	สมาชิก อบต.	
4.	นางศิริลักษณ์ โส๊ะสันสะ					ประธานสตรี	

ในการศึกษาวิจัยเรื่องกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยว กรณีศึกษาคลองภูมิ ตำบลเขาพระ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา ได้ทำการศึกษาโดยใช้แบบสัมภาษณ์ เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายแสดงความคิดเห็น เห็นและทราบถึงการเข้ามามีส่วนร่วม โดยผู้วิจัยได้ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง ผู้ที่เป็นเจ้าหน้าที่ภาครัฐและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่รวม 15 คนดังนี้

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์แบบเฉพาะเจาะจงจำนวน 15 คน

1. นางสาวปิยะนุช คงสง	เจ้าหน้าที่กรมทรัพยากรน้ำภาค 9
2. นางสาวปาริชาติ บุญรอด	เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลเขาพระ
3. นายพินิจ ฤทธิกาญจน์	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 4 บ้านสี่สอน
4. นายอุดมวิทย์ เอ็งฉ้วน	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ 4 บ้านสี่สอน
5. นายนำฟี ขอบงาม	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ 4 บ้านสี่สอน
6. นายเชิดศักดิ์ โส๊ะสันตะ	รองประธานชมรมท่องเที่ยวถ้ำศรีเกษร
7. นางกอดีเหาะ บาวกูล	ประธานกลุ่มแม่บ้านจัดการท่องเที่ยว
8. นางศิริลักษณ์ โส๊ะสันตะ	ตัวแทนกลุ่มแม่บ้านจัดการท่องเที่ยว
9. นางอะหรี พักสัน	ตัวแทนกลุ่มจัดการที่พักโฮมสเตย์
10. นายเอียด พักสัน	ตัวแทนกลุ่มจัดการที่พักโฮมสเตย์
11. นางนีก สุพรรณ	ตัวแทนกลุ่มร้านค้าหมู่บ้าน
12. นางสุภาพร เอียดเหตุ	ตัวแทนชาวสวนเกษตร
13. นายมะแอ บาวกูล	กรรมการชมรมนำเที่ยวล่องแก่ง
14. นายสาย สุพรรณ	กรรมการชมรมนำเที่ยวล่องแก่ง
15. นายพโยค สิงห์วงศ์	กรรมการชมรมนำเที่ยวล่องแก่ง

ภาพที่ 8 นักเรียนและชาวบ้านร่วมกันปลูกต้นไม้

ที่มา: <http://www.rattaphumcity.com/>

วันที่ 8 มกราคม 2554

ภาพที่ 9 นักเรียนร่วมกันปลูกต้นไม้ไทรและต้นพะยอม

ภาพที่ 10 ข่าวกจาก <http://cityvariety.com> เมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2553

ภาพที่ 11 ชาวบ้านพร้อมกันเดินทางร่วมทำฝายกันน้ำ

ภาพที่ 12 การทำฝายกั้นชะลอน้ำ เพื่อใช้ทำกิจกรรมท่องเที่ยว

ภาพที่ 13 ชาวบ้านร่วมกันขุดทราย กำจัดความตื้นเขินของลำคลอง

ภาพที่ 14 นำกระสอบทรายวางลำน้ำทำฝายชะลอน้ำในเขตคลอง

ภาพที่ 15 บ้านพักแบบโฮมสเตย์ริมน้ำ

ภาพที่ 16 เดินชมสวนเกษตร สวนยางพารา

ภาพที่ 17 ฝายหินธรรมชาติ จุดแวะพักระหว่างเส้นทางล่องแก่ง

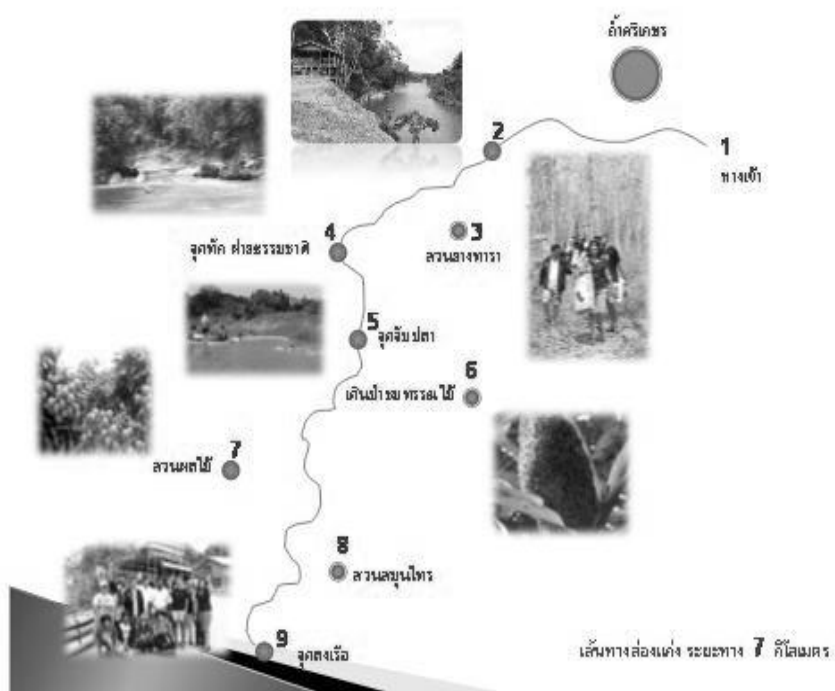
ภาพที่ 18 ป้ายชี้ขว่กราวบอกเส้นทางเข้าถึงที่ตั้งชมรมล่องแก่ง

ภาพที่ 19 บ่อดูดทรายในพื้นที่และเป็นแหล่งตกปลา

ภาพที่ 20 กิจกรรมพายเรือคยัค ล่องแก่งชมสายน้ำคลองภูมิ

ภาพที่ 21 เส้นทางท่องเที่ยวชวคลองภูมิระยะทาง 7 กิโลเมตร

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ สกุล	นางสาวญาณิกา แก้วบริสุทธิ์	
รหัสประจำตัวนักศึกษา	5110920005	
วุฒิการศึกษา	ชื่อสถาบัน	ปีที่สำเร็จการศึกษา
วุฒิ		
บริหารธุรกิจบัณฑิต (การเงินและการธนาคาร)	มหาวิทยาลัยรามคำแหง	2533

ตำแหน่งและสถานที่ทำงาน

หัวหน้างานบริหารทั่วไป 6

สำนักงานทะเบียนธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์
สำนักงานภาคใต้เขต 1 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
ประเทศไทย ปีพ.ศ.2544

หัวหน้างานตรวจสอบ
หน่วยงานส่วนกลาง 7

งานตรวจสอบส่วนกลางสำนักตรวจสอบภายใน
การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ปีพ.ศ.2546

พนักงานการตลาด 7

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงาน
หาดใหญ่ ปีพ.ศ.2549 – ปัจจุบัน

การตีพิมพ์เผยแพร่ผลงาน

ญาณิกา แก้วบริสุทธิ์และคณะ.2554.การมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมของ
คลองเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม กรณีศึกษา คลองคูมี ตำบลเขาพระ อำเภอรัตภูมิ
จังหวัดสงขลา. เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการระดับชาติบัณฑิตศึกษา.สาขาวิชาการ
บริการและการท่องเที่ยวครั้งที่ 1.วันที่ 25 มีนาคม 2554. (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยนเรศวร)